

פתח דבר

בשבח והודי' להשיי"ת שהחיינו וקיימנו והגיענו ליום כלולת צאצאינו יחיו, בסימן טוב ובמזל טוב ולבנין עדי עד, הננו מתכבדים להגיש לפניכם 'תשורה' משמחת הנישואין, כפי שהונהג לאחרונה, מיוסד על הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בחתונת הרבי והרבנית, וכהוקרה על השתתפותכם בשמחתנו.

בתשורה זו נגללת לפניכם מסכת חייו של דודינו הרה"ח הרה"ת הר"ר יחזקאל - חאטשע - פייגין ז"ל מבחירי התמימים דישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש שבליובאוויטש, ששימש כמשפיע בסניפי תו"ת ברוסיה, ומשנת תרפ"ז עד ת"ש ה' מזכירו הנאמן של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, והי' מסור ונתון אליו בכל נימי נפשו. לדאבוננו ר' חאטשע, אשתו וחמשת ילדיו נהרגו על קידוש ה' בשנות הזעם ע"י הנאצים ימ"ש הי"ד, ויהא זה לזכרם ולעילוי נשמתם.

ר' יחזקאל הי' נשוי למרת סאשא, אחותו של הרה"ח הרה"ת אהרן אליעזר צייטלין הי"ד אביהם של הרה"ח יהושע העשל ז"ל זקנו של החתן שי', ושל הרה"ח יהודה ליב ז"ל אבי זקנה של הכלה תחי'.

היות שר' חאטשע שחל"ח לפני יותר משבעים שנה, מעטים הם הנמצאים היום שזוכרים את דמותו המיוחד, ואשר על כן ליקוט החומר הי' עבודה קשה למצוא ולאסוף המידע והסיפורים הפזורים בספרי תולדות חב"ד והחסידים ומסרטי הקלטה של התועדויות זקני החסידים וכן בע"פ מבעלי שמועה ידועים ועוד ועוד.

נעזרנו רבות במכתביו הרבים של ר' חאטשע ששלח לאנ"ש ברחבי תבל, ובמיוחד בהמכתבים הרבים ששלח לדודינו הרה"ח ר' ישראל דזייקאבסאן ע"ה, ותודתינו נתונה להר' ישראל מרדכי קזמינסקי שי' על עזרתו בזה. אלפי מכתבים האלו נמצאים בשלבי עריכה והכנה לדפוס ע"י הרה"ח ר' אהרן ליב (ברש"ב) ראסקין שי', וכל מי שיש תח"י מכתבי ר' חאטשע מתבקש לשלוח העתק אל mekoros@gmail.com ע"מ לזכות את הרבים.

ליקוט החומר נעשה ע"י החתן הרה"ת יהושע העשל שי' ואחיו
הת' שניאור זלמן שי', ותודתינו נתונה לכל האחים והגיסים שי' וכן
לכל המשפחה המורחבת על עזרתם בזה. מובן שליקוט זה אינה אלא
הצצה קלה לתוך חיי של האי גברא רבה.

ברצוננו להביע בזה תודתינו לכל ידידינו ומכירינו שהואילו לשמוח
אתנו יחדיו, ולברכנו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות
וברוחניות. הא-ל הטוב הוא יתברך יברך את כבודו ואנשי ביתו יחיו,
בתוך כלל אחב"י בברכות מאליפות מנפש ועד בשר. ויזכנו אשר
במהרה נשוב לראות באור פני מלך חיים בגאולה האמיתית והשלימה
ושמחת עולם על ראשם.

מוקיריהם ומכבדיהם

משפחת בריקמאן

משפחת צייטלין

תוכן הענינים

ה.	ראשי פרקים מתולדות ימי חיו	פרק א
ט.	לימודיו בליובאוויטש וחברון	פרק ב
טו.	משפיע בסניפי תו"ת ברחבי רוסיא	פרק ג
כג.	משפיע דא"ח והדרכת תלמידיו	פרק ד
לח.	מנהל הישיבות	פרק ה
מו.	מזכיר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע	פרק ו
נז.	אחראי על קופת המעמד	פרק ז
סח.	אחרית ימיו	פרק ח
פב.	דיבורים פנימיים עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע	פרק ט
צז.	התועדויותיו	פרק י
קב.	מכתבי התעוררות לאנ"ש	פרק יא
קיא.	סיפורים שונים	פרק יב
קיז.	אמירות וביטויים מפ"ר' האטשע	פרק יג
קכו.	הנהגותיו	פרק יד
קכח.	בני ביתו	פרק טו
קלד.	קובץ התמים, ביאורים בדא"ח	פרק טז
קמז.	קטעי שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע	פרק יז
קמט.	מכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע	פרק יח

פרק ראשון

ראשי פרקים מתולדות ימי חייו

הרה"ח ר' יחזקאל פייגין (או כפי שנקרא בחיבה ע"י חבריו בהכינוי "חאטשע") נולד בשנת תרנ"ה לערך בעיר לוקימא, לאביו ר' שמואל.

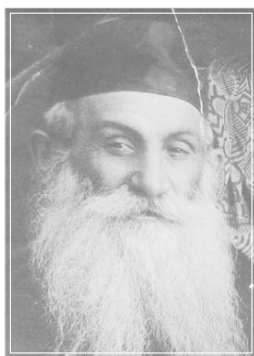
לר' שמואל הי' אח בשם ר' גרשון, ושתי אחיות: מרת לאה פעשא שנישאה לר' ניסן קליבנוב³, ומרת בלומא שנישאה להרה"ח המשפיע הנודע הר' יחזקאל הימלשטיין הי"ד⁴.

לר' חאטשע היו שני אחים, אחד בשם זלמן⁵ ושם השני לא ידוע. וכן היו לו ארבע אחיות ששמותן היו שרה, סימא, חי', וחנה⁶.

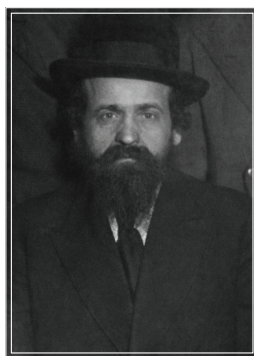
-
- (1) בדף עדות שכתב גיסו ר' רפאל צייטלין ע"ה ל"יד ושם" רשום שנולד בשנת 1898 דהיינו תרנ"ז-תרנ"ח. אבל בתער"ב נסע ללמוד בחברון ולא מסתבר שנסע לחברון בגיל כ"כ צעיר.
 - (2) מהעיר וויטבסק, עלה ארצה בשנת תרצ"ה, חותנו של הרה"ח ר' אברהם פריז ע"ה.
 - (3) הורי מרת זישא, אשת הרה"ח ר' יוחנן גארדאן ע"ה.
 - (4) מתוך קונטרס אודות הרה"ח ר' שד"ב גארדאן ע"ה ש"ל לרגל הכנסת ס"ת בעניניו קליפורני ר"ח ניסן תשס"ח.

(5) הי' ממייסדי הקולחוזים, נהרג בידי אנשי בליעל בשנת תר"צ. הי' לו חמש ילדים: געניא מילער נפטרה במינסק בשנת תשל"ה-ל", חוה ליווא נפטרה באה"ק בשנת תשס"ה-ס"ו, דורה נפטרה באה"ק בשנת תש"ס-ס"א, אלי נפטר בבלרוס בשנת תר"צ-צ"א, מישא נפטר בבוסטון בשנת תשס"ה-ס"ו.

(6) שרה התגוררה בבלרוס, בנה שלמה, ובנותיה חנה ומירה. שרה נהרגה יחד עם בנה ובתה חנה ע"י הנאצים ימ"ש הי"ד. מירה (שם משפחתה טאביאש/ראדקין) עברה לארה"ב ונפטרה בשנת תשס"א-ב בגיל שמונים ושמונה. למירה יש בת אחת ושמה סימא גאפמאן תחי' מתגוררת כיום בניו ג'רסי ביחד עם בתה מרת סלאווין תחי'. סימא התגוררה במינסק בבלרוס בדחקות ועוני ונפטרה שמה בגיל שמונים ושתיים

ר' גרשון פייגין

ר' חאטשע

בשנת תרס"ח לערך הגיע ללמוד בליובאוויטש. למד גם בבאבינאוויטש (כנראה בקיץ תרס"ט). בשנת תער"ב נשלח ע"י כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לייסד ישיבת תורת אמת בחברון עם עוד מספר בחורים. בשנת תרע"ד חזר לליובאוויטש.

בשנת תרע"ח⁷ התגורר בקרעמענטשוג והי' בחור מלמד אצל משפחות האחים החסידים ר' נתן ור' מנחם מענדל ע"ה גורארי'.

בשנת תר"פ לערך נשא לאשה⁸ את מרת סאשא בתו של הר"ר יהודה ליב צייטלין מזוראוויץ. אחר נישואיו עסק במסחר⁹.

בשנות תרפ"ב-תרפ"ז שימש כמשיע בשיבות תו"ת בעיירות הומיל, פולטבה, נעוול, חרקוב, רוסטוב ושוב בנעוול, והי' גם מנהלם הראשי של כל הסניפים דישיבת תו"ת ברחבי רוסיא.

בשלהי תרפ"ז נתמנה למזכיר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

בחדש כסלו תרפ"ח יצא עם ב"ב מרוסיא והגיע לריגא, ששם כבר התגורר

ובלי ילדים. חי' התגוררה במינסק ברוס בדוחק ועוני ונפטרה שמה בגיל שמונים וחמש. הי' לה בן אחד שנהרג ע"י הנאצים ימ"ש הי"ד. חנה התגוררה במוסקבה ונפטרה שם בגיל שמונים ושנים. בנה עוזי(ק). בתה הדסה, נתגרשה מרוסיא בגלל השקפותיה הפוליטיים שלא התאימו עם הממשלה ונתנו לה ארבעים ושמונה שעות לצאת מרוסיא. עלתה לאה"ק. נפטרה בירושלים עיה"ק.

7) זכרון לבני ישראל ע' עא.

8) סיפר הרה"ח ר' שלמה שי' זרחי: פעם הי' בחור שנפגש כמה וכמה פעמים עם המדוברת והענינים לא התקדמו, אמר לו כ"ק אדמו"ר נשי"ד ביחידות: נו, חאצ'ע איז אויך געווען אכט מאל!

9) מרשימות הרה"ח ר' נטע ברכהן ע"ה.

הלוגו של קופת בחורים. יו"ר הכבוד: הרבי, יו"ר: ר' יחזקאל פייגין

התלווה אל כ"ק בביקורו בגלובאקע בקיץ תרצ"ד כמ"ש במכתב מתמוז: "כשבועיים לא היינו בווארשא כי ע"פ בקשת אנ"ש דגליל ווילנא נסע כ"ק לעיר גלובאקע בכדי אשר יוכלו לבוא להתראות אנ"ש דשם, והיינו שם כשבועיים".

בפרוץ מלחמת העולם השני' בחודש אלול תרצ"ט עבר הוא וב"ב לוורשא (שם התאכסן אצל ש"ב ר' הלל צייטלין¹¹) יחד עם הרבי הריי"צ, לצאת משם לריגא.

בחורף ת"ש ניצל מוורשא יחד עם הרבי הריי"צ והגיע לריגא עם ב"ב בה' טבת ת"ש.

ר' חאטשע וב"ב לא הצליחו לצאת מריגא ונהרגו ע"י הנאצים ימ"ש, בתש"ב הי"ד.

11) בן ר' אהרן אליעזר אחיו של ר' אברהם חיים. רא"ח הי' אביו של ר' יהודא ליב חמיו של הריי"פ. ממכתב ר"ח ליברמן שמועות וסיפורים ח"ג ע' 132.

פרק שני

לימודיו בליובאוויטש וחברון

מתלמידי תומכי תמימים

ר' האטשע הגיע לליובאוויטש בגיל צעיר. בכתביו מספר הוא שבתרס"ח, בהיותו כבן 13, כבר היה בליובאוויטש¹². לימים סיפר המשפיע הרה"ח ר' פרץ מוצקין ע"ה¹³ שכשר' שמואל אביו של ר' האטשע הביא את בנו לליובאוויטש, נכנס ליחידות לאדמו"ר מהורש"ב, והביע לפני הרבי את רצונו שבנו ילמוד גם אומנות וזאת ע"פ הגמרא בסוף מס' קידושין¹⁴. הרבי צחק, ושאל את ר' שמואל, "און וואס איז מיט די גמרא פת במלח תאכל..?"

ובשם הרה"ח ר' ניסן נמנוב ע"ה מסופר נוסח אחר¹⁵: פעם התבטא הרבי הריי"צ בפני ר' האטשע: האטשע, מען דארף טראכטן וועגן א שידוך! ויען ר' האטשע: רבי, די גמרא זאגט - לעולם יבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה. מיד נעשו פני הרבי רציניים ויאמר: דו זאגסט מיר א גמרא, איך וועל דיר זאגן א גמרא: פת במלח תאכל וכו' (וסיפר ר' האטשע: בשעת דער רבי האט אנגעהויבן זאגן די גמרא האט זיך ביי מיר אנגעהויבן טרייסלען די קנעכלאך פון די פיס, אט איז מיר דער רבי מכבד מיט פת במלח וכו'). והרבי המשיך: וואס-זשע-דען זאגט מען, אז די גמרא (פון פרקי אבות) האט צו מיר קיין שייכות ניט, איז די גמרא (פון סוטה מד) האט צו דיר אויך קיין שייכות ניט!

12 בפלפולו בחוברת התמים חוברת ח' ע' ט, כותב "זכורני אשר בחג הגאולה י"ט כסלו שנת רס"ח בעת השיחות קודש של כ"ק רבינו..". והיינו שבשנת תרס"ח בהיותו בן 13 כבר הי' בליובאוויטש.

13 מהרה"ח ר' זושא שי' פוזנר.

14 פב, א. "לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה..".

15 מהרה"ח מרדכי שוסטערמאן ע"ה בספרו למען ידעו.. בניס יולדו ע' 154. ובנוסח אחר ע"פ השמועה שפעם קיבל הרבי הריי"צ מכתב מבחור בן שמונה עשרה שכותב שרוצה להתחתן, ר' האטשע הי' בהחדר אז וכ"ק שאל את ר' האטשע לדעתו כביכול, ור' האטשע אמר הרי כתוב שבן שמונה עשרה לחופה, אמר לו הרבי הריי"צ שגם כתוב פת במלח תאכל וכו' כהמשך הסיפור בפנים.

חבריו כינהו "חאטשע לוקאמלער"
ע"ש העיר שממנה בא.

על ימיו הראשונים כותב ר' חאטשע¹⁶:
"הימים הראשונים בליובאוויץ אשר
האט מען געזוכט פנימית ביותר".

בקיץ תרס"ט למד בסניף תו"ת
אשר נפתח בבביוביטש¹⁷. סניף זה
היה ממוצע בין החדרים והשיעורים
בליובאוויטש לאולם הגדול¹⁸.

בשנות לימודיו בישיבה הי' מכותבי
ההנחות¹⁹ ומראשי החוזרים, ונחשב
כ"משכיל" בחסידות. מספרים שבהיות
ר' חאטשע תלמיד בליובאוויטש, קרה
והי' אומר להמשגיח שהוא חולה
והי' הולך לחדרו ללמוד חסידות. ר'
חאטשע שהי' בטבעו משכיל ולא אהב

כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע

את הסדרים וההגבלות של הישיבה, רצה דורכטראכטן אן ענין עד שיעמוד על בוריו
ועל כל הי' הולך לחדרו עד שגמר להתעמק בענין בו עסק²⁰.

מסופר²¹ שהרבי הרש"ב ביקש מבנו הרבי הרי"צ לקרב את ר' חאטשע ולהתחבר
עמו. ר' חאטשע סיפר שפעמים רבות היו מטיילים ביחד ומשוחחים בעניני דא"ח
ולפעמים בענינים עמוקים מאד. בדרך כלל היתה השיחה קולחת ביניהם ור' חאטשע
'אחז ראש', פחות או יותר, במדובר. קרה פעם שבא' הטיולים האלו התחילו לשוחח

(16) מכתב מכ"א שבט תרח"צ.

(17) במכתב כ"ד סיון תרצ"ו כותב הרי"פ: "כתבתי מכתב בארוכה להרי"ל הורוויץ ואליו כתבתי עוד
כרגיל בין הדברים כי הרי למדנו יחד בבא[בין]נאוויטש וליובאוויץ".

(18) בכרם חב"ד גליון ג כותב שהמחלקה בבביוביטש הייתה ממוצע בין החדרים והשיעורים
דליובאוויטש לבין האולם הגדול. הם למדו שם תחת השגחת הרב ר' זאב וואלף הלוי לויטין בנגלה, והרב
ר' שלמה בן דוד ריסין מראגאטשאוו בחסידות. בתחילת שנת עת"ר הועברה המחלקה לשצעדריץ.

(19) ליובאוויטש וחיילי ע' 25.

(20) מר' יואל שי' כהן.

(21) מהרה"ח ר' מ"מ שי' טננבוים, קובץ שערי התמימים (ביתר) גליון יג. ושם שסיפור זה אירע בימי
בחרותו של הרבי הרי"צ והוא טעות דמוכה כי הרי"פ נולד בתרנ"ה לערך, והרבי הרי"צ התחתן בתרנ"ז.
גם הרה"ח שד"ב בוטמאן שמספר בשם ר' ניסן כמובא בפנים, מאשר שמדובר לאחר חתונת הרבי.
(אחרים מספרים כעיי"ז על ר' חאניע מרוזוב).

בעניני דא"ח, הרבי הריי"צ הפליג בדבריו ור' חאטשע הרגיש שהדברים למעלה מהשגתו לגמרי. ר' חאטשע סיפר שהוא חש שכבר אינו חבר כביכול עם בן שיחו הרבי הריי"צ, הרבי בעולם אחר נפלא ונשגב ואילו הוא עצמו, בעולם אחר.

בשם ר' ניסן מובא הסיפור כעין זה, בהוספה שר' חאטשע הסביר שהרבי רצה להראות לו שרבי זה לא חסיד, וחסיד זה לא רבי וכל מה שמבינים בחסידות אינו מגיע לענין של רבי²².

בשנות לימודיו בישיבה החלה להרקם ידידותו עם הרה"ח ר' אלטר שימחאוויטש ע"ה. נפשם נקשרה זו בזו עד כדי כך שהיו מדברים זה לזה אודות מחשבותיהם כדי שיתביישו לחשוב מחשבות לא ראויות²³. בתקופה מסויימת²⁴ גוייס לצבא ובחנוכה הגיע ידידו ר' אלטר לבקרו. ר' אלטר מצאו כשהוא יושב ומתעמק ב'שערי אורה' של אדמו"ר האמצעי.

היה שחשדו פעם שהולך לישון בלי קשעהמ"ט ורצו לגרשו מהישיבה, אמנם אח"כ ראו שהכרית שלו רטובה מדמעות, וזאת בגלל שקרא ק"ש מתחת לשמיכה, כנראה כדי שלא תהיה בליטות²⁵.

"התלמידים השלוחים" לחברון עיה"ק

בתחילת שנת תרע"א יסד כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע את ישיבת תורת אמת בחברון עיה"ק. הרבי שלח לארה"ק את המשפיע הרב שלמה זלמן הבלין לנהל את הישיבה ואיתו קבוצה של שבעה בחורים מליובאוויטש. על הקבוצה נמנו ר' חאטשע, ידיד נפשו ר' אלטר שימחאוויטש, וכן ר' הילקע פרוטקין, ר' צבי הירש קצב, ר' ישראל זלמן אסנאס, ר' אברהם אליהו אשורב ור' מנחם (נאכע) קרטיק.

בחודש מר-חשוון תער"ב, הגיעו התלמידים לחברון ואז נפתחה הישיבה שנקראה בשם תורת אמת. עם פתיחת הישיבה נוספו אליה גם מתלמידי המקום והייתה למגדל אור של תורה וחסידות לכל הסביבה.

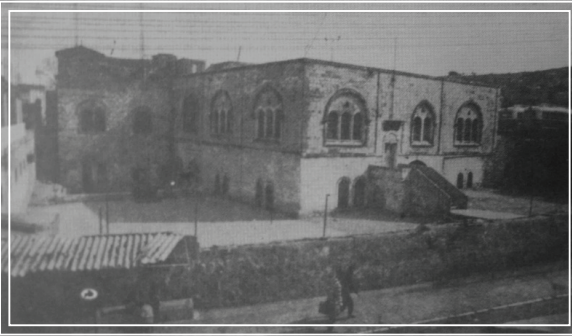
בישיבת תורת אמת בחברון הי' הוא ור' אלטר עולים על הגג (שהי' ישר -

22) מהרה"ח שד"ב שי' בוטמאן, ומוסיף שעוד סיפר ר' ניסן שפעם אמר לו הרבי "דו ביסט דאך א שכלי" והתחיל לדבר איתו בחסידות, וייתכן שהיה זה באותו מאורע.

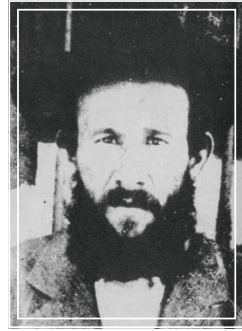
23) מהרה"ח ר' מ"מ פוטרפס ע"ה, התמים (מוסף לבית משיח) מנ"א-אלול תש"ע ע' 52.

24) התמים שם.

25) ע"פ השמועה. אמנם יש מספרים סיפור כעין זה על הרה"ח ר' חיים יונה לוצקי ע"ה.

בנין ישיבת תורת אמת בחברון

ר' אלטר שימחאוויטש

פלאטשיק, דלא כבאירופה שהגגות הם חדים - שפיציקע), ומדברים ביניהם בענייני דא"ח בעיון. ר' האטשע אמר פעם שהוא הי' שוכב כתשע שעות על הגג וחושב חסידות!²⁶

בפעם אחרת סיפר ר' האטשע²⁷ שבהיותו בשליחות בתו"א חשב את ההמשך תרס"ד ארבעים פעמים (ואז הרגיש את המשלח²⁸). ובאזני תלמידו הרה"ח ר' ניסן נמנוב התבטא "אז אין בוידעם פון תורת אמת איז בא מיר אפגעלייגט געווארן דער ענין פון מלכות דמלכות דעשיה"²⁹.

הרה"ח ר' אברהם מאיור ע"ה סיפר פעם³⁰ שר' הלל פוצ'ופר בהיותו תלמיד בליובאוויטש, נחשב בין התלמידים ה'עובדים'. כשחזר מתורת אמת לליובאוויטש הי' נחשב כ'משכיל' בחסידות וזאת עקב היותו משך זמן ביחד עם ה'משכיל' ר' האטשע.

התוועדות נמשכת

בשנת תער"ד פרצה מלחמת העולם הראשונה ונתיני רוסיה גורשו מארץ הקודש, ואז חזר ר' האטשע עם קבוצת התמימים לליובאוויטש.

(26) התמים שם. ומהרה"ח ר' יואל שי' כהן.

(27) מהר' ישראל מרדכי שי' קזמינסקי ששמע מהרה"ח ר' פרץ מוצקין ע"ה.

(28) מהרה"ח ר' זוסיא שי' אלפרוביץ.

(29) מהרה"ח ר' יצחק שי' נמנוב.

(30) מהר' ישראל מרדכי שי' קזמינסקי.

ר' לייזער קרסיק

הרה"ח ר' חיים אליעזר קרסיק ע"ה תיאר התוועדות מאלפת שהתקיימה בבואם של התלמידים חזרה לליובאוויטש³¹:

"אזכיר אחדים מאלו שלמדו ונתחנכו אתנו והמה ר' יחזקאל פייגין הי"ד הר' ר' אלתר שימחוביץ הנקרא בשם אלתר פוצ'פר, שהיה זמן מה משפיע בישיבת תומכי תמימים בוורשה ואחר כך בישיבת תורת אמת בירושלים. והילקע פאריצ'ער [התמים הלל פרוטקין] שלושה אלו היו מתוך השבעה ששלח אותם כ"ק אדמו"ר הרש"ב בשנת תרע"ב לחברון עם הרב ר' שלמה זלמן הבלין ז"ל בראש לייסד ישיבת תורת אמת ושהו שם כשתי שנים וחזרו לליובאוויטש.

כל אחד מאלו השלושה אף ששלושתם הנה באופן כללי נמנו לסוג פלוגות לומדי דא"ח ושלושתם היו משפיעים נפלאים, הנה ר' אלתר שימחוביץ היה בעיקרו בעל עבודה וכן ר' הילקע פאריטשער ז"ל ור' יחזקאל פייגין הי"ד בעל השכלה.

זכורני, זה היה בשנת תער"ד כשאלו הארבעה בחורים חזרו מחברון לליובאוויטש נתאספנו לפארבריינגען עם המשפיע הראשי דישיבת תומכי תמימים הרה"ח ר' שמואל גרונום אסתרמן ז"ל בט' כסלו באכסניא אחת שהייתה נמצאת ברחוב פטרבורג בליובאוויטש, זהו רחוב קטן וצדדי, (ולמה נקרא שמו פטרבורג לא ידוע לי, אך חושבני, כי היות שאת העיר פטרבורג מקיפים נהרות, וגם הרחוב הזה בליובאוויטש היה מלא מים רפש וטיט ומשום זה נקרא הרחוב אולי פטרבורג). וברחוב זה היתה האכסניא שלנו. בעל האכסניא נקרא בערע קטוראנד. ושמה הייתה ההתוועדות עם הרש"ג.

הסדר היה שכל התלמידים נהגו לבלוע דברי המשפיע ולעיתים היו מציגים שאלה או פירוש, אבל לא יותר דאידי דטריד למיבלע לא פליט, וכשהמשפיע הלך הביתה הייתה גם החבורה מתפזרת. והנה כעת בפעם הזו שהזכרתי לעיל היו נוכחים גם אלו הבחורים שבאו חזרה מחברון.

לאחרי שתי שנות לימוד שמה, חזרו לליובאוויטש והנה לאחרי כמה וכמה שעות של ישיבה ביחד עם הרש"ג ז"ל, הוא היה עייף ויצא מהמקום. נשארנו עם אלו שחזרו מחברון ר' אלתר פוצ'פער, ר' יחזקאל פייגין, ר' הילקע פאריטשער, ונאחע לאפיטשער (אחי ר' מנחם בן ציון קרסיק).

והנה בהתוועדות הזו אף שהרש"ג הלך הנה החבורה לא נתפזרה ונשארו בהתוועדות רק אלו האורחים החוזרים מחברון וזה היה בדרך כלל דבר היוצא מהרגיל כי התלמידים כמעט כולם היו בביטול עצמי כזה ליד הרש"ג ז"ל שלא היו נחשבים לפניו למהות דבר ולהיות גם משפיע, אבל בפעם זו לא נתפזרו, אולי מפני ההרגשה הכללית שאלו באו מחברון המה כאלו במדרגה גבוהה יותר, וקרובים אל האמת יותר, נעשה האווירה חמה ושהכל רצו להתקשר אליהם וליהנות מאורם או אולי היה זה מצד אלו שבאו מחברון כיון שהיו איזה דברים שעוד חסרו ורצו לתקנם, ובמקום שאין איש השתדל וכו' איך שיהיה, העוברים המה שנשארו להמשיך בהתוועדות.

ההתוועדות הזו נמשכה כמה ימים בלי הפסק לילות כימים. המשפיע העיקרי היה ר' אלתר פוצופור, ור' הלל פריטשער, ור' יחזקאל פייגין. כמובן שהיו מתחלפים לסירוגין. כשזה היה עיף והלך לישון הנה השני היה ער וחוזר חלילה. וכן התלמידים המקבלים היו מתחלפים כך.

כמעט שכל בני ההתוועדות ישבו בכור ההיתוך הזה, ומי שהיה לו קצת שייכות לזה הנה על ידי ההתוועדות הזו זז ממקומו הקבוע בשער או בצורה קדימה. ועד היום לא מש מזכרוני ההתוועדות הזו. הבכיות מחשבון הנפש שעשה כל אחד לעצמו החרטה על העבר והקבלה על הדרך היעודה הזו, הייתה לימוד חברי ודיברו כמו איש את רעהו בטהר לבב".

פרק שלישי

משפיע בסניפי תו"ת ברחבי רוסיא

תומכי תמימים בהומיל

בחורף תרפ"ב נפתחה מחלקה של ישיבת תו"ת בעיר הומיל, וע"פ בקשת הרה"ח ר' ישראל דזייקאבסאהן שימש ר' חאטשע, שהיה באותה העת בהומיל, כמשפיע בהישיבה.

על פתיחת הישיבה בהומיל ועל מינוי ר' חאטשע למשפיע, כותב הרבי הריי"צ בח' שבט תרפ"ב³²: "בהומיל נפתחה ת"ל ישיבה בשם מערכת תו"ת דליובאוויטש אשר בהומיל (ע"ח העיר) תחת הנהגת תלמידנו הרב ר' יחזקאל שי' פייגין אשר בא שם והשי"ת יהי' בעזרם".

וכן בכ"ב שבט אותה השנה כותב³³: "בעיר הומיל התמים ר' יחזקאל שי' פייגין והת' ר"י שי' פארעצקין³⁴ בהשתתפות אנ"ש שי' יסדו ישיבה בשם תומכי תמימים דליובאוויטש ג"כ על הוצאת העיר".

את השתלשלות הקמת הישיבה מתאר ר' ישראל דזייקאבסאהן ע"ה בזכרונותיו³⁵: "בשמח"ת תרפ"ב התעוררנו לעשות מחלקת תומכי תמימים בעיר הומיל. שלחתי מכתב אל כ"ק אדמו"ר הריי"צ נבג"מ בשם אנ"ש שבקשתינו לתת לנו רשות לפתוח ישיבה בהומיל ושישלח לנו ר"מ. בקשנו שישלח לנו את ר"י הלוי לוינ מנעוול, כ"ק אדמו"ר השיב לנו וזלה"ק "בשמחה קראתי את מכתב תלמידנו היקרים יחיו ע"ד הישיבה אשר יסדו במחנם, ובאוות נפשי הנני מעטרה בשם "מערכת תו"ת

(32) אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ח"א ע' ריא.

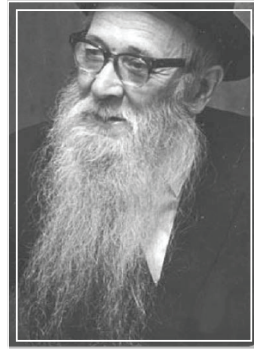
(33) אג"ק כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ח"א ע' רכא.

(34) הוא הר"י דזייקאבסאהן.

(35) זכרון לבני ישראל ע' פד.

ר' לייבל כהן

ר' ישראל דזייקאבסאהן

דליובאוויטש אשר בהאמי". אמנם לא השיב אודות שילחו הר"י לוין לר"מ, ואמר שישלח את מישהו.

בינתיים בא אלינו ר' יחזקאל פייגין ז"ל כי הוא התחתן עם אחות גיסי ר' אהרן אליעזר ע"ה צייטלין³⁶. בתחילה הי' דר בקרעמענטשוו ויהי' מלמד אצל משפחת גורארי', אך כשהתחיל הרעב לדחוק אותו (ועסק הפאפיראסן של משפחת גורארי' חדל) בא לבית חותנתו³⁷ בהומיל. התדברנו עמו והסכים לקבל משרת ר"מ בישיבה וגם כ"ק אדמו"ר הריי"צ נבג"מ הסכים עליו ובחנוכה תרפ"ב פתחנו הישיבה. מחירי השכירות התנה הריי"פ ז"ל שיהי' בקמח היינו שנשלם בכל שבוע במחיר של שלשה פוד קמח כפי השער של אותה השבוע ועשינו ועד מאנ"ש לשלם לו השכירות, אבל לסוף נפל העול עלי ועל הת' חנן שאגאלאו ביחוד..

אחר חה"פ התחילו הרדיפות על דת להתחזק והתחילו הגזירות על ישיבות וחדרים. אחרי חג הפסח חליתי, כששבתי לאיתני וראיתי את המצב בהישיבה ונתיעצנו מה לעשות והוחלט אצלנו לשלוח את ריי"פ למוסקבא (כבוד אדוננו שליט"א הי' אז במוסקבא לרגלי עניי הכלל) לשאול עצת קדשו מה לעשות. וכ"ק אדמו"ר נבג"מ עכב אותו ושלח אותו לפולטבה לנהל את ישיבת תומכי תמימים המרכזית אשר לא הי' אז מי שינהל אותה, ונשארנו בידים רפויות. התמים ר' ברוך דוכמאן הי' בקיץ מסייע להרי"פ ואמר שהוא מקבל ע"ע להמשיך הנהלת הישיבה.

36 זוגתו של ר' ישראל דזייקאבסאהן מרת שיינא, הייתה אחותה של מרת אלטא רבקה זוגתו של ר' אהרן אליעזר צייטלין.

37 מרת רבקה צייטלין, בת הרב ישעי' יוסף ודבורה רבינוביץ. ראה אודותם חסידים ואנשי אמת ע'

מנהל את הישיבה המרכזית

כפי הוראת הרבי הריי"צ, נסע ר' חאטשע לפולטבה ושם ניהל ברמה את הישיבה.

על כך מספר הרה"ח ר' מיכאל יהודא ליב הכהן ע"ה בזכרונותיו³⁸:

"בקיץ תרפ"ב בחדשי תמוז-מנחם אב בא הרבי הריי"צ למוסקבא, והתאכסן בדירתו של ר' מאיר ב"ר שמעון יעקובסון, ברחוב מאלי זלאטואוסטינסקי.

להרבי באו אז הרבה מאנ"ש והתמימים, וכאלו אשר לא ראוהו כמה זמן מחמת אי השקט ומצב המלחמה. הרבי הי' אז במוסקבא כששה שבועות. בין הבאים אז לאדמו"ר הי' הרה"ח ר' יחזקאל פייגין מהומיל הנקרא חאטשע לוקאמלער, ומינהו הרבי למשפיע ומנהל ישיבת תו"ת [בפולטבה], המצב שם הי' ירוד בין בגשמיות ובין ברוחניות בגלל שלא הי' שם מנהל ומשפיע מתאים, וכשנשלח לשם הריי"פ אז התחיל המוסד לפרוח ולשגשג.

כנה א' לימד הריי"פ המשך תרס"ד וכתה ב' לימד לקו"ת ח"א. זכורני הפורים שאז האבן מיר פארבראכט עם הריי"פ זייער גוט, ודיבר אז הריי"פ מענין המובא בפרע"ח שהמן רצה להמשיך דורמיטא בז"א ולא עלתה בידו וביאר את הענין ע"ד החסידות. ביום כ"ה שבט קבלנו טלגרמה מהרבי הריי"צ שנולד לו נכד מבתו חנה תחי', והי' לנו שמחה גדולה, התוועדנו עם המשפיע הריי"פ ז"ל. לעתים קרובות מאד התוועדו עם המשפיע הרה"ח ר' יחזקאל ז"ל. ביום ההילולא של אדמו"ר נבג"מ ב' ניסן לא הי' המשפיע הריי"פ ז"ל בפולטבה, כי נסע לאיזה מקום והתוועדו התלמידים ביניהם. אח"כ בא לזמן קצר, וקרוב לחגה"פ נסע לביתו לעיר הומיל".

הישיבה בפולטבה החזיקה מעמד רק עד חורף תרפ"ג, אז נסגרה ע"י ה"טשעקא". ע"פ עצת הרבי הריי"צ, עברה הישיבה לנעוול ושם היו למשך כמה ימים אבל גם שם היעווסעקציה כבר עלו על עקבותיהם והישיבה עברה לחרקוב, יחד עם ר' חאטשע המשפיע והמנהל כל העת³⁹.

על העתקת הישיבה מנעוול לחרקוב מספר הרה"ח ר' בנימין אליהו גורודצקי ע"ה בזכרונותיו⁴⁰:

"בל"ג בעומר התוועדו הבחורים בביתו של ר' גרשון דוב לוין, ובאמצע ההתוועדות

38) שמועות וסיפורים ח"ב ע' א-121. וב"לב האריי" ע' 75.

39) רשימות דברים ע' 412-414. וראה שם באריכות.

40) זכרון דברים ע' 16.

הגיעה המשטרה ואסרה את כולם, פרט להר"י פייגין אשר הספיק להתחמק וברח חזרה לרוסטוב. כאשר הר"י פייגין הי' אצל רבינו, אמר לו לנסוע לחרקוב ולהעביר לשם את הישיבה".

בחרקוב התמקמה הישיבה בביהכנ"ס שהי' נקרא "מעשצאנער שוהל"⁴¹, ור' חאטשע התאכסן קרוב לשנה אצל הרה"ח ר' אהרן תומארקין ע"ה⁴².

בהזדמנות מסוימת הגיע הרה"ג המקובל הרה"ח ר' לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע עם בנו [כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו] לחרקוב, וביקרו בהישיבה, ור' לוי יצחק שוחח עם ר' חאטשע שעה ארוכה⁴³.

הרה"ג המקובל הרה"ח ר' לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע

רוסטוב

הישיבה בחרקוב התקיימה רק חצי שנה, במשך קיץ תרפ"ג, ולקראת ראש השנה תרפ"ד נסע ר' חאטשע ואליו הצטרפו מספר בחורים מהישיבה שהורשו לנסוע להסתופף בצל רבינו ברוסטוב, ואז החליט הרבי הרי"צ להחזיר את הישיבה אליו לרוסטוב⁴⁴.

על הישיבה ברוסטוב מספר הרה"ח ר' מיכאל יהודא ליב הכהן ע"ה בזכרונותיו⁴⁵:
 "בסדרי הלימודים לימד הרי"פ את הכתה העליונה את מאמרי המשך תרס"ו, ואת כתת הצעירים לימד קונטרס עה"ח. אחרי ש"ק פ' בראשית ששמענו בש"ק מאמר מאדמו"ר המתחיל בראשית ברא וכו'. הנה תיכף אחרי ש"ק הי' פקודה מהרי"פ שעד ג' ימים ידעו כל התלמידים את המאמר בע"פ, ואח"כ הי' זה בתור סדר שבכל ש"ק צריכים לדעת בע"פ המאמר ששמענו מאדמו"ר בש"ק.

הסדר הי' כך, אדמו"ר הי' אומר אז דא"ח בימות החורף תיכף אחר הדלקת הנרות

(41) זכרון דברים שם.

(42) רשימות דברים ע' 286.

(43) ימי מלך ח"א ע' 159.

(44) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' רסא.

(45) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' רסא. לב הארי ע' 41.

לפני קבלת שבת, ואנ"ש הבעלי בתים היו מקבלים שבת בבית אדמו"ר, ואנו תלמידי הישיבה הלכו להישיבה שברחוב וואראנצאווסקי, והיו חוזרים המאמר, החוזרים הראשים היו ר' יודא עבער, ר' חאטשע פייגין ודוב בער קורניצער ז"ל. בש"ק בבוקר לפני התפלה היו נכנסים הרי"פ ור"י עבער ועוד ב' או ג' בחורים מהקשישים לחזרה לחדר אדמו"ר, וא' מהנכנסים הרי"פ או ר"י עבער הי' חוזר לפניו המאמר ואדמו"ר מתקן, מזכיר מה שהחסירו וגם מסביר באיזהו מקומן".

חזרה לחרקוב

בסוף חורף תרפ"ד נערך חיפוש בבית הרבי הרי"צ ברוסטוב, ורצו לקחתו לבית האסורים. אחרי רוב יגיעה והשתדלות הסכימו להניחו בתנאי שיעזוב את רוסטוב. אז היגר הרבי ללנינגרד, ואילו הישיבה, שהוכרחה גם היא לעזוב, שבה לחרקוב ולאח"ז נפתחה מחלקה גם בנעוול⁴⁶.

ר' חאטשע הי' משגיח, משפיע⁴⁷, ומנהל⁴⁸ הישיבה בחרקוב, והמשפיע הרה"ח ר' ניסן נמנוב ע"ה (שהי' אז תמים בשנות העשרים המוקדמות) סייע לר' חאטשע בפיקוח על סדרי הישיבה, וכפי שכותב ר' ניסן⁴⁹: "אני מסייע גם עתה לריח"פ נ"י בהשגחה".

בתקופה מאוחרת יותר התווסף לצוות הישיבה הרה"ח ר' שני"ז אלפרט ע"ה (המכונה ר' זלמן קורניצער), הוא כיהן כמשגיח לנגלה, ואילו ר' חאטשע ור' ניסן כמשגיחים לחסידות⁵⁰.

לקראת ימים הנוראים שנת תרפ"ו באו ר' חאטשע והתלמידים מחרקוב לרבינו בלנינגרד להסתופף בצל קדשו⁵¹.

שנה נוספת עברה על הישיבה בחרקוב ולקראת ר"ה תרפ"ז נסעו התלמידים עם המשגיח, ר' יהודה עבער והמשפיע ר' חאטשע אל הרבי [ללנינגרד], ושם הוחלט שהישיבה תעתיק מושבה לעיר נעוול. הטעם לא הי' ידוע, אבל אמרו שהרבי חפצו

(46) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' רסב.

(47) זכרון לבני ישראל ע' רסח.

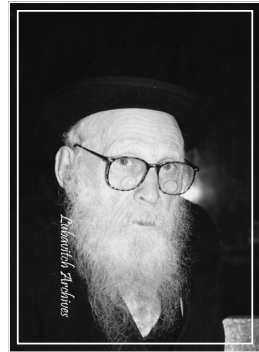
(48) זכרון לבני ישראל ע' צה.

(49) ר' ניסן ע' 35.

(50) ישראל נח הגדול ע' 134.

(51) זכרון דברים לר' בנימין אליהו גורודצקי עמוד 21.

ורצונו הי' שתהיה הישיבה סמוכה למקום מושבו, וכל העת המשיך ר' חאטשע לשמש כמנהל⁵² ומשפיע⁵³ הישיבה.

ר' מאיר אבצן

הרה"ח ר' מאיר אבצן ע"ה, מתלמידי הישיבה בנעוול מתאר בספרו "אורות באפילה", את הישיבה ואת ר' חאטשע כמשפיע בנעוול:

אחר שמח"ת העתיקה הישיבה המרכזית את מקומה לעיר נעוועל, ומני אז נוספו עבורנו פנים חדשות הרי"י פייגין הי' המשפיע של הבחורים מהכיתה הגבוהה. כותב השורות הי' ביניהם, ועם היות שהיו בחורים גדולים מאתנו, כמו ר' נחום גאלדשמיד ע"ה וחביריו, אבל בדרך כלל למדו כמו פארזיך [לעצמם]. היתה ג"כ כיתה נמוכה מאתנו, בזו הכיתה הי' המשפיע הרה"ח ר' ניסן ע"ה נוסף על מה שהי' משגיח על סדר החסידות של כל בחורי הישיבה.

וכך הי' בכלל הסדר שכל מאמר שהי' הרי"פ אומר, היינו משפיע בעדינו, עד שחזרנו המאמר לפניו ועד שהיינו יודעים אותו בעל פה, לקח זמן שבוע אחד וחצי שבוע. בחורף למדנו רנ"ט, ס"ד, ב' המשכים ס"ה.

לאחר שסיימנו ס"ה שאל הרי"פ את כ"ק אדמו"ר נבג"מ איזה המשך נתחיל מעתה, וכפי שנתברר לנו אחר כן הי' בדעתו ללמוד אתנו המשך ס"ו, וכפי הנראה חשב שבודאי כ"ק נבג"מ יסכים לזה.

הטעמים שלו היות כי את ראשית המשך תרס"ו למד עם בחורים כמה פעמים, במילא יהי' לו נקל יותר ללמד המשך זה. ומה גם שמלבד תפקידו בתור משפיע הי' ג"כ מנהל בפועל ובנוסף לכך הי' ג"כ מזכיר פנימי לאדמו"ר נבג"מ.

אך כ"ק אדמו"ר נבג"מ אמר שילמוד אתנו המשך עת"ר. והסדר יהי' כמו בהמשכים הקודמים.

[דבר זה סיפר לנו הרי"פ בג' תמוז תרפ"ז כשיצא כ"ק אדמו"ר לחירות. וכך הי' המעשה: מסיבות שונות נמשך לימוד כמה מאמרים יותר מן הזמן הקבוע, ובעת שיצא כ"ק אדמו"ר לחירות למדנו המאמר ושבתי בשלום או בקירוב לזה, ושם נתבאר דענין חוה גימטריא י"ט, והוא המילוי דשם הוי', ומבאר שם שזהו מה שיצא אדמו"ר הזקן בי"ט כסלו. אז אמר הרי"פ עכשיו רואה אני מדוע הי' רצון כ"ק

(52) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' רסח.

(53) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' רעג.

שאלמוד עמכם עת"ר, וצריכים אתם לידע שהלימוד שלכם נוגע אף לכ"ק אדמו"ר].
כך נמשך סדר הלימודים עד חג השבועות תרפ"ז. מחג השבועות הרגשנו שענינים בלתי רצויים עומדים על הפרק. כאשר חזר ר' האטשע לישיבה בנעוועל, וחזר המאמרים שאמר כ"ק אדמו"ר נבג"מ, וסיפר לנו איזה ענינים שהגיד לו אדמו"ר נבג"מ הרגשנו את זה.

ראשית כל, בחג השבועות היו ד' מאמרים וכל מאמר הי' מסיים בזה הלשון וכל אויביך יכרתון, וכאשר אמר הרי"פ לכ"ק יתן השי"ת שדברי כ"ק יתקיימו. אמר כ"ק "האטשע אפשר זאל איך זיי שעלטן" והרכין ר' האטשע בראשו, ואמר כ"ק "איך האב מורא, עס איז ביניהם אסאך יהודים עס זאל זיי ניט שאטן". ובתוך הדברים אמר כ"ק עס איז ידוע אז דער קטרוג וואס איז געווען אויף דעם אלטן רבי'ן איז געווען נאך בימי המגיד אויף דעם מגיד, נאר ר' זוסיא האט זיך דערפון דערוואוסט, און האט גיזאגט רבונו של עולם זוסיא וויל ניט, ומשום זה נתבטל הקטרוג. והמשיך אדמו"ר נבג"מ אז מען איז ניט גוזר אויף א צדיק סיידן ער איז מסכים. אויך דער אלטער רבי אויב ער וואלט ניט מסכים זיין וואלט דער קטרוג אראפגענומען גיווארן. כמדומה לי שאמר דער אלטער רבי האט מסכים גיווען מצד דעם טוב וואס דערפון איז ארויס געקומען.

ג"כ סיפר ר' האטשע כאשר הלך להכניס המכתבים מצא שהיו שם מכתבים כאלו שבאו לכ"ק עוד ג' ימים לפני חג השבועות, והיות שידע המצב נשתומם מדוע לא הביאו אלו המכתבים עוד קודם החג. ואמר כ"ק אדמו"ר הלא כתוב לא תקרבו אל אשה, והנה עם היות שהי' אדמו"ר זייער אויפגעלייגט, היינו שהי' בשמחה גדולה אמר אל ר' האטשע "האטשע בדרך כלל איז ניטא פון וואס צו זיין פרייליך, נאר מען איז דאך יעצט פון בארג סיני".

(הערה: בשנה ההיא קודם חג השבועות הרגו בפולין השגריר של רוסיא וואיקאו שהי' שם בפולין, ואמרו העומדים בראש ממשלת רוסיא אנו יודעים שיש אצלינו ברוסיא הרבה שאין מסכימים עמנו, ויש ביניהם כאלו שרוצים מאנארכיע, היינו כמו שהי' קודם המהפיכה, ואנו יודעים ומכירים אותם אך שתקנו, אבל עכשיו שהרגו שגריר שלנו זה יכריח אותנו לקחת אקציע (לפעול) נגד אלו האנשים. מזה הי' ברור לנו שאיזה חדשות לא טובות ר"ל ח"ו עומדים על הפרק).

כמדומה לי כאשר סיפר ר' האטשע לנו מה שאמר אדמו"ר לר' האטשע פתגם ר' זוסיא, אמר ר' האטשע לאדמו"ר אולי אפשר שיאמר אדמו"ר זה הלשון כפתגם ר' זוסיא ולא ענה לו אדמו"ר על זה.

עוד סיפר ר' האטשע שבתוך הדברים שאמר אז כ"ק אדמו"ר לר' האטשע, היו

דיבורים אודות הממשלה שכופרים הכל ואומרים שכביכול אינו נמצא, שלכאורה זהו מנגד לכללות אופן ההנהגה, היות שבכללות אופני ההמשכות ועד הבחינה היותר עליונה אפילו באור הכלול בעצמותו, הנה זה הכל בבחינת איזה מציאות שיהי', וא"כ איך הוא ביכולת לומר דבר כזה שהוא היפך מכל הנ"ל (הערה: וכידוע הפתגם אז וועגן א זאך וואס די מציאות איז ניט בנמצא איז ניט שייך צו ריידן, איז במילא אפילו אזוינע וואס אין א געוויסן ענין גלויבן זיי ניט במציאות הבורא, אך מאידך גיסא מזה שמדברים אודות זה עם היות שאינם רוצים להאמין זהו גופא ראייה על מציאות דבר. ע"כ).

ומזה אנו רואים גודל ותוקף הקליפה שהם מכחישים דבר שאי אפשר להכחישו, אך מאידך גיסא מזה גופא יכולים לדעת אמיתית מציאותו, היות שאמיתית מציאותו הוא שהוא נמצא בלתי מציאות נמצא. פירוש שכל הנמצאים אפילו בבחינת היותר עליונות אפילו אור הכלול בעצמותו, הנה גדר מציאותם היא בבחי' שהמציאו אותם, אבל על אמיתית עצמותו יתברך אי אפשר לומר דבר כזה ח"ו, היות שמציאותו מעצמותו. ובאמת שאי אפשר לומר עליו שנמצא, רק היות שנמצא היא מעלה לבחי' שאינו נמצא, ובתיבת נמצא אנו שוללים ההיפך מזה. הנה מזה גופא שהם כופרים לגמרי הם מגלים שמציאותו הוא שנמצא בבלתי מציאות נמצא. ע"כ מתוך הספר "אורות באפילה".

כששהתה הישיבה בנעוול הי' ר' חאטשע רגיל להתוועד בכל שבוע עם המלמדים החסידים המקומיים⁵⁴.

ר' חאטשע ור' ניסן נמנוב חיבבו מאוד את החסיד ר' מאיר שמחה חן, שהי' דר בנעוול והיו יוצאים ובאים בביתו בקביעות⁵⁵.

(54) ר' מענדל ע' 174. בית משיח גליון 45.

(55) ספר חסידים הראשונים ח"ב ע' 172.

פרק רביעי

משפיע דא"ח והדרכת תלמידיו

התמנותו למשפיע

סיפר הרה"ח ר' מענדל פוטרפס ע"ה⁵⁶: "המשפיע שלי הגה"ח המפורסם ר' יחזקאל פייגין ע"ה, הי' אביר לב, אמרו עליו שיש לו לב של ברזל, וכמעט מעולם לא הזיל דמעה מעיניו, גם כאשר המצב הי' קשה מעבר לקצה גבול היכולת [חסידיים היו מזכירים זאת ביחס אל הניגוד בינו לבין הרה"ח ר' ישראל נח בלניצקי שכאשר רק היה מניח הטלית על ראשו היה מתחיל לבכות⁵⁷]. בכל זאת שלש פעמים הוא לא החזיק מעמד ופרץ בבכי.

הפעם הראשונה היתה בעת הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

הפעם השני' היתה בשנת תרפ"א, כחצי שנה לאחר מכן. כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, שקיבל אז את הנשיאות והתחיל לשקם את ההריסות, התחיל ע"פ צוואתו של אביו הרבי נ"ע, לבסס ולהרחיב את ישיבת תו"ת, ובחודש אלול תר"פ כשנכנס ר' האטשע ליחידות הציע לו לעזוב את המסחר ולהיות משפיע בישיבה.

ר' האטשע סירב, באמרו שאינו מתאים לתפקיד ואינו יכול ליטול על שכמו אחריות כה כבדה. הרבי הריי"צ שראה שהוא מנסה להתחמק הגיב: ובכן תשאר כאן לחגים, לחודש תשרי הבעל"ט, ואח"כ נראה.

בימים הנוראים ברוסטוב הדוחק הי' גדול. היתה זו השנה הראשונה לנשיאותו של הרבי הריי"צ, והקהל כולו נדחק ושם לב לכל פרט בהנהגותיו של הרבי⁵⁸. גם ר'

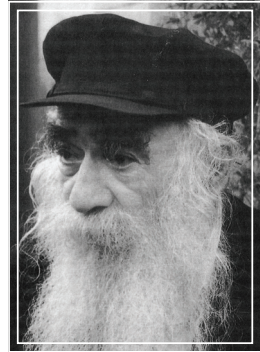
(56) ר' מענדל ע' 125.

(57) בית משיח 756.

(58) מספר הרה"ח ר' מיכל שיי' ווישעצקי: ר' מענדל פוטרפס תיאר פעם את חודש תשרי תרפ"א. כידוע שאחרי ההסתלקות של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היו כאלה חסידים שלא קיבלו את נשיאותו של

חאטשע נדחק בכל כוחו והצליח לעמוד קרוב אל הרבי.

כך עברו להם ימי ר"ה עשי"ת ויוהכ"פ, עד שהגיעה שעת מנחה של יוהכ"פ. כנהוג קיבל הרבי מפטיר יונה, ושוב הצליח ר' חאטשע לעמוד ממש מול פניו הקדושות של הרבי.

תלמידו ר' מענדל פוטרפס

הרבי קרא את ההפטורה בניגון הרגיל, אך ר' חאטשע חש לפתע כי הרבי מדבר אליו. כל מלה ומלה מההפטורה מכוונת אליו ופולחת אל כליותיו ולבו.

הרבי קורא ו"מתאר באוזני ר' חאטשע", איך יונה הנביא מקבל תפקיד מלמעלה (לנבא על חורבן ניונה), והוא חושש לקבל עליו את האחריות. הנביא יונה חושש ודואג שמא יחזרו הללו בתשובה, ואז ייגרם חילול השם וקטרוג על בני". הנביא עולה לאוניה לנסוע תרשישה כדי שלא תחול עליו רוח הנבואה בהיותו בחו"ל ויפטר מהתפקיד האחראי. ה' מביא רוח סערה על הים "והאני' חישבה להשבר" רב החובל פונה לכולם להתפלל ולזעוק לה', וצועק אל יונה הנביא "מה לך נרדם – קום קרא אל אלקיך". יונה הנביא יודע כי "בשלי הסער הזה".

למרות שמלבדו יש באני' הרבה גוים רשעים עובדי אלילים, הוא לא מנסה לחפש אשמים אחרים, הוא יודע כי הכל בגללו. וכך פונה הנביא אל אנשי הספינה ההולכת לתרשיש: "שאוני והטילוני אל הים" – כי רק כך תינצלו מן הסערה.

הרבי ממשיך וקורא, ור' חאטשע מרגיש כי מעיו מתהפכים בקרבו, הוא לא יוכל עוד לשאת זאת. הוא מרגיש שהרבי מכוון אליו כל מילה ומילה והמילים דוקרות אותו כמדקרות חרב.

כשהגיע הרבי למילים "כי מלפני ה' הוא בורח" לא יכול ר' חאטשע עוד להתאפק, הוא פרץ בבכי כשכל גופו מרתת, וכל עוד נפשו בו נמלט מהמקום.

אין צריך לומר, כי לא סירב עוד לקבל את תפקיד המשפיע בישיבת תומכי תמימים".

כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, והי' התנגדות, עד שאחד החסידים האלו נפל למשכב והרופאים האבן זיך שוין אפגעזאגט ממנו, באותו זמן הי' הרבי הריי"צ באוהל אביו ושמעו איך שמתפלל על החסיד הזה ושמעו שאומר "לאז אים אפ, ער וועט זיין מיינער". החסיד החלים לגמרי, ונהי' חסיד של הרבי הריי"צ והשפיע גם על אחרים (וראה כעיי"ז בבי"מ 877 ע' 50 על ר' הירשל גו"א). על כל פנים, בתשרי תרפ"א נתגלה לעין כל שהרבי הוא הרבי, וזאת בגלל שראו את התפילות של הרבי הריי"צ בליל ר"ה שכידוע התפילות של כ"ק הרשב"ב נ"ע היו מאויים ד"ק וכשראו אדמו"ר הריי"צ מתפלל ראו בו את אדמו"ר נ"ע.

הפעם השלישית שר' האטשע בכה היתה בשנת תרפ"ז בעיצומם של ימי ההגליות והרדיפות. המשא העצום של הקמת חדרים ושיבות, ומקוואות, שיעורי תורה וכו' במחתרת, נפל על כתפיו. הוא עבד את עבודתו במסירות ונאמנות, ועשה לילותיו כימים למען עניניו הקדושים של הרבי. עבודתו הייתה למעלה מכוחותיו, כמעט לא אכל ולא ישן, כל כולו היה שקוע בעבודת הקודש מתוך מסירות נפש עצומה.

את כל זה נשא על שכמו ללא טענות. אך בעיה חמורה אחת הציקה לו מאוד. הוא לא מצא אף רגע פנוי ללמוד חסידות, שלא לדבר על תפילה באריכות. הוא הרגיש שהוא הולך ו'מתייבש', הרי אי אפשר לחיות ולהיות חסיד ללא לימוד חסידות.

ואז במר ליבו, נכנס באחד הימים ליחידות אל הרבי, סיפר לו על המעיק עליו, והתחנן אך לזאת, שהרבי יתיר לו רק חצי שעה ביום ללמוד חסידות, כי בלי זה "חיינו אינם חיים"...

הרבי הקשיב לכל טענותיו ותחנוניו. משסיים ר' האטשע את דבריו והמתין בדריכות לתשובה, פנה אליו הרבי ואמר: במקום פלוני עדיין אין ישיבה, במקום אלמוני צריך לארגן חדר, במקום ההוא צריך לעשות כך וכך וכן הלאה⁵⁹.

ר' האטשע הפנים היטב את התשובה, והבין כי פסו כל סיכוייו. הוא לא החזיק מעמד ופרץ בבכי חסר מעצורים שבא מקירות לבו.

הרבי הצטרף אליו בבכייתו. כך, משך דקות ארוכות, בכו שניהם יחדיו בדמעות שלישי.

אחרי כפי ממושך פנה אליו הרבי ואמר: אם אנו נעשה מה שמתחשק לנו (וואס עס ווילט זיך), מה יהיה עם כל אותם דברים שצריך לעשות? האם זהו רצון העליון⁶⁰?

ר' האטשע יצא מחדרו של הרבי הריי"צ בעודו בוכה, ר' יצחק דובאווי⁶¹ שחיכה שם ליכנס ליחידות שאל אותו לפשר הבכי' ור' האטשע סיפר לו⁶².

במשך כמה שנים חשבו שעבודתו הקשה בחדרים וכו', היא הסיבה לכך שר' האטשע, הי' מגיע לביהכ"ס בש"ק בבקר רק לקראת קריה"ת ואח"כ התפלל מוסף עם הציבור, ולימדו עליו זכות שלכן קם מאוחר קצת. עד שפעם אחת גילה

59 ברשימות ר' נטע ברכהן מה ששמע מר' מענדל פטרפס "בעיר גלובאקע אין תו"ת וצריך ליסע שם ליסד תו"ת".

60 ברשימות הנ"ל: "גם אצלי יש אותה בעיה, אך האם עלינו לשבת בחיבוק ידיים?".

61 ברשימות הנ"ל כ' ר"י פרלוב, ולכאו' הוא ט"ס. ראה "בית חיינו" ח"ה.

62 שבועון בית משיח גליון 464.

ר' חאטשע בעת שבע ברכות של ר' מרדכי מענטליק

בנו (הת' שמואל ליב הי"ד) סדר עבודתו של אביו, שלאחרי סעודת ליל ש"ק הי' אביו מתנמנם על השולחן עד חצות, אז היה קם ולומד חסידות ארבע-חמש שעות רצופות עד חמש בבקר, שאז טבל במקוה והתכוון לתפלה. תפילתו ארכה עד השעה אחת עשרה שאז נכנס לביהכנ"ס לקריה"ת ומוסף⁶³.

יצויין⁶⁴ שכשר' חאטשע התמנה למשפיע התפלאו הבחורים מהדבר חידוש שמשכיל נעשה משפיע.

עבודת התפלה

על עבודת התפילה של ר' חאטשע, סיפר ר' מענדל⁶⁵: כמנהגם של חסידים, היה ר' חאטשע נוהג להתפלל באריכות בכל שבת (ופעמים רבות אף בימי החול) עד שעות אחר הצהריים המאוחרות, ורק אז – לאחר התפילה בציבור, במובנה הפנימי והאמיתי – היה בא לביתו לעשות קידוש (אם לא התקיימה התוועדות לאחר התפלה).

בתקופה הראשונה, כאשר החל ר' חאטשע להתפלל באריכות, החלו המחשבות עולות ומציקות לו: "מניין יכול אתה לדעת כי התפילה שהנך מתפלל באריכות היא

63 מהרה"ח ר' י"י שי' גורארי' ששמע מהרה"ח ר' וואלף גרינגלאס ע"ה.

64 ע"פ השמועה.

65 מהרה"ח ר' לוי"צ שי' גינזבורג בית משיח גליון 159.

אכן באמת ובפנימיות כדבעי למהוי והרי יכול מאוד להיות שהנך מטעה ומרמה את עצמך ("דו נארסט זיך אליין") דבר הפסול מכל וכל אצל חסידים – חושב אתה שיש לך רגש מסויים של קדושה וייתכן מאוד שאין זה כלל וכלל רגש אמיתי אלא דמיונות שווא.

וכך המשיכו המחשבות להעלות ולהטריד את ר' חאטשע, פעם אחר פעם, בטענות של קדושה ובדברים של טעם שאי אפשר לדחותם בקש בדברים נכונים ואמיתיים כשלעצמם, אלא שבמקום זה ובעניין זה ניסתה הנפש הבהמית להשתמש בהם למטרה הפוכה – היא התעטפה ב"זיידענע זופיצע" ובטענות אלו רצתה למנוע ממנו להתפלל באריכות, ללא גבולות.

פעם אחת החליט ר' חאטשע לנסות ולעשות כן, הוא השתדל לעשות את כל ההכנות החל משעה מוקדמת בבוקר, הוא למד חסידות, התבונן במה שלמד לפני התפילה, ואף החל להתפלל מוקדם, לפני המניין, כך שאת התפילה עצמה עשה עם ציבור כפשוטו, וכשסיימו הם את המנין – היה גם ר' חאטשע אחרי התפילה.

אלא שכאן הרגיש ר' חאטשע, בחושו החסידי המיוחד, כי הנהגה כזו אינה נובעת מצד הקדושה (למרות שהטענות היו טענות של קדושה). היה נראה לו מוזר מאוד ללכת הביתה בשעה כה "מוקדמת" (ממש כמו בעל הבית...). ולהסב בניחותא לסעודת השבת יחד עם בני ביתו, באופן שגם הגוף הגשמי יהנה וגם המשפחה תהנה וכולם יהיו מרוצים..

לא, אמר ר' חאטשע לעצמו, הביתה אינני הולך. אם סיימתי להתפלל – אשב בבית הכנסת, אלמד חסידות, אעיין בענין כלשהו, אבל בשום אופן לא אתן לגוף ולנפש הבהמית ליהנות מכך שלא התפללתי באריכות.

ואכן, גם באותה שבת הגיע ר' חאטשע לביתו בשעות אחר הצהריים המאוחרות, כפי שנהג בכל השבתות הקודמות.

בשבת הבאה, כבר לא היה צריך ר' חאטשע להתווכח ולדון עם הנפש הבהמית. היה ברור לו לחלוטין מה נובע מצד הקדושה ומה מן הצד השני. הוא התחיל אמנם את כל ההכנות מוקדם בבוקר, אבל התפלה נמשכה ללא הגבלות עד השעות המאוחרות של אחר הצהריים.. סיים ר' מענדל את סיפורו.

בנוסף לזה סיפר הרה"ח ר' גרשון מענדל שי' גרליק: באחת התקופות הקשות שהי' ר' חאטשע מאוד עסוק וטרוד וכו' ולא הי' יכול להתפלל באריכות, אבל בכ"ז עדיין נהג להתפלל בחדר שני ביחידות. שאלו מישהו, מילא כשהתפלל באריכות וכו' מובן למה לא התפלל במנין אבל עכשיו שבין כך אינך יכול להאריך בתפילה א"כ מוטב שתתפלל עם המנין כמו כולם. ענה ר' חאטשע, עד כדי כך?!

ר' חאטשע הי' 'אדם'

סיפר הרה"ח ר' יואל שי' הכהן⁶⁶: "ר' חאטשע הי' אדם. אדם שקיבל מכולם וקיבל מכל דבר. הי' לו טבע לדעת הכל הוא עיין בספרים שונים בספרי חקירה, בספרי מוסר שונים וכו' אפילו בספר מורה נבוכים ג"כ כי בטבעו רצה לקבל מהכל ומכולם.

הוא סיפר שכשהוא נסע לארץ ישראל בכדי להיות עם התלמידים שנסעו לשם, הרי ידוע שהגגות באירופה הם חדים (שפיציקע) משא"כ בא"י הם ישרים (פלאטישקע), ואמר ר' חאטשע שהוא הי' שוכב כתשע שעות על הגג וחושב חסידות! אצלו היו תשע שעות ככלום (ווי גארניט).

הוא היה יכול להתקשר ולהיות מקושר לענין אחד, כי בטבע הוא הי' מקבל, גם מקבל מיהודי שני, וגם הי' מקבל מ'ענין'. ר' חאטשע פייגין הי' אדם. והי' מקבל באמת, ורצה להטביע מידה זו במושפעי.

בנעוול הי' משפיע א' שהי' קצת מופרע (ווילד) בהנהגותיו, היינו לא כמו שר' חאטשע אהב, בכל זאת ר' חאטשע ציזה שילכו לקבל ממנו, כי ר' חאטשע רצה שיקבלו מהכל ויקבלו מכולם (פון אַלץ און פון אַלעמען), ואח"כ יברר המקבל בעצמו מה טוב ומה רע.

פעם אחת קרא ר' חאטשע לאחד מתלמידי הישיבה ברוסטוב, הרה"ח ר' משה דובינסקי ע"ה ושאל אותו מה למד במשך ה'זמן' הזה. ר' משה ענה לו שלמד את המאמר הזה (ונקב בשמו של המאמר) והמאמר הזה והמאמר הזה וכו' וכו'. אמר לו ר' חאטשע, אני לא שואל אותך איזה מאמרים למדת אלא מה למדת. זה הי' רק הקדמה וכניסה (אן אריינפיר) לשיחה שרצה לדבר אתו.

אח"כ הסביר לו ר' חאטשע שכל תורת החסידות היא נקודה אחת וכל המאמרים הם רק הסברים על ענין זה. ובאמת נקודה זו היתה אצלו בכל המאמרים, שכמה שמסבירים ומסבירים, הנקודה היא אחת."

פנימי במידת הביטחון

בתקופה מסויימת, הרבה ר' חאטשע לעסוק במידת הביטחון. הוא עיין בספרים רבים המדברים בענין ועמל לחקוק זאת בנפשו שהקב"ה מחוייב לזון ולפרנס כל יהודי. הוא סיפר שלאחרי שהענין הונח בנפשו באופן כזה שהתבטא בגשמיות העולם, הזדמנה לו מטבע של זהב בדרכו.

66) מרשימות הרה"ח יעקב נח קראנץ ע"ה. נדפס בקובץ זכרון יעקב נח.

ההתמסרות והעמקה בלימוד החסידות

סיפר ר' מענדל⁶⁷: ר' חאטשע היה בעל ידיעה רחבה ועמוקה בחסידות – הוא היה בקי בעל פה בכל הלקוטי תורה (אמנם לא ממש באותיות אלא שידע את הענינים בעל פה). יחד עם זאת היה לו "הרגש" מיוחד להבין את תלמידי התמימים, בחורי הישיבה. כשהיה בחור ניגש אליו בתחילת "סדר חסידות" עם שאלה במאמר דא"ח, לא הי' ר' חאטשע עונה על השאלה ופוטרו לאלתר אלא היה מעכבו אצלו זמן רב כמעט עד סוף ה"סדר", כאשר הוא מסביר לו (לא כל כך את התשובה על השאלה – זה היה פחות חשוב, אלא) את פירושה של שאלתו – היה מראה לו כיצד הוא (התלמיד) למד את המאמר עד ששאלה זו נשאלה אצלו, וכיצד אכן צריך ללמוד את המאמר. גם כשהיה אומר שיעורים בדא"ח היה מסביר מטעים וממחיש את הדברים בפשטות, כך שכולם יוכלו להבין היטב.

בא' המאמרים בעת"ר היה כתוב בביכל בו למדנו (ב"קופיר") "כל", והיתה זו טעות דמוכח – שגיאת המעתיק, כי לפי משמעות הענין היה צריך להיות כתוב "כלי". עמד מיישהו ותיקן את הטעות בספרו, במקום "כל" תיקן "כלי". כשראה זאת ר' חאטשע, הגיב: אין צורך בכך: כי ממה נפשך – אם מי שילמד בספר זה ישים לב למה שהוא אומר, הרי מעצמו ירגיש בטעות ויקרא "כלי", ומי שלא ישים לבו לזה ויקרא ללא שום דעת והבחנה ("כמו בהמה ההולכת ודורסת מבלי הבחן כלל אם הוא אבן ועץ או גוף אדם") הרי לגביו באמת אין שום הבדל בין "כל" לבין "כלי"..

לעת מן העתים⁶⁸, כאשר עלה חשד כי בגופו מקננת מחלה ממארת ל"ע ביטא ר' חאטשע אז את צערו כי אם יפטר מן העולם תיכזב תוחלתו הממושכה להגות ולהעמיק בספריו של אדמו"ר האמצעי נ"ע אשר ללימודם חפץ להתמסר באותה עת.

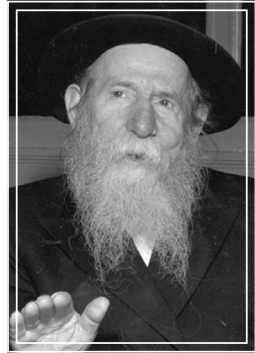
מדריך את תלמידו ר' ניסן נמנוב ע"ה

בספר "ר' ניסן" מתוארת באריכות קרבתו של ר' ניסן למחנכו ר' חאטשע ואיך שר' חאטשע הטיל על ר' ניסן את התפקיד כמשגיח בישיבה:

ר' ניסן זכה לקירוב מיוחד במינו מהמשפיע הנודע הרה"ח ר' יחזקאל פייגין ע"ה (המכונה בפי החסידים בחיבה 'חאטשע'), שלימים היה כידוע למזכירו האישי של הרבי הריי"צ. אף ר' ניסן מצידו היה קשור בכל לב ונפש לר' חאטשע.

67) מר' לוי יצחק ש"י גינזבורג, בית משיח גליון 133.

68) בשם הרה"ח ר' שלום ש"י פלדמן.

תלמידו ר' ניסן נעמענאוו

במשך השנים התעלה ר' ניסן הן בידיעתו בתורת החסידות והן בהתמסרותו לעבודת התפילה. כידוע, עסק ר' ניסן בעבודת התפילה כל ימיו. הוא נהג להתפלל באריכות מדי יום ביומו, במשך למעלה משישים שנה. אך כיצד התעורר להתחיל לעסוק בעבודת התפילה? חבריו מאז סיפרו שר' ניסן קיבל זאת במיוחד מהמשפיע ר' חאטשע. פעם לקח אותו ר' חאטשע אל כ"ק אדמו"ר הריי"צ, זה היה כשר' ניסן היה נער בגיל 17 בערך. ר' ניסן זכה אז להיכנס ל'יחידות' והרבי הורה לו שיתחיל להתפלל באריכות".

כבר בשנת תרפ"ה, והוא עודנו בחור בן עשרים, נתמנה ר' ניסן כמשגיח על לימוד החסידות בסניף ישיבת תו"ת אשר בחרקוב. בקשר למינויו זה סיפר ר' ניסן פעם: כאשר ר' חאטשע בא לשכנע אותי שאקבל על עצמי משרה של משגיח תומכי תמימים לא נטייתי בליבי להסכים. העדפתי לעסוק בתורה ועבודה בעצמי. אלא שר' חאטשע המשיך ללחוץ עלי. דרכו של המשפיע ר' חאטשע היתה שכאשר היה צריך להשפיע על אחד התמימים שיעשה משהו ולא הצליח להשפיע עליו – היה מסדר שאותו בחור ייכנס ליחידות ואם הרבי יורה לו לעשות זאת, בוודאי יציית. כך היה גם במקרה זה: ר' חאטשע סידר שאכנס ליחידות.. (ע"ש המשך הסיפור והיחידות שהיתה לו).

הרה"ח ר' אהרן-יוסף בליניצקי ע"ה, שהיה בן-גילו של ר' ניסן ולמד איתו בצוותא בישיבה, סיפר שבהתחלה היתה תקופה שר' ניסן למד בעיקר 'נגלה' ובקושי הקדיש זמן ללימוד החסידות, ולאחר שחלף זמן מה היתה תקופה שר' ניסן התחיל פתאום ללמוד בעיקר חסידות ובקושי הקדיש זמן ללימוד 'נגלה'. ומעניין שר' חאטשע, שהיה המשגיח בישיבה, לא הפריע לר' ניסן במעשיו ובהנהגתו הייחודית! מסתבר שהכיר את הלך-הרוח של הבחור המיוחד, והניח לו לצעוד בדרך שסלל לעצמו.

בהתוועדות חסידית שהתקיימה פעם בעיירה נעוול, התבטא רבה החסידי של העיירה, הרה"ח ר' רפאל כהן ע"ה (המכונה רפאל גרמנוביטשער) באוזניו של ר' חאטשע "ער [ר' ניסן] האט איבערגעשטייגט שילם'ן" (הוא התעלה למעלה מדרגתו של שילם הלוא הוא הרה"ח ר' שילם קוראטין ז"ל, שהיה המשפיע בישיבה בליובאוויטש). כוונתו של ר' רפאל היתה לשבח את ר' חאטשע על שהצליח לרומם את תלמידו ר' ניסן לדרגה כה נעלית, אך ר' חאטשע ברוב ענוותנותו ענה לו: איך בין זיך מסתפק אז ער איז אזוי ווי שילם.

דומה שהמשפיע, בה"א הידיעה, של ר' ניסן היה ר' חאטשע. הפלא שבדבר

הוא שהמשפיע ותלמידו היו טיפוסים שונים לחלוטין. המשפיע ר' האטשע נודע כ'משכיל' עצום ובעל הסברה נפלא בתורת החסידות, כפי שהדברים משתקפים במעט הכתבים שנותרו ממנו לפליטה ונדפסו בחוברות 'התמים'. גם דרכו החסידית היתה בעיקר בסגנון של 'ברייטקייט', בבחינת 'ואתהלכה ברחבה'. חסיד שמדי פעם נראה חיוך על פניו וגם 'מילתא דבדיחותא' חסידית היה אפשר לשמוע ממנו. ואילו תלמידו ר' ניסן נודע באופיו השונה: אצלו, ה'השכלה' לא תפסה מקום חשוב. הוא עצמו היה 'עובד' מסור, שהתהלך תמיד בפנים רציניות, ודרכו היתה מושתתת בעיקר על קבלת-עול. 'מילתא דבדיחותא' אצל ר' ניסן – היתה דבר נדיר.

למרות הבדלי האופי והסגנון, היה ר' ניסן מזכיר את שמו של המשפיע ר' האטשע בחיל ורעדה, והוראה או פתגם שר' האטשע אמר היו חשובים מאוד בעיניו.

ייתכן שההסבר לתופעה זו נעוץ בעובדה שר' האטשע היה המזכיר האישי של הרבי הריי"צ, ובתור שכזה שימש 'חייל' מסור בצבאו של הרבי. צד זה באישיותו החסידית הוא שקסם ככל הנראה לר' ניסן, שהשתדל ללמוד ממנו כיצד צריך להיראות 'חייל' אמיתי.

זקני החסידים העידו שהקשר העז בין השניים היה הדדי. ר' ניסן חש קירבה עצומה לר' האטשע, בתור מי שזכה להיות 'פקיד' אישי של הרבי, ובאותה מידה ר' האטשע חש קירבה עזה אליו, בתור חסיד צעיר בעל תכונה נפלאה של קבלת-עול עצומה. הקשר ההדוק עם ר' האטשע זיכה אותו כבר בצעירותו לדברים שרק יחידי סגולה מבין החסידים זכו להם. כך, לדוגמה, היה במקרה הבא:

הסדר הקבוע היה שמדי שבת אמר הרבי הריי"צ מאמר דא"ח, ואחרי השבת היה מוסר לציבור החסידים 'הנחה' של המאמר בכתב, באמצעות ר' האטשע. ומסתבר שתפקידו של ר' האטשע בתחום זה לא הסתכם בהעברת הדברים גרידא. שכן, אירע פעם שר' האטשע היה צריך לנסוע לעיר אחרת לפני שבת, וביקש מר' ניסן שימלא את מקומו בעניין זה (ולפי זכרונו של הרב אברהם ברוך פבזנר שי, ר' ניסן סיפר שזה היה למחרת שמחת-תורה תרפ"ח, כשהרבי הריי"צ התכוון לצאת מרוסיה. ולכן קרא הרבי הריי"צ לר' ניסן ואמר לו שלא יספיק לכתוב את המאמר לפני הנסיעה, כי יש הרבה חסידים שממתינים להיכנס ל'יחידות', וביקש שייכנס אליו כדי לכתוב את ההנחה). "ע"כ.

כידוע, היה ר' ניסן מקפיד מאוד על 'אתכפיא', אולם ר' האטשע לא קיבל זאת לגבי אוכל שהגישו בתומכי תמימים. בהקשר לכך סיפר הרה"ח ר' אבא פליסקין ע"ה⁶⁹: "בישיבת תומכי תמימים בחרקוב הי' נוהג ר' ניסן נמנוב, שכאשר חילקו את

מנות האוכל בארוחה והיו נותנים צלחת מרק עם שתי קציצות, הנה הוא בעבודתו לבוראו מצד אתכפיא הי' לוקח רק מחצית, היינו חצי צלחת מרק וקציצה אחת, והי' עושה דבר זה בלי בליטות כלל ונזהר שלא ירגישו בזה. אבל איך שהי', נתוודע מזה המשפיע ר' יחזקאל פייגין, ופעם בהתוועדות הוכיחו בזה שאין זה ענין, כי בישיבה נותנים רק דברים הכרחים ולא מותרות ובהכרחיות אין שייך אתכפיא". ע"כ מתוך הספר ר' ניסן.

וכן סיפר ר' מענדל פוטרפס שפעם בהתוועדות הלשינו הבחורים על ר' ניסן בפני המשפיע ר' חאטשע, שהוא לא אוכל את ה'קומפוט'. שאל אותו ר' חאטשע: הייתכן שאינך אוכל את הקומפוט? הרי זה אוכל של תומכי-תמימים!..."

מעיד הרה"ח ר' ישראל פרידמאן שי' על התועדות של זקני החסידים כולם מתלמידיו של ר' חאטשע וביניהם גם ר' ניסן נמנוב, ודיברו על אחד מביאוריו של ר' חאטשע באיזושהי ענין, והי' נראה שר' ניסן הבין את ר' חאטשע יותר טוב מהאחרים.

הדרכת תלמידיו ר' מענדל פוטרפאס ע"ה:

מספר ר' מענדל⁷⁰: "כשעמדתי להתקבל לתו"ת הי' עלי להיבחן אצל המשפיע ר' יחזקאל פייגין על מאמר חסידות בע"פ. לאחר המבחן, אמר לי ר' חאטשע: כעת לאחר שהנך בקי במאמר בע"פ, לבטח אתה סבור שאתה שווה משהו. ובכן, דע לך שאצל יהודי זקן פשוט יכולה להיות אמונה טהורה מזו שאצלך".

וממשיך ומספר⁷¹: "באחד מלילי ש"ק קרא לי המשפיע ר' חאטשע ושאלני: האם אתה בקי במאמר שלמדת השבוע? האמת היא שלא ידעתי את המאמר וכמובן שלא הייתי בקי בו. גמגמתי כמה מילים סתומות תוך שאני מסמיק כולי. ר' חאטשע הודיע לי בו במקום, כי תוך שבוע עלי להיות בקי במאמר ולדעת אותו על בוריו, אחרת לא אוסיף להימנות על תלמידי תו"ת. כל אותו שבוע שיננתי את המאמר אך מכיון שלא נמשכתי לחסידות במיוחד, לא עיכלתי אותו ביסודיות.

בליל שבת קודש הבא קרא לי ר' חאטשע בשנית ובחן אותי. לדעתי עברתי את המבחן (למרות שלא בהצלחה יתירה) והנה ר' חאטשע פונה אלי ואומר: נדמה לי שיש לך עין רעה לחסידות... יתכן.. עניתי בשפל קול. מדוע? הקשה ר' חאטשע. בנגלה – עניתי – יש לפוליס קושיות ותירוצים. כל מסכת כל פרק סוגיות מסוגיות שונות כל פעם ענינים חדשים אבל בחסידות כמעט תמיד ישנם אותם ענינים.

70 ר' מענדל ע' 254.

71 ר' מענדל ע' 11.

ויען ר' חאטשע: הסכת ושמע משל, כשילד קטן לומד אל"ף בי"ת הוא מכיר רק אל"ף אחד ובי"ת אחד, אך כאשר הילד מתחיל ללמוד "עברי", ומתחילים להופיע הרבה אלפיים, ביתיים או גימליים, הוא עלול להתבלבל אם ירצה לבנות מילה שלימה, וקל וחומר אם ירצה לבנות משפט שלם. כאן כבר לא יוכל להסתפק באל"ף אחת או בבי"ת אחת. כאן כבר צריכים מספר אלפיים ומספר ביתיים ולמרות שהן נראות אותן אותיות בכל משפט אך משמעותן שונה לחלוטין. כך גם בחסידות, במבט ראשון נדמה שאותם דברים חוזרים על עצמם, אולם במבט נוסף רואים שאין דבר שחוזר על עצמו. בכל חזרה נוספת יש תוספת וחיידוש ואם תתבונן כראוי תיווכח שכן הדבר. וסיים ר' מענדל: מאז התחלתי ללמוד חסידות בצורה רצינית יותר ומעמיקה יותר ובמשך הזמן נדבקתי לחסידות."

ר' מענדל ממשיך ומספר⁷²: אחד הדברים שהמשגיח ר' חאטשע פייגין תבע ממני, כשלמדתי בתומכי תמימים בנעוול, היה שאלמד תניא בעל פה, שאהיה בקי בספר באותיותיו. למרות שבהתחלה לא הבנתי את חשיבות הדבר, קיבלתי את דבריו ושיננתי פרקי תניא בעל פה. לימים התברר כי השינון בעל פה של אותיות התניא ומשניות רבות שהיו שגורות על פי, הציל אותי בכל שעוטיי בבית הסוהר ובמחנות העבודה. מכיוון שזכיתי להרגיש עד כמה זקוקים ללימוד תניא בעל פה לכן אינני מוותר לבחורים והנני דורש מהם ללא הרף לחזור עוד ועוד את אותיות התניא בעל פה.

עוד סיפר: "לפני היחידות הראשונה שלי אצל הרבי הריי"צ, שאלתי את המשפיע שלי ר' חאטשע מה עלי לשאול ביחידות. נזף בי ר' חאטשע: וכי מה אתה רוצה, שאכנס במקומך ליחידות? לרבי אומרים את מה שמונח על הלב"⁷³.

פעם סיפר ר' מענדל⁷⁴ שבהיותו בישיבה רצה לנסוע לחתונת אחותו. הוא ניגש אל המשגיח ר' חאטשע וביקש ממנו רשות לנסוע. ר' חאטשע עשה חשבון איתו שכדי לנסוע להחתונה יהי מוכרח לנסוע כך וכך ימים ובאופן כך וכך ובמילא לא יוכל ללמוד כראוי אשר על כן אינו כדאי לנסוע.

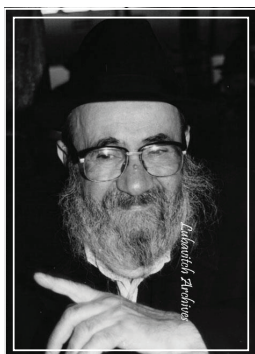
מדרכי החינוך

פעם שאל ר' חאטשע את הרבי הריי"צ אם מותר לו לדרוש מהבחורים ענינים

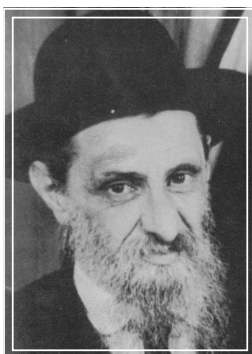
(72) ר' מענדל ע' 12. התמים גליון 20.

(73) ר' מענדל ע' 108.

(74) ע"פ השמועה.

ר' הירשל פוקס

ר' משה גורארי

ר' דוד דייטש

בעבודת ה' אם הוא בעצמו מתרשל לפעמים בקיומן, והרבי השיב שאם לפחות הוא דורש את זה מעצמו יוכל ג"כ לדרוש את זה ממחונכיו.

פעה, התפשטות!

א' מתלמידי הישיבה בחרקוב שהי' נמצא תחת השפעתו של ר' חאטשע הי' הרה"ח ר' דוד שלמה דייטש ע"ה. וכך סיפר לימים⁷⁵:

א' הבחורים ישב ולמד, ורגליו היו פשוטות על כסא. ר' חאטשע לא הי' שבע רצון בלשון המעטה מהנהגה כזו וניגש אל הבחור, הוריד את רגליו מעל הכסא, ואמר לו בתמהון: פעה, התפשטות?!

זמן הסדר צריך להיות נוגע

באחת⁷⁶ מן ישיבות תומכי תמימים הי' מחסור בכלי אוכל ולא היה מספיק לכולם, וע"כ היו צריכים לעשות תורנות ולא הי' אפשרי שכולם יספיקו לאכול ולהגיע לסדרי הישיבה בזמן. כשאחד הבחורים הגיע מאוחר לסדר שאלו המשגיח ר' חאטשע: "מה זאת?" ויען דברים כהווייתם. השיב לו ר' חאטשע "פארוואס האסטו ניט אריינגעכאפט זיין צווישן די ערשטע?" שכן אילו היה נוגע לך להגיע בזמן לסדר היית מסדר להיות בין הראשונים להשתמש בכלים.

(75) מהרה"ח ר' יהונתן שי' רייניץ ששמע מפיו.

(76) מהרה"ח ר' יוסף שי' כהן משיקגו ששמע מהרה"ח ר' אברהם מוצקין.

לא להיות מודאג

פעם ראה ר' האטשע איזה בחור שהי' מודאג, ניגש אליו ר' האטשע ושאל אותו: וואס? עס געפעלט דיר ניט אז דער אויבערשטער פירט דער וועלט? [מה, אתה לא שבע רצון מזה שהקב"ה מנהיג את העולם?]⁷⁷.

באחת מן השיחות עם מושפעיו, התלונן איזה בחור לר' האטשע שיש לו הרבה חסרונות וכו', אמר לו ר' האטשע: "באמת אתה חושב שאתה שונה משאר בני"א מצד המעלות שאתה חושב שיש לך, אלא שבדיבורך אלי אתה אומר שיש לך חסרונות, אבל באמת ביסטו א שלאק ווי אלע שלעקערס"⁷⁸.

בעה"ב - בהמה

במסיבת קשרי השידוכין של א' הבחורים, התוועד ר' האטשע בשלילת הענין של ווערן א בעל-הבית, והסביר בטוב טעם לארכו ולרחבו את ענין הבעל-הבית'טישקייט, והתבטא שבעה"ב הוא בהמה"⁷⁹.

עבודה - מידת כל האדם

הרה"ח ר' משה גורארי' ע"ה בהיותו בחור למד אצל ר' האטשע. פעם ראה אותו ר' האטשע שהוא טועם איזה תאוה, ניגש אליו ותמה באזניו מה זה שהוא מוותר על אתכפיא? נענה הבחור ואמר: איך בין ניט קיין עובד! אז הסביר לו ר' האטשע כך: הפשט עובד הוא "דינען דעם אויבערשטן" ובזה מחוייב כל אחד ואחד. עבודה זה לא ענין לבחירה של כל אחד, האחד יכול להיות עובד והשני לא. הוא הסביר לו בטוב טעם ודעת את הענין, שנחקק במוחו של משה לעוד שנים רבות...⁷⁸

ניצול הזמן

סיפר תלמידו הרה"ח ר' לייבל כהן⁷⁹: פעם אמר ר' האטשע לנו בישיבה שלא נבזבז את הזמן, ואם אין בנו כח ללמוד, אז מוטב שנדבר על חכמות של המתנגדים אך לא לבזבז את הזמן...

77) ע"פ השמועה בלבד.

78) מהרה"ח ר' שלום שי' פלדמן.

79) מר' וואל שי' הכהן.

כתיבת הפתקא ליחידות

סיפר הרה"ח ר' הירשל פוקס ע"ה מתלמידי תו"ת באטוואצק⁸⁰: "בווארשא היה בחור אחד שהיה צריך ליכנס ליחידות ולא היה יכול לכתוב הפתקא. ביקש הבחור מר' חאטשע שיכתוב בשבילו אבל ר' חאטשע לא רצה, עד שאחרי הפצרות רבות פעל אצלו שיכתוב עבורו. בין הדברים אמר לו ר' חאטשע: אז מען קען ניט שרייבן איז מען א האלבער מענטש. כשנכנס הבחור להרבי סיפר כל הנ"ל לכ"ק ואמר הרבי: און איך זאג אז מען קען ניט שרייבן איז מען אינגאנצען קיין מענטש ניט, וביאר: יתרון האדם על הבעל חי הוא בזה שיכול לדבר, ואיך מתדברים אחד עם השני אם נמצאים בריחוק מקום, ע"י הכתיבה, ואם אין יכולים לכתוב אז א"א להתדבר, איז מען ממילא קען מענטש ניט".

תפילתו של ר' לייב שיינין

ר' חאטשע חניך ללמוד מדרכי החסידים בני דורו. וכה סיפר הרה"ח ר' הירשל פוקס ע"ה⁸¹:

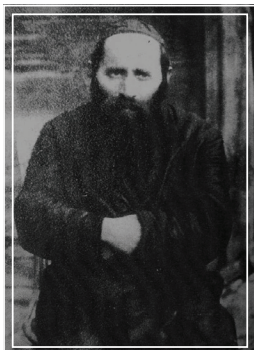
"כשלמדתי באטוואצק למדתי בחברותא עם שמואל ליב בנו של ר' חאטשע, ובגלל זה הייתי מקורב אל ר' חאטשע. פעם קרא לי בער"ה וצוה עלי שבתפלת ערבית של ליל ר"ה אסתכל על החסידים שמתפללים. ראיתי שם עובד ה' ר' איצ'ע מתמיד הי"ד מכה אצבעותיו על הקיר מרוב התפעלות והתרגשות, ראיתי גם המשכיל הר' הירשל גורארי' יושב מתבונן ומתעמק במחשבותיו, ואז ראיתי הר' לייב שיינין הי"ד מדוקשיץ יושב ומתפלל ושתי דמעות יורדים על לחיו, אמר לי ר' חאטשע בהצביעו על ר' לייב שיינין "אט דאס האב איך געמיינט" [על זה הי' כוונת]⁸².

בנוסח אחר קצת שמענו מחתנו הרה"ח ר' שלמה שי' גלפרין: כשחמי ר' הירשל פוקס הגיע לאטוואצק להתקבל לשיבה, היה אתו מכתב המלצה לר' חאטשע, ר' חאטשע קרא המכתב ואמר לו שעוד מעט מגיע חודש תשרי והנני עסוק ואין לי זמן אבער קענסט לייב שיינין? ענה – כן. איז קוק זיך צו ווי ער זאגט סליחות. כשחזר לר' חאטשע אמר שלא ראה עליו כלום. א"ל קוק זיך צו ווי ער דאווענט ר"ה

80 מיימן א' החסידים בשם ר' נטע ברכהן. וכן בבית משיח גליון 464 אבל שם לא כתוב שהוא עם ר' חאטשע.

81 מהר' ישראל מרדכי שי' קזמינסקי ששמע מפיו.

82 נוסח אחר ע"פ השמועה: ר' הירשל פוקס היה בחור צעיר באטוואצק. פעם קרא לו ר' חאטשע ואמר לו בשם הרבי הריי"צ שבמשך התפילות של ר"ה יעמוד ליד ר' לייב שיינין לראות איך הוא מתפלל.

ר' איצ'ה דער מתמיד

באנאכט. כשחזר אמר שוב שלא ראה עליו כלום. שאלו ר' האטשע וואס האסטו געזען? אמר אז ער גריצעט מיט די ציינער, סוגר עיניו און צוויי קוואלן טרערן גיסן זיך. א"ל האטשע נו האסטו דאך יע געזען!!!

עבודתו של ר' איצ'ה מתמיד

פעם⁸³ ראה ר' מענדל פוטרפס איך שהרה"ח ר' יצחק דער מתמיד היה מלא התרגשות בעת התפילה והי' נראה קצת מוזר בעיניו. הסביר לו ר' האטשע: אתה סתם קר, ואילו היית מרגיש אחד ממאה ממה שהוא

מרגיש וואלסטו גישפרונגען אויף א באנק און א טיש און געטאנצט מרוב התרגשות [היית קופץ על ספסל ושולחן והיית רוקד מרוב התרגשות].⁸⁴

ר' האטשע שהיה בעל מוחין בטבעו, היו תלמידיו משכילים גדולים, וכיון שכן היה מוזר בעיניהם דרך העבודה של ר' איצ'ה מתמיד שהיה מתפלל כל היום, ובלילה כאשר פתח ספר חסידות היה נרדם עליו. עד שפעם אחרי שר' האטשע הסביר לתלמידיו הסברה עמוקה בהאמנת אלקות שבדרך מצותיך, ניגשו תלמידיו אל ר"י מתמיד לבדוקו אם הוא מבין בחסידות ושאלוהו בענין זה והתפעלו מאוד מתשובתו.⁸⁵

פעם⁸³ התוועד ר' יצחק מתמיד, ור' האטשע שהי' נוכח בההתועדות, התפלפל עם ר' יצחק על דבריו באמצע ההתועדות. ר' מענדל פוטרפס הסביר שהטעם שר' האטשע דיבר עם ר' יצחק הי' כדי להראות להתמימים איך צריכים לדבר ולהתפלפל זע"ז בהתועדויות.

(83) ע"פ השמועה.

(84) בבית משיח גליון 92, מובא שהיה זה אחד מן התלמידים המבוגרים.

פרק חמישי מנהל הישיבות

בנוסף לעבודתו כמשפיע בסניפי תו"ת הי', כמוזכר לעיל, גם מנהלם הראשי של כל הסניפים דתו"ת (קרעמענטשוג, ראמען, אסטאשקאוו, פולוצק, וויטבסק), והי' נוסע מזמן לזמן לכל אחד מהסניפים ואל הרבי הריי"צ להתייעץ ולקבל הוראותיו בדרכי הנהלת המוסד⁸⁵.

וכן הי' עוסק בכללות עניני אנ"ש ובית חיינו כפי העולה מתוך מה שכתב לאחד מידידיו: "מוכרח הנני לומר לך אשר משנת רפ"ב הנני בכלל כמעט אודות כ"ק ויודע מצב הענינים ומצב כזה במצבו הפרטי כמו עתה עדיין לא הי' כפה"נ שאין שום סדר בההשתדלות בזה".

וכן במכתב אחר: "אני כשאני לעצמי [יכול מי שירצה יאמר עלי אשר זהו או תמימות יתירה או שקר, אבל כבר הנני בעבודה הכללית שלנו השייכה לעניני אנ"ש משנת תרפ"ב, אשר זהו שלש עשרה שנה וכבר] נוכחתי אשר גם עניני כ"ק, אשר אין להם קישור הראוי עם כ"ק, אין להם קיום הראוי. כמובן אשר זהו דוקא בעניני אנ"ש. והנני חושב הטעם בזה פשוט כי ענינים שלנו אינם דומים סוף כל סוף לכל שארי ענינים, כי אינם מלובשים כ"כ בדרך הטבע".

מעניין הוא המכתב מתאריך ט"ז אייר תרפ"ז, אל ר"י דזייקאבסאהן, בו מתבטא ר' חאטשע בדרך רמז על עבודתו, מפני הצנזורה הקומוניסטית. וכך כותב⁸⁶: "מכתבך הגיעני עוד בימי החג ולא השבתי לך כי נצרך לי להיות אצל ידידנו אחר החג, כי בהיותי קודם החג לאחר נסעי לבקר כל מחלקות עסקינו חרקוב, קרעמענטשוג, ראמען, פולוצק, הייתי למסור פרטי המצב, אמר לי לבוא אחר החג עוד הפעם לדבר בארוכה, כי אז קודם החג הי' ידידנו חולה במחלת אנגינע וישב בהספאלנע ולא קיבל על יחידות רק אותי מחמת הענינים הכללים".

(85) תולדות חב"ד ברוסיא הסובייטית ע' רסב.

(86) תולדות חב"ד ברוסיא הסובייטית ע' ק.

תלמידו ר' מענדל פוטרפס ע"ה סיפר על דרך התנהלותו והמאמצים הקשורים בכך⁸⁷: "הי' זה בשנותי' הקשות ביותר של ישיבת תו"ת מאחורי מסך הברזל, הרדיפות מצד הק.ג.ב. הלכו ותקפו, ומדי יום היו שומעים בשורות איוב על גזירות חדשות על עוד אחד מאנ"ש שנאסר, עוד אחד שנמלט באישון לילה מביתו, עוד התנכלויות לישיבות וכו' וכו'.

הישיבות התפזרו לסניפים קטנים ונדדו ממקום למקום, היתה סכנה ללמוד בבית הכנסת, משום שהגבאים ידעו שאם יודע הדבר לק.ג.ב. יבואו הללו ויסגרו את בית הכנסת. היתה סכנה להתאכסן בבתים, מחשש למאסרים, עינויים והגליות.

בכל זאת המשיכו ללמוד, בדרכים לא דרכים, במחתרת, בשיחוד פקידים פה ושם ובנתינת יד הגונה לשמשים לא הגונים, כל פעם במקום אחר.

מנהל רשת הישיבות שדאג גם להחזקת הגשמיות הי' ר' יחזקאל פייגין שהי' אדם מסודר להפליא, הוא מצא דרכים מתחת לאדמה להחזיק את הישיבות, אבל המצב הי' כה קשה שאפי' אדם כה ישר וכה מסודר כמו ר' חאטשע נאלץ להתחמק ולברוח, כאשר הגיע מועד הפרעון לאלו שהלוו לו כספים.

זכורני, שפעם נכנס השמש לביהכנ"ס ור' חאטשע שלווה ממנו כספים להחזקת הישיבה התחמק וברח לקומה התחתונה (הלה לקח את הכספים בהשאלה מקופת הצדקה של ביהכנ"ס ונתן אותם בהלוואה לר' חאטשע), ממנו עלה לעזרת נשים ומשם קפץ דרך החלון וברח.

מי שהכיר את ר' חאטשע, את יושרו המופלא ועד כמה שהי' מסודר ונאמן כאשר כל מילה שיצא מפיו היתה אמת בלי פשט'לאך יצליח להבין מסיפור זה את המצב. אם ר' חאטשע אינו משלם חוב בזמן והוא בורח מפני המלוה, סימן שהמצב הי' באמת ללא נשוא.

באותם ימים כאשר היינו שואלים את ר' חאטשע מה יהי' הי' משיב לנו מה יש לכם לדאוג? הרי ודאי שבסופו של דבר, יהי' בדיוק כפי שהוחלט במחשבה הקדומה דא"ק, אין זה עסק שלנו. אנו נעשה את המוטל עלינו, והקב"ה יעשה כפי שיעלה ברצונו...".

לא פלא הדבר שהעבודה בעניינים אלו, תחת לחץ אותה התקופה הקשה השפיעה מאוד על בריאותו, והרבי הריי"צ הציל אותו ממחלה נוראה כפי שכותב ר' חאטשע לידידו ר"י דזייקאבסאהן⁸⁸: "בשנת תרפ"ג בעת אשר עבדתי בתו"ת, אשר

(87) ר' מענדל ע' 262.

(88) תולדות חב"ד ברוסיא הסובייטית ע' רנ.

באמת היתה אז עבודתי מוכרחת ביותר לתו"ת ובמדה ידועה היתה אז ההתעסקות במסירה ונתינה יתירה, ופתאום הרגשתי חלישות יתירה ושיעול גדול, ודרשתי ברופאים ואמרו אז כי ח"ו זהו טיחאטקע, ופחדתי ביותר, וראה כ"ק כי עשה עלי רושם גדול ונפילת הרוח, וראה שיפעול על העבודה בתו"ת, הנה לא בקשתי מאומה, רק בשמח"ת בעת השמחה גדולה דבר עמי כ"ק הרבה מזה, ואמר אח"כ "איך בין בא דיר בטוח"? והשבתי: "ודאי כן", ואמר: "טו וואס מען דארף און איך נעם אויף מיינע פלייצעס", ואח"כ אמר לי ביחידות, שזהו זמן של שמח"ת, און עס האט זעך ארויס גערופין".

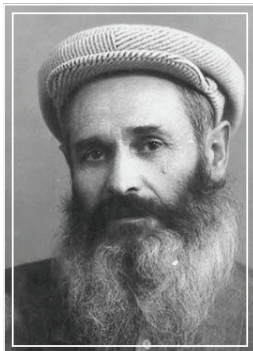
מעין מעשה זה היה גם עם הרה"ח ר' שמחה גורודצקי ע"ה בעת שהיה תחת השפעתו של ר' חאטשע, וכך מספר הוא בזכרונותיו⁸⁹:

"כשלמדתי בפולטבה נחליתי קשות וסבלתי כאבים אימים על הראש. מאחר שמצב בריאותי הלך ורע לקחני המשגיח ר' חאטשע לחרקוב, לבידוק אצל פרופיסור ידוע, כי בפולטבה לא היה אף רופא אשר מסוגל היה לקבוע את הדיאגנוזה שלי. הפרופיסור בדק אותי היטב ולאחר מכן פנה אל ר"י, ואמר לו, לדעתי אין לו לבחור זה שום סיכוי לחיות פרט אולי לעוד שלושה או ארבעה חודשים, הלב שלו נגוע, הריאות נגועים, הראש אינו בסדר, וכן הלאה.

ר"י פ' נדהם לשמוע דבריו, הוא גם לא ידע ששמעתי את דברי הפרופיסור אודותי, הוא פנה איפוא אלי ואמר לי כי לדעתו עלי לנסוע הביתה ולא לחזור לישיבה. עניתי לו כי אין בדעתי לחזור הביתה וכי ברצוני לנסוע אל רבינו ברוסטוב, ביחוד כעת כאשר מתקרבים הננו לימים הנוראים. נסעתי לרוסטוב יחד עם הר"י פייגין. ר"י סיפר לרבינו מוהרי"צ נ"ע מה שהפרופיסור אמר עלי, וכי מעטים הם הסיכויים שלי לחיות בגלל ריבוי המחלות, הוא אף הוסיף כי הוא יעץ לי לחזור הביתה אך אינני רוצה לשמוע בקולו.

בתום דברו פקד עלי הרבי להיכנס לחדרו, היתה זו הפעם הראשונה בחיי שזכיתי להיכנס ליחידות אצל רבינו. רבינו פנה אלי ואמר לי, חאטשע אומר אמנם שאינך שייך לתו"ת בגלל מחלתך, אך אני אומר שהנך כן שייך לתו"ת. אולם היות והסדר בתו"ת הוא סדר לימודים של שמונה שעות נגלה וארבע שעות חסידות ולזה הנך באמת לא שייך לכן ימצאו עבורך ענין באופן אחר. ובאם תקבל ותציית מה שאומר לך "מבטיח הנני לך שתהי' אי"ה בריא ושלם". הוא גם א"ל להישאר כאן עד לאחר חגה"ס.

מאחר שהמצב הכספי בתו"ת היה קשה מאוד. הטיל עלי הרבי התפקיד לנסוע

ר' שמחה גורודצקי

בגלילות הסמוכות והרחוקות ולפעול שם לטובת הישיבה. מיד לאחר חגה"ס יצאתי למלא תפקידי החדש למרות שהייתי חולה קשה. לא אגזים כי מיד כאשר התחלתי לפעול בשליחותו של הרבי השתפר מצב בריאותי לגמרי. לא הרגשתי שום כאבים ומחלה".

בספר 'יהדות בברית המועצות' לרא"א גרשוני, שהי' תלמידו של ר' חאטשע בנעוול, מתאר הכותב את עבודתו של ר' חאטשע בתור מנהל הישיבות:

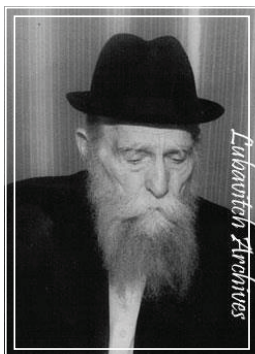
"באמצע תרפ"ד הגיעה שעת מנוחה יחסית. הישיבה כאילו חידשה נעוריה. זמן לפני זה נתמנה למנהלה

הרב יחזקאל פייגין הי"ד. אדם בעל תבונה רבה ואיש סדר. הוא הזרים רוח חדשה בישיבה. הישיבה אורגנה מחדש.

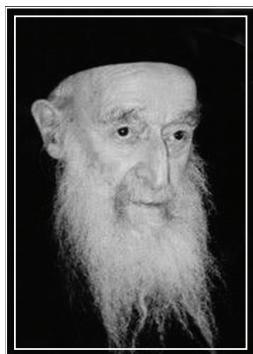
מחלקת הבחורים נמצאה בחרקוב, ובהרבה ערים (קרמנצ'וג, נעוול פולוצקי, ויטבסק, ראמען, זלובין, אסטאשקוב ועוד) נתיסדו מחלקות לתלמידי השעורים. במשך זמן קצר הלכה הישיבה וגדלה בכמות ובאיכות. הוכנסו סדרים בלימוד. מנהלים, מגידי שעור, משגיחים, כל אחד בעירו ובמקומו, איש על מחנהו ואיש על דגלו, מילאו את תפקידם באמונה ובהצלחה והעלו את רמת הלימודים ואת החינוך החב"די.

עינו של המנהל היתה פקוחה על כל המחלקות. מכל מחלקה ומחלקה שבערים השונות, הפזורים על פני שטחיה הרחבים של רוסיה הגדולה, היה נשלח בקביעות דו"ח מפורט על המצב בישיבה (במחלקה) בפרטי פרטים: מספר התלמידים, מוצאיהם לעריהם, הרכב משפחותיהם, גילם והצטיינותם בלימודם וכו' – כל זה הי' נשלח למנהל הכללי בפועל הרב יחזקאל פייגין (המנהל הרשמי נחשב הרבי מליובאוויטש), שהיה נמצא כרגיל עם המחלקה הגבוהה שבעיר חרקוב. אבל לפעמים היה בא לבקר ולראות במו עיניו את המצב. נער שהצטיין בלימודיו זכה לקבל תעודת הצטיינות מחרקוב. זה נחשב לכבוד רב לנער. קנאת סופרים היתה מרבה חכמה.

מזמן לזמן היו תלמידי הישיבה בערי השדה מקבלים מכתב מהמנהל המעורר אותם ומעודדם על תפקידם ויעודם בתורת "נושאי כלי ד". יחד עם זה היה דורש מהם נקיון וסדר גם בחיצוניותם. דבריו של הרבי: "כל מי שאינו מסודר בגשמיותו אינו מסודר גם ברוחניותו" היו נשמעים לעתים קרובות בישיבה. ההדגשה היתה על הנקיון והסדר, אבל לא התהדרות חיצונית. בחור המשעשע בחיצוניותו הנהדרת – איננו מתאים לרוחה הפנימית של חב"ד.

ר' זלמן סרבריאנסקי

ר' חייקל חאנין

כך שקד המנהל הדגול להעלות את רמת הישיבה בכל הבחינות. הוא הבין להעמיד את האדם המתאים במקום המתאים ותמיד דרש מאת חבר העובדים לעמוד על הגובה.

במחלקה של הבחורים היו שני "משגיחים", אחד ממונה על לימוד גפ"ת והשני על לימוד תורת החב"ד, הנהוג בישיבה בשעות מסוימות, הוא גם המחנך ליראת שמים. בשיחותיו של המנהל עם שני המשגיחים היה רגיל לומר להם, כי הוא איננו רוצה שהם יחיו בשלום ביניהם, כל אחד צריך לעמוד על משמר תפקידו ולמשוך את התלמידים אליו (היו תלמידים שהעדיפו מקצוע אחד על חשבון השני) ומבין התנגשות הזאת תבוא בסופו של דבר ההרמוניה הרצויה להשתלמותם הרבגונית של התלמידים".

בתולדות הרה"ח הר"ר יהושע שניאור זלמן סרבריאנסקי ע"ה⁹⁰ מסופר על עבודתו בשותפות עם ר' חאטשע:

"בין הבחורים שנשלחו לחרקוב, הי' הרה"ח יהושע שניאור זלמן סרבריאנסקי. הוא הי' מהבחורים המבוגרים בהישיבה ומחר מאוד השתלב בהנהלה הגשמית של הישיבה. מתוקף תפקידו זה, עמד הריש"ז בקשר אישי עם הרה"ח הר"ר יחזקאל פייגין, שהי' מנהל כללי של סניפי תו"ת והגיע ממזמן לזמן לחרקוב כדי לעמוד מקרוב על התפתחות הישיבה וצרכיה. מפעם לפעם הי' מוסר הרב פייגין להריש"ז הוראות ושליחיות שונות שקיבל מהרבי הריי"צ בקשר להנהלת הישיבה בחרקוב. לרוב הי' מדובר בענינים סודיים ביותר. בהגיע חודש תשרי הי' הריש"ז נוסע ללנינגרד מקום מושבו של הרבי הריי"צ בעת ההיא מלבד הזכות לשהות בד' אמותיו של הרבי

הריי"צ, זכה הריש"ז להיות שותף בעבודת הקודש של הרבי, כאשר הרה"ח הר' יחזקאל פייגין ביקשו לסייע לו בעבודה הרבה שהטיל עליו הרבי".

וממשיך שם:

"בשלהי שנת תרפ"ה נקרא הריש"ז וגם ידידו ר' אהרן יוסף בליניצקי להתייצב לצבא. לקראת חודש תשרי תרפ"ו, נסע המשגיח ר' האטשע עם שניהם ללנינגרד אל הרבי הריי"צ בכוונה לבקש עבורם את ברכת הרבי שיצליחו לקבל פטור מהצבא.

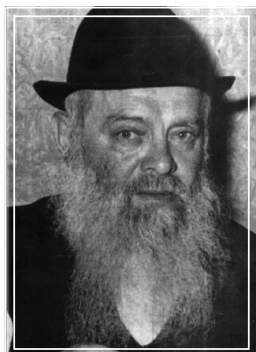
לפני הקפות זמן הנחשב לעת רצון מיוחד, נכנס ר' האטשע עם שני התמימים ליחידות, והתחנן עבורם לפני הרבי. הרבי השיב לו בזה"ל: "הם צריכים להיות עבדי ה', במקום לשרת בצבא". עם תשובה כזו היו השנים רגועים, סמוכים ובטוחים שיקבלו את הפטור. ואכן כאשר הגיע זמנם להתייצב, קיבלו באופן ניסי את הכרטיס הלבן תעודת הפטור מהצבא.

עם השנים הכיר ר' האטשע במעלותיו הגדולות של ריש"ז סערעבריאנסקי וכשרונותיו בניהול וארגון, וכאשר נאלץ לעזוב את רוסיה העביר לרש"ז האחריות הגשמיות של ניהול הישיבה בחרקוב. האחריות הרוחניות הוטלה על כתפיו של הר"י קארף שהי' המשגיח של הישיבה. יחד ניהלו השניים את הישיבה מול הרדיפות".

כנזכר לעיל, בתור מנהל היה ר' האטשע עוקב אחרי מצבם של התמימים, בוחן אותם בלימוד ובודק את מצבם הרוחני. על מעמד כזה סיפר הרה"ח ר' חייקל חאנין ע"ה⁹¹:

"פעם הגיע ר' האטשע לבחון את התלמידים המבוגרים בישיבת תו"ת בוויטבסק. בין הבחורים הי' בחור אחד למדן ובעל כשרון, אך עם זאת גם בעל גאווה גדול. ר' האטשע הגיע אמנם לבחון את התלמידים בלימודים ובידיעות, אבל בעיקר, רצה לשים דגש על מידותיהם ומעמדם הרוחני. מכיוון שכך, ראה כחובה "לקצץ את הכנפיים" לאותו בחור, מה שקראו בימים ההם 'ביטוש'. הוא החל איפוא לבחון ולייגע אותו בשאלות קשות בגמרא. לבחור, כאמור, הי' ראש טוב; לא רק שהצליח לענות כראוי, אלא בשלב מסוים הבחין כי ר' האטשע אינו בקי דיו בגמרא הנלמדת ובמפרשים, ורגש הגאווה שבו התגבר עוד יותר. כך אירע, שבמקום שר' האטשע ישאל אותו שאלות - החל הוא לבחון את ר' האטשע...

ר' האטשע הי' יהודי חכם ופיקח והרגיש תיכף ומיד את כוונת הבחור, והבין כי עליו לוודא שהבחור לא ירגיש או יחשוב שהוא מנצח את המשפיע. הוא הניח לו לשאול כמה משאלותיו, אך בתור מענה אמר לו: בוא הנה, מי אתה חושב בוחן את מי - אתה אותי, או אני אותך?!... ונזף בו כדבעי".

ר' לייבל ליפסקער

ר' מענדל מאראזאוו

פעם⁹² בערב יוהכ"פ קרא הרבי הריי"צ לר' חאטשע ואמר לו "וואס טוט א איד ערב יוהכ"פ פאר כל נדרי? ער האט ניט וואס צו טאן? זיצן און שרייבן רעסעפטן [קבלות] פאר תומכי תמימים, דאס הייסט איבערגעגעבן צו תומכי תמימים". ובזה הראה הרבי הריי"צ לר' חאטשע עד כמה צריך להיות ההתמסרות לתו"ת.

מספרים⁹³ שפעם היה לו כעין ויכוח עם הרבי הריי"צ. הרבי הורה לו לקחת אדם מסויים, שריננו אחריו שהוא מסור, להיות מלמד בחדר, ואילו ר' חאטשע סירב, בטענה, שהרבי רואה רק את הטוב שביהודים ואינו רואה את הרע שבהם ולכן אינו יכול לפסוק.

כאמור הי' ר' חאטשע מנהלה גם של תו"ת סניף נעוול. הרה"ח הישיש ר' מנחם מענדל שי' מרוזוב מספר שבעיר נעוול היו רק חסידי ליובאוויטש, חוץ ממתנגד אחד, ר' חאטשע שאל את הרבי הריי"צ אם יוכל ליקח את המתנגד למלמד תשב"ר והרבי הריי"צ הסכים, וזאת כיוון שהי' הלה למדן ויר"ש.

סיפור מעניין בקשר לתפקידו כמנהל הישיבות והדרך בה היה צריך לשכנע תמימים צעירים לשמש בקודש, מסופר על ר' אריה זאב ליפסקר בתשורה לחתונת צאצאיו⁹⁴:

"החסיד ר' אריה זאב ע"ה ליפסקר נולד בשנת תרס"ו בעיר פולטבה. בשנת תר"פ בהיותו כבן ארבע עשרה, נשלח על ידי אביו ללמוד בישיבת תומכי תמימים בעירו

(92) מהרה"ח ר' יצחק שי' נמנוב.

(93) ר' מענדל ע' 332.

(94) תשורה מרילוס-ליפסקר שבט תשס"ח.

פולטבה ולאחר מכן בחרקוב, שם למד תורה במסירות נפש ובתנאי דחק קשים. כבן עשרים בלבד היה אריה זאב כאשר ניגש אליו המשגיח וביקשו לכהן כמשגיח בישיבה. בקשה זו העידה על סגולותיו הנדירות של אריה זאב. רגש האחריות שפעם בו מנע ממנו מלקבל את התפקיד בטענה כי אינו חש שהוא מתאים לכהן בתפקיד נכבד זה. "צריך לדעת ללמוד הרבה נגלה וחסידות, ואיני מתאים לכך".

הרב פייגין לא התרצה, ובבקשו לרצות את הנער, הבטיח לו כי אם יסכים לשמש כמשגיח בישיבה, אזי יתן לו כרטיס רכבת אל ציון אדמו"ר הזקן בהאדיץ' ואף יכניס אותו ליחידות אצל הרבי. אריה זאב התרצה לא לפני שהתנה כי קודם לכן ייכנס ליחידות לרבי וישאל על כך, וכמובן בתנאי שהרבי יאשר זאת. זמן קצר לאחר מכן נכנס ליפקר ליחידות בעוד הרב פייגין עמד מן הצד.

הרבי פתח ושאל: "דו ביסט לייבל פולטאווער וואס פארט אויף השגחה?" הרבי לא המתין לשאלתו, ופסק במקום כי התפקיד ממתין לו.. לימים סיפר הוא עצמו, כי כשעמד מול הרבי וראה את עיניו החודרות, חשב לעצמו שאם יסרב להצעה, הרי הוא יאבד בכך את כל הדורות.. הרבי כמצביא ותיק, לא השתהה: "חאטשע יקבע לך סדר בלימוד החסידות". ואכן, כעבור זמן קצר, בעיצומה של שנת תרפ"ו, מונה למשגיח בסניף הישיבה שהתקיימה בעיר ראמען. זמן מה לאחר מכן עבר לכהן כמשגיח בישיבת תומכי תמימים ובבית מדרש לרבנים בנעוול ומשם הגיע לישיבה שפעלה בוויטבסק.

ר' אריה זאב הקפיד לשלוח לרבי דוחות מפורטים על מצב הלימודים והתלמידים. שבועות מספר לאחר שהחל בתפקידו נענה הרבי ואמר לרב פייגין: "אני מתפעל מכך שבחור צעיר מבין לנפשו של בחור בחושיו ובכישורונותיו." ר' אריה זאב בחושיו המפותחים, אכן ידע לעמוד על אופיו ומהותו של כל תלמיד, ובהתאם לכך להנהיגו בדרך העולה בית א-ל, בתורה, ביראת שמים ובדרך החסידות. בזכות הצלחתו, מונה להיות משגיח על תלמידים בכמה מקומות נוספים."

כשיצא ר' חאטשע את רוסיא בתרפ"ח עבר ניהול הישיבות להוועד שנתמנה ה"ה החסידים הדגולים ר' יהודה עבער, ר' זלמן קורניצער (אלפרט), ור' ניסן נמנוב⁹⁵.

פרק שישי

מזכיר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

בתרפ"ז נאסר המזכיר הר' אלחנן דוב מרוזוב הי"ד. לאחר מאסרו, שימש את רבנו המזכיר השני ר' חיים ליברמן, עד ליל מאסרו של רבנו בט"ו סיון שבאותו הלילה נאסר גם הוא. ר' חיים עצמו לא יכול היה לעמוד בעומס העבודה לבדו ור' חאטשע נתמנה למלאות את מקום הרא"ד מרוזוב לפי שעה⁹⁶.

בפועל שימש ר' חאטשע כמזכירו של רבינו כל תקופת המאסר וכן אחרי שיצאו את רוסיה בכל שנות גלותה של ליובאוויטש בערי אירופה. מיני אז פחתה עבודתו כמשפיע בפועל בישיבות תו"ת והחל יותר להתמסר לעבודתו הכללית בניהול הישיבות ובענייני החסידים בכלל.

על התמנותו למזכיר כותב ר' חיים ליברמן אל הר"י דזייקאבסאן בכ"ד אייר תרפ"ז⁹⁷: "הרא"ד שי' עדיין אינו בקו הבריאות [נאסר] והשי"ת ישלח לו רפו"ש בקרוב... ולהוראת שעה הנה הוסדר אשר בענין זה יבוא עמהם בכתובים רי"פ שי' מנעוול... וע"ד שאלתו עם מי יבא בכתובים, הנה לע"ע (עד אשר יסודר הכל פה אי"ה) יבוא בכתובים עם הרי"פ שי' כאמור".

במכתב מתרפ"ח, בהיותם בריגא מבאר ר' חאטשע מה היא עבודתו בתור מזכיר כ"ק: "עבודתי העיקרית שאמר לי שבשביל זה רצונו שאהי אצלו הוא שצריך אצלו איש עבור הנהלת ענייני הישיבות של כל מערכות תומכי תמימים וכן להתדבר אודות אגודת החסידים לימוד, דא"ח ברבים, וכן אודות ענין המעמד, אך לע"ע אין כאן לא ראד"מ ולא ר' חיים ליברמאן וע"כ הנני משיב כל הפאסט שלו, ומובן לך עד כמה הנני עמוס בעבודה כל היום וכל הלילה ה' ירחם גם עלי בתוך כלל ישראל".

כאמור בעבודתו כמזכיר היה אחראי ר' חאטשע על הקשר בין הרבי והחסידים

96) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' ק.

97) תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית ע' ק.

”בא כח כ”ק אדמו”ר שליט”א מליובאוויטש - ריגא”

ע”י הפצת הוראות הרבי במכתבים לקהל אנ”ש וכו’. תפקיד זה רב משמעות במיוחד בתקופת מאסרו של הרבי וכן לאחר יציאתו מרוסיה. על האחריות והחשיבות של תוכן מכתביו כותב במכתב א’ משנת תרפ”ז ”בכלל תבינו שכל תוכן מכתביי אינו דעת עצמי”. ובמכתב כ”א אדר תרפ”ח: ”בכלל תדע שעל כל מכתב שיש בו ענין אחראי ומעניין תדע כלל שהנני זהיר בזה ועל כל דבר יש לי רמז ותנועה מכ”ק ע”ז ומאוד זהיר הנני בזה”.

מזכיר ואעפ”כ מקושר

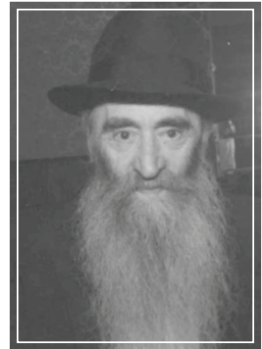
מרגלא בפומי דחסידים שג’ אנשים אינם יכולים להיות מקושרים וא’ מהם הוא מזכיר. כשנתמנה ר’ חאטשע למזכיר, אמר להרבי הריי”צ תנאי קודם למעשה שלא יזיק להתקשרות שלו והרבי אכן הבטיחו ובירכו על זה, ואכן היו רואים שאף שנכנס להרבי לעתים עשרים פעמים ביום הנה בכל פעם לפני כניסתו חגר את עצמו ופניו נעשו לבנים⁹⁸.

מסופר⁹⁹ שכאשר הטיל הרבי הריי”צ התפקיד של מזכירות על ר’ חאטשע, התנה ר’ חאטשע שלא יצטרך לשאול על כל פרט, והרבי הריי”צ הסכים לזה.

98 מהרה”ח יצחק זלמן שי’ פוזנר, ופרטים אחדים מר’ זושא שי’ פוזנר ששמע מגיסו הרה”ח יחזקאל הכהן דערען ע”ה שלמד באטוואצק. ומקדים ר’ זושא ”היה לנו קרוב משפחה בשם חאטשע פייגין. אצלנו במשפחה חיינו אותו. למה? כי דברנו עליו, חשבנו עליו, הוא היה נושא במשפחה שלנו”.

99 ע”פ השמועה. ובספר אוצר החסידים ע’ 534: טרם שמינה הרבי הריי”צ את ר’ חאטשע למזכירו, ביקש לשמוע את דעתו של הרה”ח חיים זלמן קזלינר בעניין.

מאסר וגאולת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

ר' צמח גורביץ

כשרבינו נאסר כתב ר' חאטשע מכתב אל החסידים ע"ד המאסר. כמובן שלכתוב במפורש לא יכול היה, ולכן ציין זאת כך "עיינ בבראשית לט, כ"¹⁰⁰, וכוונתו על דברי הפסוק שם "ויקח אדני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסהר".

מספר הר' ישראל מרדכי קזמינסקי שי': שח לי הרה"ח ר' צמח גורביץ ע"ה שהי' תלמיד בתו"ת סניף נעוול שכשהגיע הטעלעגראמע לשיבת תו"ת בנעוול בג' תמוז תרפ"ז שהרבי הריי"צ יצא מבית הסוהר, אז כולם רקדו ושתו לחיים, ואחה"צ נכנס המשפיע והמשגיח ר' חאטשע אל תוך הזאל, ושאל אותנו וואס קומט פאר, ואני הסברתי לו, והפטיר ר' חאטשע אז ס'ניט א צייט פרייען זיך צופיל ג' תמוז¹⁰¹.

בא' ממכתביו מתרפ"ז כותב: "ובאמת מרחוק אי אפשר לצייר עד כמה הייתה צפויה סכנה בפועל ממש ר"ל ל"ע, ורק מחסדי ה' והיה ממש נסים נגלים, אבל אתם בשום אופן לא ציירתם זה. וכן להיפך בקבלכם הבשורה הטובה, אם כי באמת אין לשער הבשורה הטובה. ולו היה כל מימי אקעאן [אוקינוס] הגדול שלכם משקה לא היה מספיק אם היה בכוחינו לשתות".

ובמכתב י"ד אלול: "גם עד הנה לאחר כל ההכנות טבעיות שהיה פה, לו ידעתם המצב כמו שהוא הייתם יודעים שזהו ארויסגיחאפט אידיסער תהילים ותענתים של יהודים אשר נקרעו שמים מצעקות בני ישראל בכל מקום אשר השמועה הראה ל"ע פרשה כנפיה, כי לא נמצא איש ואשה אשר עדיין נאמנים עם ה' שלא נגע בפועל ממש להם ולליבם וד"ל".

עם רבינו במלחובקה

אחרי גאולתו של הרבי הריי"צ בי"ב תמוז שהה הרבי במאלאכאווקע, והי' פקודה מהרבי שאף אחד מאנ"ש והתמימים לא יבואו מחמת הסכנה שעדיין ריחפה עליו כל זמן שהי' עדיין ברוסיא, לבד מאנשים בודדים ביניהם ר' חאטשע שמחמת עבודתו בניהול תו"ת, הרבי ציוה עליו שיבוא¹⁰².

(100) מזכרונות הרמ"מ גרליק. "באהלי חנה" י"ב תמוז תש"מ ע' 4.

(101) ועיין שיחת ש"פ חוקת ה'תנש"א.

(102) שמועות וסיפורים ח"א (דפוס הישן) ע' קלג.

ר' יהודה חיטריק

ובמכתב י"ד אלול תרפ"ז מזכיר ר' האטשע היותו במלחובקה: "הנה שלחתי לכם מכתב ממוסקווע מענה על כל מכתביכם, כי כמעט לכוונה זו נקרא נקראתי, כי כעת אין איתו שום אדם שיוכל למסור לו בכלל איזה ענין ובפרט ענין פנימי, והייתי שם כעשרה ימים והוכרתי לנסוע מחמת מצב בני ביתי כי אין על מה להניחם".

וכ"כ הרה"ח סעדי ליברוב לידידו הרה"ח אלי' נחום שקליאר באדר"ח אלול תרפ"ז¹⁰³: "בשבוע העברה הי' שם ר' יחזקאל פייגין יחי' וסיפר לו א"ש בפרטיות מאת אשר עבר עליו".

יציאה מרוסיה

מספר הרה"ח ר' יהודה חיטריק ע"ה בזכרונותיו¹⁰⁴: "בקיץ תרפ"ז בא המשפיע ר"פ לחרקוב. סיבת בואו לחרקוב אמר שבא לבקר סדרי הלימודים במחלקה שנמצאה אז בחרקוב. האמת היתה שכ"ק אדמו"ר חפץ באיש חכם להיות נאמן ביתו ודרש מאתו לבוא אליו, והסכים ר"י ע"ז, ובא לחרקוב לסדר ניירות לאישור היציאה מרוסיה. בבואו סדרו לכבודו התועדות".

בסופו של דבר יצאו ר' האטשע ומשפחתו את רוסיה בכסלו תרפ"ח, תקופה קצרה לאחר שיצא הרבי הריי"צ ומשפחתו מעמק הבכא.

מזכיר הרבי בגלגולי אירופה

ר' האטשע הגיע לריגא מקום מושב הרבי הריי"צ וחזר לעבודתו כמזכיר, כפי שכותב הרבי במכתבו מכ"ה כסלו תרפ"ח בשובו מביקור בברלין¹⁰⁵: "בבואי חזרה ת"ל בא שר הממונה על עניני תורה תמימה, תלמידנו המשובח מוהר"ר ר"י שי' פייגין, אשר בו בחרתי לקחתו אתי עמי לעשות העבודה הפנימית, לבוא בכתובים עם כל ידידנו אנ"ש והתמימים יחיו בהנוגע לחלקנו וגורלנו בחיים טובים בגו"ר אשר הנחילנו הוד כ"ק אבותינו רבותינו זצוקל"ה נבג"מ זי"ע, ועד אשר יסתדר שאר הענינים, כלומר שיבואו

103 יגדיל תורה חוברת ה' (נד) ע' שיז.

104 רשימות דברים ע' 434.

105 (105) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חט"ז עמוד קמו.

"מזכיר כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש - ווארשא"

האנשים השייכים איש איש לעבודתו, יהיה הוא הכותב והעונה לכל המצטרך מענה".

בכ"ב טבת תרפ"ח כותב הרבי הריי"צ להרה"ח ר' אלי סימפסאן ע"ה¹⁰⁶: "בכל הענינים הנאמרי' במכתבו וכן בכללות הענינים מלאתי ידי ידידנו הריי"ף שי' אשר יכתוב עליהם בפרטיות".

ולמחרת בכ"ג טבת כותב הרבי¹⁰⁷: "הרבה פועל זה מה שאינם יודעים מכל הנעשה ת"ל במשך השנים הללו, כי לרגלי ההסגר ואי אפשרות הכתיבה בפרטיות, יודעים המה רק קטעי דברים בעלמא, ועתה הנה הוסרה ת"ל מניעה זו, ובאשר תכבד עלי מלאכת הכתיבה, מלאתי ידי ידידנו הרב ר' יחזקאל פייגין לבוא אתם עמם בחילופי דברים, אשר בטח ישימו לב לדבריו כראוי, והשי"ת יהי' בעזרם בגו"ר". ולרד"מ רבינוביץ כותב: "וכאשר עניני מלאכת הכתיבה כבדה לי מלאתי ידי ידידנו הרב ר' יחזקאל שי' פייגין לבוא בארוכה בענינים האלו, ובבקשה לשום לב לדבריו והצעותיו, והשי"ת יהי' בעזרם בגו"ר".

במכתב י' כסלו תרפ"ח כותב הרבי הריי"צ¹⁰⁸ להר' שרגא פייוש זלמנוב: "במענה על מכתבו.. ע"ד עניני הישיבה, הנה עתה כאשר בא ידידנו הריי"פ שי' יהי' בנקל יותר להתדבר בזה. וכל מה שיהי' באפשר בודאי יעשה בעזה", לטובת הרחבת והגדלת הענין ברו"ג".

בנוסף לעיסוקו כמזכיר מצויין במכתביו שהיה מוסר שיעור תניא בביהכ"ס

106) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ב ע' יא.

107) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חט"ז ע' קס. קסא.

108) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חט"ז ע' קמג.

לאחר מכן, המשיך עם הרבי הריי"צ בכל גלויות ליובאוויטש באירופה.

מסירותו לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

בתשרי תרצ"ב שהה הרבי הריי"צ בפולין ור' חאטשע לא הי' אצל הרבי בר"ה ויוהכ"פ. במכתב כ"ג חשון כותב ר' חאטשע על זה, וגם מזכיר בדרך אגב את מסירותו לעבודתו:

"ומזה יכולתי להבין פירוש הדברים האמור בדא"ח בפירוש 'כי חוק לישראל ומשפט לאלקי יעקב' אשר כי חוק הוא מלשון לחם חוקי הוא הדין ומשפט על גשמיות, ומשפט לאלקי יעקב הוא על רוחניות כמה גילוי אלקות יומשך לכל אחד, האב איך דאס איבערגעלעבט להיות תמיד אצל כ"ק ולעבוד תמיד יומם ולילה בפו"מ.

מסופקני אם מעת היותי אצלו בריגא פעמים אחדים רק הלכתי לאכול ארוחת צהריים וכל שאר הימים הנני אוכל איזה דבר מרוב העבודה ובליה הנני בא לביתי ע"פ רוב שעה 11 ולפעמים גם שעה 12 ואחר כל זה תבין שעבודתי אינה לפי ערך משכורת ולא לפי ערך רחבת החיים, ואחר כל זה הנה על ר"ה לא הניחו מן השמים ולא זכיתי להיות אצל כ"ק ורק דוקא אחר ר"ה, הלא נראה בחוש השגחה פרטי'. אך געשמאקער ואלט געווען זעהן השגחה פרטי' בטוב הנראה והנגלה ומסתמא יעזר השי"ת גם בזה".

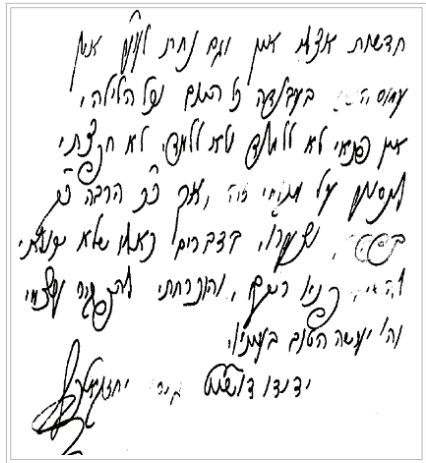
מצד הכרח עבודתו ומסירותו, עבר יחד עם הרבי מריגה לפולין אף שלא היה ביכולתו אז להעביר גם את בני משפחתו, כפי שמציין במכתבו מג' אדר תרצ"ד: "הלא סוף כל סוף צריך לי להביא ב"ב הנה אף כי לע"ע אין זה כל המניעה והעיקר לע"ע הוא החוסר בהאמצעים ע"ז כי על דירה והעתקה פה – כי פה א"א להשיג דירה בלא אפטרעט געלט – צריכים [כשני?] מאות שקל ואינני יודע עדיין מאין יבא עזרי אך מאין יבא עזרי וכמבואר בחסידות אבל הלא צריך לי להשתדל שלא יהיו מניעות מצדי".

ובמכתב כ"ו אדר תרצ"ד: "ב"ב יחיו הם עדיין בריגא אין לי עדיין האפשרות להביאם בטח יעזר השי"ת ויהי ע"ד והוא יכלכלך. לע"ע צריך אני להסתפק בהחשבון אשר ב"ה אשר אינם ברוסיה ח"ו. ובטח יעזר השי"ת".

עמוס בעבודה

באיזה מכתב כותב: "חדשות אצלי אין וגם נחת לע"ע אין עמוס הנני בעבודה כל היום וכל הלילה, אין פנאי לא ללמוד ולא ללמד. לא חפצתי לנסוע על מקומי זה, אך כ"כ הרבה כ"ק בדבר [-?] וצער, בדברים כאלו שלא יכולתי להשיב פניו ריקם, והוכרחתי להפקיר עצמי וה' יעשה הטוב בעיניו".

ובמכתב אחר: "אודותי בפרט אין מה לכתוב, הימים הולכים ללא תורה וללא עבודה". ובמכתב מי"ח סיון תרפ"ח: "לע"ע הנני יחידי ואין לי אפילו עוזר קטן".

"עמוס הנני בעבודה כל היום וכל הלילה"

מוציא ומביא ליחידות

ר' חאטשע הי' גם הגבאי שהכניס ליחידות ולפני שהי' מכניס הי' נכנס לכ"ק להזכיר משהו אודות הנכנס, ואח"כ הי' מכניס¹⁰.

כשהגיע הרבי הרי"צ לאחד מקיבוצי אנ"ש, נכספה גם כלתה נפשם של אנ"ש לחלות את פני הקודש וצבאו על פתח חדר היחידות על מנת לראות ולהיראות. ר' חאטשע מתי אפשר כבר להיכנס הפצירו, היחידות עדיין לא החלה ענה ר' חאטשע. ביני לביני, מאן דהו מהממתינים פתח את אחת הדלתות של חדר ההמתנה, והנה נגלה לעינינו מחזה מוזר ומתמיהה, התברר כי לחדר היחידות של הרבי מחובר עוד חדר המתנה ולמרכה התדהמה ר' חאטשע מכניס אנשים ליחידות דרך הדלת האחורית!

ר' חאטשע! מה זה צריך להיות, הרי אמרתם שהיחידות עוד לא החלה? אומר לכם את האמת השיב ר' חאטשע, הללו שילמו כסף עבור הכניסה. נקל לתאר

110) מפי הרה"ח ר' משה שוי' פעדער, וממשיך לתאר שר' חאטשע הי' א טיייערע איד, ניט נאר א טיייערע נאר א מענטש אויך, אן איבערגעגעבענע חסיד, אן איידעלער, אן אויסערגעוויינליכער, א פיינער, א גוטער, א סימפאטישער. ר' חאטשע איז געווען אלץ, ער איז געווען דער פערזענליכער סעקרעטאר, ער איז געווען א יוצא ונכנס באם רבי'ן, ער האט געהאט א שמייכל אויפן פנים, א שטילע, א רואיקער, ס'ניט אסאך אזעלכע. וכן הזכיר יליד ריגא ר' אברהם אורי פיזוב "גם דמותו הענוותנית של חאטשע פייגין עדיין עומדת לנגד עיניי" (בית משיח 275).

שהסבירו המשכנע של המשב"ק החדיר לא מעט רגשי טרוניה אם לא כעס. מה זאת אומרת האם גם במקום המקודש הזה פועל הכלל שהכסף יענה את הכל.

אומר לכם את האמת ניסה לפייסם ר' האטשע, בא אלי יונגערמאן ואמר לי אני חייב להיכנס במהירות להרבי יש לי ענין דחוף הכרוך בפיקוח נפש. מובן שמיד סידרתי לו מקום ראשון בתור ליחידות. ברם עוד הוא מדבר מגיע עוד אברך וזועק מנהמת לבו ר' האטשע געוואלד! אשתי מקשה ללדת אני מוכרח ממש מהר מהר להיכנס אל הקודש פנימה, וכן הלאה וכן הלאה, נו לך תדע ענינו ומצוקתו של מי דחופה יותר ואז עלה בלבי רעיון מי שמוכן לשלם זה הסימן המובהק שאצלו אכן הבעי' דחופה ואיננה סובלת דיחוי¹¹¹.

מכניס ה'פוסט'

במכתב ט"ו סיון תרצ"ג כותב הרבי הריי"צ¹¹²: "עניתי הפאסטין ע"י שלשת הרעים אשר לי, רי"פ [ר' יחזקאל פייגין] רח"ל [ר' חיים ליברמן] רמ"ל [ר' משה ליב רוטשטיין] יחיו".

מספרים¹¹³ שפעם היסס ר' האטשע להכניס את הפוסט אל הרבי הריי"צ כדי לימנע מהרבי הריי"צ את הצער והיסורים שיבואו כתוצאה מקריאת המכתבים הכואבים. כשהרבי הריי"צ שאל את ר' האטשע איפה הפוסט, ניסה ר' האטשע להשתמט ושאל: "איזה פוסט, מאצילות?" ענה לו הרבי הריי"צ: "הפוסט מאצילות לא שולחים על ידך.. [או בנוסח אחר: "על זה לא צריכים אותך!"]".

משתמט מלשמש כמשפיע מהכרח עבודתו כמזכיר

כשהגיעו לפולין ביקשו ממנו להיות משפיע בישיבת תו"ת והשתמט מזה כפי שכותב במכתבו בו' כסלו תרצ"ד:

"לו ידעת כמה הצעות והשתדלות היו – מעת ביאתינו לורשא – אצל כ"ק, ודיברו עמי מנהלי הישיבה אשר יקחו אותי לתו"ת למשפיע ולמנהל, ובאמת כפי המצב הרוחני בתו"ת מוכרח הי' הדבר, לא אתפוס בזה שפלות של מה בכך, ורק נדחה הדבר.

111) שבועון כפר חב"ד גליון 1113 ע' 33 מאת הרב דוד מאיר שי' דרוקמאן.

112) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חט"ו ע' קנג.

113) ע"פ השמועה. יש המספרים את זה על הרה"ח א"ד מרוזוב הי"ד, שגם שימש כמזכירו של כ"ק

אדמו"ר הריי"צ.

ובעצמי השמטתי מזה כי נגד עיני אותם הדברים אשר אמר לי כ"ק עוד בהיותי ברוסיא בתו"ת תומכי תמימים איז די הארץ מען דארף היטין די קאפ, וכפי הענין דרוש הנני עדיין לעניני כ"ק, וכן אמר לי כ"ק אשר שפך דמעות ע"ז אשר מצא כי נחוץ הנני לתו"ת וכפי הענין לא יוכל לעזבני מצד ענינים אשר בהענינים שייך הוא אליהם".

אולם מעדותו של ר' הירשל פוקס¹¹⁴, שכשהגיע לאטווצק, הביא מסמך המלצה לר' חאטשע, משמע שבמשך הזמן כנראה שבכל זאת היה לו התעסקות מסויימת בישיבה.

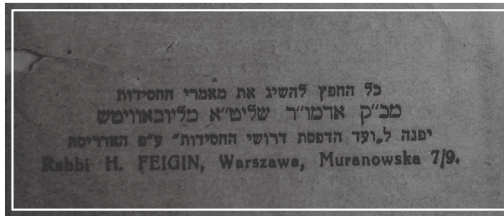
סידור הבעש"ט

אחד מהאוצרות הגדולים בספריית אגו"ח שרבותינו נשיאנו ייחסו לו חשיבות רבה, הינו סידור הבעל-שם-טוב. הסידור עבר בירושה אל צאצאיו של הבעש"ט והאחרון שבהם היה גביר בשם ר' יצחק ליפסון. לאחר מלחמת העולם הראשונה ירד ר"י ליפסון מנכסיו ובסופו של דבר מכרו יורשיו את הסידור להרבי הריי"צ באלף דולרים לערך. בהיות הרבי הריי"צ בוורשה עברה מפה לאוזן השמועה על שברשותו הסידור של הבעש"ט, ורבים מאוד הגיעו לראותו. הרבי הריי"צ נהג בעין טובה ובדרך כלל נתן לראות בתנאי שיטבלו טרם במקווה טהרה. הוא אף ביקש מאחד האדמו"רים שבא לראות את הסידור לטבול במיוחד בטרם ייגע בסידור, למרות שכבר טבל שחרית. חזון נפרץ היה למרגלות ביתו שבוורשה לראות תור ארוך של בחורים ובני תשחורת מיישיבות שונות, פאותיהם נוטפות מי טהרה שעלו מן הטבילה והם דרוכים ונרגשים לפגוש בסידור התפילה של הרבי של כל הרביים¹¹⁵.

הרבי הריי"צ הקפיד מאוד שלא יגע אף אחד בסידור הבעש"ט, אמנם בקטע עיתון משנת תרצ"ד רואים שהרבי הריי"צ התיר למזכירו הנאמן ר' חאטשע לאחוז בהסידור, וזה לשון העיתון: "מיט א קורצע צייט צוריק האט דער ליובאוויטשער רבי אריבערגעבראכט פון ריגע קיין ווארשע זיין רייכע ספרים ביבליאטעק, צווישען די פערשידענע יקרי המציאות געפינט זיך אויך דער סידור אין וועלכען עס האט מתפלל געווען דער בעש"ט זצ"ל. שבת פ' יוגש האט מען ביים ליובאוויטשן רבין אין בית המדרש מכריז געווען אין נאמען פון רבין, אז דעם קומענדיקן דאנערשטאג עשרה בטבת וועט מען א גאנצען טאג איטליכער ווייזען דעם סידור, נאר מען זאל פריער גיין אין מקוה. א גאנצן דאנערשטאג גען טאג האבן געשטראמט הונדערטער פערזאן צום רבין אין וואוינונג. אויך זיינען געקומען אייניגע רביים וואס געפינען זיך אין ווארשא. צוליבן גרויסן עולם ווערען אריינגעלאזט גרופענווייז חסידים אין

114) מאת חתנו ר' שלמה גלפרין.

115) כרם חב"ד סקירה מאת ר' יושע מונדשיין.

"על הקונטרסים כתוב אדערסתי"

כריכה אחורית של לקוטי דבורים עליה חתומה הכתובת

באזונדערען צימער, דער גבאי ר' יחזקאל פייגין וועלכע האלט אין האנט דעם סידור מיטש אים פאנאנדער מיט יראת הכבוד פאר איטליכער גרופע".

כידוע וכפי שניתן לראות ממכתבים רבים באגרות הרבי הריי"צ המצב הכספי בבית הרבי באותה התקופה היה קשה מאוד. ר' חאטשע שהיה מופקד על העניינים הכספיים (ראה לקמן פרק שמיני בהרחבה) בבית הרבי, חשש מאוד שדבר רכישת הסידור יפגע במאמצים להשגת הכסף, כפי שניתן לראות במכתבו מתאריך ג' אדר תרצ"ד:

"ועתה הנני בבקשה אליך עניו נחוץ הנוגע ביותר אף כי ידעתי כי טרוד הנך ואין לך פנאי והראי' מהבקשה הפרטית שבקשתך עבורי אבל ענין זה נוגע ביותר והוא כי בהמארגין זשורנאל הי' כתוב אודות סידור הבעש"ט ענין בלתי אמיתי אשר נוגע זה לבד ענין השקר אשר אין ראוי להיות אך זהו ענינם של העיתונים, אבל יש בזה ענין גרוע יותר כי כתוב שם אשר כ"ק קנה כעת הסידור של הבעש"ט בעד 1400 ולו הי' אמת ג"כ אין יפה הפרסום.

ובפרט כעת אשר המצב הוא אשר אינו בסוג זה לחשוב אודות חלק עשירי מזה כי ידוע לך עד כמה כ"ק אוהב ספרים הנה זה שנתיים אשר כשמביאים איזה ספר אינו קונה גם בעד חצי שקל וענין זה יכול ליגע לענין המעמד כמובן וע"כ הנני בבקשה ממך להשתדל בזה אשר יבא הדבר לידי פועל ממש היינו אשר ימסר להרעדאקציע של המארגין זשורנאל אודות זה ולהשתדל אשר ידפיסו הודעה היינו הכחשה להקודם אבל יהי' כראוי כי הידיעה הקודמת היתה על הצד הראשון עמוד א' וממילא צריכים להשתדל אשר כעת יהי' ג"כ כן ואם צריך עבור זה לשלם צריכים לשלם".

הדפסת השיחות והמאמרים

ממכתבו נראה שר' חאטשע גם התעסק בעריכת וסידור דברי הרבי הריי"צ

והדפסתם. כך כתב גם לשלטונות פולין, בקשר להשגת רשיון דירה ומזכיר זאת במכתבו מכ"ב חשון תרצ"ד: "רק אמרתי להם אשר ענייני הוא אשר הדרשות אשר הרבי שניאורסאן אומר הנני מניחם על הכתב ובאים בביאורים בזה, והראיתי להם לראי' כי על הקונטרסים כתוב אדרעסתי".

לקמן מספר מכתבים על דבר עיסוקו זה:

י"ג מרחשון תרצ"ז: "חכייתי על סידור רשימת דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א במשך כל הזמנים אשר היו דברים מעניינים ביותר אבל עדיין אינם מסודרים. כי אף כי רשומים אצלי כל הדברים אבל לא אוכל להוציאם לאור עד אשר אסדר אותם לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א ואשר יאמר מקום הטעיות אולי נפלו שלא יצא היפך הכונה וזה עדיין לא עלה עד הנה".

בכ"ד ניסן תרצ"ז: "בעת הסדרים וגם בסעודות יום טוב נהגנו לכנוס לשולחן כ"ק והי' שוחח ענייני התעוררות, ספורים מרבותנו הקדושים וגם מחסידים הישינים הנני מכין זה לע"ע, והנני מקוה להוציאם לאור ואשלח אי"ה כמובן לכת"ר".

ר"ח כסלו תרח"צ: "מה שדבר בשמחת תורה שנה זו הנני מקוה ג"כ אי"ה להוציאם לאור.. כי כבר הנני בע"ח גדול, כי כ"ק אין לו כעת ואס צוא דער טייגין. וע"כ ליתתי מעות להדפיס [דרושי חתונה] ועד שאסלק החובות לא אוכל להוציא לאור עוד".

ג' חשון תרצ"ט: "בשמחת תורה ישב כדרכו איזה שעות און האט פארבראכט ואמר חסידות (נקוה לרשום עוד הדברים כפי שנשוארו בזכרון לע"ע רשומים אצלי רק ראשי פרקים)".

כ"א אייר תרצ"ד: "און ווייל בא דעם רבי'ן איז טייער אין אלגעמיין אידישע הייזער, און בפרט חסיד'ישע, און ער וויל אז אלע זאלען פארשטעהן, דעריבער רעדט ער דאס אין אידיש און אזוי ווערט דאס געשריבען. נאך יעדען יום טוב ביז דאס ווערט ארום געארבעט אויף דרוקען, פיהר איך מיר שרייבען אייניגע אינהאלטען פון דעם רבינ'ס שמועסען, אין דעם פארגאנגענעם יום טוב".

פרק שביעי אחראי על קופת המעמד

ר' חאטשע היה אחראי על קופת 'המעמד' של בית רבי, וכל ענייני חשבונות וכלכלת בית כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ היו על כתפיו. היה זה בזמנים לא פשוטים כלל במיוחד בתקופות המאוחרות, שמפאת המלחמה שהשתוללה ודחק הקומוניסטים, קהל אנ"ש לא היו בעלי אמצעים ובקושי רב היה באפשרותם להפריש מלחמם הדל עבור דמי המעמד, ולעומת זאת הוצאות בית הרב רק גדלו, כיון שהייתה זו תקופה של טלטולים ובריחה מהכא להתם וכו'. לא פלא שבמצב שכזה לנהל את קופת רבינו הצריך אחריות רבה ונשיאה בעול כבד, אולם ר' חאטשע לא שת ליבו לכך ובמכתביו הרבים לאנ"ש בכל מרחבי תבל דחק וזירז את אנ"ש על דבר דמי המעמד.

כפי הנראה החל ר' חאטשע בעבודתו זו כבר בהיותו ברוסיה, והרבי הרי"צ סמך עליו מאוד בנושא זה, כפי העולה ממכתבו מכ"ד כסלו תרפ"ח, בקשר ליסוד ענין המעמד: "מה שהנני כותב בזה לך דעתי להיות כי כ"ק א"ש אמר לי לנהל ענין זה ע"פ רוב בדעת עצמי ורק אם ארצה הנה בענין כללי אוכל לשאול ממנו כמו בענין אחר".

וכן במכתב הרבי הרי"צ להר' משה גורארי' מי"ב מרחשון תרפ"ח¹¹⁶: "בדבר גביית הגמ"ח.. ייטיב להודיע מהסדר שנעשה בזה עד כמה שאפשר.. ובודאי עשה בזה ידידינו ר' יחזקאל שי', לסדר המקומות, ולהודיע לכל החפצים לשלם הגמ"ח והסדר בזה". ובמכתב לר' חאטשע: "בטח עשה סדר עם נסיעותיו של הרב ר' יצחק שי', ר' משה שי', ובודאי בא בכתובים עם החפצים לשלם הגמ"ח הפרטי אשר ישלחו לר' משה בר"ן ז"ל".

וכן מספר ר' זלמן חאנין שכשאביו ר' חייקל, החל לעסוק במסחר, ע"פ הוראת ר' חאטשע היה מקדיש את רוב כספו עבור החזקת תו"ת¹¹⁷.

116) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע חט"ז ע' קיד, קטו.

117) בית משיח גליון 520.

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ובשמי אשר בגלל הדבר הזה יברך השי"ת אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת זרע זרעם יחיו בהשפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות ויאהיל עליהם אור זכות קדש הקדשים מנפש ועד בשר. ידידו הדו"ש ומברכו".

ובאותו יום כותב הרבי הריי"צ אל "ידידנו אנ"ש"¹¹⁹: "המקושרים באילנא דחייא, והמשותקים למלאות בקשת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בדבר החזקת בני בתינו יחיו וחפצים לדעת בכל עת מצבנו באשר הוא, הנה מלאתי ידי ידידנו הרב וו"ח אי"א מוה"ר יחזקאל שי" פייגין, היודע מצב הענינים, שיבוא בכתובים עם אנ"ש שי, לסדר בעזרתו ית' התמיכה האמורה כפי הראוי, במעמד קבוע ומסודר, ואשר הוא יחתום את הקבלות על שילוחי התמיכה הנ"ל הנשלחים על שמי, ובגלל זאת יאהיל עליהם זכות קדש הקדשים, ויתברכו הם ובני ביתם יחיו, בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר".

דחקות בבית כ"ק

בעת שיצאו מרוסיה ולאחר מכן, הדחקות בבית הרב היתה גדולה ועל ר' האטשע נפלה האחריות לדאוג לכיסוי ההוצאות, במכתביו לחסידים הוא מתאר זאת, ומפציר בהם להעביר את דמי המעמד.

אייר תרפ"ח: "מכתבי נכתב בלא סדר כי השכל אינו יכול עוד לשלוט על לבי, לו שמעתכם באזניכם צעקת לבבי הייתם מוצאים עצות כי אין ציור מוצג לתאר באותי ובפרט על דיו המצב".

כ"ד חשוון תרצ"ט: "באמת אין פלא עליהם כי זה רבות בשנים שלא ראו את כ"ק וערט מען קאלט, אבל בהיות על אתר יודעים בדרך ידיעת המציאות עכ"פ עד כמה יקר הזמן אצל כ"ק, אשר לבד כי פועל זה על בריאותו, הנה פשוט חס הרגע שצריך לחשוב בענינים אלו אשר בהכרח לפרקים קרובים עליו לחשוב חשבונות ולא חשבונות ממה שיש רק מהחסר. וזה לא כבר עלה לי לשמוע כשנכנסתי לשאול אודות אחד שבקש ליכנס ליחידות (כמובן אשר לא הי' זה על יחידות רוחניות, ואמר לי כ"ק בספור המעשה אבל הבכח הי' כן בסיום דבריו) דו וייסט ניט ואס פאר א היזק דו טוסט מיר דעם ואס דו נעמסט בא מיר צו דעם זמן, המדובר הי' אדות עשרה מינוטין או רבע שעה, וממילא תבין עד כמה שנוגע כשמדבר לפרקים פשוט דבר החובות וסידורים והעיקר שמצד ההלבשה בגשמיות הרי זה נוגע, והדבור אי' איפא למשל להשיג גמ"ח וע"כ נחוץ ביותר סידור ענין המעמד בעזה"י".

[ולפעמים, מצד הדוחק גם דמי שכירותו לא קיבל במועדו וכמו שכתב בכ"ט ניסן תרצ"ג: "מצד דוחק המצב הנה שכירותי אינה משתלמת בזמנה ומגיע לי כעת עבור ארבעה חדשים". ובכ"ה טבת תרצ"א: "זה יותר משני חודשים שלא קיבלתי שכירות חדשי המגיע לי (מטעם המובן)".

ובמכתב ד' אב תרצ"ג: "ויום יום תכבד העבודה להשיג על הוצאות הבית מחמת השכירות שאינה משתלמת בזמנה, ובאמת לו גם השגתי ללות האמת אגיד לך שלא הייתי עושה זאת במצב ההוה בעת אשר השכירות היא מצומצמת בדיוק רק על אוכל ממוצע ביותר ועל בגד לא ובזמן האחרון זה כשמונה חדשים אשר הפחיתו לי משכירותי ג"כ אין לי יסוד על מה ללוות סכומים ממשיים. ומה שהנני שולח איזה סכומים חדשיים הנה זה פשוט בעת שהנני משיג על הוצאות הבית לייגט מען אפ יעדער מאל איזה סכם מזה אשר יאסף לסכום ונשלח און דאס איז פשוט מיא פילט די לאגע בכלל אז איינער הונגערט ובפרט אנאענטער קרוב איז מען מחויב אראפ קועצין פון זיך און פון די קינדער זאלין געזונד זאיין ואיילע בא יענעם איז אויך דא קינדער".]

בריאות כ"ק

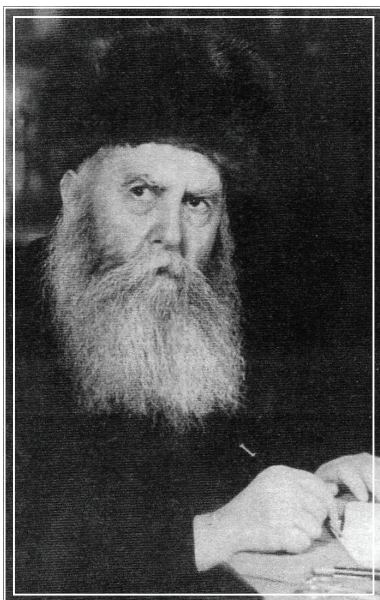
בא' השנים כשההכנסות למעמד היו מאוד קטנות, והרבי הריי"צ הי' חלוש מאד בבריאותו והי' נצרך לשהות בסאנאטאריום וההוצאות היו גדולות, הוכרחו לפרסם בעיתונים בארה"ב על מצב בריאותו של הרבי וכי נצרכים לסכומים גדולים, כמובן לא הי' ברירה אחרת על אף אי הנעימות שבדבר.

במכתב מאותה תקופה כותב ר' האטשע: "הכתיבה והצלצול במכתבי העיתון גרם לי שפיכת דמים ביני לבין עצמי".

ובמכתב אחר: "ובאמת גם לי מעיק ביותר בקראי באחד העתונים ירחון הפרדס בענין זה הי' לי ביני לבין עצמי שפיכות דמים ממש".

כ"ד טבת תרצ"ג: אשר לו שמעתם דברי הרופאים נזדעזעתם ורק ב"ה אשר הפראפעסארין אמרו אשר הוא דבר אשר אחרי סדר הראוי ובשמירה הראוי' רפואת הדרושות יוכל לחזור לאיתנו וע"כ האט מען ועגין דעם געדארפט אנדערש אטראכטאן ותשימו לב לזה כי אחריות גדולים נושאים הננו על עצמינו".

כ"ה ניסן תרצ"ה: "ובאמת נכנס עמוק בלבבי אלו הדברים אשר כתבת מכבר באחד המכתבים אשר כבד לך לקבל ההנהגה של הרר"י אשר הכל יוצא בקול ממצב בריאותו של כ"ק כן הדבר תאמין לי ידידי אשר עס האט מיר זייער דער

כ"ק אדמו"ר הרייז' ני"ע

אסין והרבה יסורים בפועל ממש קבלתי בעת קבלתי קטע העתון מטשיקאגא אשר הרבנים יצאו בקול קורא לבא לעזר לאפשר ההתרפאות לכ"ק אדמו"ר שליט"א בטח ידוע לך מזה ג"כ אבל עם כל זה מוכח הנני לקבל באהבה רואה הנני בזה עונש מלמעלה לכל עדת החסידים, מסתמא בשביל העדר העבודה, אשר צריכים אנו אן קומען לדרכים כאלו."

ח"י חשון תרצ"ו: "אם כי כבוד לי הרבה לדבר מזה יען כי באמת כבוד לי לדבר אודות בריאות כ"ק אמנם מה עלי לעשות, הן זה עוד לפני ימים הנוראים היתה סברא כי יסע והי' דעות חזקות כי יסע מימים נוראים למען לא להכביד על בריאותו בהעבודה דימים הנוראים אמנם חסד ד' הי' אשר

לא בא לפועל, הנני קורא זה בשם חסד, לא בשביל זה שלי הי' טוב יותר ברוחניות השארו פה על ימים הנוראים רק ברור הי' אצלי כי לולי פעלו עליו כן הנה זה גופא הי' פועל על בריאותו, כי הרגשתי כי מפחד אולי בריאותו יפריעו מעבודתו וזה ג"כ פעל על בריאותו ולבסוף בעזה"י הרי הי' הכל טוב".

ט' אלול תרצ"ז: "בסוף מכתבו כותב ידידנו הנ"ל כי כבודו בקשו לכתוב למסור לכ"ק אדמו"ר שליט"א, כי השיעור שיסד מתקיים ולומדים במסכת ביעה, תיכף כתבתי זה כי מובן אשר לכל רפואות ברוחניות ולכל השפעות רוחניות צריכים גם כלים גשמיים בהלבשה טבעית כי הלא הכל בא מהשם יתברך כל ההשפעות וכל הרפואות, וע"כ העיקר הן בעסק ופרנסה והן ברפואות העיקר הוא חסדו של השם יתברך, ורק כי צריכים לזה להכין כלים גשמיים מלובשים בדרך הטבע.. וכן בענין הרפואות הנה ההתרפאות ע"י רופאים זהו הכלי בדרך הטבע אבל עצם הרפואה מלמעלה היא באה, וכן בזה הנה ודאי כי להרפואות רוחניות צריכים גם כלים גשמיים אבל עיקר הרפואה היא רוחנית. באחד המכתבים של כ"ק אדמו"ר שליט"א כותב כי הידיעות שמודיעים לו מלימודים ברבים ומלימוד חסידות ברבים, ובכלל מקביעות שיעורי לימוד, הם לי לסמי מרפא ממש".

ביאורים בהכרח ענין המעמד

כאמור הרבה ר' חאטשע לכתוב מכתבים אל אנ"ש ולעוררם על דבר המעמד. להלן מכתבים בהם מבאר את ההכרח והמעלה בענין זה:

במכתב ב' תמוז תרצ"א: "הרבה פעמים דברתי עמך דעתי בהענין אשר תמיד הי' נראה ההפרש בין התקשרות החסידים לרבותיהם ובין העולמתע לרבותיהם וגם עד כמה שצריך להיות ע"פ דין ואף כי הי' נראה הפרש בענין חצוני אבל זהו הוראה פנימי' והוא כי מעולם כמו שהי' מספרים מהחסידים הישנים שהי' אצלם יוקר גם לב"ב של רבותינו. והענין בזה כי סתם ענין רב ותלמיד הרב לומדו תורה שזהו רק השפעה חיצונית וממילא הי' רק התקשרות גלוי' לכחות הגלויים שלו אבל אין זה שייך לעניני החצונים אבל חסידים אשר כמה פעמים שמענו כי רבי הוא ענין עצמי, ידוע לך מכמה שיחות ענין זה, ובכלל חסידות איז עצמיות און דאס האט גיפועלת אין חסידים א הזזה עצמיות ממילא ההתקשרות הי' ג"כ עצמיות וממילא הי' נרגש היוקר גם בעניני החיצונים ג"כ ובפרט בעניני העצמיים ולא רק לתורתו."

"אם כי בכלל כל השפעה באה מלמעלה ובפרט השפעה כזאת של ראשי אלפי ישראל אשר הוא בבחי' לחם מן השמים, בכ"ז אחשוב שגם בזה צריך להיות איזה הכנה טבעית וכמו שהי' אצל המן שעכ"פ יצאו ולקטו ולא בא להבית (אשר אם כי ביני לבין עצמי חושב הנני שכתוב יצאו העם ולקטו. וכידוע בפירוש העם, אך בכ"ז מצד הגלות. ואשר ענין זה הוא לטובת הנותנים ותלוי זה בזכות הנותנים ג"כ".

כ"ז חשון תרצ"ט: "מידי דברי בענין זה אזכיר מאמר מאדמו"ר הזקן בענין זה אשר בכלל יהי' טוב לכבודו ויהי' חומר ביד לשונו להסביר גם לשאינן קרובים כ"כ, ויסבירם נחיצות קיומם של מוסדי התורה וראשי אלפי ישראל. והוא ידוע שאמרז"ל על ענין חורבן בית המקדש ויתר הקב"ה על עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עון ביטול תורה, והקשה רבינו אדמו"ר הזקן היתכן כי ויתר הקב"ה על כ' עבירות חמורות כאלו אם רק עוסק בתורה. אשר לכאורה נראה מפשטות הלשון שאם זה העובר ר"ל גם על שלשה עבירות כאלו אם רק עוסק בתורה מותרת הקב"ה שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב ולרשע אמרו אלקים מה לך לספר חוקי והרי העובר על עבירות אלו הרי הוא רשע בודאי כי הרי בג' עבירות אלו הוא יסוד התורה, עבירות שבין אדם למקום ושבין אדם לחבירו, ואיך אמרו שוויתר על זה.

ותירץ רבינו שהכוונה בזה באופן אחר היינו שמדברים רבותינו ז"ל אודות כלל ישראל כידוע שח"ו ברבות החוטאים הנה זה גורם חורבן לכללות האומה הישראלית, שכלל ישראל הם כמו אדם אחד. והנה אנו רואים אצל האדם הפרטי שאם ר"ל יחלש באחד מאבריו ידים רגלים או גם ר"ל עיניים והדומה מהאברים החיצונים, או גם כל האברים חולים והוא חולה גדול אבל אם הראש והמוח הוא

בריא, הנה האדם הוא בכללותו חי ויכולים לרפאותו. אז די קאפ איז געזונד קען ער דורך טראגין די מחלאות ודאי כי צריכים לרפאות האברים החולים, אבל יכולים להתרפאות אבל אם ח"ו הראש הוא חולה שנגע קלקול החיות בהראש אז האדם הוא חרב ר"ל וכו'. וכן בכלל ישראל אם גם נמצאים כאלו הרבה שעוברים עבירות חמורות כמו שחושב במדרש שהם רשעים באמת ורחוקים מתורה ואלקות אבל אם בישראל הנה ענין הראש שלהם שהם ראשי אלפי ישראל ולומדי התורה הם בשלימות, היינו שיש לימוד התורה ודאי שאלו לומדי התורה צריכים להיות באמיתית מתאימים להתורה, וכלים לה, אז בכח זה קען כלל ישראל דורך טראגין גם אלו הרחוקים מהתורה, ולא יגרום זה חורבן האומה, אבל אם ח"ו החורבן נגע להראש ולמוסדי התורה אז זה ח"ו חורבן האומה.

וע"פ יסוד הדברים האלו (כמובן שאין זה לשון אדמו"ר הזקן רק תוכן דבריו ומעט בהסבר) תירץ רבינו הגדול את המדרש הנ"ל כי ויתר הקב"ה לכלל ישראל כל שיש ביניהם עוברי עבירות חמורות כאלו בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים כל זמן שהי' בהם העוסקים התורה והתלמידי חכמים האמיתיים ואייל די קאפ איז געוען געזונד, ולא חרב בית המקדש ולא גלו ישראל, אבל ע"י ביטול תורה הנה אז נחרבו ישראל מצד העבירות הנ"ל. המובן מכל האמור כי החזקת צדיק הדור ומוסדי התורה ולמודי תורה כפי הכוונה האמיתית ביראת שמים, וביחוד ישיבות ליובאוויטש אשר לומדי התורה מעורב בתבלין של תורת החסידות, הנה זהו באמת נוגע לקיומם של ישראל בגלותנו, אז מי זאל קענען דורך טראגין דעם עול הגלות עד ביאת צדקינו בב"א".

ר"ח סיון תרצ"ג: "ואינני רואה עצה אחרת, כ"א אשר בראש וראשונה יכירו התמימים בעצמם, אשר הענין של "מעמד" כ"ק, אין זה ענין של צדקה, נדבה, כ"א הוא עצמי מחויב. כמו שמחויב אצל כל אחד הוצאות ביתו מידי שבוע בשבוע, או מידי חדש בחדשו, אשר סוף כל סוף עוזר ה' לכ"א על הוצאותיו המוכרחות, ברב או במעט".

בא' ממכתביו להר"י דזייקאבסאן (כ"ד כסלו תרפ"ח) מאריך לבאר חשיבות ענין המעמד ואשר כל ההשפעות גם ההשפעות גשמיים נמשכים ע"י צדיקי הדור, ואח"כ כותב: "כי אני עד היום הייתי משפיע בתו"ת אשר אחת מהרגשי נפשי בזה הי' לקבוע בלב התמימים ההכרה האמיתית הלזו אשר בזה יחיו חיי עולם".

כספים למעמד לעומת תומכי תמימים

בפני דילמה קשה מאוד עמד ר' האטשע, עת שהציגו לפניו את השאלה מה קודם האם כסף לתו"ת או לדמי מעמד, וכך הייתה תשובתו במכתב מאייר תרפ"ז, עוד בהיותם ברוסיה: "והנה ידידי עד כמה שתבין שהכותב הוא בעל פני' לתו"ת בכל זאת לבו דוי ע"ז כי עיקר של כלל ישראל ושל תו"ת בפרט הוא בית חיינו ולו

דין הקדימה, ככהן הגדול מאחיו וכדרשת רז"ל אחיו הכהנים מגדלין אותו, עכ"פ צריך לשום לב לזה".

וכן בשנים שלאחרי זה:

י' אד"ש תרצ"ה: "איך ווייס [ניט] וי איז די אמונה בא אנדערע, בר מיר איז אזוי אז דער רבי אליין שטייט העכער בא מיר מכל נטי' ופני' עצמו בעניינים. ועוד ברוסיא בליענינגראד אמר לי מעמד איז די קאפ, תומכי תמימים איז די הארץ, דער סדר איז קאפ, הארץ".

י"ד תשרי תרצ"ט: "אשר הזכיר כבודו לשלוח לו קבלה באותיות מוזהבים, והנה מוצא הנני לנכון להסביר לכבודו אשר אינו דומה ענין המעמד לענין תומכי תמימים על ענין ישיבה בכדי ליקח דעת הקהל כבר הורגלו לעשות קבלות מוזהבות, אמנם על מעמד עדיין לא התלבשו בזה, ואין זה לרצון לכ"ק".

..ובאמת לבד זאת הרי מעצמו ג"כ מובן, פאראן זאכן וואס מען דארף מאכן זיי זאלן פינקלען און בלישצען [פרחים], פאראן זאכן וואס דער אמת שיינס דארף מען ניט באפוצן, ע"ד המבואר בחסידות שהתפללות שאנו מתפללים הנה עלייתם הוא ע"י המלאכים, כדאי' בזהר הק', ומט"ט קושר כתרם לקונו מתפלותיהם של ישראל, ומבואר בחסידות להיותם אותיות גשמיים צריכים זיכוך ובפרט אם יש ג"כ בהתפלה מחשבות זרות שצריכים נקיון מהרפש וטיט. ומבואר כי יש מדריגות כאלו שעלייתם הוא שלא ע"י המלאכים כדאי' בגמ' לבר מגוהרקיי' דר' חייא דמנפשי' קא סליק בלי עזר המלאכים וכן אומר בענין זה בישיבות אף כי לומדים התורה שהם דברי אלקים חיים אבל הרי יש בזה ההגשמה והרפש מהלומדים, דארף מען דאס באפוצן מיט גאלד, אבל כ"ק אד"ש הוא קודש קודשים, הנה אדרבא באפוצן איז א חסרון, און פערשטעלט אויף דעם אמת. ודוגמא לדבר ע"ד עבודת כה"ג, הנה בעבודות המיוחדות ליום המקודש ביותר ויה"כ הנה אז זהבים מעביר - ולבנים לובש. שעבודת היום בבגדי לבן, וכן נאמר בענין זה...".

י' אד"ש תרצ"ה: "בכלל ענין המעמד יש לו דין קדימה. ואייל תומכי תמימים איז תומכי תמימים אז דער רבי איז דא, און אנדערש קען קיין תומכי תמימים ניט זיין, איז דאס היות אז תומכי תמימים בא אונז איז א ענין נפשי, אבל הוא כמו וי אקאפ און הארץ, אשר שניהם הם אברים אשר הנשמה תלוי' בהם, אבל בראשונה איז די קאפ, און דער נאך די הארץ. איך ווייס [ניט] וי איז די אמונה בר אנדערע, בר מיר איז אזוי אז דער רבי אליין שטייט העכער בא מיר מכל נטי' ופני' עצמו בעניינים. ועוד ברוסיא בליענינגראד אמר לי מעמד איז די קאפ, תומכי תמימים איז די הארץ, דער סדר איז קאפ, הארץ".

ז' כסלו תרצ"ו: "אחד כתב לי כי רוצה להתעסק עבור כ"ק וגם כתבו לו אודות תומכי תמימים וכתב לי כי הוא ביחוד ענינו להתעסק עבור כ"ק בראש וראשונה ורק כי נקל יותר להתעסק עבור תו"ת כי נקל יותר לדבר אודות זה כמובן כי לא עם הכל יכולים לדבר אודות כ"ק רק ([כך] כותב לי) להיות כי הוא המתעסק הנה אינו מסכים באופן אחר להתעסק רק בתנאי אשר [מח]צה יהי עבור מעמד, בכלל המדובר אודות סכום קטן ביותר, אבל הענין כשהוא לעצמו האט מיר אן געעירט דער דער הער פון א איש פשוט להמציא המצאות בענין המעמד כאדם העושה בתוך שלו. עוד אחד נזדמן לי שכתב כן אם לא בזה הסגנון אבל בענין כזה וכן הנני מבין יקר אצלי תו"ת ביותר אבל צריך להיות בהכל הכרעה מי דארף ויסין קאפ איז קאפ און הארץ איז הארץ הגם שניהם המה אברים פנימיים אשר מוכרחים לחיות האדם.. ועל כן אינני מדבר בהענין הזה הפרטי אשר אינני יודע מבטן מי יצא, אכן מיר ארט דער שטעל".

מעורר אנ"ש למעמד

ח"י אלול תרצ"ז: "וגם באמת הנני משתדל תמיד במכתביי שלא להפיל רוח אנ"ש, ובכלל שלא ליפול ענין היאוש ח"ו".

ה' אב תרח"צ: "בכלל מכתבים שאינני מזכיר שהם מכ"ק הם מדעת עצמי נכתבים לפי השקפתי על הענינים".

כ"ה תמוז תרצ"ג: "און איך מיין בא קיינעם ניט מאנען חלילה ואס איך דארף האבין תירוצים קיינער איז מיר ניט מחויב קיין תירוצים איך מיין מער ניט דערמאנען חסידיים דעם חסידעשין פליכט צוא זייערע עלטערין און צוא אונזערע רביים".

כ"ח טבת תרצ"ד: "הנני כותב ממכתבים לכל ידידינו אחינו התמימים ראשית דבר לשבר קליפת מדין אבל מי יודע עד כמה יעזר ההתעוררות שלי".

כ"ה טבת תרצ"א: "וכל אחד מאתנו הרוצה לזכות בזכות הגדול הזה, צריך על זמן מה לעזוב ההמצאות וההשכלות ופשוט לעשות מה בזה. ונצייר נא בעצמינו ונתבונן נא בהאמת אשר הצדיקים יודעים מה בעלמא דין ואשר כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע רואה דוחק הגדול והמר אשר בביתו בעלמא דין, והתיחסותינו הקרה ח"ו לזה, אנא היינו נושאים חרפתינו ובשתינו, וסוף כל סוף הלא לאחר אריכות ימינו נרצה להתראות".

כ"ח כסלו תרצ"א: "האמת הוא אשר יש לך הרבה דברים להתעסק בהם אבל אמור נא לי ידידי איזה דבר קדם אצלינו מענין המעמד. ואומר אני בזה עלינו כמו שפירש"י ז"ל ע"פ עבדיי הם שטר שעבודי קודם. והנה בשום לבך לאמיתת דבריי

הנאמרים בלי שום פניות גם בלא פניות רוחניות של ענין המעמד. אף כי עבודתי בזה אבל מותר לי לדבר לפרקים דיבורים פנימיים כראוי לחברי..".

בא' המכתבים כותב: "אולי צריך מי מכם בעצמו להעשות שוד"ר ואם אינו רוצה צריך לרצות, דבר כזה האט מען זיך גידארפט שלאגין פאר דעם וכמו העבודות במקדש שהי' דוחקים ודוחפים זא"ז ובלי ספק לא גרע זה מעבודות המקדש וכבר אמרו רז"ל כי רבים בני שוממה מבני בעולה הרבה צדיקים העמידה בחורבנה יותר מבבנינה וכפי הנראה בדא"ח שיש מעלות וחסירות כו' ובפרט כידוע שמזמן הבעש"ט התחילו ניצוצי משיח, ורבותינו הם מהגילויים של משיח וכו' וד"ל".

בהמשך למכתב זה והמכתבים הקודמים, מעניין במיוחד המסופר בספר "ר' ניסן", על פועלו של ר' חאטשע במינוי שוד"רים, ואיך שגמל טובה לר' ניסן נעמנוב ע"כ:

"אומרים שכאשר ר' חאטשע ביקש מר' ניסן למלא את מקומו בתור מנהל תומכי תמימים לפני יציאתו מרוסיה, הבטיח לר' ניסן שאם יסכים לזה, יכתוב לו מפעם לפעם חדשות מ'בית חיינו' ובהם רשימות הדברים שכ"ק אדמו"ר הריי"צ דיבר בהתועדות, וכן דברי עידוד לחסידים הפועלים ברוסיה במצב של מסירות-נפש.

בד בבד, ראה ר' ניסן לעצמו זכות וחובה לזכות את המבוגרים שבין אנ"ש במעיינות החסידות. כאן עמדה לו קירבתו אל הרה"ח ר' חאטשע פייגין, מזכירו של הרבי הריי"צ, שהיה שולח לו לרוסיה באופן אישי ובלעדי מכתבים עם תיאורים אותנטיים מההתועודיות של הרבי הריי"צ בריגה ואחר כך בוורשה. כך, לדוגמה, סיפר הרה"ח ר' זלמן לייב אסטולין ע"ה שבי"ג תמוז תרצ"ה הגיע ר' ניסן לבית-הכנסת החב"די במארינא רושצ'ע, כשהוא מביא עמו כתבי-חסידות חדשים של הרבי הריי"צ שהגיעו לידיו בדרך לא דרך, ולימד אותם ברבים.

באופיו, לא היה ר' ניסן טיפוס שדרכו לתבוע מהרבים שייתנו כספים למטרות צדקה, אך הוא נאלץ לחרוג מטבעו לאחר שהרבי הריי"צ הגיע לריגה ולחסידים ברוסיה נודע כי בביתו של הרבי שורר דוחק עצום מבחינה כלכלית. כשהגיעו אל ר' ניסן מכתביו של הרב יחזקאל פייגין הי"ד, מזכירו של הרבי הריי"צ, בהם תיאר את גודל החשיבות שבנתינת תרומות להוצאותיו האישיות של הרבי ("מעמד"), החל ר' ניסן לעורר את הרבים לתת כספים ל"מעמד".

לפי גירסה אחרת, הסיפור היה שונה במקצת: אחרי יציאת הרבי הריי"צ מרוסיה בראשית שנת תרפ"ח, נשאר ברוסיה מזכירו של הרבי, החסיד ר' חאטשע פייגין הי"ד, ושימש כאיש הקשר בין החסידים לרבי. אחרי שגם ר' חאטשע יצא מרוסיה – כעבור מספר חודשים – הודיע ר' חאטשע לחסידים שמעתה יהיה ר' ניסן במקומו

ר' האטשע בעת שבע ברכות של ר' משה פנחס כץ

וישמש איש-הקשר בין החסידים לרבי. ומסתבר שהחלטה כה חשובה לא התקבלה מבלי שיוודיעו על כך לרבי הריי"צ ויקבלו את הסכמתו. ועובדה היא שרובם ככולם של המכתבים הנוגעים להנהגת כלל החסידים ברוסיה בשנים הקרובות, נשלחו על-ידי המזכיר ר' האטשע ע"ה אל ר' ניסן ע"ה."

פרק שמיני

אחרית ימיו

הבריחה לריגה

בשנת תרצ"ג עבר הרבי הריי"צ לפולין, כמסופר בארוכה בדברי ימי חב"ד. בשנת תרצ"ט עת התחוללה באירופה המלחמה הארוכה, הצליח הרבי לחזור חזרה לריגה, ומשם נפתח הפתח ליציאת אירופה, וכל זאת בהשתדלות אגודת חסידי חב"ד בארצות הברית שהפעילו קשרים רבים בקשר לכך.

ר' חאטשע ומשפחתו ניצלו ובאו יחד עם הרבי הריי"צ מוורשא לריגה¹²⁰ אליה הגיעו בה' טבת ת"ש¹²¹.

בי' טבת ת"ש כותב ר' חאטשע לגיסו ר' שלום פונזר ע"ה¹²²: "ב"ה אשר הגיענו והחיינו ליום הזה אשר נוכל לבשר כי נשארנו בחיים, אנו וכל ב"ב ובראש כל אנ"ש עטרת ראשינו כ"ק אדמו"ר שליט"א אין ביכולת אנושי לתאר בכתב או בדיבור כל העבר עלינו במשך קרוב לארבעה חדשים האלו, כחדש ימים היינו תחת מבול החצים ובין מאכולת אש אשר נאחזו בה בתי העיר, ועם זה מצוקת הרעב והפחד, לא פעם עלה לטלטל עצמינו ממוקום למקום מחמת כי אחז האור במקום שהיינו בו".

גם תחת אימי הימים ההם התקיימה בעיר דאנקרא (היא גוסטינא) שלידי ריגה ישיבת חב"ד בשם "זכרון יוסף"¹²³ שנתיסדה בשנת תרצ"ד¹²⁴. הר"ר ישעי' חנוך

(120) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ה ע' 27.

(121) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ה ע' 9.

(122) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ה ע' 9.

(123) ע"ש הרוגוצ'ובי. "הרוגוצ'ובי" ע' 254.

(124) בטאון חב"ד גליון 14 (33) ע' 46.

הגיס ר' שלום פוזנר

ברכהן כיהן כראש ישיבה, ור' חאטשע הימלשטיין שימש כמשפיע. בתקופה מסויימת כיהן שם ר' חאטשע כמשגיח¹²⁵. ובשנות ת"ש - תש"א הי' מבקר שם לעתים¹²⁶.

מיד בהגיעם לריגה התחילו להשתדל לסדר רשיונות כניסה לארה"ב עבור ר' חאטשע וב"ב, ועבור שאר המזכירים ר' משה ליב ראדשטיין, ר' חיים ליברמן, וכן עבור הרה"ג ר' יהודא עבער.

הרשיונות לכולם אמנם נתקבלו, והרבי הריי"צ כתב כמה אגרות תודה "בדבר השגת רשיונות כניסה למדינתם הטובה עבורי ועבור ב"ב יחיו ומזכירי הרב פייגין ומר ליברמן ומר ראדשטיין וראש הישיבה הרב עבער יחיו..".

קשיים במימון הנסיעה

בי"ב אד"ר כותב אל גיסו ר"ש פוזנר¹²⁷: "דבר הנסיעה שלנו עדיין איננו ידוע, כי מחפש הנני מקור להוצאות הדרושות. נתדברנו עם האי"ס¹²⁸, ומקוה הנני אשר בקרוב אי"ה יהי' האפשרית לזה. תודה לה' עבור הויזעס. נסיעת כ"ק כפי הנראה תתכונן אי"ה ביום 4 מארץ מפה (ולפי זה לא יעלה לנו לנסוע ביחד עם כ"ק)".

ואכן כשיצא הרבי הריי"צ בדרכו מריגא לארה"ב בכ"ד אד"ר, נשאר ר' חאטשע וב"ב בריגא, אולם חזק היה בטחונו שעד מהרה יצטרף אל הרבי הריי"צ כפי שכותב במכתב מאותו היום: "למותר לבאר הרושם העז שפעל על כל אנ"ש דפה נסיעת כ"ק, האמת ניתן להאמר שעלי לא פעל כ"כ כי תקותי חזקה כי בעזה"י אסע בקרוב".

על הקשיים הכספיים ומאמציו להשיג את המימון הנדרש, ניתן גם ללמוד ממכתבים נוספים מחודש אדר שנה ההיא:

125) שבועון כפר חב"ד גליון 897, מאת ר' יהושע מונדשיין.

126) בטאון חב"ד שם. וכן ב"די אידישע היים" ח"ה ע' כד.

127) בכל זה נעזרנו רבות מתו"ח בפולין ע' שנו ואילך. כל המכתבים הנדפסים להלן הם מאג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ה ע' 31-30. ח"י"ב ע' כא, לא, לו, קלח.

128) היאס (hias - Hebrew Immigrants Aid Society) "החברה לסייע למהגרים עבריים") הוא ארגון יהודי-אמריקאי שהוקם במטרה לסייע ליהודים נתיני ארצות הברית להשיג רשיונות כניסה עבור קרוביהם שבאירופה, לעזור להם בצעדיהם הראשונים בארץ החדשה ולהילחם בחוקים המגבילים את אפשרות ההגירה של יהודים מארץ לארץ.

"עוד בקשתיך דבר הניירות שלי והנה כפי הנראה כי אהי' כלול ג"כ בכלל הנעשה עבור כ"ק אמנם כתוב מפורש כי רק עד י"ח שנה יכולים ליסע על וויזיע של אבותיהם, וממילא מובן לך כי אצלנו הוא ענין נפשי דבר בננו וע"כ אכפול בקשתי לשלוח אפעדייוועט עבור בננו ביחוד. ואולי תוכל לפעול לקבל מכתב ממר ראזין להקונסול שלא יעשה קשויים ואולי ימצא מי מאנ"ש מכיריי שיהי' אפעדייוועט מאיש אמוד בטוח".

"ועגן דעם ועל איך קיין סאך ניט ריידין בכלל איז ניט מיין נאטור בהנוגע צו מיר אליין מאנען גוטע פריינדשאפט והדומה מער ניט וען עס איז מענין נפשי זאיי מוחל".

"אודות נסיעתי אינני יודע עדיין מתי תבוא לפועל כי כמובן אשר אין בכח כ"ק ליתן לי על הוצאות הנסיעה, כפי המצב של הנסיעות אשר נתיקר ביותר וצריך לי על ששה שיפסקארטעס (והיינו כי עד י"ב שנה מספיק חצי שיפסקארטע ואני וב"ב שבעה בלי ע"ה ושני ילדים פחותים מבני י"ב)".

"והנה הטעם אשר ארהיב בנפשי לצאת בבקשה מהכלל, הנה הרבה טעמים בזה, ראשית בכלל אין זה קשה מדרכי ההשתדלות אשר כל אחד צריך לעשות כלי צריך אני לעשות כל מה שביכולתי, והשנית הנני סומך בבקשתי זאת אליך נסמך על הידידות הישנה פון עלטערע תמימים, וגם על ההיכרות וקירוב חיתוני עם ביתו, והעיקר בזה כי לפי מצב ב"ב יחיו הרי כשנותנים רק חלק ההוצאות הרי להשלים עולה לי הרבה יותר מכולם, ונוסף לזה הנה כידוע לך, חלוק הנני מכולם כי אין לי כלל במה להשלים. ומעצמו מובן לך אשר לבד כי אפשר נוגע גם לעניני כ"ק נסיעתי למדינתם הנה בכלל כשיסע כ"ק יעלה לי לפנות אליך בבקשה בזה להשתדלות מיוחדת נא לעשות הפעם בידידות הראוי והנני מקוה כי תוכל זאת כי ידוע לי אשר בהרבה אופנים היו אשר לעמיגראנטין נתנו ע"י היאס ההוצאות בשלימות ומצבי כעת לא יפה מהם כי הוכרחנו לברוח מפולין וחפצי ביתינו רובם ככולם נשרפו ונשארנו בעירום וממילא אין לי עצה אחרת רק לפנות למוסדות העזרה לענינים אלו עם זה אשר הוא לא לפי רוחי אבל ההכרח לא יגונה, בבקשה אשר מכתבי זה יהי' אליך בסוד ותשרפנו כי אפשר לא אצטרך לזה ויהי' מהדזוינט מענה טובה על הטעליגראממע אך אולי אצטרך".

המאמצים נמשכו והתוכניות נרקמו, אמנם שעדיין לא קיבלו תשובה מהיאס אם יסכימו להשתתף בהוצאות הכרטיסים ותשלומי הוויזות עבורו עם בני ביתו. על פרטי הדברים הוא כתב אל הרבי הריי"צ בבדר"ח אד"ש ת"ש:

"על דבר נסיעתי עם בני ביתי יחיו, הנה עדיין בהאיאס אין בירור בהענין. הוא קיבל טעליגראממע מהיאס דניו יורק, כי להוסיף על הי"ב מאות אי אפשר, ושלח

זה להיצ"ם לפאריז. וכפי שאמר לי היום הנה קיבל מענה. אבל כפי הנראה כי ההיצ"ם לא הבינו כל הענין.

כי הרש"ג שי' כפי הנראה הזכיר בהטעליעגראממע דבר הסיוע מהדזוינט, כוונתו היתה בכלל שהדזוינט שטיצט זיין בקשה. אבל הם תפסו כי הדזוינט סייע בפועל בסכום מעות. ועל כן שאלו ממנו אי' זה הסכום, ואמר להם כי השיב להם כי הי"ב מעות זהו מאגודת חב"ד, והדזוינט לא נתן עזר מעות, רק הדזוינט גם כן כתב כי יבקש את ההיצ"ם למלאות הבקשה.

מתי יתברר אינני יודע. אחשוב אשר אי"ה אחרי ביאת כ"ק והרש"ג שי', יבא הדבר לידי גמר טוב, שיהי' באפשרית ליסע לזמן המדובר, כפי שהתדבר הרש"ג עם מר ראזענבוים, כי עד משך חדש ימים יבורר הדבר, ואם לא יוכלו לפעול, בכל אופן יתן לי על ההוצאות..

בעצם סדר הנסיעה, הנה אני' נארוועגית תיסע מבערגען בערך 8-5 אפריל [כ"ו- כ"ט אד"ש]. (מר ראזענבוים אמר לי, כי יש לו ידיעה על 8 אפריל, ובקוק אמרו 5 אפריל) ואני' שוועדית מגעטאבארג תיסע 13 אפריל [ה' ניסן]. אמנם קשור בקשויים גדולים הנסיעה באני' השוועדית 13 אפריל.

והנה מר ראזענבוים מצדד ביותר על נסיעה באני' שוועדית, מטעם כי בנסיעה ע"י נארוועגיען עולה בקשויים גדולים, כי הקונסול השוועדי עושה אז קשויים גדולים לקבלת הטראנזיט ויזיע דרך שוועדין, ולפעמים בכונה מאחרים ודוחים, כי לא נתקבלה עדיין מהמיניסטעריום, בכדי לאחר הזמן.

והנה להיות כי רחוק הזמן מזה לזה אין גדול כל כך, באין ברירה הייתי מסכים על זה, אמנם קשור בקשויים גדולים הנסיעה באני' השוועדית 13 אפריל.

ראשית כי קרוב הדבר אשר יעלה להיות יום ראשון או ימים ראשונים של החג על האני'. אשר לבד הכובד בהענין בזמן כזה להיות על האני', הרי גם מים חמין אי אפשר יהי' להשיג. ולפי מצב חלישות בריאות זוגתי, ועם ילדים, הוא דבר כבד ביותר. ואם יעלה לצאת מהספינה ביום טוב, קשור עם קושים גדולים.

עוד זאת הנה ביום 11 אפריל ימלאו אי"ה לכתנו הצעירה עשרה שנים אשר אז יצטרכו עבורה שיפסקארטע שלמה, ורשומה היא חצי שיפסקרטא, ממילא יעלה ביוקר, ויהי' כובד דבר המאה שקל. אמנם בנסיעה דרך נארוועגיען, אחרי כי ביום הנסיעה תהי' לפני עשרה שנים יחשבו חצי שיפסקרטע.

וע"כ מתחיל הנני בעזה"י להשתדל דבר השגת הויזע הנארוועגית והשוועדית. ודבר הויזיע השוועדית, אשר בה עיקר הקושי כתבתי לידידינו בסטוקהולם, ובקשתים כי ישתדלו בהשגתה שם, שישלחו מהמיניסטעריום להקונסול בהקדם.

ואבקש ברכת כ"ק שיהי' הכל כשורה, ונשיג כל הדרוש, ולא יהיו מניעות להנסיעה בהקדם ותהי' הנסיעה כשורה".

ר' חאטשע הביע תקוותו שהדברים יסתדרו עד זמן יציאת האוניה בסוף חודש אדר כפי שכותב בר"ח אד"ש: "מתי יתברר אינני יודע. אחשוב אשר אי"ה אחרי ביאת כ"ק והרש"ג שי', יבא הדבר לידי גמר טוב, שיהי' באפשרית ליסע לזמן המדובר, כפי שהתדבר הרש"ג עם מר ראזענבוים, כי עד משך חדש ימים יבורר הדבר, ואם לא יוכלו לפעול, בכל אופן יתן לי על ההוצאות".

בג' אד"ש כתב שוב להרבי הרי"צ: "בהנוגע לנסיעתי, הייתי היום בהיאס, ואמר לי כי בהנוגע למקומות פנויים רואה שלא יהי' מניעה לנסיעתי דרך נארועגיא (כאמור במכתבי טעמי הזירוז בזה) האני' הולכת מבערגעם 5 אפריל.. אבקש מכ"ק להורות להרב דזייקאבסאן, כי יטלגרף לפאריז להיצ"ם, שיתנו לי השלמת החסר (להחמשים אחוזים שנותנים הם) לי להוצאות".

ובאותו יום כותב לר' חנוך הענדל הבלין: "בדבר נסיעתי הנני מקוה שליום 5 אפריל אוכל אי"ה ג"כ ליסע".

שוב כתב להרבי הרי"צ בתענית אסתר: "אודות נסיעתינו עדיין לא קיבל מר ראזענבוים הוראה ליתן ההוצאות. ימים אלו קיבל טעליעגראממע (מענה על מכתבו) כי הם משתתפים רק כחמשים אחוזים.. הזמן קצר כבר אינני יודע איך יפול דבר. בעצם זמן הנסיעה, הנני רואה כי מר ראזענבוים מתאמץ דוקא שאסע באני' שוועדית 13 [אפריל], וכבר פעל (כפי שמסר לי האגענט של השיפסגעזעלשאפט) כי יתנו עבור בתנו הצעירה תחי' חצי שיפסקרטע. אנסה עדיין לפעול עליו שנוכל ליסע בהספינה הנארוועגית 5 באפריל.. כפי הנראה מהמכתבים יבוא בימים אלו גם הררי"ע [יהודא עבער]".

תקוות נורבגיה ושבדיה נגזזה

אמנם נדחתה נסיעתם ור' חאטשע ומשפחתו לא נסעו באניה הנורוועגית (שהייתה אמורה לצאת בכ"ו-כ"ט אד"ש), וכנראה שהמתינו לנסיעה באוניה השוועדית. בער"ח ניסן ת"ש כותב ר' חאטשע אל ר' מאיר אשכנזי: "אני לא נסעתי יחד עם כ"ק לסיבה, עדיין לא הי' האפשרות כי ההוצאות מרובות המה והי' דרוש השתדלות ובעזר ה' אקוה ליסע ג' ניסן אי"ה". לפועל גם בג' ניסן, לא נסעו ונשארו בריגא.

בט' ניסן ת"ש כתבו המזכירות: "הרי"פ שי' וסייעתו נשארו עדיין בריגא, כי עכשיו חסם הדרך בעדם והם מחפשים דרכים אחרים לנסיעתם. יצליח להם השי"ת".

ובאותו יום כותב אליו הרבי הריי"צ¹²⁹: "יום יום חכיתי להתבשר מנסיעתם צלחה... והשי"ת יוליכם כשורה ויביאם צלחה בגשמיות וברוחניות... השי"ת ישלח רפואה לזוגתו תי' ויחזק בריאותו ובריאות ילידיהם יחיו ויגדלו לתו' חופה ומעש"ט מתוך פרנסה בהרחבה ותהי' נסיעתם כשורה ובואם להצלחה בגו"ר".

בי"ג ניסן ת"ש כותב הרבי הריי"צ אל הרה"ח ר' מרדכי חפץ: "מצורף בזה מכתב להרי"פ שי'. והי' אם עדיין ימצאנו בריגא ייטיב למסרו אליו ובאם לזמן ההוא כבר יצא לדרכו צלחה לנויארק אזי יפתחנו כבודו שי".

כנראה שהתקוה היתה שבשעה זו כבר הצליח לנסוע מריגא לארה"ב.

ובענין זה גם מכתבו של הרבי הריי"צ בבדר"ח אייר ת"ש לרח"ה האוולין¹³⁰: "במענה על מכתבו מכ"א אד"ש להר"י שי' פייגין, החשבונות יהיו שמורים עד בואו צלחה ואז יאשרם".

איטליה כבר לא, אולי פינלנד

לאחר מכן הגיעה הידיעה שר' חאטשע ומשפחתו עדיין נשארו במקום הסכנה, כפי שכותב ר' מרדכי חפץ במכתב הנושא את התאריך ה' אייר: "ר"י עבער יש לו רשיון לנסוע דרך איטליא וחושב לנסוע ביום 28 מאי [כ' אייר] עם האני' אשר הולך משם וידידנו רי"ף מצטער על העדר רשיון שאין לו".

ובח"י אייר שוב כותב ר' מרדכי חפץ: "חשבתי אשר כ"ז ימסור רי"ף, אשר הוא ור"י עבער היו מוכנים לנסוע, אך עתה נפסק הדרך מאיטליא שאין הולך משם הספינה, ע"כ נשארו בפה". ובמברק בכ' אייר מודיע הר"מ חפץ: "רי"ף עבער לא השיגו מקומות באנית אמריקנית. עבער חושב לאיטלקית 12/6, רי"ף לחדש הויזה".

כמו"כ ר' חאטשע והר"י עבער בעצמם הודיעו על כך במברק משותף בכ"ב אייר: "בקשה להשתדל להזמין עבורינו מקומות באמריקנית והחברה תבריק לקוק ריגה למכור כרטיסים. כשיודיעו מהחברה שהאיטלקית תפליג, בבקשה להבריק עצת קדשו אם לנסוע. רי"ף עבער".

תקוותם של ר' חאטשע ור"י עבער לנסוע דרך איטליה נכזבה גם היא לאחר שממשלת איטליה הורתה שלא לאפשר ליהודים לברוח דרכה. במצב זה הדרך היחידה לארה"ב הייתה - פינלנד.

(129) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חי"ג ע' רנט.

(130) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ה אגרת א'קפו.

בער"ח סיון כתב ר' חאטשע יחד עם הר"י עבער להרש"ג סקירה כללית על המצב:

"כבר נודע לכבודו ממכתבינו הקודמים מההרפתקאות דעו עלינו בהנוגע להנסיעה, כחמשה פעמים היינו כבר מוכנים לנסיעה בפועל, וסיבות שונות היו שלא התכוונה הנסיעה. גם אתמול בוקר נתקבלה טעלעגראממע להקאנטאר קוק, כי הספינה רעקס תפליג ביום 12 יוני, ובעבור כשעתיים נתקבל טעלעגראממע כי זמן הפלגתה בלתי ידוע. הידיעות דבר מצב התיחסות איטליא להמלחמה בכלל מטלת ספק באפשרית הנסיעה דרך שם".

"הדרך הקרוב לפועל יותר כעת הוא דרך פעטסאמא. והנה כבר התחילו להתעסק בזה, היינו הטראנסרעד בא בקשור עם חברה פינית, ועם אדוואקאט, דבר השתדלות השגת רשיון הממשלה הפינית להרשות לבא בספינה להחוף שלהם, וגם רשיון כניסת הנוסעים. ועם זה באו בקשור עם חברה אני' אמעריקאנית דבר שלוח ספינה. ודבר ספינה אין מניעות גדולות כ"כ, והי' אפשר להביא זה לפועל. בכלל בליטא ולאטוויא ישנם כשלש מאות פליטים. לע"ע השיבה הממלכה הפינית ריקם הבקשה.

אמנם האדוואקאט כתב לטראנסטראד, כי ישלחו לו הרשאה מאיזה מוסד, ואז ישתדל עוד הפעם במהיניסטעריום, בטענה מחוק היושר אנושי, וזה הטעם שבקש כי ההרשאה שלו תהי' ממוסד המשתדל לטובת הפלטים.

אמנם רוב הפליטים המעונינים בהנסיעה, וגם מר ראזענבוים בעצמו, ייעצו לפנות בבקשה לכ"ק אדמו"ר שליט"א, להתענין בזה לטובת ענין כללי כזה, כי הרבה כמה השתדלות מניחים על השגת איזה ויזיעס עבור הפלטים ובמצב ההוה הרי יכול לילך לאיבוד ח"ו כ"כ ויזיעס ובעליהם מטולטלים וסובלים. וביחוד יעצנו מר ראזענבוים לפנות גם לכבודו לבקש ההשתדלות בזה. והעיקר אשר דרוש כעת להשפיע על ההמלכה הפינית שיתנו הרשיון לכניסת האני' ולכניסת הנוסעים. חושבים הננו אשר כבודו יוכל למצא הדרכים לזה על ידי איזה אנשים מפורסמים סענאטארין, שיפנו בבקשה להממלכה הפינית, או ע"י הקונסול הפיני. הננו רושמים אדרעס האדוואקאט המתעסק בזה.. אפשר ישלחו ועד נבחר מהפליטים טעלעגראממע ג"כ בענין לכ"ק, וגם לכבודו.

ביחוד נבקש אנו את כבודו, כי הרי דבר האני' הזאת עדיין בספק כל הענין, יעזר השי"ת ויבא בקרוב לפועל, הנה מפעטסאמא נוסעים אניות סוחר, פראכט שיפין, ולוקחים גם נוסעים במספר מועט, אפשר יוכל כבודו להשפיע שם (כי כפי ששמענו יש סניף החברה גם בנויארק), כי יהי' שם מהנמנים ראשונה. בכל הדרת הכבוד, יחזקאל פייגין, יהודא עבער".

בהתאם לתכנית הנ"ל, צלצל הרש"ג אל מר אלפרעד בילמניס, בשגרירות הלאטביית בוואשינגטון, ואח"כ כתב לו 23 ביוני [י"ז סיון] (תרגום מאנגלית):

"מאשר את שיחתינו הטלפונית היום בוקר, ותרשה לי לחזור על דברי, אשר – הרב מענדל הארנשטיין נולד 1906, זוגתו שיינא הארנשטיין – 1904, הרב יהודא עבער – 1899, זוגתו פרידא עבער – 1904, בנו אברהם עבער 1927, בתו לאה העניא – 1933, הרב יחזקאל פייגין – 1890, זוגתו סאניא פייגין – 1893, בנו שמואל ליב – 1921, בתו מאשא – 1925, בתו רחל – 1927, בתו חנה – 1928, בתו עלקא 1930, כולם כעת בריגא ובידם ויזות לארה"ב, ורצונם להמשיך לארה"ב דרך פינלנד, שהיא הדרך היחידה שנשארה בהוה. אבקש מכבודו הרם, לבקש מכבודו הרם של נציג פינלנד בוואשינגטון, להבריך לשגרירות הפינית בריגא, להבטיח לו שהרבנים האמורים ומשפחותיהם לא חושבים להשאר בפינלנד כי אם רצונם להמשיך משם לארה"ב."

התסכול והצער מכל הנסיונות הכושלים היה רב ועמם תעצמות הנפש לעמוד בזה ולא לאבד תקווה, וכך כותב ב' סיון: "אודותי אין מה להאריך וא"א לכתוב כי אין אותיות הכתוב מכילים ?? על ידם יסורי נפשינו ויסורי גופינו צריכים רק לאזור כחות לקבל באהבה יסורי השם עדי ירחם עלינו. מובן מעצמו כי הכאב גדול יותר בעת אשר הי' כל האפשרית לנסיעה ורק דבר קלי הערך הי' הסיבות המונעות, עם זה שכבר הורונו רבינו על הניזוק כבר נגזר מלמעלה והרבה שלוחים למקום בכל זה הכאב גדול יותר, וצריך כחות רוחניים יותר דורך טראגין. עם כי ראיתי בחוש כי רק רצון ה' מנעני, כי אין מקום בשכל איך הי' הסיבות הטבעיות, גם ממך ראיתי, כי בבקשה במכתב איזה השתדלות מיוחדת בהנוגע עבורי להוצאותיי אשר אין מדרכך לעזוב דבר כזה בלי שימת לב בעת אשר עבורי הי' דבר נקל להתדבר עם פויזנער גיסי ועוד ש"ב ממכיריי אשר המדובר הי' אודות גמ"ח של מאתיים ולכל היותר שלש מאות שקל. והרי הנני רואה בחוש כי גזירה היתה מאת ד'. יעזר השי"ת וירחם עלינו בקרוב."

"הנני חושב כי למותר להאריך מהמצב דפה. ואם כי לע"ע עדיין אין נראה עדיין ממשית באפשרית הנסיעה למדינתכם אמנם יש תקוה אודות הנסיעה דרך פעטסאמא, אולי ירחם השם."

התקוה לגאולתו היתה חזקה ובכ"ח מנ"א כותב הר"מ חפץ מריגא אל הרבי הרי"צ: "מקוים אשר בימים אלו יקבל הרי"ף רשיון על הנסיעה, כן ידידנו ר"י ר"מ קבל רשיון על הנסיעה, אשר יתן ה' שיהי הנסיעה צלחה."

ובד' תשרי תש"א כותב שוב: "הרי"ף מחכה בכל יום לקבל ישועה, כן ר"י עבער מחכה."

בכ"ה תשרי תש"א כתב הרבי הרי"צ לר"י חסדן בשטוקהולם: "אודות ידי"ע הרי"פ.. השי"ת יעזר שיוכל לבוא בקרוב עם ב"ב שי' אלינו בנקל וכשורה בגו"ר". ובאותו יום שואל הרבי הרי"צ את הר"מ חפץ: "אימתי יצאו הרי"ף והרי"ע לדרך צלחה, יעזר להם השי"ת בגו"ר".

בכ"ח תשרי כותב הרבי הרי"צ לר' חאטשע: "במענה על מכתבו הנה חלק ממכתביו אלי וממכתבי אליו בטח נאבדו בדרך הילוכם, ועל כמה מהם לא עניתי בחשבי שעד שיגיע מכתבי אליו בטח יסע בעזה"י לדרכו צלחה.. וכאשר יודרש לשלם עבור כרטיסי נסיעה בעזה"י לא תהי' מניעה".

בעיית הפספורט ומאמצים זהירים מול הרוסים

בפועל, מאיזו סיבה, לא יצאו דרך פינלנד, ואמנם כבר באמצע קיץ ת"ש נכבשה ריגא ע"י הרוסים, ואפשרות היציאה משם פחתה יותר ויותר. ככל שנתארך הזמן תקוותם להגיע אל חוף מבטחים נחלשה, כפי שעולה מהאגרות של אותו הזמן. אחד הקשיים היה שתוקף הפספורט שלהם פג, ובהיות שהם נשאו פספורט רוסי היה עליהם לפנות לשלטונות הרוסיים. אלו עשו קשיים רבים ודחו אותם בלך ושוב, ובינתיים התבטל תוקף הויזה האמריקאית, וכך נשארו תקועים בריגא עד הכיבוש הנאצי.

וכך כותב ר' חאטשע אל הרבי הרי"צ בתשרי תש"א:

"דבר נסיעתנו, הנה אמרו לנו כי צריכים אנו להגיש מחדש בקשה לבקש פספורטין סאוועטים, ואומרים כי במשך כב' חדשים תהי' מענה ממוסקוע. אמנם כפי המכתבים מהקונסול האמעריקאני, הנה אחרי כל כלה זמן הויזיעס לא יחדשם עוד, רק צריכים מחדש שיתקבל אליהם הוראה ממדינתכם ליתן. מובן כי עבור בננו מוכרח ביחוד. ובטח כעת יהי' מוכרח גם אפידייוועט, כי הרי קונסול אחר יש, ובמכתבים לאחד כתב מפורש כי לא יתחשב עם נתינת הקונסול הקודם. וגם צריכים לידע מי הוא הקרוב הדורש ושולח הויזיע. ואבקש בזה רחמים שיהי' הכל כראוי".

בב' מ"ח השיב לו הרבי הרי"צ: "היום קבלתי מכתבו והנני מצטער על תוכנו, בטח קבל מכתבי העבר אשר מפה נעשה כל מה שאפשר לעשות. ונשאר רק דבר אחד לבקש את הבא כחם שבפה שהוא יבקש את שולחיו לזרז ענין זה. אבל יש מורא בדבר שמא יקלקל ח"ו, ובכן צריכים לעשות רק זאת שאין בזה חששא דחששא של קלקול. והשי"ת יחוס וירחם שיקבלו במהרה התעודות הדרושות ויזמין להם כל הדרוש לנסיעתם צלחה ותהא נסיעתם כשורה בכל הפרטים ויבואו צלחה בגשמיות וברוחניות".

שוב כתב ר' האטשע את כל הפרטים האלו אל הרש"ג בג' מ"ה, כדי שידע איך לזרז את סידור הויזות החדשות:

"גיעערטער פריינד ראשאג זאל לעבין מיט אייער פאמיליע מיט פיהל נחת. ואס אייך אינטערעסירט ועגיין אונז, ואס עס טוט זיך ועגיין אונזער פארין, איז לויט די בריף ואס קומט אן פון אמערקאנער קונסול, איז די ויזיעס ואס עס האט זיך געענדיגט דער טערמין פון די 4 מאנאטין, ועט ער מער ניט בענייען, מען מוז זיי פרייער בענייען פון אמעריקא. בעט איך אייך זייער זעהן טאן ועגן דעם, ואס עס איז נוטיג צו בענייען די ויזיעס פאר מיר און פאר מיין פאמיליא. געוויס געדיינקט איר אז פאר אונזער שמואל ליב איז געווען א בעזונדער ויזיע..."

ועגיין אונזער ארויספארין דארפין מיר דערליינגען א ביטע, בעטין נייע סאוועטישע פספורטין, ווייל מיר זיינען דאך אלע סאוועטישע בירגער, איז אונזערע לעטישע פספורטין ניט גילטיק. נור מען האט אונז געזאגט אז מיר קענען גלייך דערלאנגען א ביטע אויף אויסלאנד פספורטין, און מען זאגט אז אין 2 מאנאטין ארום ועט אן קומען פון מוסקווע א ענטפער..."

די זעלבע זאך ועגיין אמערקאנער ויזיעס, איז נוגע יודען, און יעקב הוכמאן, געוויס ועט איר גלייכצייטיג אויך ועגיין זיי טאן ואס איז נוטיגיס."

במשך החודש כתב ר' האטשע שוב להרבי הרי"י צ: "דבר מצבי ומצב בני ביתי אין מילין בלשוני ואין בכחי גם לצעוק בקול, רק בצעקת לבבי ונחלי דמע עיני מדמי לבבי, בהם הנני מביע רגשותי לפני דודי, גם מרחוק, אשר חזק הנני באמונת אומן, כי מגיעים לדודי, הסבות החדשות המכבידות נסיעתי (בטח נתקבלו מכתבי ממקום דובר), מחזקות השערותי כי גזר דיני ויסוריי הם שלא ע"פ דרך הטבע, וכי גם ישועתי לכולה לבוא ג"כ שלא בהלבשה טבעית כ"כ, רק על ידי דודי היקר.. המצפה לרחמים ממקור הרחמים והחסדים העליונים האמיתיים, השבור והנדכה. בן בוזי אלפס".

בינתיים קיבל ר' האטשע את מכתבי הרבי הרי"י צ' הנ"ל ובכ"ג מ"ח השיב עליהם ברמז:

"ורשא, חשון. העתקה ממכתב ש"ב בוזינזאן, מכתבי דודי מיום ב' מרחשון ומכ"ח תשרי קבלתי.. שובר הנני לרסיסים, ומכתבי נכתבים מנקודת לבבי, ע"י דודי, כאמצעי הבלתי מפסיק, לאדון הרחמים.. ואקוה אשר דודי ידינני לכף זכות כל הרבותי במכתבי בקשה, כי גדול כאבי ואנושה מכתבי.. ומנקודת לבבי השבורה צועק הנני לדודי הושעונו, אם בכחות פנימיים אם במקיפים. דאס איז אבער געשריבן גענוי בוזינזאנס בריף, ואס איז מיר אן געקומען מיט א צייט צוריק פון ורשא".

בכ"ז מ"ח כותב אליו שוב הרבי הרי"צ: "מכתבו מד' לחודש זה נתקבל. מה שאפשר לעשות מכאן עושים. אבל האפשריות קטנות הן והשי"ת יחוס וירחם ויעזר להם לקבל את כל הדרוש לנסיעתם בנקל וכשורה בגו"ר".

בט"ו כסלו כתב לו הרבי הרי"צ את הקשיים והזהירויות שיש בנדון: "הכל יודעים עד כמה כבד לפעול מה מאלו אשר פיהם דבר שוא ובכל מקום ובפרט כו', וההשתדלות אצל הבע"ב של אלמנתו תי' של ר' אהרן אליעזר ז"ל, [הכוונה לממשלת רוסיא] הננו יראים שלא יהי' ח"ו איפכא מסתברא, ועל כן עושים בזהירות".

במכתב ר"י עבער מטבת תש"א כותב לרבי הרי"צ בין השאר: "ע"ד נסיעתנו לע"ע אין כל חדש היינו היום אצל הממונה על ענינים אלו והשיב בקרירות גדולה שלע"ע אין החלטה, וכשיהי' יודיעו מעצמם, ואין בשביל מה לילך אצלם תקותינו לה' שכל העכבה לטובה".

בז' שבט כותב שוב הרבי הרי"צ אל ר' חאטשע: "מכתבו מכ"ה מר"ח נתקבל זה עתה. כבר כתבו פעמים ושלוש כי אדות השגת רשיון מברלין קשה על אתר בפה לעשות מאומה וגם לנסות קשה מחשש שלא לקלקל, ובנוגע להוויזעס כל מה שאפשר ב"ה לעשות יעשו והשי"ת יחוס וירחם ויקבלו הוויזעס בקרוב ויסעו צלחה וכשורה בגו"ר".

ובאותו יום כותב הרבי הרי"צ¹³¹ בצורה מוצפנת לר"מ חפץ בנוגע למשלוח כספים: "הלימוד צ"ל בספר הגאון ר' ישראל.. כמות הלימודים זה תלוי בכשרונות.. והרי"ף שכשרונותיו מופלגים הנה כמה שיחפוץ..".

מאמצים ותקוות אחרונות

בי"ז טבת כתבו המזכירות לר"י בנימינסון: "הרי"פ שי' והראש ישיבה הר"י שי' עבער נשארו בריגא ועדיין קשה להם לקבל רשיון היציאה משם. ירחם השי"ת על כלם ויביאם לכאן בקרוב".

בי"ג ניסן תש"א כותב הרבי הרי"צ לר"מ חפץ: "בשמחה גדולה בלתי מוגבלת המסורה והנתונה בכמים הפנים לפני קבלתי מכתבו מי"ד לחדש העבר ונהניתי לראות כתב ידו ולהודע משלומו ושלום ב"ב שי', משלום הרי"פ וב"ב ומשלום הרי"ע

131) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ה ע' רסג. הלימוד.. ר' ישראל - חלוקת המעות הוא בכסף ארה"ב, מקום מגורי ר' ישראל דזייקאבסאן, שכשרונותיו מופלגים - שצרכיו מרובים, עבורו ועבור אלו שדואג אודותם.

ר' ישראל זובער

וב"ב שי' ושאר הקרובים כלם יעמדו על הברכה בגשם וברוח, ומה מאד אכסוף לדעת משלום כל אחד וב"ב יחיו אשר בכלם כאחד, נוסף על שאר הקרובים שי' אהגה כל הימים לרבות הלילות בגעגועים פנימי' כי טולטלתי בטלטול גדול כזה בארץ צי', ידידי הרה"ח הר"י הרי"פ והרמ"ח יכולים לשער כמה מן הכובד וסבל רב יש בחיים כמו אלה.."

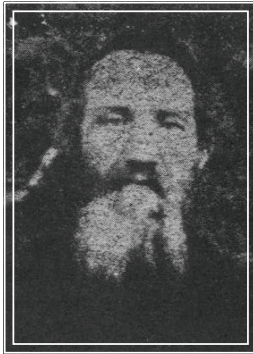
המאמצים להצלת החסידים הנצורים בריגא נמשכו כל העת, בכל הכיוונים האפשריים. אחת הדרכים היתה באמצעות הרה"ג הרה"ח ר' יעקב ישראל זובער ז"ל, שכיהן באותה תקופה כרב בשטוקהולם בשבדי'

וזכה להציל יהודים רבים מציפורני הנאצים ימ"ש. בשלב מסויים הגה הרב זובער ז"ל תוכנית נועזת – לארגן טיסת חירום מריגא לשטוקהולם שבה ישתתפו יהודים חשובים רבים, ביניהם גדולי החסידים כמו ר' האטשע פייגין, ר' איצ'ע מתמיד, ר' מרדכי דובין ואחרים.

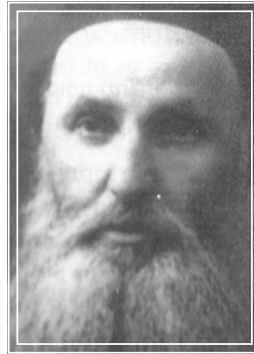
הרב זובער שקד על הכנת התוכנית ימים ולילות, והשקיע בהצלחתה מאמצים רבים, אך לבסוף נחל אכזבה קשה, בשטוקהולם כיהן "רבינר" רפורמי מסויים, שהתנגד להגירת יהודים דתיים לעיר, והוא טרף את הקלפים ממש ברגע האחרון. הנוסעים כבר היו בנמל התעופה בריגא כאשר ההודעה (או מוטב לומר "ההלשנה") הגיע משבדי' אל שלטונות נמל התעופה בריגא. הטיסה בוטלה וכל אותם חסידים נאלצו להישאר בריגא¹³².

כל משך הזמן הזה, קרובי המשפחה ששהו באמריקה, הרב שלום פוזנר וזוגתו מרת חי' אחות סאשא פייגין, עמדו בקשר מכתבים עם הנצורים באירופה וניסו לפעול גם הם ולחצו מאוד על ר"י דזייקאבסאהן שהי' קשור עם המאמצים להצלתם במסגרת אגודת חסידי חב"ד.

ר' שמעון (בר' זלמן) פוזנר, נכדה של מרת חי', סיפר שפעם מצא חבילת מכתבים בבית סבתו, וכשראתה היא את החבילה שבידו, פנתה אל הצד והחלה לבכות. היו אלו מכתבים של אחותה סאשא בזמן שהיו נצורים בריגא.

ר' רפאל כהן הי"ד

ר' אליהו חיים אלטהויז הי"ד

על קדושה

בי' כסלו תש"ב, הגרמנים ערכו "אקציה" והובילו יהודים רבים לבית הכנסת, לעקדם על המזבח. יהודים אחרים הועמדו מסביב, כדי לצפות במחזה הנורא. הם ראו כיצד החסיד ר' איצ'ע מתמיד הי"ד פותח את ארון הקודש, מוציא ס"ת ואומר "אנו זוכים לקיים מצות מסירות נפש על קידוש ה' ועלינו להיות בשמחה". הוא הניח את ידו האחת על כתפו של הרה"ח ר' אליהו חיים אלטהויז הי"ד ואת ידו השני' על כתפו של הרה"ח ר' יחזקאל פייגין הי"ד ויחדיו יצאו בריקוד כשהם מנגנים את ניגון ההקפות המפורסם, בתוך כך הבעירו הנאצים ימ"ש את בית הכנסת ונשמותיהם של השלושה יצאו בטהרה, יחד עם עוד הרבה יהודים שהיו שם הי"ד¹³³.

רנ"ש ששונקין כותב בזכרונותיו¹³⁴: "מסופר כי השלשה היינו הרה"ח ר"י פייגין הרה"ח ר"י מתמיד והרה"ח ר' רפאל גרמנוביטשר מי שהי' רב בנעוול בטרם הצטרף לרבינו בריגא שבלטבי', התחבאו יחד עם עוד אנשים בביהכנ"ס אשר בריגא בעת שהשתוללה המלחמה והגרמנים כבשו את ריגא, המרצחים הנאצים חיות הטרף ההולכים על שנים, סגרו את ביהכנ"ס על מסגר, סתמו את חלונותיו ופתחיו והציתו אש ביסודותיו. לשונות האש התפשטו חיש מהר בכל ביהכנ"ס אכלו וליחכו את כל אלה אשר ניסו למצוא שם מקלטם ובתוכם צדיקים חסידיים וקדושי עליון. ה' ינקום במהרה את דמם השפוך".

בתקופת מלחמה שכזו המידע לא הועבר מייד ואצל הרבי הריי"צ לא נודע דבר

(133) שבועון כפר חב"ד גליון 861.

(134) זכרונות ע' 228.

עקידתם. בט' טבת תש"ב, כותב הרבי הריי"צ¹³⁵ לר"מ חפץ: "מאד הננו מצטערים על שאין לנו שום מכתבים מהקרובים שי... מהר"י וב"ב... כתבנו להם הרבה מכתבים..".

בחודש אדר תש"ג עדיין לא נודע כנראה אצל הרבי הריי"צ על הריגתם של החסידים, וכך כותב לר"מ דובין בכ"ג אדר¹³⁶: "ישראל דזייקאבסאן... זוכט זיינע קרובים חאטשען..."

כשהגיע מכתב בתש"ה להרבי הריי"צ בו מתואר הנ"ל, התעלף הרבי ואיבד את ההכרה. וכך סיפר ר' יהודה ליב שי' גרונר¹³⁷: "יום אחד בשנת תש"ה הובהל הרבי לבוא מיד לביתו של הרבי הריי"צ. בבואו מצא את הרבי הריי"צ כשהוא שוכב על הארץ ללא הכרה, והרופאים מתאמצים להשיב את נפשו. לאחר בירור, העלה הרבי שהתעלפות ואיבוד ההכרה אירעו באמצע קריאת מכתב. מישהו מבני-הבית מצא את המכתב מונח על שולחן הרבי הריי"צ, וכשעייין בו מצא שאחד החסידים תיאר בו בפרוטרוט כיצד הנאצים סגרו את בית הכנסת ושפכו עליו נפט, ור' חאטשע פייגין, ר' איטשע מתמיד ועוד חסידים היו בפנים, וכך יצאה נשמתם בקדושה ובטהרה. כנראה, מרוב צער בקריאת המכתב התעלף הרבי הריי"צ ואיבד את ההכרה."

גם אשתו וב"ב¹³⁸ נספו בריגא ע"י הנאצים ימ"ש וזכרם, הי"ד ת.נ.צ.ב.ה.¹³⁹

לאחרי הרבה שנים¹⁴⁰ ביקר בריגא אחיינו ר' יצחק זלמן שי' פוזנר, והלך לראות את בית הכנסת ששם התפללו החסידים ובתוכם ר' חאטשע. תושבי העיר שהלכו עמו ראו שהוא מאוד מתרגש ונוכחו לדעת שהוא אחיינו של ר' חאטשע, אז נתנו לו סידור שהיה של ר' חאטשע והוא הביאו אח"כ לאימו הרבנית חי' פוזנר.

(135) אג"ק אגרת א'של.

(136) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע חי"ד ע' שפ.

(137) יראת ה' אוצרו ע' 280.

(138) דף עדות שכתב מר רפאל צייטלין ל"יד ושם". אלגעמייער זשורנאל גליון 1940.

(139) עוד על קהילת חב"ד בריגא שניספו בשואה ראה בית משיח גליונות 518-517.

(140) מפי נכדו.

פרק תשיעי

דיבורים פנימיים

עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

עקב עבודתו של ר' האטשע בקירוב עם הרבי הריי"צ זכה ושמע רבות מהרבי נ"ע, כמו שכותב במכתב מח' תמוז תרצ"ג: "אשר מיום הכירי את כ"ק אשר עלה לי לשמוע ענינים ודיבורים פנימיים וביחוד מזמן היותי על משמרת בעבודתי ההווה".

רבים מעניינים אלו העלה על הכתב וחלקם שמעו אחרים מפיו כפי שסיפר, תלמיד תו"ת באטווצק, ר' הרשל פוקס: ר' האטשע עבד קשה והרבה. כל יום הוא הכניס לרבי את דברי הדואר, ספרים, מפות שהיו קשורות לכל מיני פרוייקטים וכן שאר דברים שהיו נצרכים לעבודתו הק' של הרבי, שחלקם הגדול ר' האטשע התעסק בהם במיוחד. פעם אמר לו הרבי: "באמת היו צריכים לשלם לך על כל דבר ופרוייקט במיוחד אבל הרי אתה יודע מה המצב הכספי, ובכן איך אשלם לך בכל יום? אספר לך סיפור, ווארט או הנהגה פון טאט'ן והרביים הקודמים". וכך הוה.

ר' האטשע אמר שיש ב' אופנים לזכור: "אז מען חזר'ט עס איבער אדער מען פארשרייבט, והוסיף הנה לכתוב אין לי זמן, ולכן עלי לחזור זאת באזני מישוהו".

בכל פעם שיצא היה תופס בחור וחוזר באזניו מה ששמע. פעמים רבות היה זה הירשל. מאוחר יותר אמר הירשל שאם היה כותב כל מה ששמע מר' האטשע דברים כאלו היו לו ספרים מלאים...

לקט ממכתביו בקשר לקירובו הפנימי:

א. ט"ז אייר תרפ"ז: "רק אחת היא נחמתינו שאחשוב שהמצב הכיוריים הקשים ולהיות לפרקים בקירוב לידידינו מתקרבים להיחוד דהוי' ואלקים כולא חד, אן חכמות עס דער הערצעך מערער".

ר' האטשע בצל רבו (בצד ימין)

- ב. י"ג כסלו תרצ"ט: "בכלל הנני רואה כי גבהו דרכיו מדרכנו און ואס בא אונז קומט אויס אז עס איז גאר אפשר נישט קשה הנה אצלו מושלל הוא, אמנם הנה צריכים עבודה גדולה לקבל זאת".
- ג. כ"ו תשרי תרצ"א: "[בקשר למאורע בעת הקפות] ביום ו' נכנסתי אצלו וספרתי לו הענין הנ"ל אף כי כבד הי' להמשיך עליו מרה שחורות בכ"ז מצאתי לנכון אשר צריך שידע זאת ואמר אט איצט איז מער רעכט, איך האב בעת מעשה ניט פארשטאנען וואס האט מען מיך מכריח גיווען אוף זאגין דאס".
- ד. כ"ט טבת תרח"צ: "הנסיון כבר הורה לי הרבה דברים אשר בעת אמרם כ"ק הי' לא רק למעלה משכלי, כי אם גם היפך השכל, והסוף הראה כי אם עשו כדבריו יצא מזה דברים וענינים נעלים".
- ה. כ"ט ניסן תרצ"ג: "אלו הימים דבר עמי הרבה כ"ק אדמו"ר שליט"א במרירות על עזיבת ענין לימוד החסידות, ודבר בארוכה אשר זהו חלק גדול בחלישות בריאותו. ודבר הרבה על התרשלות יחידי אנ"ש ובעיקר התמימים אשר אין משתדלים בזה, וכי הוא נותן הרבה זמן - אשר יקר אצלו - על סדור עניני החסידות בלשון קל ומובן וגם בזשררגאן [=אידיש], כדי שגם הפשוטים והנשים יוכלו להבין. וכל ענין אשר בא אליו מענין לימוד החסידות, ואיזה שאלה, מתענג ממש בזה, ולסוף אין איש שם על לב להתעסק בהפצת הקונטרסים".

1. כ"ד כסלו תרפ"ח: "ראשית אודיעך מכללות מהמצב, כ"ק אדמו"ר שליט"א חלש בבריאותו ביותר, אשר אין להעלות על הכתב (ובאמת לא הי' לי להדאיב כ"כ לב"ב ידידיו אך זה עוד כמה שנים מקודם אמר לי בענין זה מיא מעג זאגן אקפיטל תהלים כו)".
2. ב' כסלו תרצ"ג: "הגם אשר בעת נסיתי לדבר עמו והצעתי נסיעה לפני י"ט כסלו אמר לי ואס מיינסטו אז מיין מנוחה איז ניט פארבריינגען י"ט כסלו, בכ"ז רואים הננו בחוש אז דער פארבריינגען בכלל שטריינגט עם אן זייער".
3. י"ב שבט תרצ"ט: "בכללות כמה פעמים עלה לי לשמוע מכ"ק (הרי בכלל אינו מדבר הרבה בענינים אלו כמובן) חסידים ווייסן ניט וואס זיי ווערן אן, וואס מען גיט מיר קיין מנוחה ניט פעם אמר לי עס וועט ווען עס איז פארדריסן אויף דעם".
4. ט' אייר תרפ"ח: "וכה הי' דבריו הקדושים לא כבר בהמשך הדיבורים שאמר איך דארף ווייסן ווער זיינען דיא נותנים מיט וועמען בין איך זיך מתקשר. ועוד אמר בהמשך הדברים, דער טאטע האט מיר גיזאגט אז דיין רוביל איז א גיוואסענער, דארף איך ווייסן וועמעס דאס איז. ואח"כ אמר עוד בהמשך הדיבורים בזה"ל "דער טאטע האט מיר דאך גישריבין ואנ"ש לא יעזבו אותך, דארף איך ווייסן וואס איבערגעבין דער טאטין".
5. ט"ז תמוז תרצ"ג: "וכמה פעמים אמר לי כן ותבע על זה ביחוד אשר בעת צרה ר"ל מודיעים תיכף ואח"כ בעזור השי"ת אין מודיעים כלל".
6. יא. כ"ב תמוז תרצ"ד: "בעצם הענין בהנוגע להתערומות עלי הנה כפי הנראה זהו אחת מחלקי עבודתי לקבל עלי כל עניני תערומות אם כי בעיקרם אינם שייכים אלי וכמו שאמר לי פעם כ"ק אדמו"ר שליט"א בדרך הלצה סטרעלאצניק ווינאוואט זהו השומר אצל מסילת הברזל, והיינו כשנעשה איזה סבה ח"ו אז בכלל מטילים האשמה על הטרעלאצניק לא על השר של התחנה אם כי באמת אין הסטרעלאצניק אשם בזה".
7. יב. כ"ט כסלו תרצ"ה: "בלי ספק הוא אשר כ"ק בכלל אינו נוהג בהבטחות ומעת ידעי אותו לא עלה לי לשמוע שיבטיח הבטחות ורק ישנם כאלו אשר חושיהם הם בהתפעלות יתירה טועים בדבריו וחושבים שהבטיח להם אבל לא כן הוא וכן אמר לי זה יותר משנה מפורש זאלסט ויסן אז עס איז פראן אסאך ואס מיינען אז איך גיב הבטחות וממילא ישנם הרבה אשר לאחור הברכה בלאיביין זיי דינגען זיך איך זאל געבין אהבטחה זאלסטו ויסן אז איך גיב קיין הבטחות ניט. רק אמת פעם א' עלה לי עוד בשנת תרפ"ג בעת אשר עבדתי בתו"ת אשר באמת היתה אז עבודתי מוכרחת ביותר

לתו"ת ובמדה ידועה היתה אז ההתעסקות במסירה ונתינה יתירה, ופתאום הרגשתי חלישות יתירה ושיעול גדול, ודרשתי ברופאים ואמרו אז כי ח"ו זהו טיחאטקע, ופחדתי ביותר, וראה כ"ק כי עשה עלי רושם גדול ונפילת הרוח, וראה שיפעול על העבודה בתו"ת, הנה לא בקשתי מאומה, רק בשמח"ת בעת השמחה גדולה דבר עמי כ"ק הרבה מזה, ואמר אח"כ "איך בין בא דיר בטוח?" והשבתי: "ודאי כן", ואמר: "טו וואס מען דארף און איך נעם אויף מיינע פלייצעס", ואח"כ אמר לי ביחידות, שזהו זמן של שמח"ת, און עס האט זעך ארויס גערופין".

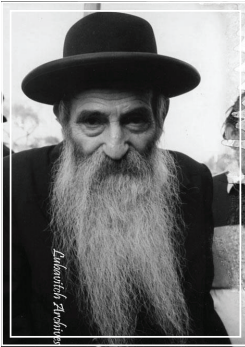
ג. ז' כסלו תרצ"ו: "כרגיל אצל ידידינו אשר העדר הידיעות לכ"ק מהנעשה הוא בצד הטוב וכן אמר לי כ"ק פעם אנ"ש גיבין זיך נאך, אז דער אויבערשטער העלפט ואלטין זיי ועלין אז מי זאל אויס ניצין אויף דעם רוח הקדש ויסיין ואס עס טוט זיך והאמת שצריכים להודיע וכבר שאלני כ"ק איזה פעמים אם יש לי ידיעות אודות בריאות זוגתו".

לקט סיפורים בקשר לקירובו הפנימי:

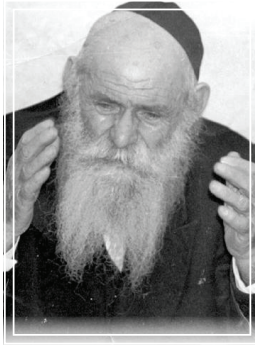
א. סיפר הרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה¹⁴¹: "בערב ר"ה תרפ"ה נלקח ר' חאטשע על ידי הבולשת הרוסית, הי' עצור שם עד יום ב' דר"ה אחר הצהריים, ובקושי הספיק להגיע להתוועדות של הרבי. על שאלת הרבי היכן הי' בתקיעות של יום א' ויום ב', סיפר להרבי שהוא נעצר ע"י הבולשת ונחקר קשות, שאל אותו הרבי: מדוע לא אמרת אוי רבי העלף!".

ב. בקשר¹⁴² למאמר ד"ה בעצם היום הזה שעליו מיוסד המאמר באתי לגני, הנה הרה"ח ר"מ שקליאר - מי שרשם את המאמר המקורי בתרפ"ג, מציין בסיום המאמר ש"על דרוש זה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א לר' יחזקאל פייגין על יחידות שהוא בעל-הבית טישער מאמר - פירוש, שעל ידי מאמר זה יכולים להיות בעה"ב על הנה"ב". (וראה סה"מ תרפ"ג בהמפתח מה שנרשם בשוה"ג).

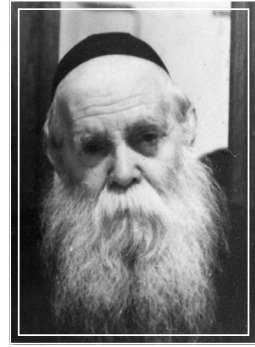
141) בתבונה בונה ביתה ע' 212. ובאוצר החסידים ע' 245. במ"א מסופר זה על ר' משה ראזענבלום. ור' שלום פלדמן שי' מספר את זה בשם רש"ח על ר' חיים יונה. ובבית משיח גליון 104 מוסיף ר' לוי"צ גינזבורג בשם רש"ח שהרבי הוסיף ואמר: אצל חסידי פולין היה הדבר ידוע שבכל מצב קשה קוראים אל הרבי, אצלינו חסידי חב"ד, עסקו יותר בהתקשרות הפנימית אל הרבי ע"י לימוד והתבוננות ועבודת ה', ולכן אולי בעבר לא שמו דגש כל כך על ההתקשרות להרבי והקריאה אליו במיוחד בעת צרה. אך סוף סוף הדבר חסר, והדבר צריך להיות. כשנמצאים בצרה צריך לצעוק ולקרוא: רבי, ראטעוועט.

ר' אברהם מאיאר

ר' שלמה חיים קסלמן

ר' ישראל נח בליניצקי

- ג. סיפר הרה"ח ר' ישראל נח בליניצקי ע"ה¹⁴³: בהיות הישיבה ברוסטוב אמר ר' חאטשע להרבי הריי"צ שיש רק מספר קטן של תלמידים, השיב לו הרבי הריי"צ: גם בחדר ראשון של אדה"ז היו רק עשרים תלמידים, בחדרים אלו למדו טובי הלמדנים מהם צמחו גדולי החסידים של הדור ההוא.
- ד. בספר "לשמע אוזן" להרה"ח שניאור זלמן הלוי דוכמאן מספר¹⁴⁴ שלאחרי חג הסוכות נכנס ר' חאטשע להרבי הריי"צ לדבר אודות תו"ת, אמר לו הרבי: איך קען מיט דיר ניט ריידן וועגן תו"ת עס איז תהו, נאך שבת בראשית הויבט זיך אן פרשת נח, נולד אברהם, תיקון, וועלן מייר דאן וועגן דעם ריידן.
- ה. פעם¹⁴⁵ התאונן ר' חאטשע לפני הרבי הריי"צ שכתוב שמי שאינו בוכה ביום הכפורים אין נשמתו שלימה, ורואים שגם אנשים פשוטים מתעוררים ובוכים ביום הכפורים ולמה הוא בעצמו אינו מתעורר ואינו בוכה, אמר לו הרבי: דו מיינסט ס'איז גרינג זיין אן איש פשוט? [הנך חושב שזהו דבר קל להיות איש פשוט?]
- ו. פעם¹⁴⁶ התאונן ר' חאטשע להרבי הריי"צ שאינו יכול לסבול את האנשים הרגזנים ("די בייזע מענטשן") שהוא צריך לטפל בהם, השיב לו הרבי הריי"צ: הרי גם אתה איש רגזן ואני סובל אותך! (דו ביסט אויך א בייזע מענטש און איך האנדל דיר!).

143) שבווען בית משיח גליון 595.

144) ע' קכח.

145) בשם הרה"ח ר' ניסן נמנוב. תשורה מאיעסקי טבת תשס"א.

146) ע"פ השמועה.

ז. פעם ביקש ר' חאטשע מהרבי הריי"צ להסביר לו ענין בחסידות שהי' קשה לו להבין, אמר לו הרבי "פרוביר מיט די גרינגערע ענינים אין חסידות ניט לויפן צו די שווערע מאמרים"¹⁴⁷.

ח. כשנאספו התשעה חסידים במוסקווא בשביל הכריתת ברית, אמר ר' חאטשע להרבי הריי"צ שהחסידים האבן מורא וכו' ענה הרבי שאם אין מורא אין קאפ מאין יש להם מורא בגופם. ובזה הרגיע אותם¹⁴⁸.

נ"א סיפר ר' נפתלי עסטולין: שמעתי מהרה"ח ר' אברהם (דרייזין) מאיור, שפעם הורה לו הרבי לנסוע יחד עם חסיד נוסף ללמד ב'חדר' מחתרתני בעיר מסוויימת, שימים ספורים קודם לכן אסרו שם את המלמד והרגו אותו. ר' אברהם פחד לנסוע לשם. על עצמו הוא כבר לא חשב. הרבי עורר בהם את נקודת המסירות נפש, כך שזאת לא הייתה הבעיה. החשש שלו היה, מה יהיה גורל ילדיו, אם וכאשר ייתפס וישלח לארץ גזירה, או יהרג ר"ל. הוא ידע היטב עד כמה קשה לשרוד רוחנית ברוסיה, והיה ברור לו מה המשמעות של ילדים ללא אבא מכוון ומדריך.

הוא הביע את חששו לפני מזכירו של הרבי, הרה"ח ר' חאטשע פייגין, והלה נכנס לרבי הריי"צ והעביר את תוכן הדברים. אמר לו הרבי הריי"צ: אינני מבין מדוע הם מפחדים – כאשר הלב אינו מפחד, כיצד מפחדים האברים?

ט. הרה"ח ר' שלום בער גארדאן זכה בצעירותו לראות את הרבי הריי"צ. אביו ר' יוחנן נסע לרבי הריי"צ וצירף לנסיעה את בנו ר' שלום ור' ניסן. בפעם השני' שהרבי הריי"צ ראה אותם התבטא בפני מזכירו ר' יחזקאל פייגין: זיי זיינען דאך פון די אלטע חסידים¹⁴⁹.

י. פעם¹⁵⁰ אמר הרבי הריי"צ לר' חאטשע שהי' אצל אביו הרבי נ"ע זמן שמצד רוב עיונו בדא"ח האט ער ניט גערעט והי' זמן שמצד העיון הי' אצלו 39 היץ (ר' חאטשע אמר שהי' מובן שזה הי' בזמן א' – היינו ב' הענינים).

יא. פעם בחג השבועות ראה הרבי הריי"צ את ר' חאטשע נושא את הטלית גדול שלו תחת ידו לבית הכנסת להתפלל, ואמר לו כ"ק שלשאת הטלית ביו"ט

147) ע"פ השמועה. וראה ב'חסידים הראשונים' ח"ב ע' 125 בשם הרה"ח ר' שלום פלדמן שי' שפעם סיפר רש"ל שבהזדמנות מסויימת שבה דובר על עניינים מעמיקים בתורת החסידות אמר הרבי נ"ע לר' אברהם דוד [פויזנר]: "טראכט גרינגער וועסטו פארשטיין בעסער". ואולי זה אותו סיפור ונשתבשה.

148) מפי הרה"ח ר' שלמה שי' זרחי.

149) בית משיח גליון 320.

150) מהרה"ח ר' אהרן יוסף בליניצקי ע"ה. תשורה מאיעסקי טבת תשס"א.

זהו ראוי לאיש בעה"ב כמו ש"ח, אבל אינו מתאים לאברך חסידי כמוך¹⁵¹.

יב. סיפר הרה"ח ר' מיכל שי' וישצקי: פעם פגש ר' חאטשע את הרבי הריי"צ כשהלך במסדרון, ר' חאטשע שאל את הרבי איזושהי שאלה והרבי ענהו. אח"כ שאל שאלה נוספת וע"ז אמר לו הרבי: דאס איז שוין א יחידות.

יג. סיפר הרה"ח ר' שלמה שי' זרחי: פעם התלונן ר' חאטשע לפני הרבי הריי"צ שאמנם מאנט ער פון זיך אבל לאו דוקא שהתביעות מובילים לידי פועל. אמר לו הרבי הריי"צ: מאנען איז אויך א זאך (הלשון אינו מדויק).¹⁵²

יד. הרבי הריי"צ אמר פעם לר' חאטשע ביחידות: ידוע שהבעש"ט הסתלק ביום א' דשבועות, וח"ו לומר שהגויים התעסקו עמו, ולומר שהלינו אותו ג"כ א"א, ואני מאמין באמונה פשוטה שהוא קבר א"ע¹⁵².

טו. פעם הרבי הריי"צ "האט אריינזאגט" ("ביטש") את ר' חאטשע באמרו לו: כשאתה לומד בחסידות אודות אהבה ווייסטו ניט וואס דו רעדסט ווייל מילא אן איש ההמון האט ער ליב אן עפל במילא פארשטייט ער וואס עס מיינט אהבה, וכן א רבי האט דאך אהבה צום אויבערשטן, אבער דו איז לא הא ולא הא. (כי אהבה ויראה להקב"ה אין לך, ואהבה בשרית לעניני עוה"ז ג"כ אין לך)¹⁵³.

באו"א קצת סיפר הרה"ח ר' ישראל פרידמאן: ר' חאטשע הי' בעל מוחין גדול כידוע ולא הי' שייך כ"כ לעניני הלב. פעם נכנס אל אדמו"ר הריי"צ ושאל פשט במאמר שדיבר על ענינים שבלב. לאחר דו"ד עדיין לא קלט ר' חאטשע את הביאור, אמר לו אדמו"ר הריי"צ, מה הנך רוצה? אהבה לאלקות אתה לא מבין, ולא אהבה גשמית ג"כ אין לך שייכות, אז איך הנך רוצה שתבין.

טז. בשמח"ת תרפ"ז דיבר אתו הרבי הריי"צ ביחידות. על אותה יחידות כותב אל ר"י דזייקאבסאהן¹⁵⁴: "אטול רשות לעצמי לגלות לך דברים אחדים שנאמרו לי בהיכל קודש הקדשים בשמח"ת בהאי שתא. לאחר אריכות השיחה אצל השולחן נכנס להיכלו, והכנסתי שנים מבני¹⁵⁵, כידוע לך שבש"ת הי' נכנסים לקבל ברכה הידוע על ענין שעל זה הי' ידך עקומה מעט¹⁵⁶ ואחר שקבלו

151 מהרה"ח ר' מנחם זאב גרינגלאס ע"ה. תשורה רבינוביץ-ירוסלבסקי תשס"ד.

152 מהרה"ח ר' אברהם שי' קארף ששמע מהרה"ח ר' שני"ז לויטין ע"ה, העו"ב אהלי תורה.

153 מפי הרה"ח ר' אלימלך צוויבל.

154 זכרון לבני ישראל ע' קמט.

155 הכוונה לשנים מתלמידיו.

156 פטור מהצבא.

הברכה נשארתי לבדי עמו, ואמרתני שמבקש אני ברכה על כללות תורת
שלא יהי' מניעות ועיכובים על לימוד התורה (שבקיץ סבלנו מעט באיזה
מחלקות מזה), (וישב והי' ניכר אז על פניו וויא אין א העכערין עולם). והשיב
לי בזה"ל: "חאטשע וואס איז שייך אויף דעם א ברכה (מהמשך דבריו הי'
מובן שהכוונה שהלא זהו נסיונות און מיא מאנט העכער כמו מסי"נ) נאר
אברהם אבינו איז זיך ניט גיגינגען מוסר נפש זיין דער מס"נ איז געווען
ממילא זה הי' לשונו. ואמר הסבר ע"ז בעצמו, אך בזה אכתוב לך רק הענין
ותורף לשונו הקדוש, והתחיל, רבי עקיבא איז זיך גיגינגען מוסר נפש זיין,
הי' מקהיל קהלות ברבים וויילע ער האט גידארפט מס"נ, ודיבר אז אריכות,
אבל אברהם אבינו איז געווען דער מס"נ בדרך ממילא, וביאר זה שהיינו
שענינו הי' לא למסור נפשו כ"א לגלות אלקות, אויב דארף צוא ליב דעם גיין
אין פייער דארפ'ן גיין, ואמר שכאר"א בענינונו הוא לימוד התורה ברבים אויב
מיא דארף מס"נ איז מס"נ, והי' זה מענה על בקשתי.

אח"כ אמר דאס שטייט ערגעץ ניט אין חסידות (זה ההפרש בין המס"נ)
דאס האט מיר דער טאטע גיזאגט נאך הסתלקות (ניכר הי' שזה הי' שאלה
אודות אופן ההנהגה עם הגזירות), ואח"כ דיבר עוד דברים שלא ניתן לגלות.
ואח"כ אמר היינטיקער יאהר דארף האבין א ברכה מיוחדת על חיים פרנסה
ובריאות הגוף לנו ולכל ישראל. הזכרתי לך כל זה להיות כי דברים שראו עיני
ולא זר (כתבי ראו כי הייתי עומד אז במצב כזה שיכולתי לומר שרואה הנני
עליו, ובאמת בעת שאמר דער טאטע האט גיזאגט בהביטו על עצמו, דא איז
דאך איצטער קיין בשר ניטא).

יז. מספרים שבעסקו בהעברת כספים לכל המוסדות ברחבי רוסיא ופולין הי'
נכנס מפעם לפעם להרבי הריי"צ לדווח על ההוצאות וכו'. פעם רצה ר'
חאטשע לדווח רק על הוצאות הכלליות ולא הפרטיות שלא להטריח את
הרבי, אמר לו הרבי: "הכסף תופס מקום בקרומיא דחפיא על מוחא"¹⁵⁷.

סיפור דומה מסופר בפיו של הרה"ח ר' יואל שי' הכהן: פעם ביקש הרבי
הריי"צ מר' חאטשע שביקש איזה חסיד להיות משפיע (או מלמד), ר'
חאטשע חזר אל הרבי באמרו שהחסיד מסרב לקבל המשרה, שאל אצלו
כ"ק אם הבטיחו שישלמו לו, ענה ר' חאטשע שכסף אינו תופס מקום אצלו,
השיב לו הרבי: "אבל בקרומיא דחפיא על גלגלתא זה כן תופס מקום".

157) 'ללמוד איך להתפלל' ח"ג ע' שעח. ושם שזה הי' לפני חגה"ש והריי"צ אמר שאחרי מ"ת ידווחו
על ההוצאות הפרטיות והריי"פ דייק שהרבי אמר אחרי מ"ת" ולא אחרי חגה"ש, וקושר זאת למאורע
שהרבי אמר לו פעם מספר ימים אחר חגה"ש "איך גיי יעצט אראפ פון בארג".

יח. במסגרת עבודתו בניהול הישיבות, ר' חאטשע היה צריך להעביר סכומים גדולים של כסף ממקום למקום, ור' חאטשע עשה עבודתו זאת מתוך מסירות נפש ממש. ר' מוטל קוזלינר ע"ה, שחווה את מוראות תקופת האימים של הקומוניזם ברוסיה, דיבר לעיתים נדירות על אותם ימים ובאחת מהזדמנויות הללו סיפר: "ר' חאטשע פייגין ע"ה נסע פעם ברכבת לאדמו"ר הריי"צ ובאמתחתו חמש מאות רובל (שהיה סכום עצום באותה תקופה), על מנת למסור אותם לרבי. באותה תקופה של המלחמה בין הפלגים היריבים ברוסיה היו מצויים ברכבות פראי אדם, בני אספסוף שנהגו כחיות טרף. אם הם היו מחליטים לזרוק מישהו דרך החלון לא היה מי שיעצור בעדם¹⁵⁸.

פורעים אלו התנפלו על ר' חאטשע ולקחו ממנו הכסף אך חסד עשו איתו שהשאירו אותו בחיים. כשבא ר' חאטשע להרבי הריי"צ וסיפר מה שקרה איתו, ציפה וחשב שמסתמא הרבי יאמר לו: נו, ב"ה שנשארת בחיים, ו'אונס רחמנא פטריה'. אך הרבי אמר לו: "נו, תשלם זאת לאט לאט".

יט. מסופר שבתו של ר' נתן גורארי, נכנסה פעם ליחידות אצל הרבי הריי"צ, ושהתה ביחידות זמן רב, כאשר תמה על כך ר' חאטשע באוזני הרבי, אמר לו הרבי: "היא מההיכל שלי היא בעלת לב נשבר"¹⁵⁹.

כ. סיפר הרה"ח ר' ישראל נח בליניצקי ע"ה¹⁶⁰: "פעם הרשה הרבי הריי"צ לבחורים צעירים ליכנס ליחידות על תנאי שקודם לזה יאמרו לר' חאטשע מה הם כותבים על הצעטל. הי' בחור שלא נכנס ליחידות כי לא רצה לגלות לר' חאטשע על מה הוא כותב להרבי. לבסוף נכנס הבחור והוא ליחידות בלי לדבר עם ר' חאטשע קודם. אח"כ התבטא הרבי הריי"צ לר' חאטשע: קליינע בחורים מיט גרויסע שאלות".

כא. פעם נכנס א' ליחידות ופירט לפני הרבי הריי"צ כל החטאים והעבירות שלו. כשיצא אמר הרבי הריי"צ לר' חאטשע: "יהודי מספר לי כל החטאים שלו ואפי' לא מתבייש בזה"¹⁶¹.

כב. מסופר שבוקר אחד שמע ר' חאטשע איזה רעש מחדר הרבי הריי"צ. ר' חאטשע רץ מיד לתוך החדר וראה שהרבי שוכב על הקרקע ואינו יכול לזוז. הי' נראה לר' חאטשע שהרבי סובל מכאבים עצומים, אבל הי' חיוך על פני

158) בית משיח גליון 538.

159) כולם בחכמה ח"א ע' 135.

160) שבעון בית משיח גליון 740. ובגליון 226 "קליינע אינגלאך מיט גרויסע שאלות".

161) מהרה"ח ר' שלמה הכהן שי' זרחי.

הרבי, ופניו קרנו משמחה. הוא הבין מיד שהרבי נפל מהמטה, לאחרי בדיקה קצרה נוכחו לדעת שכתוצאה מהנפילה שבר א' מידי הק', וזה גורם כאבים עצומים ובפרט לא' שאינו בקו הבריאות בלא"ה, אמנם ר' חאטשע לא הי' יכול בשום אופן להבין למה הרבי כ"כ "אויפגעלייגט", הנה שוכב לפניו יהודי, ביסורים נוראים, אינו יכול להזיז אבר, ובכל זאת מחייך.. אמר הרבי לר' חאטשע: בזמן האחרון הרגשתי שמשהו לא טוב יקרה ר"ל, על עצמי לא הייתי ירא, אבל על עדת החסידים יראתי מאד, עכשיו שאני רואה שאני החלפתי אותם, איני יכול להתאפק מלחייך מרוב שמחתי¹⁶².

כג. במכתב מאת הרה"ח ר' אברהם פריז ע"ה¹⁶³ מוצאים אנו סיפור מעניין: "פעם אמר הרבי הריי"צ לר' חאטשע שיהודי אחד נכנס ליחידות וביקש עצה במסחר. הרבי המשיך ואמר שהלה עוסק במסחר זה עשרים וחמש שנים האם אינו יודע מסחרו יותר טוב ממני? אלא שכשאני עונה זה לא ע"פ שכל".

כד. באיזה מכתב כותב ר' חאטשע: "כי בכלל כפי שהנני מורגל לשמוע מכ"ק, הנה מענה על מכתב אשר מזכיר איזה סיפור או ענין הנאמר ממי אמר לי אשר זהו מה שעולה ברעיונו בעת קראו המכתב, ובזה יש תקוה כי יתנו לך גשמיות לעשות מזה רוחניות".

כה. ר' חאטשע במכתב מכ"ו אייר תרח"צ כותב¹⁶⁴: "נכנסתי איזה ימים אחר חגה"ש לדבר אודות איזה חשבון, וראיתי כי שומע כמו עם אוזן אחד, והרגיש בתמיהתי, ואמר: איך בין נאך ניט אראפ פון בארג, מיר וועלן דאס אפלייגין אויף עטליכע טעג".

וכן בכ"ז אייר: "וכן עלה לי פעם כבר לשמוע ממנו; נכנסתי פעם לכ"ק אדמו"ר שליט"א (זה היה כמה שנים קודם) – כמה ימים אחר חג השבועות – והגשתי לפניו חשבון השייך לדיני ממונות, וראיתי כי שומע החשבון כאילו אינו שומע. ותמהתי על זה. והרגיש תמיהתי, ואמר: "איך בין נאך ניט אראפ פון בארג, מיר וועלן דאס אפ לייגין אויף עטלעכע טעג די חשבונות".

בשנת תרפ"ז אחרי שבועות הי' ר' חאטשע אצל הרבי הריי"צ, ואמר לו כ"ק שעדיין לא קרא המכתב ששלח לו מפני שקיבלו בג' ימי הגבלה שאז צריכים להיות אל תגשו אל אשה היינו מופרש ממקבל. והתחיל הרבי לתאר לו גודל

(162) אלגעמיינער דזורנאל תמוז תשס"ו.

(163) שבועון בית משיח גליון 214.

(164) ב"וואס געדיינקסטו" ע' 55 כתוב בשם רע"ז סלונים באופן אחר קצת ואולי זה הי' סיפור שונה.

התענוג שיש ממעמד הר סיני שעכשיו באים ממנו, וגודל התענוג שבזה שאין לו דמיון בגשמיות. וסיפר ר' חאטשע שלמרות שאז היה הרבי שבור מאד, כי היה קרוב לזמן המאסר, מ"מ זה לא ניכר עליו מחמת גודל התענוג שהיה לו בתארו את גודל התענוג ממעמד הר סיני¹⁶⁵. ובנוסח אחר מסופר שאמר לו הרבי: דאס וואס דו זעהסט [אז] מיר אזוי גוט, איז ניט ווייל דער מצב איז אזוי (כי [אדרבה], הרגיש שיאסרו אותו) נאר ווייל סאי'ז פון בארג סיני¹⁶⁶.

במכתב משלהי אייר באיזו שנה כותב ר' חאטשע: "כי בכלל ימים אלו הנהו כבר על הר סיני כן נראה אשר כבד לדבר עמו הרבה בענינים שונים".

כו. סיפר המשפיע ר' שמואל לויטין שפעם אמר הרבי הריי"צ לר' חאטשע: מי שהוא במדריגת בינוני צריך ליזהר מאוד מהרגש¹⁶⁷.

כז. הרה"ח ר' שמואל לויטין סיפר שכאשר הוא נשלח לסיביר סיפר על כך ר' חאטשע להרבי הריי"צ ואמר כ"ק: אינני יודע מה קורה איתו. הייתה אז סברא שהרש"ל סובל בלבו, וכשאמר זאת ר' חאטשע אמר כ"ק: "מיט דעם קען מען אויך לעבן 120 יאהר". בפורים שאחר כך אמר כ"ק לר' חאטשע: "ביי שמואל איז ניט דאס"¹⁶⁸.

כח. סיפר ר"א ויינגארטן¹⁶⁹: שמעתי מר' הירשל פוקס ששמע מר' חאטשע שפעם הגיע אחד לאטווצק ונכנס אל הרבי הריי"צ לבקש ברכה לגשמיות. ר' חאטשע כתב עבורו את הפתק. אחר כך כאשר נכנס ר' חאטשע אל הקודש פנימה, אמר לו הרבי שלאיש שיצא יש מדות קשות וצריך לכתוב לו מכתב. בשעת מעשה חשב ר' חאטשע איך יודע הרבי על מידותיו של אותו אחד, והרי לא היה אצלו אלא רגע קצר. אלא שהרבי הבחין מיד במחשבתו זו של המזכיר ואמר לו "ער איז דאך געשטאנען אין מיינע ד' אמות!"

ר' שלמה גלפרין חתנו של ר' הירשל פוקס מוסיף בו פרטים וכך הוא מספר איך ששמע מחמיו: היה יהודי באטוואצק שלא הצליח במסחר. הוא קנה תפוח בגרוש וחילקו לשנים ומכר כ"א בגרוש, אח"כ חילקו לארבע חלקים ומכר כל אחד בגרוש ואח"כ לשמונה ושוב לא קנו ממנו... חשב לעצמו

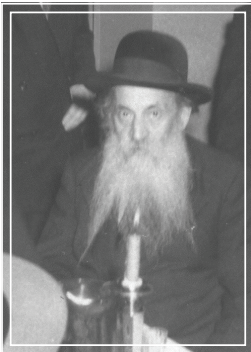
165) בית משיח גליון 227 מהרי"נ בליניציקי.

166) הרה"ח ר' ברוך לשם בשם הרה"ח ר' שמואל לויטין.

167) בית משיח 258 מרשימות ר"א ויינגארטן.

168) בית משיח גליון 258.

169) בית משיח גליון 275.

ר' שמואל לויטין

לילך לרבי הריי"צ. הוא הגיע לבית הרבי וא"ל ר' חאטשע שאין זמן לזה עכשיו ויש תור וכו'. אבל האיש הפציר בו מאוד והיה מוכרח להכניסו. הוא אמר לו שצריך לכתוב כמה שורות וכן עשה. ר' חאטשע נכנס והאיש נכנס אחריו. ר' חאטשע היה עדיין מיט איין פוס אינעווייניק והאיש כבר גמר ויצא החוצה מלא שמחה... ר' חאטשע לא הבין מה שקרה והרבי אומר לו איך האב קיינמאל ניט געזען א מענטש מיט אזוינע מידות מגונות.. ר' חאטשע לא הבין איך אפשר לדעת בזמן קצר כזה, והרבי ענה ער איז געווען אין מיינע ד' אמות.

כט. באחת התקופות הקשות של הקומוניסטים החזיק הרבי הריי"צ ישיבות רבות ודאג לממן את צרכי התלמידים. מלבד זאת הוא דאג שיקנו ממתקים ופרסים ויאספו ילדים קטנים מהסביבה ויאמרו איתם ברכות. פעם נכנס ר' חאטשע לחדרו של הרבי הריי"צ ואמר: רבי, המוסדות של חב"ד בקושי מצליחים להתקיים, לתלמידי הישיבה אין כמעט לחם לאכול, מדוע אנו צריכים להשקיע כסף בקניית ממתקים ופרסים לילדים שאינם שומרי מצוות? עדיף שאת הכסף המועט הזה נשקיע בעוד פרוסת לחם לתלמידי הישיבה! שמע הרבי הריי"צ את דבריו של ר' חאטשע, ופרץ בבכי עז. אל הבכי הצטרף גם ר' חאטשע. אחרי כמה דקות אמר הרבי בדמעות: "יחזקאל יחזקאל, ממתי אתה מבין בנשמות?"¹⁷⁰.

ל. סיפר ר' חיים ליברמן¹⁷¹: "פעם ראיתי את ר' חאטשע יוצא מחדר כ"ק ופניו רציניות מאוד והתברר שכ"ק הוכיח אותו על עבודת הכלל כו'. לאחר משך זמן שוב נכנס לחדר כ"ק ולאחרי כמה רגעים יצא עם חיוך רחב על שפתיו. שאלוהו לפשר הדבר וענה שכ"ק אמר אליו שגם זה שהוכיח אותו באהבה בתענוגים". (הסברת הענין: באותה תקופה הי' ווארט בפי חסידים שכ"ק אדמו"ר נ"ע הוא בחי' אהבה בתענוגים וכ"ק אדמו"ר הריי"צ הוא בחי' אהבה כרשפי אש).

(170) מהרה"ח ר' שלום פלדמן.

(171) בשם ר' זלמן חאנין.

לא. על שהותו באמריקא סיפר ר' ישראל דזייקאבסאהן¹⁷²: בימים הראשונים לבואם (לארה"ב) נכנס אליו פעם מזכירו ר' חאטשע ובתוך הדברים נענה ר' חאטשע ואמר שאיננו יודע איך לדבר עמנו, כי הלכנו כרגיל עם אויבער העמד ושניפס (חולצה ועניבה). ואמר לו הרבי הריי"צ: ביי זיי איז דער שניפס ניט אזוי פינקטליך ז.א. אז מען איז ניט נתפס געווארן אין די לבושים אשר בדרך הרגיל הולכים כך פה, ואדרבא, בלא זה זהו בליטה יתירה ויוצא מן הכלל.

לב. סיפר הרה"ח ר' יוסף מנחם מענדל טננבוים ע"ה¹⁷³: "פעם כשהרבי הריי"צ אמר מאמר אמר את הפסוק "אגידה ואדברה עצמו מספר"¹⁷⁴ בשינוי קצת ובמקום "ואדברה" אמר "ואספרה". החוזרים היו ר' מרדכי מנטליק, אני, והחוזר הראשי ר' חאטשע, לפני שנכנסנו לחזרה הי' דיון בינינו אם להגיד ואדברה או ואספרה אבל לא הגענו למסקנא. כשנכנסנו להרבי לחזרה חזר ר' חאטשע את המאמר ואמר "ואדברה", הרבי תיקנו ואמר ואספרה, שאל ר' חאטשע והלא כתיב ואדברה? הביט בו הרבי במבט פלאי והשיב: אני יודע מה כתוב, אבל כך שמעתיו, זהו תורה מג"ע!".

לג. ועוד סיפר הרה"ח ר' ניסן נמנוב ע"ה¹⁷⁵: "פעם אמר הרבי הריי"צ מאמר דא"ח על פסוק מסויים, ובסיומו של המאמר נותר הפסוק בלתי מבואר כל צורכו. כשהעיר על כך ר' חאטשע להרבי הריי"צ, השיב לו הרבי בדרך צחות: אילו הייתי 'מגיד' – לא היית משלם לי דמי מגידות.."

לד. כשסיפר המשפיע ר' חאטשע להרבי הריי"צ על בחור מסויים שהוא חוזר על המשך תרס"ו עם "האותיות" אמר לו הרבי: ס'איז א גוטע זאך אבער מ'דארף וויסן צי עס לוינט די צייט¹⁷⁶.

לה. קטע ממכתב ר' חאטשע (תחילתו הובא לעיל פרק "מכתבי התעוררות לאנ"ש"): "היה פעם אשר הרבנית שליט"א העמיסה עלי לזרז את כ"ק באיזה סדר נירות הדרושים לבית כ"ק אשר בחברון אשר בענינים פרטים הנוגע אליו הנה בכלל כ"ק אינו זריז, ואינו מסודר כ"כ, והזכרתיו איזה פעמים

(172) זכרון לבני ישראל ע' קעא.

(173) שבועון בית משיח גליון 478.

(174) תהלים פרק מ'.

(175) מר' לייבל שי' דענבורג. וכן בביאורי הרנ"ג על תניא (לרשד"ב שאנאוויטש) ע' קמח. וכן בספר ר' ניסן.

(176) בית משיח גליון 226 מהר"ג בליניציקי.

עד שהבטיח איזה פעמים כי כבר יסדר הדבר, ולבסוף הגיע הזמן ועוד לא נעשה, והרגיש עלי כי תמה הנני מהנהגתו בזה, ואמר בזה הלשון א פנים אז איך האב ביי אייך א פנים מיט מיינע גשמיות, וואס פאר א פנים איר האט בא מיר מיט אייערע רוחניות, מעצמו מובן לך אשר לא דברתי עוד מזה".

לו. פעם כאב לו הגרון של ר' האטשע, והלך לרופא. בשבת אמר הרבי הריי"צ בהתוועדות: דבר חדש! הולכים לרופא? כשכואב הגרון הולכים למקוה! אח"כ שאל ר' האטשע את הרבי, וכי טובעים מאתנו יותר מבינונים? שהרי גם לבינונים יש שייכות לעניני וטבעי העולם. השיב לו הרבי: גם אני הייתי חכם, והשיבו לי (כנראה אביו הרבי (מהורש"ב) נ"ע): אבל אני הרי למעלה מן הטבע¹⁷⁷.

גירסא שונה בסיפור הנ"ל מסופר בפי הרה"ח ר' ניסן נמנוב ששמע מר' האטשע שהיתה תקופה שבריאיותו נחלשה, והרופא זוואטשקע אסר עליו ללכת למקוה. באחת ההתוועדויות אמר הרבי הריי"צ שאע"פ שהרופא אומר שלא ילכו למקוה קר, בכל זאת צריכים ללכת למקוה. לאחר מכן נכנס האטשע ליחידות ושאל אם הרבי מתכוון בפועל ממש. אמר לו הרבי הריי"צ: הרי אתה שכלי ובכן דע לך שגם אצלי היה מצב כזה. שאלתי אז את אאמו"ר וענה לי: 'אז מ'שטייט א טפח העכער פון וועלט, איז זוואטשקע דער דוקטור ניט תופס מקום' [=כאשר עומדים טפח למעלה מן הקרקע, אזי הרופא זוואטשקע אינו תופס מקום]. אבל ר' האטשע נשאר לעמוד על מקומו ושאל את הרבי איך יוכל הוא באופן אישי להגיע לדרגה זו ולהיות טפח למעלה מן הקרקע. ענה לו הרבי: גם אני הייתי 'חכם' כמוך, ושאלתי את אבי את אותה שאלה והוא ענה לי: ע"י שעוסקים בעבודת השם. שאל ר' האטשע: ומה יעשה מי שעדיין אינו בדרגת 'עובד השם'? ושוב ענה לו הרבי: גם אני הייתי חכם כמוך ושאלתי את אבי שאלה זו וענה לי אבי: 'מי שמתקשר למישהו שהוא עובד השם, גם אצלו העולם לא תופס מקום', שאל ר' האטשע: ומה עושים כדי להיות מקושרים? ענה לו הרבי: על זה צריכים באמת לעבוד!¹⁷⁸

וכך כותב ר' האטשע במכתב כ"ה חשון תרצ"ג: "ובהנוגע לבריאיותו [של הרבי הריי"צ] עוד תקותי חזקה אשר הרופאים טעו ובכלל כבר אמר לי

177) מהרה"ח ר' יוסף וויינבערג. שבועון בית משיח גליון 655. ובמכתב כ"ה חשון תרצ"ג כותב הרי"פ: אמר לי בעצמו פעם אשר אאמו"ר אמר לו דאס איז אלץ שם אלקים, הי' ג"כ ענין בהנוגע להבריאיות, אבער דו ביזט דאך א עבד הוי'.
178) מתוך הספר "ר' ניסן".

בעצמו פעם אשר אאמו"ר אמר לו דאס איז אלץ שם אלקים, הי' ג"כ ענין בהנוגע להבריאות, אבער דו ביזט דאך א עבד הוי".

לז. וכן מסופר שבבחרותו, חלה פעם בדלקת ריאות קשה. באחת ההתוועדויות שנכח בה ר' חאטשע, הורה לו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לומר 'לחיים'. כידוע ששתיית אלכוהול מזיקה מאד למי שחולה בריאותיו, אבל ר' חאטשע לא התפעל מכך - הוא לקח כוס מלא משקה אמר 'לחיים' ושתה אותה עד תומה. ולא זו בלבד שהמשקה לא הזיק לו, אדרבה, הוא הבריא מכך!¹⁷⁹

לח. סיפר הרה"ח ר' שלמה-חיים קסלמן: שפעם היה בהתוועדות אצל הרבי הריי"צ ברוסטוב בימי הקיץ החמים. המקום היה קטן והחסידים היו רבים, כך שהיה צפוף מאוד. ר' חאטשע שעמד בסמוך לרבי, ביקש ממישהו שיביא לו מים. אמר לו הרבי: גם אני רוצה לשתות, אבל זה נסבל ("נישקשה, איך וויל אויך"...) ¹⁸⁰

179) ר' מענדל ע' 114. ובללמוד איך להתפלל ח"ג ע' לג מובא הסיפור בשם ר' מוטל קזלינר ושם שהרבי הריי"צ הורה לו לשתות יי"ש. ובבית משיח גליון 134 כותב הרה"ח ר' לוי"צ גינזבורג ג"כ סיפור זה ושזה אירע עם הרבי הריי"צ וכך כותב: מספר המשפיע ר' מענדל פוטערפאס ע"ה: המשפיע של הישיבה הגה"ח ר' יחזקאל (חאטשע) פייגין, שהיה גם מזכירו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, היה חולה מאוד במחלת ריאות. אחד הדברים המסוכנים ביותר למחלה זו, הוא שתיית משקאות חריפים. לכן היה ר' חאטשע נוהר ביותר וכמעט שלא שתה לחיים בהתוועדויות, מכיון שאצלו זו היתה שאלה של חיים ממש. פעם אחת פנה אליו הרבי הריי"צ באמצע התוועדות, ללא שום הכנה מוקדמת, והורה לו לקחת כוס משקה ולומר לחיים. ר' חאטשע לא היסס. מיד מזוג לו כוס גדולה מלאה בספירט הוא אמר לחיים וגמע כמעט את כל הכוס, דבר שעל פי אזהרת הרופאים היה עלול, ח"ו, להביא אותו לעולם שכולו טוב. אבל כפי שחסידיים יודעים, כאשר הרבי מורה, לא הכל הולך כפי שחזו הרופאים. במקרה זה, לא זו בלבד שהמשקה לא הזיק לו, אלא שלאחר שתיית הכוס, הרגיש ר' חאטשע הרבה יותר טוב, וכמעט שחזר לאיתנו לגמרי.

180) מתוך הספר על ר' שלמה חיים שיו"ל בקרוב.

פרק עשירי התוועדויותיו

מתוקף תפקידו כמשפיע בכמה ממחלקות ישיבת תומכי תמימים ברחבי רוסיא, וכן כמובן מהיותו אחד מגדולי החסידים, הרבה ר' חאטשע להתוועד עם תלמידי התמימים. להלן מובאים כמה תיאורים שהגיעו לידינו מהתוועדויותיו במשך השנים, ובהקדמה: הרה"ח ר' שמעון שי' גאלדמאן שהי' תלמיד בתו"ת אטוואצק סיפר, שכשעבר ר' חאטשע עם הרבי הריי"צ מורשא לאטוואצק בשנת תרצ"ה והי' בקירוב מקום לישיבה, נעשתה שמחה גדולה אצל הבחורים. כיון שעכשיו גיע ר' חאטשע תדיר יותר להתוועד, ובכל פעם שהי' מגיע לישיבה להתוועד הי' זה אן איבערלעבעניש ושמחה אצל הבחורים, וכי דבר קטן הוא.. ר' חאטשע הולך להתוועד..

עושיין לו נס מנכין לו מזכיותיו

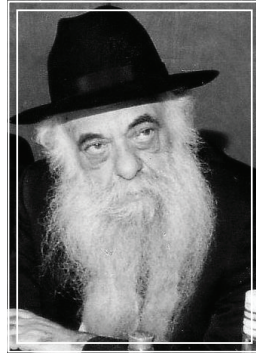
מספר ר' מיכל שי' וישצקי: ר' חאטשע הי' מסוג המשפיעים שלא היו מוסר'ניקעס. כשהי' מתוועד עם הבחורים הי' מסביר הענין שצריך תיקון כמו שהוא, והבחור שאליו התכוון כבר הבין בעצמו שהכוונה אליו.

וממשיך ר' מיכל: הסדר עם הרכבת ברוסיא היה, שבנסוע הרכבת היו המדריגות מתקפלות ונשארו רק הידיות לאחיזה, וכשהגיעה הרכבת לתחנה היו המדריגות נפתחות ליד הדלתות. היו כאלה שאם הגיעו לתחנה והמדריגות היו כבר מקופלות לקראת הנסיעה, היו נאחזים בידיות אף שזה היה סכנה גדולה, כי כשהרכבת נוסעת במהירות גבוהה הרגליים היו נתקעים בגלגלי הרכבת והרבה נפצעו מזה.

פעם ראה ר' חאטשע אחד מתלמידיו שאיחר לרכבת והסתכן לאחוז בידיות, אבל לא אמר לו דבר. בהתוועדות הבאה הסב ר' חאטשע הדברים על מאמר

ר' מיכל וישצקי

ר' יואל כהן

הגמרא¹⁸¹ "עושין לו נס, מנכין לו מזכיותיו" ושאל ר' חאטשע מה הדיוק בלשון מזכיותיו, ולא ממצוותיו או מתורותיו? והסביר זאת בהקדם הדין, שהשמן זית שהשתמשו למנורה בביהמ"ק היה נצרך להיות זך. ומהו שמן זך? הטיפה הראשונה שיוצאת מהזית. המשיך ר' חאטשע ושאל, ומה רע בטיפה השניה? אלא שגוף פרי הזית עשוי מכאלה ורידים דקים, (דינע שטעקלאך) והם מתערבים בהשמן. הטיפה הראשונה היא זכה בלי שום תערובות מגוף הזית עצמו אבל טיפה השניה אף שגם היא מאוד נקיה, אבל, מעט מזעיר מגוף הזית מתערב בשמן ואסור להביא מזה לבית המקדש.

וביאר ר' חאטשע למה דבריו מכוונים: בכלל כל מה שעושים בעבודת השם, לימוד התורה, תפילה וכו' תמיד מעורב גוף האדם ומציאותו, ככה זה... ורק כמה פעמים או אולי פעם אחת, קורה והיהודי מצליח לעבוד את הקב"ה בלי התערבות מציאותו – זך. הנה אם נעשה לו נס אז באמת מנכין לו מתורותיו, ממצוותיו אבל איזה סוג תו"מ? אלה שהם זכיותיו, פון די וואס זיינען געווען נאר פארן אויבערשטן, אז האם לא כדאי לחכות לרכבת הבאה?

מחללי שבת האמיתיים

מספר ר' יואל שי' כהן: בתקופת היות ר' חאטשע משפיע בפולטבה היה סנדלר מסויים שבעקבות הקומוניסטים רודפי הדת, החל לפתוח את הסנדלרייה שלו בשבת. היה זה עוד בתחילת התקופה הקשה של יהודי רוסיה, ובמצב של אז זה נחשב לפרצה רוחנית גדולה. בשנים כתיקונם, מן הסתם יהודים רבים מחבריו היו

מנסים לדבר על ליבו ולשכנע אותו לשנות הנהגתו, אולם באותה תקופה, תעמולה דתית מעין זו הייתה נחשבת אנטי-קומוניסטית, והיה אפשר לשבת עבור כך כמה שנים בסיביר.

בכל שבת בבוקר בדרך למקוה, היה ר' חאטשע עובר דרך חנותו הפתוחה של הסנדלר. פעם במהלך התוועדות התייחס למקרה הסנדלר ואמר להבחורים, שבכל פעם שהוא עובר על יד חנותו של הסנדלר הפתוחה בשבת הוא חש דקירה בלב. הבחורים חשבו שהוא מתכוון לכאב שיש בליבו על חילול השבת של הסנדלר, אך הוא מיד המשיך והסביר: אנו מסתכלים על הסנדלר כעל מחלל שבת, והאמת היא כך – על פי דין הוא אכן מחלל שבת ממש. אולם כאשר אני מתחיל לחשוב מה זה באמת חילול שבת, אזי עולה מחשבה בליבי האם אכן אותו סנדלר מבין מהי שבת ומה גדולה קדושתה? לפי הרושם שמתקבל אצלי, יהודי זה לא למד הרבה הלכות שבת, ומכל שכן שהוא לא למד על משמעותה הפנימית של השבת על פי פנימיות התורה. ואעפ"כ ע"פ הלכה התואר שלו הוא 'מחלל שבת'.

אולם אנחנו יודעים מהי שבת, למדנו על מעלת השבת הן ע"פ נגלה והן ע"פ חסידות. יש לנו הכרה כלשהי במשמעות השבת. אנו מבינים ששבת זה מעת-לעת מיוחד, יום קדוש, שצריך לנצל כל רגע שבו לעבודת ה'. ואם אצלנו עוברים כמה רגעים, חמש עשרה או עשרים דקות, לבטלה, בלא לנצלם לעבודת ה' – מיר זיינען די אמת'ע מחללי שבת!

בשמחתו של הרבי

סיפר ר' מיכאל יהודה ליב הכהן בזכרונותיו: זכורני הפורים דשנת תרפ"ג שאז האבן מיר פארבראכט עם הרי"ף זייער גוט, ודיבר אז הרי"ף מענין המובא בפרע"ח שהמן רצה להמשיך דורמיטא בז"א ולא עלתה בידו וביאר את הענין ע"ד החסידות. ביום כ"ה שבט קבלנו טלגרמה מהרבי הרי"ף צ' שנולד לו נכד מבתו חנה תחי", והי' לנו שמחה גדולה, התוועדנו עם המשפיע ר' חאטשע ז"ל. לעתים קרובות מאד התוועדו עם המשפיע הרה"ח ר' חאטשע ז"ל.

המעשה הוא העיקר

סיפר הרה"ח ר' חיים אשכנזי ע"ה: פעם התוועד ר' חאטשע עם התלמידים במחתרת, ובחוף ניצב אחד התלמידים להשגיח אם מתקרב שוטר. בפנים התוועד ר' חאטשע כמו מימים ימימה בליובאוויטש המעטירה, ותבע מהבחורים עניני עבודת ה'. הבחורים הפנימו את דבריו, וחלקם אף בכו במר לבם על הריחוק שלהם

מהאמת הנדרשת בעבודת ה'. תוך כדי כך, התפרץ הבחור שהשיג מבחוץ והודיע ששוטר מתקרב, על מנת שבעוד מועד יסתתרו כל אחד במקום אחר. מיד קפץ כל בחור ממקומו והתחבא, זה מתחת לספסל וזה מאחורי גזעי עצים שאוחסנו במרתף. אחרי משך זמן נודע שפני השוטר לא היו מיועדות כלל אליהם אלא רק עבר במקום ומיד נשמו כולם לרווחה וחזרו להמשיך בהתוועדות.

שאל אותם ר' חאטשע: לכאורה הרי חשבתם שאתם בסכנה עצומה ומדוע אף אחד מכם לא בכה כפי שעשיתם בהתוועדות, הרי חשבתם סכנה ממשית? ענו לו: וכי מה יעזור לנו הבכי? – היינו צריכים למצוא מחסה ולהתחבא! אמר להם ר' חאטשע: אם כן, מדוע בהתוועדות בכיתם ולא שאלתם מה יועיל לנו הבכי? – זאת אומרת שהבכי הוא לא נבע אך ורק מקדושה, כי צד הקדושה שואף לפעול, ולמצוא דרכים איך לצאת מהבוץ.

מתוועד בפולין

גם באטוואצק התוועד ר' חאטשע לעת מן העתים על אף שלא היה נמנה על הנהלת הישיבה, כמו שמוצאים הננו ביומן הרה"ח אברהם דוב העכט ע"ה – שהגיע מאמריקא ללמוד בישיבה באטוואצק – וכך כותב¹⁸²: "בלילה הי' פארבריינגען בביתו של אחי היקר ר' שלמה זלמן יחי', והי' ב"ה טוב מאד. הר"ר יחזקאל פייגין יחי' הי' המדבר הראשון, ודיבר אודות מעלת הישיבה וענין כ"ק אדמו"ר שליט"א".

וכן סיפר ר' יואל שי' הכהן¹⁸³: "פעם שלח הרבי הריי"צ את ר' חאטשע להתוועד בישיבת תומכי תמימים בפולין. כשהגיע לשם התאספו כל התלמידים וישבו גם המשפיעים ר' ברוך פרידמאן ור' יהודה עבער וישב איתם ר' חאטשע. בתחילה הוא שתק ולקח לחיים, אח"ז אמר "ידוע שהי' בליובאוויטש בחור בשם חאטשע פייגין שאמרו עליו שהוא יכול לחשוב חסידות ואת ההמשך שבועות תרס"ה הוא ידע היטב ואילו היום אין לו אפילו על מה להתוועד"¹⁸⁴. "ואומרים שהרבי הריי"צ רצה לנטוע אצלם ההכרה שבלי לימוד אין מה להתוועד".

סיפר הרה"ח ר' יוסף וויינבערג ע"ה¹⁸⁵: "המשפיעים באטוואצק ר' ברוך פרידמאן

182) תולדות חב"ד בפולין ע' קפה.

183) תשורה מסיום הרמב"ם כפ"ח תשע"א.

184) ובנ"א מהרה"ח ר' שלמה שי' זרחי: פעם התבטא הריי"פ: אמאל איז געווען א בחור [בהתכווננו על עצמו] וואס האט דורכגעטראכט המשך שבועות תרס"ה פינף און צוואנציג מאל, און זעט וואס ווערט אז מיטוט ניט אין עבודתו...

185) ניצוצי אור ע' 192.

ור' חאטשע פייגין היו מדברים תמיד שהבחורים הנמצאים בתומכי תמימים צריכים לצייר לעצמם הציור ווי מען גייט ארויס פון וועלט און זייער מצב דעמאלט. שזהו ענין שמבואר בדא"ח שיש הרבה אנשים שמתעוררים פתאום ויתלהב ליבם ומוחם בתפילה משך זמן מה (בלי נודע להם הסיבה מאין בא עליהם התעוררות זאת), ואחר התפילה כשהולך ועוסק בעניני העולם, יכלה כח ההתעוררות הזאת ואינו פועל עליו. וכמו שפותחים את קריאת שמע באמירת שמע ישראל שהוא יחודא עילאה ואח"כ אומרים בשכמל"ו שהוא יחודא תתאה".

ביארצייט הרשב"ץ

באחת השנים¹⁸⁶, באטוואצק, הורה כ"ק אדמו"ר מהורי"צ לר' חאטשע להתוועד ביום היארצייט של הרשב"ץ. אמנם התלמידים לא הכירוהו, ואף ר' חאטשע לא הכירו, אבל הם קבלו הוראה להתוועד.

עם ר"י מתמיד

סיפר ר' מענדל פוטרפס ע"ה¹⁸⁷: בהתוועדות שהתקיימה בין גדולי החסידים, ישבו יחד הרב יחזקאל פייגין והרב יצחק מתמיד ו"ביטשו" אחד את השני, עד שבסופה של ההתוועדות אמר ר' חאטשע לר' איטשע: איר זיינט טאקע א גרויסער עובד, אבער איר האט אויך אביסל רע, אין עשי' איז דאך רובו ככולו כו' אין יצירה כו' און אפי' אין בריאה ווי הויך ס'איז איז פאראן מיעוט רע, ור' איטשע קיבל את דבריו מתוך התבטלות מוחלטת. וסיים ר' מענדל: אה! כמה נאה הי' לראות את זה.

186) ע"פ השמועה (הרה"ח ר' י"י שי' גורארי' מדיטרויט). הרשב"ץ נפטר בט"ו סיון תרס"ה.

187) ר' מענדל ע' 149.

פרק אחד עשר

מכתבי התעוררות לאנ"ש

מתוקף תפקידיו הרבים ובמיוחד בעניני המעמד, הרבה ר' חאטשע להתכתב עם עסקני וקהל אנ"ש. רבים ממכתבים אלו נכתבו באופן של קירוב ורוויים ברגש ובלחלוחית חסידית ובעיקר רגש ותביעה להתקשרות באילנא דחיי – כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ. לפנינו לקט ממכתבים אלו. בראשית הדברים וכהקדמה ראוי לציין שר' חאטשע שלח מאות מכתבים להרה"ח ר' ישראל דזייקאבסאן שהי' הרוח החיים באמריקה. לאחר פטירתו בתשל"ה ונכדו ר' יעקב ליב שי' אלטיין מסר להרבי את חבילת המכתבים, התבטא הרבי "איך האב אלעמאל געוואוסט אז ס'איז א גרויסער אוצר אבער איך האב ניט משער געווען אויף אזוי פיל"¹⁸⁸.

התקשרות לכ"ק

ו' שבט תרצ"ז: "והוא דבר מותרי לגמרי דרייען דעם רבין שליט"א די קאפ.. רק סדר יותר. והנני חושב שתתקן הדבר אי"ה אשר בענינים הנוגעים לכ"ק יהי' סדר יותר."

כ"ט כסלו תרצ"ה: "ועוד בשנת תרפ"ב עלה לראות מכתב שלו אשר כתב עוד לא טמאתי שפתי לבקש מהשי"ת על גשמיות של.. לאחר עלייתו בעבודתו בשנים עשר שנה נראה ענין כזה תוכל לשער עד כמה הגיע אם כי.. למותר שידעו ענין כזה בכ"ז אבקשך ידידי אשר ענין כזה לא תגלהו בדבר הדמע כי יכול להגיע לאזניים כאלו אשר יוכלו לגשם הדבר ואין זה ענין כלל. כוונתי אשר יכולים לתפוס הענין כפשוטו כי בכלל מובן אז מיר נעמען יעדער זאך נאך די אייגענע חושים און מיר האבן ניט קיין חוש אין א ציור ואס איז ניט נתפס אין גשם כלל און קען און רעט אויך ועגין גשם. ומי לנו גדול משבטי ישראל אשר מבואר בחסידות אשר לכן לא

הכירו את יוסף אף כי מבואר הטעם שיצא בלא חתימת זקן ובא בחתימת זקן אבל מבואר בחסידות כי אין זה טעם מספיק והלא היו שבטי ישראל והאם לא הי' ביכולתם להכיר נשמת ישראל אחד השבטים גם בהשתנות הציור החיצוני, אך מבואר כי נשמת יוסף הי' גבוה במעלה מערכם והם ידעו אחת אשר שבטי ישראל המה מרכבה כמו האבות רק מרכבתא תתאה דבי"ע אבל מרכבה וידעו אשר להיות מרכבה צריכים להיות מובדל מעניני העולם, וע"כ בחרו להיות רועי צאן להיות בשדות ובמדבריות פרושים מבני אדם ויוסף הי' עסוק בגשמיות לא ציירו ענין כזה וזה הי' סתירה להכרתם ומכש"כ פחותי ערך כמונו אשר כל ציור שאצין מיר פון אונזערע נידעריגע חושים".

כ"ט כסלו תרצ"ה: "הנני חושב הרבה פעמים בזה בטעם הדבר למה באמת צריכים ההשתדלות והכתיבה בזה הלא מבואר בחסידות כי נשמות גבוהות הוא אצלם בחי' לחם מן השמיים אך לדעתי הוא ההפרש בין נשמות גבוהות ונשמות כלליות וע"כ מצד הנשמות השייכים אליהם אשר זהו מחסד השם בכדי שיהיו כלים לקבל השפעה שע"י הצדיק וע"כ מוכרח הצדיק לקבל מהם וממילא זהו לפי הדור אם אכשור דרי נעשה כ"ז ממילא שהנשמות המקושרים ממלאים חובתם מעצמם באהבה וחיבה בלי התערורות וכשלא אכשור דרא מוכרח ההתעסקות בזה להביא לפועל".

כ"ב אדר תרצ"ז: "הננו צריכים להיות במסירה לכ"ק למעלה משכלנו תאמין לי אשר בעת כתיבת המכתבים והערכתם לא הי' לי כלל הבנה בהענין אמנם לבד האמונה כבר נוכחנו לדעת אשר הרבה ענינים שהציע כ"ק שהיו רחוקים לגמרי והזמן והפועל הראה קרובם".

עניני עבודה

כ"ז חשוון תרצ"ט: "באמת מוצא הנני לנכון לא לנגוע בשאלתי הפרטית שבקשתי ממך, עד כמה שלבי גס בדברי עמך אודות הענינים הכללים שלנו, הנה לבי מכווצה ביותר כשצריך אני לדבר אודות ענין פרטי שלי, כן הוא טבעי, אמנם ההכרח לא יגונה, וההכרח מוציא את האדם מגדרו". (וכן יש להוסיף מכתב מת"ש).

כ"ח כסלו תרצ"א: "כי כמוני כמוך נחליתי ר"ל במחלת בקורת. ומובן לך אשר הנסיון אצלי גדול יותר כי הנני תמיד בקירוב ורואה את אלו אשר יתהלכון סביב כו' אך בכ"ז גיב איך זיך אחאפ לאחר כל הטענות הצודקות ווא בין איך פאר פארין".

כ"ח כסלו תרצ"א: "פעלט אונז אביסעלע דאוונען און אביסעלע קריאת שמע שעל המטה. כי לפועל אז מיא הערט זיך צוא צוא דיא ענינים הידועים כמו הוי'

אלקינו שכחינו וחיותינו הוי', כמו ששמענו ביאור הדבר בפ' ויצא יו"ד כסלו דהאי שתא. (ובאמת שמעתי שם חידוש דבר שההמשכה לישראל מש' הוי' ע"י מעביר הטבע. שבאמת יש בזה הרבה להבין ולהתבונן). ובהתבוננתי בהענין ווערט ביטער אויף וויפיל מיא איז ווייט פון יחוד הוי' ואלקים גאר ווייט. ואז ממילא כל הבקורת עכ"פ נופלים וכל הטענות ותביעות מתבטלים, און מיא חאפט זיך אז דיא טענות איז צוא זיך. וכל התירוצים בהבל יסודם".

כ"ז אדר תרצ"א: "כשאני לעצמי הנני נהנה בהזדמנות כזו כשאקבל ביטושים כמו אלו. מובן שההנאה בהרגש השכל לא בהרגש הלב".

כ"ט כסלו תרצ"ז: "בדבר הספרים, בכלל, הנני עוסק בדברים כמו, אלו מעשה קוף. אין לי בזה שום מושג, למה זה כל הענין. אמנם באמת הנני בענין כזה, בטבעי נעים לי יותר, כי בדבר שיש לי אחיזה בשכל הרי אז יש לי בזה חקירות [ו]הערות, ובדבר שהוא למעלה לגמרי משכלי, כשהנני רואה הנהגה מכ"ק, וביותר כשהדבר לפרקים עוד מופרך משכלי, יעמאלט איז מיר געשמאקער. [מביא תוכן המאמר דחנוכה דיוונים היו נגד חוקים ואעפ"כ גם משפטים צ"ל בקב"ע ובסיום כותב:] הבאתי האריכות, אפשר כבר ידוע לך הענין ממאמרים אחרים, אבער דער ענין איז א געשמאקער והבאתיו בהנוגע לענין הנ"ל לקיום דברי רבי, שצריך להיות ג"כ בביטול".

טבת תרצ"ו: "היו יכולים לראות שמחה של מצוה, אז א אייניקל הייבט זיך אן לערנען לייגן תפלין, היתה שמחה גדולה, ואמר מאמר וחזקת והיית לאיש, אך מתוכן המאמר הי' נראה אז מיר האבן אלע געמעגט אנהייבן לייגן תפלין...".

כ"ז תמוז תרח"צ: "הנה ימים אלו עלה לי ללמוד עם בני יחי' בפרק ל"ב בתניא ובהביאור על זה בספר דרך מצותיך ובלמוד העיוני עשה עלי רושם רב אשר הנני עומד עדיין תחת זה הרושם עד כמה נוגע הפירוד בכלל בין ישראל ח"ו ומזה למדתי בהרגש לבבי עד כמה נוגע בהפירוד בין תמימים ח"ו בהנוגע להראש שלנו וד"ל".

י' אד"ש תרצ"ה: "וזהו מחשבתי הרגילה שהנני חושב זה לעצמי. וארום שטייענדיק אין אונזער מצב, וואס א גאנצע וואך איז ועגיגן דאוונען אפ גערעט, און חסידות בעיון אויפין שפיץ מעסער, און מילא מובן וואס פאר א שבת עס איז. פאלט אמאל אריין א מחשבה, נאכין מאנען באיי זיך, הנה"ב מטיל הרהור, נו בדוחק דארפין זיין א חסידעשער בעל הבית, ניט וי מען האט זיך אמאל געטראכט. און עס האלט אפ אט די מחשבה, אז יעדערער במצבו הרוחני וי די השגחה העליונה האט עם געבראכט, אויף ויפיל ער איז מצד החושים ולימודו שייך לפנימיות. קען מען זיך פון דעם ניט אויסטאן".

י"ג אייר תרצ"א: "ואני בעצמי לא בכל עת הנני עומד בו ואז אינני כותב אבל הנני יודע אז שנפילה היא אצלי והגשמה מהעדר בקדש עצמך במותר לך והדומה הויות העולם ומלאו ובטח הנך ג"כ כן. וע"כ קבע לך זמן להניח ידך על עיניך ותעמיק לצייר במוחך אותן הימים שהיית עומד בתפילה והתבוננות או אף בלימוד דא"ח כראוי בהיותך.. ותזכור עכ"פ במוחך אותו ההרגש שהי' לך אז ולו הי' כן היינו מוצאים בעצמינו מיעוט מסירתינו לזה הענין הנפשי שלנו, אבל בכל אופן מודה הנני באמת שהנך אצלי בין היחידים אשר עכ"פ יודעים העול שלהם בענין זה".

ט' אדר תרצ"ט: "וגם לי בא הרבה פעמים שהנני בא בטענה, ואח"כ נראה שאין מה לטעון וע"כ באמת הסכמתי בעצמי להתנהג באופן על כל ענין לשאול מקודם בלשון הרגיל אצל החכמים אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה".

י"ב תשרי תרצ"ט: "ימי אלול וימים הנוראים ובין כסא לעשור הם ימים שאין פנאי וע"כ לא כתבתי זה זמן נכון וגם ממך לא הי' מכתב (אל תחשדני שהנני עסוק כ"כ בתשובה עד שאין פנאי לשארי ענינים אין לכחד האמת כי אינו כן ואדרבה זה יום השמיני און עס איז נאך קיין אן הייב ניט אבל בכל אופן אין פנאי)".

י"ב תשרי תרצ"ט: "לולא דמסתפינא שגם ממכתבי זה תתרגז עלי, הייתי אומר לך בענין זה שבקי' לחסידותי, האם כן הוא הדרך, שני ידידים תמימים כשמדברים לפרקים אפשר בלשון ניט אויסגערעכנט כ"כ, הנה זה המכתב הרביעי אשר הנך מזכיר זה בהתרגשות והתרגזות, כן הדבר מוכרחים שנינו לקראת מעט באריכות יותר קריאת שמע שעל המטה כי אז לא הייתי כותב לך דברים המדאיבים רוחך, ואתה לא היית תופסם כ"כ בחריפות. צר לי עוד בזה, כי סוף כל סוף יגיע גם לכ"ק עגמ"נ מזה כי כל מכתביך שיש בהם איזה ענין השייך להעבודה הכללית, הרי הנני מראם לכ"ק וממילא הרי קורא גם זאת, תוכל להבין ווי ער וועט קוקן אויף אונז ביידען, וגם בלא זה הרי הנני משער ווי ער קוקט אויף מיר (המשך המכתב מובא לקמן בפרק 'דיבורים פנימיים')".

י"ב תשרי תרצ"ט: "גם לי יש חסרון כזה, פון צופיל אויסגערעכנט, הנה חושב הנני שזה אצלי מצד גסות הלבושים וחסרון במדת הבטחון".

כ"ז ניסן תרצ"ו: "כל אחד יש לו העגמ"נ שלו הפרטי בגשמיות, וגם ברוחניות בטח אז מי גיט ניט זיך אחאפ ווא מי האלט, און בא ועלכע יאהרין מי האלט וערט מען אופגערעקט, רק כפי שהנני מרגיש בעצמי בחוש, איז א מי האלט וען בא אהרגש פון עבודה פנימית לפרקים פעם בשמיטה הנה אז וערט מען אופגערעקט אויף זיך, ובא"ל הנה וערט מען אופגערעקט אויף יענעם".

כ"ז תמוז תרח"צ: "וחזבתי הדבר על עצמי והרגשתי אשר כמה פעמים עולה לי

ג"כ כן כי אומרים לי דבר און איך פיל זיך געטראפן ואח"כ הנני רואה כי לא כיוונו שום דבר להקניטני רק יצא הדבר כי יש דברים שהנני בעצמי חושב שצריכים לתיקון און אפט מאל איז טוט וויי פון זיי זייער זיך אליין אבל יש סיבות בדבר שאינם מתתקנים. במילא אז יענער זאגט מיר אן כוונות אז מיא האט דאס געדארפט מתקן זיין דוכט זיך אז יענער מיינט עפעס מיר אריינזאגן."

ט"ז שבט תרצ"ט: "וכדרכי בכל דבר אשר בשביל לסתור דעת ובפרט הרגש הזולת בראשונה צריכים למצוא חלקי החיוב והנתינת מקום לסברתו והרגשו ולהסביר אח"כ אשר לא הכצעקתה".

י"ג כסלו תרצ"ט: "אבל חסר לנו אם כן השעבוד האמיתי מחסיד לרבי. שמעתי זה כבר מכ"ק אדמו"ר שליט"א מאמר בענין קבלה של עבד אמיתי לאדון או למלך הנה השעבוד צריך להיות בכל הכחות וזה הוא אמיתית ענין העבדות היינו לא רק בהפועל שהוא השעבוד של כח הפעולה בלבד. וביאר אז בכל הכוחות ושעבוד השכל שהוא בשני ענינים אמיתית ענין השעבוד הוא אז בא אים לייגט זיך ניט אנדערש וי בא דעם אדון הגם בעצמו אין לו הבנה והשגה אבל ההנחה בפשיטות הוא כמו אצל האדון זהו אמיתית ענין השעבוד של כח השכל ועכ"פ כששומע דעת אדונו ומלכו הנה ההודאה לא חיצונית בלבד רק הודאה פנימית שאח"כ מבין הוא ג"כ און בא אים לייגט זיך אפ אז אזוי איז דאס כאלו לא תבין אחרת מעולם, זהו אמיתית ענין העבודה און אזוי דארף זיין אחסיד צו א רבי'ן (אלו הדברים האחרונים כמובן זהו הוספה שלי ולא אמר אז כן בהמאמר ובכלל הנה המאמר שמעתי עדיין בפטרבורג ומובן כי לא תבנה יסוד כי כתבתי רק הענין ולא הלשון במכוון ובדיוק)".

י"ב טבת תרפ"ט: "בלי ספק אשר כשעובר חצי שנה ואין כותבים שום מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א בלי ספק מתעלם ומתעמעם זיך רגש ההתקשרות".

י"ב טבת תרפ"ט: "הרבה חסידות הננו לומדים או האריכות בתפלה הוא כדבעי. כמה פעמים בשבוע הנך מאריך בקריאת שמע שעהמ"ט. תזכור ותצייר לנגד עיניך ישראל זוראוויצער, ותעמידו נגד הרה"ג ישראל יאקאבסאן, ותראה עד כמה איז דאס אפ גיפארין (אינני בא ח"ו לומר רק לך, גם אני כמותך בזה ואולי גרוע ח"ו וכו')".

י"א אב תרצ"א: "שאינני במדריגה כזה לאמר אשר הן ולאו שוים אצלי אם ניכר פעולתי או לא אבל בכ"ז עכ"פ צריכים אנו לזכור שישנה במציאות עכ"פ מדריגת הביטול אם כי אינה אצלינו, וצריכים ליטול חלק באמת מצד האמת לא מצד הסובבים את האמת".

ה' אב תרצ"ב: "הנני משתדל אשר האמת יהי' נר לרגלי והשם יושיעני, כי כבר

הגענו לעת כזאת בימי חיינו השי"ת יאריך ימינו, אשר צריכים א טראכטאן ועגין דעם אמת וו האלט מען אין דעם, מיט א אמת".

י"ט אב תרצ"ב: "בעת שעומדים בענין ורוצים לצאת ממנו הנה אז העבודה היא כעין הכרחית וארעית והיא בכלל עבודה בבחי' אחוריים בל' החסידות ואין ממנה פירות הראויים".

ט"ו אדר תרפ"ט: "עוד הפעם אזכירך מהצעתי במכתבי הקודם. להשתדל שיתחילו ללמוד לכה"פ פעם בשבוע דא"ח מתוך הספרי ודרושי כ"ק אדמו"ר שליט"א והי' נותן זה הרבה".

כ"ה סיון תרצ"א: "ועצת רז"ל לזה הוא להיות בו יראת שמים שאז דבריו נשמעים, וזהו ודאי עצה אמיתית, אך אולי כבד זה לו בזמן קצר הנה גם זה הוא עצת רז"ל דברי חכמים בנחת נשמעים אשר לדעתי מרומז בזה ג"כ כשהם בנחת אז נשמעים וכן נראה בחוש, זהו מאמר המוסגר, עס וילט זיך אמאל גלאט ריידין".

ב' תמוז תרצ"א: "ידוע המאמר מאוד הנך אהוב לי אבל האמת אהוב מכולם והלואי יהי' כן שהאמת יהי' אהוב מכל און מיא זאל האלטין חאץ בא אשטיקיל אמת כי לע"ע איז מען ואייט פון אמת כי האלטין באיין אמת הייסט ניט זאגין נאר קאיין ליגין כי ח"ו אז מיא האלט בא שקר און עניניי הבל ושקר מיט א אמת רחוקים מאד מאחד האמת. הארכתני למדי אך פשוט אז מי רעט, פאר רעט מען זיך".

ט"ו אב תרצ"א: "מה נשמע אצלך בפרטי אם לפרקים לפחות הנך לומד איזה מאמר בעיון כבשנים קדמוניות ואם לפרקים רחוקים קוראים את שמע על המטה כדרוש ואם לפרקים תאריך בתפילה, הודיעני ואשמח שלפחות ישנם עדיין מי שמביא לפועל האמור בדא"ח".

י"ז שבט תרצ"ב: "ואם לפעמים אין ההרגש כ"כ כראוי כי באמת צריכים לעבודה והתעסקות הכבידה הלזאת הרגש פנימי בכללות ענין הרבי ובענין המעמד ולא כל העתים שוות כי רחוקים הננו כעת מעבודה פנימית וכל עניניו וההרגשים שלנו רובם בנוים על זכרונות ימי קדם ולא כל העתים שוות אבל צריכים אנו להשתדל להתבונן לזכור אותם ציורי ההרגשים פנימיים שעמדנו בהם מכבר אשר זה הוא הוא האמת הברור וכל ההמצאות וקושיות וספיקות שונות זהו בא מהחלודה שעלה על נפשינו האלקית מרוב השיקוע בעניני עוה"ז ומהעדד העבודה בקדש עצמך במותר לך ומסירכות הנפש האמורים בדרוש מי א-ל-ל כמון כו' בלקו"ת על כן נדמה לנו כל עניני שטות ומדות רעות שזהו לשם שמים. אל תחשדני ידידי שהנני בא אליך בדברי תוכחה ומוסר, רק אגב דאתא לידן רעט זיך ואס ביי זיך אויפין הארצין ועגין

זיך ובכלל כמוני כמוך מלאי יגון ותוגה של העדר העבודה האמיתית אבל אחר כל זה כבר נאמר לנו אשר מדת המלכות מושרשת בעתיק אשר פירושו בעבודה אשר ע"י קבלת עול מעוררים תענוג הנפש".

ט"ז תמוז תרצ"ג: "זכורני אשר פעם בליובאוויטש בעת הפארבריינגען, איני זוכר אם הי' בש"ת או ב"ט כסלו אמר א' המסובין (יצא מעט מהגדרה ע"י השמחה יתירה) בזה"ל רבי האט מיך אין זינען, והשיב לו כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע האט מיך אין הארצין, והי' זה מענה על בקשתו".

ו' כסלו תרצ"ד: "ממכתבך הי' נראה אשר הקפידא היא עלי. מצד אחד הי' צר לי מאוד מזה כי למה לי קפידא מידיד ישן על לא חמס באפי, ובכלל ווילט זיך ניט לשאת על עצמי צער של מי שיהי' ובפרט, אך מצד אחד שמחתי כי כך צריך להיות וכמדומה שכתבתי לך פעם הפתגם הידוע על כל קאטאסטראפע שתהי' במסילת הברזל המענה סטרעלאצניק, הוא האיש פשוט העומד ומטה מסילות ע"פ סדר ידוע המודיעים לו, ווינאוואט, אולי הנך זוכר עוד פירושו בל' רוסי, לא יגע זה לעניני כ"ק אשר שמחתי בזה היתה כפולה. הא' מצד עניני כ"ק, והב' מצדך כי סוף כל סוף הנני מאמין באמונת אומן ובאמת כבד לי לומר מאמין כי מעת עמדי על משמרתי ראיתי זה בחוש אשר אלו העושים באמת במסירה ונתינה לעניני כ"ק הנה סוף כל סוף נראה תוצאות פעולותיהם להם בעצמם ולא רק אחרי מלא שנותיהם יאריך השי"ת שנות כולנו כ"א גם בפורותיהם בעוה"ז פשוט בגשמיות כלים אל הרוחניות וע"ד ארון נושא את נושאו והוא דבר מוחשי אצלי בראי' חושיית וכן מוחשי אצלי ח"ו ההפכי. יעזר השי"ת לאלו אשר ל"ע לקחו להם דרך שטותיו ונלכדו בנסיונות המתרעם על רבו המהרהר אחר רבו, אשר לו התראינו יש הרבה מה לדבר בזה אבל בכתב כבד להאריך כי בדיבור רואים מתי הגיע העת להפסיק הדיבור כי כבר רואים אשר נגעו בהניערווין של השומע אבל לא כן בכתובה".

ו' כסלו תרצ"ד: "ואם שגיתי בזה תסלח לי אבל לא אאמין לך כי שגיתי בזה עד שתכתוב לי כי בדקת עצמך באיזה פעמים בקריאת שמע שעל המטה כי אז הוא הזמן של בדיקת עצמו וכל היום אף בעת התפלה שלנו הבל הוא".

י"ז אדר תרצ"ז: "תשתדל פארבריינגען אפט והעיקר הכל, עלינו להשתדל אליין זיין חסידישע אידן ממילא ועט זיך נאך איימעצער קענען אן וארימען".

בני אמעריקע

כ"ו תשרי תרצ"ט: "אשר כל אחד יהי' מי שיהי' מבני אמעריקע שיבא, לדעתי אינו שייך שיאכל האכילה שאוכלים בהשיבה".

ר' שלמה זלמן העכט

כ"ד טבת תרצ"ג: "אנשי אמעריקע מורגלים בכלל אז יעדער זאך פרווט מען צו ליב ביזנעס".

כ"ח כסלו תרח"צ: "הנני חושב אשר באמעריקע אין כ"כ שנה לחסידים בין מתנגדים ג"כ כי החסידים אינם חסידים כ"כ והמתנגדים אינם מתנגדים כ"כ".

י"ב אדר תרצ"ב: "כי על אתר תוכל לידע אם יש ממש בדבריו או זהו אמעריקאנער בלאף".

בקשר לסיפור מצבו של ר' שלמה זלמן העכט - חתנו של ר' ישראל דזייקאבסאהן בבואו ללמוד באטוואצק

ו' אלול תרח"צ: "ובדבר שכתבת כי בדעתך שיבואו [ש"ז העכט וזוגתו] הנה אי"ה מצדי כל האפשרי באופני קרוב לא יחסר ואשתדל לפעול על הנהלת הישיבה שישומו אליו לב ביחוד".

י"ב תשרי תרצ"ט: "וראיני בפשיטות וכבר נוכחתי לדעת אשר גם בעיניי כאלו אם אומר כ"ק דבר צריכים לקיים בזהירות וע"כ מצאנו כבר בחצר שהנני דר בו ושם הרי גם מר דובין וזוג' ואחר יום הכפורים נתבונן בזה במה יעלה, שלא יעלה יותר מכמו שעל הפענסיאנאט. בכלל אף כי לא דיברתי עמו עדיין בלימוד אבל בכללות געפעלט ער מיר שטארק און ב"ה דיר האט אפ געגאלטין השי"ת".

כ"ו תשרי תרצ"ט: "שכרו [ש"ז העכט וזוגתו] דירה בהחצר שהנני דר בו, גם הרבנית, גם מר דובין אשר בזמן הראשון ודאי טוב הדבר אשר לא תהי' גלמודה שעת שיהי' בעלה בהישיבה ובכלל גם בהחינוך לנהל סידור הבית בזמן הראשון טוב שתהי' בקרוב עם הנ"ל".

כ"ח תשרי תרצ"ט: "פ"ש מבניך ז"ע הי' אצלי ואתמול בלילה היו בביתי".

י"ז חשוון תרצ"ט: "בהנוגע לחתנך ג"כ הי' ראוי שיהי' מכתבים אליהם [להנהלת תו"ת] אמנם האמת כי שם לא התחשבתי עם שום דבר, ולא חכיתי שישאלו ממני ולבד סידור הגשמי הנה גם בסידור הרוחני התערבתי, ודברים שלא נראו לי דיברתי עם כ"ק תיכף וקרא להררי"ע ונעשה שינוים כפי דעת כ"ק וכן אי"ה גם על להבא הוא אצלי כיוצא מהכלל". (למען האמת מוצא הנני לנכון להעירך, והוא כי בכלל ידוע לך כי הנהלת תומכי תמימים היא מסכת בפני עצמה ואין לי דעה בזה, ועיקר ההנהלה היא בידי הררי"ע עבער, ועתה המנהל או הנשיא הוא הרש"ג").

מכתב לר' עזריאל זעליג סלונים

י"ג כסלו תרצ"ט: פ"ש מבנין יחיו הרי הם דרים עלי ממש ומתראים לעתים תכופים".

ט"ז שבט תרצ"ט: "ומצאתי אשר צריכים להתחשב גם עם זוג' כי בהלכו כל היום להשיבה הנה בהיותה בסביב נכנסת אלינו לפרקים לא להיות כל היום גלמודה בביתה".

פרק שנים עשר

סיפורים שונים

א. סיפר ר' מענדל פוטרפס ע"ה¹⁸⁹: בהתוועדות שהתקיימה בין גדולי החסידים, ישבו יחד הרב יחזקאל פייגין והרב יצחק מתמיד ו"ביטשו" אחד את השני, עד שבסופה של ההתוועדות אמר ר' האטשע לר' איטשע: איר זיינט טאקע א גרויסער עובד, אבער איר האט אויך אביסל רע, אין עשי' איז דאך רובו ככולו כו' אין יצירה כו' און אפי' אין בריאה ווי הויך ס'איז איז פאראן מיעוט רע, ור' איטשע קיבל את דבריו מתוך התבטלות מוחלטת. וסיים ר' מענדל: אה! כמה נאה הי' לראות את זה.

ב. סיפר ר' צמח גורעוויטש ע"ה¹⁹⁰: פעם אמר לי ר' האטשע: עליך לעשות כפי שאביך (ר' איצ'ע מתמיד) עשה, קיבל תעודת סמיכה ואח"כ קרע אותה.

ג. שח ר' ניסן נמנוב ע"ה¹⁹¹: "בראש-השנה תרפ"ח, בחודש האחרון לשהותו של אדמו"ר הריי"צ ברוסיה, אמר הרבי מאמר דא"ח, אך מחמת הלחץ הנפשי של החסידים – שידעו שהרבי עומד לעזוב את המקום – לא הצליחו לחזור על המאמר בצורה מושלמת. ניגש אפוא ר' האטשע אל הרבי וביקש ממנו שימסור להם את המאמר בכתב. הרבי הסכים לכך אך אמר לו שזה בתנאי שכאשר יחזרו על המאמר, לא יחזרו עליו מתוך הכתב אלא כפי ששמעו אותו בשעת אמירתו. הרבי התבטא כך "ס'איז דאך פאראן דער אור וואס איז אריינגעלייגט אין די ווערטער", ולכן סיכם ר' ניסן, כשחוזרים על מאמר של הרבי, לא מספיק לחזור על האותיות שבכתב, אלא צריכים לחזור עליו עם כל החיות וה'געשמאק', כפי שהיה בשעת אמירתו ע"י הרבי".

ד. בין כסה לעשור תרפ"ח ניתנה רשות מהרבי הריי"צ לכל החסידים לבוא

189) ר' מענדל ע' 149.

190) מהר' ישראל מרדכי ש"י קזמינסקי ששמע מפיו. יראת ה' אוצרו ע' 51.

191) מתוך הספר "ר' ניסן".

ללנינגרד להתראות אתו לפני נסיעתו לריגא מיד לאחרי שמח"ת. הרה"ח ר' מאיר אבצן ע"ה הי' בין הבאים וכה סיפר לימים¹⁹²:

"אקוה שאותו שמח"ת יהא זכור אצלי כל ימי חלדי בעלמא דין. ראשית קודם הקפות דליל שמח"ת בעת שהיתה ההתוועדות (כמדומה בחדר אמו הצדקנית), אמר הרב ר' יחזקאל לאחדים מן הבחורים שבהסכמת כ"ק יוכלו אחדים מן הבחורים להכנס באמצע ההתוועדות, וע"כ נעמוד ומחכה אצל הפתח שיוצאים ממנה אל החצר. והיות שמובן שחברך חברא אית לי, ואפילו אחד מאתנו לא רצה שלא להכנס, ומן הסתם היינו בערך עשרים בחורים אצל הפתח, מובן שכאשר פתח הדלת כל הבחורים נכנסו פנימה ושמעתי שכ"ק אדמו"ר שאל הלא הי' המדובר רק עבור אחדים, וענה ר' חאטשע כולם אהובים, על השאלה כולם ברורים הי' התירוץ כולם גבורים וכן כולם קדושים וכו'¹⁹³...

כמו שהנני זוכר כמדומה לי שכ"ק אדמו"ר שליט"א יבלחט"א עמד במקום קרוב ע"י ר' חאטשע ע"ה. כאשר הגביה אדמו"ר נבג"מ ראשו הק' וראה את כ"ק חתנו עומד, אמר לר' חאטשע: חאטשע, והראה שיתנו מקום עבור כ"ק אדמו"ר שליט"א.

כאשר הגיע הזמן לברכת המזון אמר לי ר' חאטשע: מאיר בריינג דעם רבי'נס שליאפע, והיות שהייתי בער ולא אדע, חלף במחשבתי אם אלך ממקום שהנני עומד להביא כובע אדמו"ר, האוכל לבוא חזרה למקומי. מובן שבחורים שהיו מקודם איזה שנים בתו"ת הקדימו, והרב ליב כהן ע"ה הקדים והביא הכובע.

אחר סיום ההתוועדות אמר אדמו"ר נבג"מ לריי"פ אז ער וויל גיין א ריקוד מיט די תלמידים פון תו"ת, אך בינתיים נכנס אחד לחדרו, כמדומה שהי' בעה"ב מהחצר א גרויסע שישקע, ושהה שם שעות ארוכות, בערך בשעה

192) אורות באפילה.

193) [בשבועון בית משיח גליון 432 באו"א קצת: הרבי הריי"צ אמר פעם לר' חאטשע, כי בכונתו לומר מאמר חסידות בפני הבחורים מה'עידית'. הרבי ציווה עליו להכניס הבחורים המובחרים לחדרו, בכדי לשמוע את המאמר. ר' חאטשע היה בעל קבלת עול עצום, חסיד נפלא, וגם יהודי פיקח מאד... הוא נכנס להזאל והודיע כי הרבי ציווה שהתמימים המובחרים יכנסו לחדר היחידות כדי לשמוע מאמר, והוסיף: הדלת לחדר של הרבי פתוחה עכשיו. התמימים הבינו את הרמז, וכולם נכנסו כמובן. הרבי הרים את עיניו וראה כי כולם נכנסו, ואפע"כ אמר את המאמר. כשיצאו הבחורים אחרי המאמר, שאל הרבי את ר' חאטשע: והרי סיכמנו על הבחורים הטובים? ענה ר' חאטשע: כולם אהובים, הגיב הרבי: נכון, אבל כולם ברורים? לא בטוח, השיב ר' חאטשע, אבל כולם גיבורים, ושוב אומר הרבי: נכון, אבל כולם קדושים? אינני יודע ענה ר' חאטשע, אבל כולם עושים באימה וביראה רצון קונם. והודה לו הרבי].

שלש וחצי בלילה אמר לנו ר' חאטשע כמדומני שיתמהמה שם עוד זמן רב ולא יקויים היעוד, במילא לכו לנוח. אך לדאבוננו בערך בשעה החמישית בוקר שאל אדמו"ר וואו זיינען די בחורים.

ה. הרה"ח ר' שמואל זלמנוב ע"ה הי' כבר כמה שנים אחרי נישואיו, אך טרם זכה להיפקד בזרע של קיימא. פעמים רבות הפצירו ר' שמואל ורעייתו בהרבי הריי"צ שיברכם. הרבי העתיר עליהם תפילות וברכות לרוב ואלו התגשמו עם היולד בנם הבכור ביום ט"ז מנחם אב תרצ"ט. בסעודת ברית המילה של הבן (ששמו בישראל נקרא ישראל יוסף), השתתפו רבים מאנ"ש מוורשא וסביבותיה, וכמובן ראשי הישיבה וחברי ההנהלה. במהלך הסעודה חזר הסבא ר' שרגא פייביש מאמר חסידות ארוך שאמר הרבי (מהורש"ב) נ"ע עוד בימי שבתו ב'תומכי תמימים'. ר' חאטשע, היה בהתפעלות גדולה מכך שר' שרגא זכר את המאמר בעל פה שנים כה רבות. בהתפעלותו הגדולה יצא במחול חסידי עם ר' שרגא על אחד השולחנות¹⁹⁴.

ו. מסופר¹⁹⁵ שבאטוואצק הי' ר' חאטשע גר הרחק מביתו של הרבי הריי"צ. למרות שהי' מגיע לעבודה מוקדם בבוקר, ונשאר עד שבע בערב, לא הי' נכנס אף פעם לביתו של הרבי לטעום דבר מה. פעם פגשה אותו הרבנית והפצירה בו ליכנס ולטעום משהו, אך הוא סירב בתוקף. ניסתה הרבנית לשכנע אותו, ואמרה שמזכיר אחר לא הי' נוהג כמותו אלא הי' נכנס לטעום משהו, השיב לה ר' חאטשע: יתכן שהיום הוא מתחרט.

ור' שלמה שי' גלפרין מוסיף פרטים מה ששמע מחמיו ר' הירשל פוקס ע"ה וכך הוא מספר: ר' חאטשע עבד למעלה מכוחותיו. פעם הציע לו הרבנית נחמה דינה גלאז טיי והוא סירב באמרו איך בין א אנגעשטעלטער כו' והיא אמרה אז יענער פלעגט יע נעמען. ר' חאטשע ענה קען זיין אז עס פארדריסט אים איצטער. הנקודה בזה שלא רצה להיות חלק מהמשפחה¹⁹⁶.

ז. בבי' ניסן בא' השנים¹⁹⁷, יום ההילולא של אדמו"ר הרש"ב, אירגן ר' חאטשע

194) שבועון בית משיח גליון 507. ובגליון 55: "כאשר חזרו [מהברית] הפליאו כולם – והמדובר באריות שבחבורה – את "המאמר שחזר ר' פייוול" באותה סעודה, שלא היה ידוע מקודם לאף אחד מהם, ודובר שהוא מהתקופה בה שימש הרש"פ כ'חוזר' בליובאוויטש".

195) שבועון בית משיח גליון 464.

196) ר' ישראל דזייקאבסאהן שהי' באטוואצק בחודש מנ"א תרצ"ז מספר בזכרונותיו: "באחד הימים ההם הזמינה אותי הרבנית הזקנה (מרת שטערנא שרה אשת אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע) לסעודת ערב, ויחד אחתי הזמינה את המזכיר הרה"ח ר' יחזקאל פייגין...". ויל"ע עם האמור בפנים.

197) לקוטי סיפורי התועודיות (רמז"ג) עמוד 31. מפי הר' ישראל מרדכי שי' קזמינסקי.

מנין שיתפללו סמוך לחדר בו התפללה הרבנית שטערנא שרה נ"ע כדי שתוכל להתפלל עם המנין. ר' חאטשע התפלל בעצמו לפני העמוד ולחזרת הש"ץ המתינו עשרים דקות עד שהרבנית סיימה תפילת שמו"ע.

ח. ברשימות הרה"ח ר' אברהם וויינגארטן ע"ה¹⁹⁸ מופיע סיפור מעניין שסיפר הרה"ח ר' יצחק הכהן הענדל ע"ה:

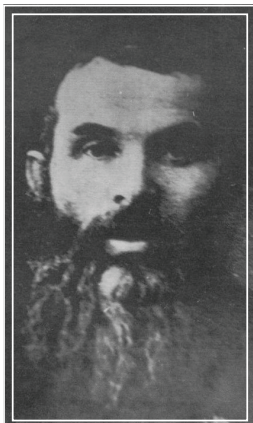
"בשנת תרח"צ בשבת שלפני שבועות אמר הרבי הריי"צ מאמר ד"ה משביעין אותו, ביום א' בבוקר צוה הרבי לר' חאטשע שידפיסו היום את המאמר, [וישלח את המאמר בו ביום לכל המקומות, והי' זה לפלא על גודל המהירות שכבר בבקר הי' כל המאמר מוכן] והוסיף 6 שורות (בהתחלת המאמר) והמאמר התחיל 'ועשית חג שבועות', והרבי נתן לו דף אחד שכתבו בכת"ק מהמאמר להדפיס, ואחר שגמר נתן לו דף שני וכך הלאה במהירות. כאשר גמר אמר לו הרבי: אז מ'וואלט וויסען פון וואנען דער מאמר נעמט זיך וואלט געווען גאר א אנדער התעוררות. אמר ר' חאטשע: אדרבא, יאמר הרבי וועט מען וויסען, צוליב התעוררות איז דאך כדאי, השיב הרבי: אמאל האט מען געענטפערט אז מען וויל אלץ וויסען ווערט מען פרי גרוי (נ"א¹⁹⁹): אז דו וועסט אלץ וויסן וועסטו געך אלט ווערן).

הרה"ח ר' מרדכי חפץ, שחזר מאמריקא בסוף חודש אייר, נכנס אחרי שבועות להרבי ליחידות למסור פ"ש פרטי מאנ"ש בארה"ב. כאשר יצא ראו כולם שהוא מבולבל (ונעשה ממש כאיש אחר) וכאשר שאלו אותו מה סיפר לו הרבי השיב שהרבי אמר לו שלא יאמר לשום אדם. ר' חאטשע השתוקק לשמוע ממנו, כי ר' מרדכי אמר לו שהרבי אמר לו אודות המאמר דחג השבועות.

הזמין ר' חאטשע את ר' מרדכי לאכול עמו בביתו פת ערבית ונתן לו משקה, עד שר' מרדכי התחיל לספר שהרבי סיפר לו (מגודל הנח"ר אחרי שדווח להרבי מכל מה שנעשה באמריקא): האלב צוויי ביינאכט (במוצ"ש) ליגענדיק אויפן בעטל, איז דער טאטע געקומען צו מיר (בלבוש נשמה) און ער האט מיר געזאגט: "עס איז זייער גוט וואס דו האסט געזאגט דעם מאמר, דעם מאמר האט דער מהר"ש געזאגט לאנג צוריק [און עס איז בא אים ניט רעכט געווארן און היינט בשעת דו האסט געזאגט דעם מאמר, איז געווארן בא מיר רעכט דער מאמר] דרוק אפ דער מאמר און לייג צו

198) ניצוצי אור ע' 166.

199) סה"מ תרח"צ ע' IV.

ר' מרדכי חפץ

זעקס שורות און דער התחלה זאל זיין ועשית חג שבועות", האב זיך ניט געקענט איינהאלטן איך בין גלייך אראפ פון בעט און איך האב אנגעהויבן שרייבן". [וברשימה אחרת כותב ר"א וויינגארטן: "דער טאטע האט מיר געגעבן א יישר כח"].

ט. סיפר רש"ח קסלמן שכאשר הרבי הריי"צ שלח משפיעים לקהילות אנ"ש, אמר המזכיר ר' חאטשע פייגין: 'כאשר מתמסרים אל המשפיעים, בדרך ממילא נהיים מקושרים אל הרבי'. [וראה שיחת שמח"ת תרפ"ט המועתק בפרק השיחות].

י. לקמן שתי אפיזודות על תקופה זו מפיו של המקובל הרה"ג ר' מנחם זאב גרינגלאס ע"ה מתלמידי תו"ת באטוואצק²⁰⁰:

"כשבא הרה"ג רש"ז שניאורסאהן (זלמן לאדז'ער) ע"ה לביקור אצל כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בי"ט כסלו תרצ"ט ועמד בפתח חדר היחידות בהמתינו להיכנס לקודש פנימה, אמר החסיד ר' יחזקאל פייגין הי"ד, לבחורים שבאו לשם לתפילת מנחה מהישיבה: "איר האט קיין שכל ניט, ווען ר' זלמן פלעגט קומען אין ליובאוויטש פלעגן מיר זיך וואלגערן ארום אים עפעס צו נאשען און וואו זייט איר וכו'" כששמע זאת ר' זלמן הניף ידו בביטול באמרו: אה, עז איז ניטא וואס צו הערן..

וועד מעשה פלא: בזמן שלמדתי בישיבה באטוואצק בשנת תרצ"ט סיפרו על ר' חאטשע פייגין שפעם נכנס לאדמו"ר מוהריי"צ וראה שם את אדמו"ר מהורש"ב! היה זה קרוב לעשרים שנה אחרי ההסתלקות..."

יא. אחר פרוץ מלחה"ע שיגר ר' חאטשע מכתב בהול לר' ישראל דזייקאבסאהן ובו דרישה ותביעה נמרצת לעשות כל אשר בידם להשתדל להציל את הרמ"ש מאירופה לארה"ב "השפעתו על הנוער, כשרונותיו יראת השמים והופעתו המרשימה - יוכלו לסייע במשימת המסת הכפור האמריקאני" כך קולט ר' חאטשע בחושו הבריא כשהוא מציין לבסוף כי רוחב דעתו בינתו ותקופו הם התרופה למדינה קשה כארה"ב²⁰¹.

200) לקוטי סיפורי התוועדויות (רמז"ג).

201) 'לב לדעת'.

יב. פעם הציע ר' חאטשע בחור מסויים לשידוך בשביל קרובתו. כשחזרה מהפגישה אמרה לו מי נתת לי? הרי אין לו שכל.... הגיב ר' חאטשע זה רצייתי לראות, אויב דו וועסט כאפן איז ער ניט פאר דיר און אויב דו וועסט ניט כאפן איז ער טאקע פאר דיר.... ואז הציע לה את אחד מחשובי התמימים.

יג. סיפר ר' מענדל פוטרפס: באחד ממשפחות אנ"ש ברוסיא יצאו כמה ילדים לתרבות רעה, מלבד אחד שנהיה בחור חסידי וכו'. למשך תקופה ארוכה (שנה וחצי) דחה את חזרתו הביתה, כדי שלא יושפע מהסביבה השלילית, אך הגיע זמן שהאמא דרשה את חזרתו, והיה חייב לנסוע. לפני הנסיעה, דרש ממנו ר' חאטשע שלא יכנס לשום וויכוחים עם אף אחד בעניני דעות. לא משום שאין האמת עם חסידות ח"ו, אלא כיון שאתה אולי לא מתכוון עם כל האמת של הנפש האלוקית שלך, והרי הוא מתכוון עם כל האמת של הנפש הבהמית שלו, וממילא למרות היותו טועה, הנה בכוחה של האמת אולי ינצח.

פרק שלושה עשר

אמרות וביטויים מפי ר' האטשע

- א. "עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן": עזות פנים - דער וואס האט א שטארקע פנימיות, קען גיין אין גיהנם, דאס הייסט אויף דער גאס און דער גאס וועט ניט משפיע זיין אויף אים, אבער בושת פנים - דער וואס האט א שוואכע פנימיות, דארף גיין אין גן עדן, אין ישיבת תומכי תמימים לערנען²⁰².
- ב. כאשר הרבי (מהורש"ב) נ"ע פתח את ישיבת תומכי תמימים, היו איזה גברים ששאלוהו: וואס האט איר אויפגעטאן מיט דעם? והשיב: אין דרייסיק יאר ארום וועט מען זעהן. זה הי' בשנת תרנ"ז, ובתרפ"ז הי' המאסר של הרבי הרי"צ עבור עבודתו בהפצת היהדות במסירות נפש, שבזה ניכר הפעולה דהתייסדות תומכי תמימים, ובזה התמימים ברוסיא חיים וקיימים²⁰³.
- ג. כאשר שני אנשים מתווכחים בבירור סוגיא, ואחד מהם ניגש לארון הספרים כדי להוציא ספר ולהוכיח את צדקת דבריו - על מה הוא חושב בדרכו לארון? האם לא על הנושא המדובר? כך גם צריך להיות היחס כאשר מישוהו התפלל בעבודה, ובדרכו ללימוד התורה הוא ניגש לאכול. עליו להיות מונח בעבודת התפלה גם בשעה זו. אל לו להרגיש טעם ועונג באכילה. ה'עובדים' לא מנעו מאכילה, אך הם לא חשו בה כל טעם²⁰⁴.
- ד. כשמתבוננים בשעת התפילה ב"מה רבו מעשיך ה'", יכול השכל האנושי להגיע להשגות נעלות יותר מהשכלתם של המלאכים העליונים²⁰⁵.

202) התמים (מוסף לבית משיח) גליון טו.

203) התמים שם.

204) ר' מענדל ע' 177.

205) ר' מענדל 190.

ה. "כי נכסוף נכספתה לבית אביך למה גנבת את אלקי": נכסוף נכספתה - באמת יש לך כוסף לדברים גשמיים והמותרים, לבית אביך - היינו הרגילות שלך, אבל למה גנבת את אלקי - למה לך לערב שזהו לשם שמים, לגנוב ולומר שזהו מצד הקדושה?²⁰⁶

ו. "אך און וויי" היה ר' חאטשע רגיל לומר, "אז ס'ווערט גוט פון גארניט און ס'ווערט ניט גוט פון גארניט" - כאשר אתה נהנה ונהיה לך טוב מדברים שהם לא כלום, שאין בהם שום תוכן ומשמעות, ולאידך, כאשר אתה מצטער ונהיה לך לא טוב מדברים שהם לא כלום, שאין להם ובהם שום תוכן ומשמעות. [ור' מענדל היה מטעים ומפרשו למשל, כשאומרים עליך דברים טובים, ואתה נהנה ממה שמסתכלים עליך בעין טובה, כאשר לאמיתו של דבר אין לזה שום "כיסוי" אמיתי, ולאידך כאשר מבטשים ומקניטים אותך ומגלים ברבים את המומים שבך, אבוי לך אם זה מה שגורם לך להיות עצוב, לא עצם העובדה של המומים שבך אלא מה שאומרים עליך ומסתכלים עליך בעין שמאלית]²⁰⁷.

ז. פעם התוועד בתשעת הימים ואמר: את החורבן צריך כל אחד לראות בו בעצמו - חורבן המוח וחורבן הלב²⁰⁸.

ח. הי' מפרש מה שכתב אדה"ז בחינוך קטן לפני שער היחוד והאמונה: "אמונה הטהורה - אז ס'איז ניט פארשמוציקט מיט שכל אנושי"²⁰⁹.

ט. ר' אשר ששונקין סיפר כי בהיותו ביחידות לאחר צאתו מרוסיה פנה אליו הרבי בלשון רבים. הוא שאל: רבי! מדוע פונה אלי הרבי בלשון רבים ומרחקני?! "השיב הרבי: "הרי נראים הינכם מבוגרים יותר מאביכם". המשך ר' אשר ושאל: "רבי! שמעתי בעצמי מר' חאטשע פייגין, כי חסיד מזדקן בגילו אך אינו מזדקן ברוחו". הרבי קיבל את דבריו במאור פנים, ופנה אליו בלשון יחיד"²¹⁰.

י. אמר פעם ר' חאטשע בהתוועדות חסידית: הגיהנם שלי יותר גדול מהגיהנם שלכם, היות שאני לומד יותר חסידות, וא"כ אני בבחי' יודע את רבונו...²¹¹.

(206 רשימות דברים ע' 281.

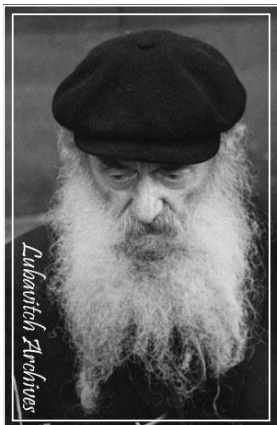
(207 בית משיח 133 מאת הרה"ח ר' לוי"צ גינזבורג.

(208 ר' מענדל ע' 355.

(209 ר' מענדל ע' 355. בבית משיח גליון 510, שהרי"פ הי' מתבטא "די פארשטוקענע שכל אנושי".

(210 אוצר החסידים ע' 448:

(211 ר' מענדל ע' 244.

ר' אשר שונקין

יא. מי שמוכרח לטעום בבוקר קודם התפלה יותר נכון שיטול ידיו ויאכל פת לחם עם מים ואין בזה משום מותרות כו' משא"כ במיני מזונות שייך בזה מותרות ותאוות נה"ב. (אבל ר' יהושע אייזיק בארוך התנגד לזה, באומרו כי על פי שולחן ערוך, הנה מזונות (בשיעור קטן) אינו נקרא קביעות סעודה, מה שאין כן פת לחם גמור)²¹².

יב. כשיהודי יעלה למעלה, ישאלוהו: למדת נגלה? יענה: לא הי' לי ראש טוב, למדת חסידות? יענה: לא הי' לי לב, אבל כשישאלוהו: משקה האסטו געטרונקען? האסט דאך געהאט א לאך! ועל זה אין מה לענות²¹³.

יג. ר' האטשע התבטא פעם שמה שלבני חוץ לארץ הוא דבר ברור, אצל בני ארץ ישראל הינו יגיעה גדולה²¹⁴.

יד. כשיודעים מה לא יודעים הוי ג"כ ידיעה בדא"ח²¹⁵.

טו. הבעל-שם-טוב אמר שאחרי מאה שנה יבוא עוד הפעם לגלות את תורתו, ומאה שנה וחמישה חדשים לערך לאחר פטירתו של הבעל שם טוב נולד כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שכן הבעל שם טוב הסתלק בחג השבועות תק"כ, והרבי נ"ע נולד בכ" מר חשוון תרכ"א. הרבי נ"ע אמר פעם על הסיפור הנ"ל בהתוועדות: הרוז'ינער (הצדיק רבי ישראל מרוז'ין) אמר שהוא הבעל שם טוב, ואני אומר שאני הבעל שם טוב. אמר על כך ר' האטשע²¹⁶: זאת אומרת שחסידות חב"ד היא תורת הבעל שם טוב.

טז. בתפילת שחרית בברכת יוצר אור אומרים "ובנעימה קדושה" ופירש ר' האטשע שהנעימות צריך להיות רק מקדושה ולא מדברים זרים²¹⁷.

(212) מרשימת ר' מנחם זאב גרינגלאז ע"ה. תשורה רבינוביץ-ירוסלבסקי תשס"ד.

(213) מפי ר' ארי' ליב שיי' קפלן.

(214) מפי ר' שלום דובער שיי' בוטמאן, ומובא בספר תורת אמת ע' 171.

(215) מפי ר' משה שיי' לברטוב. קובץ הערות וביאורים אהלי תורה גליון 756 ע' 28.

(216) תשורה רבינוביץ-ירוסלבסקי תשס"ד. וכן בבית משיח גליון 491 מרשימות רא"ב בלסופסקי מה ששמע מגדולי החסידים.

(217) מפי ר' משה רובין ע"ה.

יז. חסיד הוא מי שגם אויב עס טרעפט זיך אמאל אז מען זינדיקט באנאכט פונדעסטוועגן דאווענט ער דעם נעקסטן טאג²¹⁸.

יח. למה אומרים מזמור שיר חנוכת הבית בכל יום, האם זו סגולה? דלכאו' הרי מזמור זה אמר דוד המלך לפני אלפים שנה ומה זה שייך אלינו? אלא שדוד הוא מל' דאצי' והוא נשמה כללית וזה שייך לכל אחד ואחד²¹⁹.

יט. ידוע שכשהרבי הריי"צ נחלה הי' קשה לו לדבר. פעם בהתועדות הסביר ר' חאטשע שאין זה שלרבי נעשה קשה לדבר אלא שהעולם נעשה כ"כ גראב שא"א לשמוע את קולו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ באופן ברור²²⁰.

כ. באחת ההתועדויות בתקופה שהרבי הריי"צ לא חש בטוב סיפרו שכאשר חש כ"ק אדמו"ר ברגליו עוד בהיותו בפולין וקשתה עליו ההליכה, דיבר פעם הרה"ח ר' חאטשע אודות זה ואמר: מדוע המחלה של כ"ק אדמו"ר שליט"א הוא דוקא ברגליו הקי'? וביאר: כי המוח טוב וגם הלב הוא טוב (בנוגע לעצמו), ורק בהרגלים שזה קשור עם החסידים שם ישנה מחלה, ולכן רפואת הרגליים תלויה בהחסידים!

כא. מרשימות ר"א וויינגארטן: הרה"ח ר' יחזקאל פייגין סיפר פעם: כאשר הבעל שם טוב היה גר במעזיבוז, היתה אשר שהיתה גרה ליד מעזיבוז, ותמיד היתה מביאה אל הבעש"ט ותלמידיו ביצים, חלב, חמאה, וכבינה, בשר ועופות וכדומה. אשה זו היתה אחת ממקורות הפרנסה של הבעש"ט. פעם אחת בנסעה בעגלה בדרכה אל הבעש"ט נפלה אל תוך הנהר ונטבעה. כאשר שמעכ זאת הבעש"ט הוא גזר על הנהר שיתייבש וייעקר ממקומו, אך השר של הנהר למעלה טען לפני בית דין של מעלה שהוא עשה את רצונו של ה'ב"ה שהאשה תטבע בנהר ומדוע עליו לעבור ממקומו?

לבסוף פסקו בבית דין של מעלה שהנהר אכן צריך להתייבש ולעבור ממקומו, מאחר שהבעש"ט גזר כן, אך אם אחד מילדיו של הבעש"ט יעבור דרך מקום זה יוכל הנהר לחזור למקומו ולהטביע אותו, ורק הבעש"ט עצמו יוכל להצילו.

בשמעו זאת ציוה הבעש"ט לפני הסתלקותו אל בנו הרה"ק ר' צבי ובנותיו שיזהרו ולא יסעו על דרך זו. ואכן ר' צבי היה תמיד מצוה את הבעל עגלה לא

(218) ע"פ השמועה.

(219) מהרב ר' ישראל פרידמאן שי'.

(220) מר' יואל הכהן שי' ויש מייחסים ווארט זה לר"י מתמיד הי"ד.

לנסוע על דרך זו. פעם אחת בנסעו בעגלה נרדם ר' צבי והבעל עגלה חשב לעצמו הפעם אוכל לנסוע בדרך זו כדי לקצר את הדרך, וכן עשה ויעבור בדרך זו, והעגלה התחילה לטבוע, הבעל עגלה החל לזעוק, ור' צבי התעורר וראה שחיינו נתונים בסכנה והוא החל לטבוע אך לפתע ראה ר' צבי נר דולק מוחזק בידי מישהו (אך לא היה יכול לראות את פניו) והוא נמשך אחרי הנר עד שיצא מן הנהר.

למחרת בלילה בא אליו אביו הבעש"ט בחלום הלילה, ואמר לו: דע לך אני ירדתי להציל אותך, ולצורך זה הייתי צריך להתלבש בלבוש על נשמתני.

וסיים הר"י פייגין: עד כאן סיפור המעשה כפי שנדפס בספרים אך שמעתי אשר הבעש"ט הוסיף ואמר לר' צבי: אילו הייתי יודע שהאוויר של העולם הזה (שהוא מגושם כל כך) יפעול כל כך על הלבוש של נשמתני, לא הייתי חס עליך לירד ולהצילך!²²¹

כב. כשר' האטשע שמע מהרבי הרי"צ את המשך תרצ"ד הידוע בעמקותו, שאל ר' האטשע בבדיחותא הרי המאמרים האלו הם כל כך עמוקים ומה יחדש משיח?²²²

כג. ר' האטשע סיפר פעם שכ"ק אדמו"ר מהר"ש שאל פעם את אביו כ"ק אדמו"ר הצ"צ, האם יש עתה צדיקים נסתרים? השיב לו הצ"צ כן ושניים מהם נוסעים ללויבאוויטש²²³.

כד. ר' האטשע לא היה בעל מנגן אבל היתה לו הבנה גדולה בחסידות. פעם שאלו אותו הרי מי שאין לו חוש בנגינה אין לו חוש בחסידות, והשיב ר' האטשע אמנם איני מנגן אבל יש לי חוש בנגינה שכן אני מבין בנגינה אם מנגנים הניגון כמו שצריך ומבחין כאשר מנגנים את הניגון שלא כדבעי אם מחסרים איזו בבא וכיו"ב²²⁴.

כה. ר' חיים ליברמן סיפר פעם שר' האטשע הי' צועק עליו מה אתה עסוק כ"כ עם הספרים? זיץ און לערן!²²⁵

(221) בית משיח גליון 332.

(222) ע"פ השמועה.

(223) שטורם.נט מאת ר' יהושע שי' מונדשיין.

(224) ליקוטי סיפורי התועודיות (מרמ"ז גרינגלאס) עמוד 402. ואילו ר' נחמן שפירא אומר בשם ר' יואל הכהן שר' האטשע ענה שיכול להבחין בין מארש לוואלאך ועד"ו סיפר רשד"ב וויינבערג בשם אביו הר"י. אחרים מספרים שהרה"ח ר' מרדכי חפץ אמר כן.

(225) מפי הר' ישראל מרדכי שי' קזמינסקי.

כו. פעם הסביר לתלמידיו את מצות אחדות ה', וביאר בטוב טעם את החידוש הגדול של הבעש"ט שאין שום מציאות, לעומת ההבנה שהיתה עד תקופת הבעש"ט; שאמנם אין להקב"ה שותפים אך יש מציאות מבלעדו. קם אחד הבחורים ונזדעק; איך יתכן לחשוב שיש מציאות? הרי לא יתכן שיהודי מאמין, שומר תורה ומצוות יחשוב כך! הגיב על כך ר' חאטשע: אכן לאחר גילוי תורת החסידות, כאשר לומדים את חידושו של הבעש"ט, מתבוננים בו היטב עד שהוא נקלט ו"מונח" היטב במוח, מגיעים למצב שבו קשה להבין איך בכלל חשבו אי פעם אחרת²²⁶.

כז. אחד התמימים שאל פעם את ר' חאטשע: מהי ה'עבודה' של אחד שלא לומד ולא הולך בדרך החסידות, הרי כל האמונה שלו היא רק שאין עוד הקדוש ברוך הוא, וזה הרי גם גוי ישר ואמיתי מסכים. אם כן, מה ועל מה יש לו מלחמה עם היצר שלו? מילא אנו, שלומדים שאין עוד מציאות כלל וכלל מלבד הקב"ה והצמצום הוא לא כפשוטו, ובכל זאת לנגד העיניים אנו רואים עולם מציאותי הסותר לכאורה את הנלמד, אנו צריכים לעבוד נגד החושים, נגד השכל וההגיון, ממש נגד המוסכמות הכי הכי ברורות בעולם - הרי זו עבודה עצומה.

אך מי שרחוק מכל זה, מה הבעיה שלו? הרי הוא יוצא מתוך הנחת יסוד המקובלת אפילו על גוי ואם כן מה היא עבודתם של אלו שאינם יודעים מהי האמונה האמיתית, וסבורים שיש מציאות של עולם אשר ה' ברא אותו אי פעם לאחר ש"פינה את השטח" מנוכחותו חס ושלום, והוא רק משקיף עליו מרחוק אז על מה הם צריכים "לעבוד"? הרי היצר הרע מן הסתם מאד מרוצה מהנחת היסוד שלהם, וגם מכל מה שמשתלשל ממנה....

אמר לו ר' יחזקאל שאין לו יכולת להסביר זאת, מכיוון שאינו מסוגל להבין את הלך מחשבתו של מי שאינו שייך ללימוד חסידות, ואינך יכול "להיכנס לראש שלו"²²⁷.

כח. חושך כה גדול הי' בשנים הקשות בכרית המועצות בזמן שלטון הקומוניסטים שלחמו בכל התקופה ביהדות ובחסידות אך חסידי חב"ד בראשות הרבי הריי"צ לא נכנעו והמשיכו בדרכי התורה, פתחו מוסדות חינוך, בתי כנסת, מקוואות וכו'.

מסופר שבתוך החושך הזה צעדו פעם מספר חסידים וביניהם הרב החסיד ר' יחזקאל פייגין הי"ד, לפתע הם ראו שוטר ופחדו ממנו מאוד. שוטר כזה יכול לעצור

(226) ללמוד איך להתפלל ח"א ע' רמ.

(227) שבעון בית משיח גליון 567 מהרה"ח ר' חיים אשכנזי ע"ה.

אותם, וללא כל עילה וסיבה ממשית לגרום למאסר והגלי' לסיביר ואף גרוע מכך.

הם פתחו במנוסה והתחבאו מתחת גשר סמוך עד יעבור זעם. בינתיים שוחחו ביניהם ואחד מהם שאל: כיון שלשקר אין רגלים כיצד יתכן שהשקר של הקומוניסטים כ"כ חזק ותקיף? כיצד שקר כה גס מרתיע ומפחיד יהודים העובדים את ה' באמת? ענה ר' יחזקאל: "זוהי האמת של השקר", כלומר, השקר עד הסוף עם כל החוצפה והגסות ומכאן כוחו²²⁸.

כט. בלקו"ת פ' בלק בד"ה מה טוב כתוב 'למה ירדה הנשמה למטה' וממשיך שיש בזה כמה תירוצים והתירוץ האמיתי וכו' וחאטשע הי' אומר שלאדה"ז הי' כמה תירוצים ושקו"ט וע"כ הקדים וכתב שיש בזה כמה תירוצים אך התירוץ האמיתי כו'²²⁹. וכן פעם²³⁰ שאל ר' חאטשע למה חוזר אדה"ז בהרבה מאמרים על השאלה למה ירדה הנשמה למטה, והסביר שכל אחד ואחד צריך שישאלו לעצמו שאלה זו וצריך לחשוב לעצמו למה ירדה נשמתו למטה, והאם עושה משהו בזה.

ל. פעם בלמדו מאמר חסידות בהגיעו לתיבות "כשיתבונן האדם..". הגיב: מי זה ה"אדם" הזה שמוזכר תמיד בחסידות שהוא מתבונן והוא עובד וכו'? וכי יש פה איזה אדם מושכר שמתבונן ועובד? דאס מיינט מען דאך מיר און דיר!! [הלא הכוונה בה"אדם" הוא אתה ואני!]²³¹.

לא. סיפר ר' הירשל פוקס ע"ה: "פעם חלה שמואל ליב (בנו של ר' חאטשע) ובש"ק הלכתי לביתו לבקרו, בהיותי שמה שאל אצלינו ר' חאטשע מה אתם לומדים בחסידות? עניתי שעכשיו סיימנו ללמוד המשך שבועות תרס"ה, ענה ר' חאטשע סיימתם? המשך לא מסיימים"²³².

לב. קטע ממכתב: "ידוע מאמרז"ל כי אפילו ריש כו' משמיא קא ממנו, ולכאו' מה חידשו בזה רו"ל הרי ודאי הדבר כי הכל בהשגחה עליונה וממילא ודאי כי משמיא קא ממנו אכן לדעתי הכוונה בזה כי כל התמנות הבאה לאדם משמיא קא ממנו שנותנים לו כוחות על משמיא דורכצופירן את הענין

(228) ללמוד איך להתפלל ח"א ע' רצה.

(229) מפי הרב ישראל פרידמאן שי'. והסביר שאינו דומה כשמגיעים למסקנא שלא ע"י שקלא וטריא או ע"י שקו"ט ע"כ הקדים וכתב שיש בזה כמה תירוצים.

(230) ע"פ השמועה.

(231) מר' שלום שי' פלדמן.

(232) בנוסח אחר מפי בנו ר' בערל שי' פוקס: "אני כבר למדתי ההמשך כמה פעמים ועדיין לא התחלתי..". ומוסיף הרב פוקס לספר שפעם ביקר בביתו של ר' חאטשע בש"ק אה"צ [בשעת סעודת שבת] וראה את ר' חאטשע לומד שו"ע אדה"ז עם משפחתו.

הנמסר לו וע"כ התחזק ועבוד בכחך זה והשי"ת יצליח לך ולא תתפעל מאיזה [ענין] של ניגוד צריכים לאהוב האמת מפני שהוא אמת ולהשתדל בזה לעבוד באמת בכל זה".

לג. קטע ממכתב: "שמעתי מא' החסידים הישנים שבשנים הראשונות של כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע התאונן החסיד הנ"ל לפניו שחסר לו התקשרות והשיב לו התקשרות נפש בנפש הוא ע"י התורה ואמר לו ללמוד הכתבים שלו, וכן בנידון דידן אז מ'פועל'ט אויף א אידן ער זאל ווערן צוגעבונדן צו א רבי'ן איז ווערט ער א אנדערער, אין אלע פרטים".

לד. קטע ממכתב: "אחד גולה לברבריא מעלה אני עליכם כו' אשר כשאני לעצמי מפרש הנני אשר אחד גולה, היינו עניין האחד גולה, כשאחד מישראל גולה למרחוק ביותר, דארף זיין דארטן אויך דער השם אחד גולה לגלות שם אחדות ה', ואנו שטעמנו מעץ החיים של תורת החסידות דארפן מיר פארשפרייטן דעם חסידישען אחד. כמבואר בחסידות ענין ופי' אחד".

לה. קטע ממכתב: "ידוע מאמר העולם נאך אשריפה וערט מען ראיין. אמנם באמת זה המאמר מקובל גם מרבותינו הקדושים (ועל דרך שאמרז"ל הרבה פעמים, מאי האי דאמרי אינשי אשר רז"ל מצאו שרש בתורה למאמרי אינשי) ויש מכתב מאדמו"ר הזקן שכתב כי המאמר הזה מוסמך הוא ואמרו בו טעם, להיות כי למעלה מדותיו של הקדוש ברוך הוא, סידון הוא חסד גבורה תפארת, מדת התפארת ידוע כי היא מדת הרחמים ועל מדת הרחמים נאמר כי היא מדתו של יעקב אבינו, נחלה בלי מצרים, כי החסד הוא על מי שראוי, ורק להיות המדה היא חסד אין מדקדקים כל כך עם הראוי, באופן הראוי שלו, אבל צריך להיות ראוי אבל רחמים הוא גם על מי שאינו ראוי, אבל רחמנות הוא עליו ג"כ, וע"כ נקראת מדה זו בלי מצרים יותר.

ועל כן אחרי השריפה, שהשריפה הוא האש והכליון, הרי זה נמשך ממדת הגבורה הנה אח"כ נמשך על אדם זה מדת הרחמים שהיא בלי מצרים וזה יסוד המאמר נאך אשריפה וערט מען ראיין, וכן ענה אדמו"ר הזקן לאחד (או לקהילה אינני זוכר כעת בדיוק) כי ישתדלו לבנות באותו מקום ממש שהי' הבתים הקודמים שאז יותר מוכשר שתחול העושר והרחמים שלמעלה, בכל אופן הנה נקווה כי השם יתברך יחזיר לכבודו ההיזקות במדת הרחמים בעושר גדול אשר יוכל מתוך הרחבה לקבוע עתים לתורה ולהדריך יוצאי חלציו בדרכי התורה והמצות והיושר, ויוכל להחזיק דרכי החסידים בכל עניני אנ"ש ביד רחבה.

לו. קטע ממכתב: "בכלל כך הוא המדה מכבר אשר בעת אשר אחד עושה דבר טוב במסירה ונתינה ימצא בדרכו צער ועגמת נפש. כמדומה שכבר סיפרתי

לך מעשה שהי' ברוסטוב אם הנך זוכר הי' שם ביהכנ"ס נוסח אר"י בשם חאשמייניקס שול, הכרתי אותו וסיפר לי פעם אשר הבית הכנסת יסד הי' כי הי' עשיר ונתן חלק מביתו להבית הכנסת בעת עלה בדעתו לעשות זאת שאל מכ"ק רבינו זצוקללה"ה מבג"מ זי"ע אם יעשה זאת או אולי יותר נכון אשר ילך להתפלל ויהי' לו שכר פסיעות והשיב לו רבינו שיעשה הבית הכנסת והוא דבר טוב וסימן יהי' לו אשר עושה דבר טוב אשר בהבית הכנסת עוד יהי' זמן אז מען ועט עס געבין פעץ. וכן הי' המעשה כי זה סיפר לי בשבוע הזאת אשר קיבל שם הפעץ, לעצמי הסברתי הענין כי בכל דבר טוב שעושים הנה הנה"ב עושה את שלו ומוצא בזה פניית עצמו איזה הרגש ישות או שארי פנייות ואם הדבר טוב רובו ככולו רק נשארה הפני' הנה מחסד הוי' מסבב ענינים כאלו אשר מקבל מהדבר טוב צער ח"ו ואז מתחרט על הדבר כמובן אשר החרטה הוא ג"כ מהנה"ב ובזה מתחרט מהפני' היינו בחשבו ואס האב איך דאס געדארפט ונשאר רק ענין הרוחני בלבד. שמעתי פעם בדרך דרוש מאחד שלכן כתוב ולבכותה בבי' זעירא להיות כי מיתת שרה היתה סבתה בפועל עקידת יצחק וזה הי' ע"י מעשה השטן בכדי שאברהם יתחרט על העקידה ח"ו וע"כ בכה מעט כו".

לז. קטע ממכתב: "פעם בעת התוועדות בליובאוויטש אמר אחד מבני אה"ק לפני כ"ק אדמו"ר משיח ועט דאך קומען פרייער אין ארץ ישראל, והשיב כ"ק רבנו זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע משיח ועט קומען וואו מי לערנט חסידות אויב מי ועט אין ארץ ישראל אן הויבן לערנען חסידות ועט ער קומען פרייער אין ארץ ישראל".

לח. קטע ממכתב: "מספרים בין החסידים סיפור מחסיד אחד של אדמו"ר הזקן ושמו הי' ר' פנחס רייזעס משקלאו הוא הי' חסיד גדול ביותר ועם זה עשיר גדול ומיוחס ואמר פעם ויפיל ציגל איך האב אין מויער -בית חומה- אזיי פיל טרערין האב איך פארגאסין וי קומט פנחס האבן א מויער. כי החסידים הגדולים לא רצו להיות להם התפשטות יתירה בעולם הזה בבית חומה, אבל כשיש לפנחס חומה אז כשאומר דעה בהנהגת העיר שומעים דבריו ולכן צריך לפנחס חומה, כן אמר החסיד. איננו בערך לאותם החסידים, אבל מ"מ לפי ערך הנה כל בעל שכל ובעל רגש אינו מתפאר בשם טוב ובכבוד שיש לו אבל ראוי להשתמש בזה בשביל עבודת השם יתברך בשם הטוב הזה להשפיע על כאלו שמושפעים אשר גם המה עכ"פ יראו האור הטוב של תורה".

לט. קטע ממכתב: "כן עלה לי לראות זה הרבה פעמים אשר מה שצעירים היו צריכים הרבה יגיעה להבין איזה ענין הנה זקני החסידים האבן דאס גענומען באובנתא דליבא מיט געפיל".

פרק ארבעה עשר

הנהגותיו

מרשימות הרה"ח הרה"ת המקובל ר' מנחם זאב גרינגלאז ע"ה²³³

- א. הי' לובש טלית קטן בשיעור גדול מאד, מלפנים זה הגיע ממש עד הברכיים מלבד חוטי הציצית.
- ב. הי' זהיר מאד להתפלל מנחה קודם השקיעה דווקא ואם לא הי' מנין בזמנו התחיל להתפלל ביחידות. כאשר שהה הרבי הרי"צ באטוואצק, באו בכל יום מנין תלמידים להתפלל בחדר הסמוך להיכל כ"ק. באם אחרו ובאו אחר השקיעה אפילו על איזה רגעים, לא הניחם ר' חאטשע להתפלל בציבור, בהסבירו שזה לא לפי רצונו של כ"ק.²³⁴
- ג. היה נוהג לעמוד בעת אמירת ברכת כהנים של השליח ציבור, ולהביט על תנועות ראשו בעת אמירת יברכך גו'.
- ד. היה מדקדק שלא לברך 'מזונות' אלא על מיני מזונות שנאפו בבליה רכה או על 'לעקאח' של דבש או ביצים בלא תערובת מים.
- ה. בשבת קודש היה לובש בגדי משי.
- ו. אחרי תפלת מנחה של שבת היה אומר את פרק קי"ט מתהילים.
- ז. היה מקפיד שלא לצאת עם חפץ לרה"ר ביו"ט ואפילו בשעת הצורך. אפילו את הטלית היה לובש תחת המלבוש העליון כמו שנהג בשבת מלבד ה'ארבע מינים' בסוכות וענייני אוכל נפש.

(233) תשורה רבינוביץ-ירוסלבסקי תשס"ד.

(234) ומפי ה' ישראל מרדכי שי' קזמינסקי שפעם הגיעו להתפלל כדקה או שתיים אחרי השקיעה וחאצ'ע הי' העשירי להמנין ויצא ואמר שאחרי שקיעה לא מתפללים עם מנין.

המקובל ר' מנחם זאב גרינגלאז

ר' האטשע בעת "צאתכם לשלום" של ר' משה פנחס כץ

- ח. היה מהדר לאכול שמן זית, ואמר שזהו סגולה לזיכרון (או לחיזוק המוחין).
- ט. היה מפליג במנהג חסידים שלא לצייר דיוקן של עצמו, על ידי ציור אומן יד או על ידי צילום (והסביר הענין על פי עבודה).
- י. הי' אומר מודים דרבנן בשחי' אחת מתחילה ועד סוף.

פרק חמשה עשר

בני ביתו

אשתו סאשא

מרת סאשא פייגין נולדה בשנת תרנ"ג בערך, להורי' הר' יהודה [ארי'] ליב ורבקה צייטלין מזוראוויץ. אחיה היה החסיד ר' אהרן אליעזר צייטלין הי"ד שלמד בליובאוויטש ונשלח לארץ גזירה ממנה לא חזר. אחותה היתה מרת חי' אשת הרה"ח ר' שלום פויזנר ע"ה.

מרת סאשא היתה אשה חכמה ונבונת רוח, ועמדה לימין בעלה הדגול שהי' מסור ונתון בלב ונפש לכל עניני הרבי הריי"צ, אף כשהי' כרוך בקשיים בחייהם האישיים כמו השארתם בריגא כשבעלה עבר לוורשא, וכן התגוררותה בהומיל כשבעלה הי' משפיע בפולטבה, ובכלל בעלה הרי היה תמיד עמוס בעבודה יומם ולילה...

העיד עלי' הרה"ח המשפיע הר' אברהם מאיור ע"ה:

"מרת סאשא פייגין היתה צדקנית ממש. דהיינו, דעם העכסטן פאל צדקנית וואס איר זאל זאגן איז זי געווען. דער מהות מענטש איז אין כמורה. אני מכיר אותה טוב, אני מכיר אותה כשהיא היתה ילדה, אני מכיר את אביה, אני מכיר את אמה, הם היו צדיקים ממש. אני מכיר את אחיה, הוא הי' מיקירי התמימים. היא היתה בעלת מדריגה.. קודש קדשים.. זי איז געווען טויזנט מאל גרעסער פאר אים [מבעלה], און חאטשע האט איר מהדר געווען"²³⁵.

וחסידים אף התבטאו עליה "זי איז מער אויבען איידער אונטן".

על היחס והקירבה שלה לבית רבי ניתן ללמוד מהסיפור הבא: פעם שאל הרבי הריי"צ אצל ר' חאטשע לשלום אשתו מרת סאשא, ר' חאטשע לא ידע במה

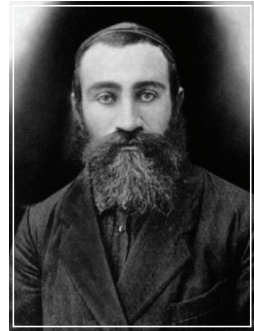

משפחת פייגין בהיותם בריגה

מדובר והרבי הריי"צ הסביר שכשהלך ברחוב ראה אותה בחלון ביתה ופניה נראו חיוורים. ועד"ז סיפר ר' ישראל דזייקאבסאן²³: פעם אחת בהיותי במחיצת קדשו (בפערקולסדארף בשנת תרצ"ז) אמר לי הרבי לפני יציאתי: דא געפינט זיך איצט האטשע'ס בעל-הבית'טע הרבנית סאשא פייגין, זי דארף צו מיר אריינקומען מארגן ארום 12 אזייגער. אט אזוי איז עס דאך... אויסער אלע זאכן בין איך דאך א טאטע און א מאמע, א ברודער און א חבר.

ר' איטשע דער מתמיד היה ידוע בהקפדותו בענייני כשרות ולא היה סומך על כל אחד בהכנת האוכל שלו. שנה אחת בליל ר"ה, ציווה ר' האטשע אל הבחור הירשל פוקס, שילך לביתו לאשתו סאשא להביא אוכל לר' איטשע דער מתמיד.

כי ר' איטשע סמך עליה. הוא הלך וראה איך שסאשא הולכת אנה ואנה בבית במטבח, וכשהבחינה בו שאלה אותו מזה הוא רוצה, ענה שר' חאטשע שלח אותו להביא האוכל לר' איטשע דער מתמיד. אמרה לו: קום אריין, האוכל מוכן בשבילו והיא נתנה לו סיר קטן. הוא פתחו וראה קצת ייאכיל עם גזר. הוא נעמד וחיכה. מרת סאשא הבחינה תוך כדי הלוכה, שהוא עדיין מחכה ושאלה: אינגעלע אינגעלע וואס וילסטו? וענה הירשל: דאס איז דאס? ענתה לו מרת סאשא: עס וועט נאך איבערבלייבן...²³⁷

הגיס ר' אהרן אליעזר צייטלין

מנהג נשי ישראל לומר בסיום מליחת בשר שאם דילגו על איזה מקום יבואו המלאכים און זאלן אנשיטען זאלץ.. פעם שמע ר' חאטשע איך שמרת סאשא אומרת ככה והגיב: לא לא, אל תסמכי על המלאכים תוודאי שבאמת מלחת טוב...

סיפר ר' זושא שי' פוזנר: בליל הסדר באחד מן השנים, ישבו בני המשפחה אצל הוריה. לאחר שתיית הד' כוסות, היתה קצת בגילופין וכמעט שאיבדה את שיווי משקלה ונשפכה המרק שבידיה, התבטאה סאשא בצחות "די קאפ איז ניכטער אבער די פיס זיינען שיכור...".

בנו שמואל [ארי'] ליב

נולד בשנת תרפ"א ברוסטוב. וכפי שר' חאטשע כותב במכתב "שמואל ליבן געבארן 1921 יאהר אין רוסטוב, 15 אפריל".

[ניתן לשער שנקרא על שם שני זקניו הרב שמואל פייגין והרב יהודה [ארי'] ליב צייטלין].

למד בתו"ת בווארשא-אטוואצק בשנים תרצ"ה-צ"ז (שיעורים), קיץ תרצ"ז-תרצ"ט (אולם), ת"ש (דאנקרא), תש"א (ריגא). נהרג על קידה"ש ביחד עם אביו בביהכנ"ס בריגה ע"ה, כן אמרו עדי ראייה לבן דודו ר' יצחק זלמן פוזנר שי'.

באטוואצק הי' החברותא של ר' הירשל פוקס תקופה מסויימת.

237) מפי ר' שלמה שי' גלפריין. ואילו בזכרונו של ר' שמעון שי' פוזנר שר' הירשל סיפר שהאוכל הי' בשביל ר' חאטשע בעצמו.

אחות התמימים בריגה, מאשא פייגין (בעיגול)

בתחתית התמונה - בנותיו של ר' האטשע

הת' שמואל ליב פייגין

הגיס ר' שלום פוזנר ובני משפחתו

על לימודו בדאנקרא מזכיר ר' חאטשע במכתב כ"ח אב ת"ש: "אונזער זון שי' ארי' ליב איז שוין א פאר חדשים געווען צו גאסט בא רפאלס איידים. [נכתב בהסוואה והכוונה שבנו לומד בישיבה בדאנקרא אצל הר"ר ישעי' חנוך הכהן ברכהן]."

בתו מאשא

נולדה בשנת תרפ"ה. היתה חברה באחות התמימים בריגא, כן ניתן לראות בהתמונה המפורסמת של אחות התמימים בריגא עם החסידים ר' מרדכי חפץ ור' אלי' חיים אלטהויז.

בתו רחל

נולדה בשנת תרפ"ז.

בתו חנה

נולדה בשנת תרפ"ח.

בתו עלקא

נולדה כ"ד ניסן תרצ"א.

"ולז"נ אחותה סאשא ובעלה הרה"ח יחזקאל פייגין בנם
שמואל ליב ובנותיהם מאשא רחל, חנה, עלקא הי"ד"
מצבת מרת חיי פוזנר

סיפר הרה"ח ר' יצחק זלמן שי' פוזנר: כשנפטרה אמי מרת חיי פוזנר, אחותה של מרת סאשא, בכ"ו טבת תש"נ, כתבנו בנוסח מצבתה "ולז"נ אחותה סאשא ובעלה הרה"ח יחזקאל פייגין בנם שמואל ליב ובנותיהם הי"ד", כי לא ידענו שמות הבנות, כשהכנסנו את הנוסח להרבי, הרבי הוסיף בכת"ק שמות כל הבנות.

פרק שישה עשר

קובץ התמים, ביאורים בדא"ח

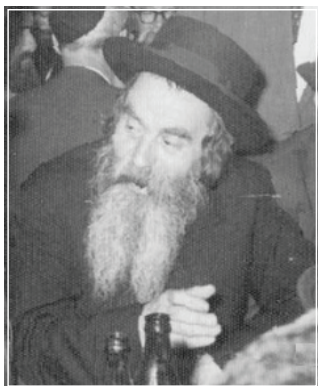

ידוע שר' חאטשע היה משכיל גדול בדא"ח, ולא לחנם הי' העורך של "שערי חסידות" בקובץ התמים. הוא בעצמו ג"כ כתב שם כמה פלפולים בענינים עמוקים בתורת החסידות וכן בתורת הנגלה, ואף זכה שכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו יעיר על תוכן דבריו (ראה רשימות חוברות קמא, קנח). כן זכה שכ"ק ציין לא' הפלפולים שלו במאמר ד"ה מים רבים תשי"ז שמדובר שם בענין התהוות העולם שהוא יש מאין ולא עלה ועלול וז"ל "ראה הגהות לד"ה פתח אלי" – תרנ"ה [ע' לח ואילך] (הועתק קטע זה ב"התמים" ח"א מב ע"א ד"ה וביאורה"ע. ועי"ש ח"ב ע' פח)", ושם ע' פח מצוי פלפולו העמוק של ר' חאטשע בענין זה.

ר' חאטשע זירז את השייכים לזה לשלוח הערותיהם ע"מ להדפיסם בהקובץ. כך לדוגמא כותב אל הרה"ח ר' חיים שאול ברוק ע"ה במכתב מ"ז אדר תרצ"ז: "בטח ראית את קובצי התמים, לא אבוא בארוכה אם נחוץ הוא כ"כ או שכפי ששמעתי אשר הרבה מהתמימים אינם מבינים נחיצותו, עכ"פ כ"ק אדמו"ר שליט"א אומר כי נחוץ הוא ביותר, ורוצה ביותר אשר כל מי שיש ביכולתו ישתתף ככל האפשרי במילוי שעריו וכותב כי יש בלבו על אלו אשר אינם עושים כן וע"כ עד כמה שהנני זוכר אותך ביכולתך ג"כ להשתתף בו במילוי שערי הקובץ והשתדל בזה להיות זריז ולשלוח לנו איזה ענינים, או שאלות הערות והדומה".

ובמכתב י"ד שבט תרצ"ז על אי כתיבה בקובץ התמים: "הרבה צער ועגמ"נ גורם הדבר, אינני מדבר בזה מצערי כי אינו מחויב לשמרני מצער ועגמ"נ, אמנם צער כ"ק אדמו"ר שליט"א מחויב הוא להשתדל להפיגו בעת אשר בידו הדבר".

ר' חאטשע התעסק גם בהפצת ומשלוח קובצי התמים כפי שמובן ממכתביו להר"י דזייקאבסאהן, לדוגמא במכתב כ"ב אדר"ר תרח"צ: "הנה הרשז"ג אמר לי כי הוא הפסיק לשלוח קובצי התמים לאגודת חב"ד יען כי אין משלמים, כשאני לעצמי אינני יכול להתחשב בזה אם שולחים ביחוד עבור קובצים ומצאתי לנכון אשר אגודת חב"ד בתור תל תלפיות צריך להיות שם מכל ענינים כמו אלו, במספר

ר' חיים שאול ברוק

גדול באופן אשר אם ירצה מי ישיג, ולפרקים שיקט מען אריין איינעם, ועל כן שלמתי פה עבור חמישים קובצים ותקבלום. מה שברצוני להעריך אשר אם יכנוס הכנסה עבור הקובצים ובטח תשלם עבורם אז לא תשלח להרש"ז כי אם אלי או על שם כ"ק, אבל יהי' ידוע כי זהו בעד הקובצים, וכן הנני רואה כי אעשה גם בהנוגע להשיחות כי כן צריך להיות לדעתי."

ובמכתב י"ג כסלו תרצ"ט: "ועתה הנני לעוררך על ענין אחד והוא אף כי אין דרכי לדבר מזה, מטעמים שונים, כפי המובן בכל זה מוכרח הנני הפעם לצאת מגדרי, והוא כי כבר דבר הידוע הוא

ולא תוכלו אפשר לידע עדיין כפי שידוע פה המכתבים המתקבלים ממדינות שונות אשר לא ידעו מחסידות כמו אונגארין והדומה, וגם מהשיבות של הליטאים, אחד הטעמים שנפסק יציאתו הוא האמצעים ובאמת התמים יכול להחזיק עצמו ורק כי נשארו לו חובות אצל אחדים מאנ"ש, ולא באו לידי גוביינא הי' באפשרי להמשיך העבודה הלאה.

מובן אשר כבד לי לדבר אודת זה בכלל כי הרי יכולים לחשוך אותי כי הנני בעל פניי להיותי אחד העורכים (אמנם כבר ידוע המילתא דבדיחותא של החסיד ר' ברוך מרדכי) בפרט לדבר עמך אודות מעות כי יותר עניני לדבר עמך דבר סידור ענין המעמד, כל זה מוצא הנני לנכון להעריך כפי שאמר לי המוציא לאור הר"ז גורארי' הנה מגיע לאגודת חב"ד 328 זלאט אינני יודע אפשר ישנם עדיין קובצים שלא נמכרו אמנם לא אפונה אשר חלק גדול כבר נמכר ולו שלמתם המגיע הי' באפשרי להוציא לאור עוד קובץ והנני חושב כי זה טובת הענינים בהנוגע לעבודת אגודת חב"ד שצ"ל מה להראות.

הנני חושב אשר סיבה גדולה כזה טרדותיך ואם תתן על זה איזה מיוטין להתבונן בזה תמצא הדרך איך לסדר הדבר אם כולו או לע"ע לא כולו אבל חלק ממשי מזה, וטוב כפול יהי' בהוצאת התמים כי לבד הפרסום של ענין חב"ד הנה ע"י זה מוצאים מכ"ק מרגליות יקרות שבדרך אחר אין נותנם למשל החומר המוכן להדפסת חוברת השביעית ישנם שם פנינים יקירים אודות כ"ק בעצמו מהיומן שלו ועוד באבות החסידות ומכתבי כ"ק אשר כדאי וטוב שיבאו לגלוי."

עדות מעניינת על עבודת העריכה של ר' האטשע נשמעה מפי הרב יהושע העשיל רייזמן ע"ה שלמד תקופה קצרה בישיבת תורת חיים עד שעבר ללמוד

"הרב ר' יחזקאל פייגין (שערי חסידות)"

שער קובץ התמימים

בישיבת תו"ת בוורשה ואח"כ באטוואצק²³⁸:

"האמת ניתן להאמר כי לא עברתי בגלל לימוד החסידות אלא אך ורק בגלל רמת הלימודים הגבוהה בנגלה. אבל לאחר שכבר הייתי בישיבה וטעמתי את טעמה של תורת החסידות אזי טעמו וראו כי טוב ה' ולא יכולתי להישאר אדיש לנוכח שיעורי החסידות המצויינים שנמסרו ע"י טובי המשפיעים והתחלתי להשקיע את עצמי גם בלימוד תורת החסידות.

מאוחר יותר כתבתי גם בקובץ התמימים שיצא לאור באותם שנים ע"י ראש הישיבה הרב יהודה עבער כתבתי שם גם בנגלה וגם בחסידות. זכורני שפעם התעוררה אצלי קושיא על מה שכתוב בתניא שמהלכם של השמש והירח וכל צבא השמים הוא לכיוון מעריב כי שכונה במעריב, והוקשה לי הלא מלא כל הארץ כבודו ולא רק במעריב. עיינתי רבות בשאלה זו ומצאתי לזה תירוץ מעניין, כתבתי את השאלה יחד עם עוד כמה קושיות בנושא ותירצתי את כל הקושיות.

זאת זוכר אני כי הרבי הרי"צ הסכים עם דעתו של הרב יחזקאל פייגין. היום ניתן לראות בקובץ התמים את שאלותיי ללא התירושים".

להלן מובא כמה ביאורים ממנו בכמה עניני דא"ח, שנשארו לזכרון מתלמידיו ר' בערל גורעוויטש, ר' מענדל פוטערפאס ור' אברהם מאיור ע"ה. וכן כמה ביאורים המלוקטים מתוך איגרותיו.

א. בתניא פמ"ט מבאר שברכות ק"ש הוא הקדמה וקיום לק"ש עצמה לבוא לאהבת 'בכל לבבך' - בשני יצריך שגם הנה"ב יבוא לאהבת ה'. ומבואר בחסידות שהטעם ע"ז שסיפור עבודת המלאכים בברכות ק"ש איך שכולם מקבלים עליהם עומ"ש ואומרים קדוש וברוך זה משפיע על הנה"ב, הוא, כי אין הדינים נמתקים אלא בשרשם, וכשמסבירים לנה"ב עבודת המלאכים, ששרשו מפני שור שבמרכבה, זה פועל עליו. ר' חאטשע הי' מסביר ענין זה במשל²³⁹: כשאומרים למישהו, למה אינך כמו ר' עקיבא או ר' ישמעאל כהן גדול וכיו"ב, יענה שהנהו רחוק ממדרגה כזאת ואיך יכול להדמות, אבל כשאומרים לו למה אינך כמו אביך, זה נוגע לו (עס רירט אים אן).

ב. ר' חאטשע דיבר פעם עם התמימים אודות דברי 'עבודת הקודש' הידועים שאוא"ס יש בו כח הגבול. ואמר שבשעתו הי' בדברים אלו חידוש גדול והם עוררו רעש גדול בין גדולי ישראל. ולכאורה מהו החידוש שיש בו כח הגבול הרי כל יהודי מאמין שהקב"ה ברא את העולם והעולם הוא הרי מוגבל, וא"כ מובן בהכרח שיש בו כח לעשות גבול. ביאר ר' חאטשע שכוונת 'עבודת הקודש' שיש בו כח הגבול היינו לא רק שהוא בורא גבול אלא שהוא עצמו נעשה גבול, וזה מה שעורר רעש גדול²⁴⁰.

ג. סיפר תלמידו הרה"ח ר' מענדל פטרפס ע"ה²⁴¹: המאמר ד"ה ושבתי בשלום עת"ר הוא מאמר בשביל החיצונים דהיינו שמדובר שם אודות חיצוניות. חאטשע האט אים גוט מסביר געווען און האט ארומגערעדט, [בכלל חאטשע האט געהאט א שפראך, ער פלעגט ארומריידן גוט, און ער פלעגט זעהן וועמען עס פעלט און וואס עס פעלט און ער פלעגט אים א זאג טאן]. שמבואר שם שחיצון הוא זה שכבולעו כך פולטו, אז ער דערהערט ניט א ווארט, והסביר שזהו מ"ש כל השוכח דבר א' ממשנתו כו' כי לכתחילה

(239) מהרה"ח ר' יששכר דובער גורעוויטש ע"ה, קובץ צרפת-פרצת תשנ"ד גלין ד ע' 36.

(240) מהרה"ח ר' זלמן שי' גופין בשם הרה"ח ר' אברהם מאיור ע"ה. לפול התלמידים כפ"ח ח"ז ע'

האט ער עס ניט דערהערט. עוד כתוב שם במאמר שצ"ל ממירות אבל לא מהחטאים ועונות, והסביר שאם יתמרמר על חטאיו א"כ המירות יהי' ג"כ בחיצוניות לכן המירות צ"ל על זה שהוא חיצון אז ער דערהערט ניט קיין ווארט.

ד. מה²⁴² שחידש אדה"ז כתוב בהמשך תרס"ו, שבמאמרים הראשונים מדובר שם אודות הטעמים על התהוות העולם, ואדמו"ר נ"ע מביא כמה טעמים ע"ז, בתחילה מביא את טעם האריז"ל לגלות שלימותו, ואח"כ עוד טעם עד שמביא את טעמו של אדה"ז, שעל תאוה לא שואלים שאלות, ואמר ר' חאטשע שלאחרי שני הטעמים הראשונים אפשר לומר שהעולם נתהווה מפני שצריכים את העולם, או מפני הטעם בכדי להראות שלימות הבורא, או מפני הטעם השני, אבל בעיקר הטעם מפני מה נתהווה העולם הוא כי היו צריכים את העולם מצד עצמו. אבל כמו שמסביר זאת אדה"ז שעל תאוה לא שואלים שאלות, אז הרי הפירוש שלא היו צריכים להגיע לעולם עצמו, והעולם מצד עצמו אינו כלום, ובכלל לא צריכים אותו, א"כ מדוע אכן נברא העולם, ע"ז אומר אדה"ז שעל תאוה לא שואלים שאלות.

ה. סיפר ר' מענדל פוטרפס²⁴³: כשלמדנו את האמור בתניא (פל"ז) שבכל פרוטה שאדם נותן לצדקה, הריהו נותן בכך לעני את "חיי נפשו", הקשה ר' חאטשע: הכיצד, והרי הוא נותן בקופה רק פרוטה אחת, ומדוע נחשב הדבר ל"חיי נפשו" של העני? ומיד הסביר וביאר: כשקופת הצדקה מונחת בבית הכנסת ואתה ניגש ונותן צדקה, הרי בכך אתה גורם שגם אחרים ייתנו לקופה זו, וכאשר ישנו עני שמתבייש לחזור על הפתחים והוא מגיע אל גבאי הצדקה, יכול הגבאי לתת לו למחייתו, כך שבזכותך יש לעני "חיי נפשו", ואילו אם אתה לא תשים את הפרוטה בקופת הצדקה, הרי בעקבותיך גם אחרים לא יתנו בקופה, והעני יישאר רעב ללחם. נמצא שאף כי נתת רק פרוטה אחת, הרי בכך החיית את נפש העני.

ולכן חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם ותמיד לחשוב שהכל תלוי רק בו, שכן אף כי הוא עושה ופועל רק מקצת, אך אם הוא יעשה, יעשו ויפעלו בעקבותיו עוד ועוד, כך שהכל תלוי בו ובהנהגתו.

כאשר למדנו את המשך המאמרים משנת עת"ר, זכורני שחאטשע הסביר את משמעות המבואר שם שכאשר ישנה אהבת ה' ללא יראת ה' אפשר

(242) מהרה"ח ר' יואל שי' כהן, זכרון יעקב נח.

(243) מהרה"ח ר' לוי יצחק שי' גינזבורג, בית משיח גליון 133.

להגיע לידי קליפת פלשתים מלשון מבוי המפולש, שלאחרי האהבה וההתלהבות לה' בתפילה מעביר את האהבה וההתלהבות לענייני עולם הזה.

ולכאורה הדברים תמוהים: היתכן, כיצד תהפוך אהבת ה' להיות אהבה לענייני עולם הזה? והוא הסביר: בשעת התפלה, כאשר על ידי ההתבוננות מגיע האדם לאהבת ה', נוצרה בכך התרחבות ופתיחת הלב, ולכן, כאשר אחרי התפילה נתעממה אצלו האהבה לה', משום שאותו ענין שהאיר אצלו בשעת ההתבוננות והתפילה, כבר אינו מאיר אצלו כשגמר להתפלל – אבל אותה התרחבות ופתיחת הלב נשארה קיימת אצלו, ומכיון שנמצא הוא בתנועה של התרחבות ופתיחת הלב, ומאידיך אתה תופסים אצלו ענייני העולם הזה מקום, לפיכך עלולה להפוך אצלו תנועה האהבה שבלב להיות מופנית ח"ו לענייני עולם הזה. ורק ע"י היראה, כאשר הוא עומד על המשמר ואינו מניח ללבו להתפשט מבלי מעצור מפני פחד ה' אשר לנגד עיניו אין סכנה שהאהבה תעבור ותהפוך לענייני העולם הזה.

ועוד הסביר: כאשר ישנה אהבה גדולה לה', והאדם נמצא בתנועה של אהבה, שהיא התפשטות והתרחבות לאלקות מבלי מעצור (יראה), לפעמים לא יוכל לעצור גם כאשר על פי התורה אסור לעשות דבר כזה. למשל, כאשר הוא נמצא בערב חג הסוכות רחוק מן העיר ואין בידו אתרוג לברך עליו בחג, האיסור לצאת חוץ לתחום אינו מאפשר לו להגיע לעיר הסמוכה, אבל רק שם יוכל להשיג אתרוג – הרי גודל ההתלהבות והתשוקה לברך על האתרוג בחג הסוכות פועל אצלו התרחבות והתפשטות, והוא לא יכול לעצור את עצמו שלא לפעול בנגוד להלכה, לפיכך יש צורך דוקא ביראת ה', בביטול מוחלט לרצון העליון, שע"י כך יבצע את הדברים ויפעל אך ורק כפי הרצון, ללא זיז כל שהוא.

כשלמדנו דרך מצוותיך בענין "כי לא ראיתם כל תמונה" – הרחיב חאטשע מאוד את הדיבור בענין האמונה, שכוחה חזק הרבה יותר מהשגה, שהרי השגה היא מוגבלת לפי יכולתו שלו, רק עד כמה שהבין והשיג, ואילו האמונה היא בלתי מוגבלת לגמרי, התוקף שיש ליהודי באמונה הוא לא מחמת הכח שיש בו (שהוא מוגבל), אלא מפני ה' שמאיר בנפשו, והקב"ה הרי הוא בלי גבול לגמרי, ולכן גם תוקף האמונה של יהודי אינו מוגבל כלל.

והוסיף ר' חאטשע: אין פירושו של "כי לא ראיתם כל תמונה" ש"נעבעך" לא ראיתם, ולכן אין לכם ברירה אלא להאמין – אלא שאכן ראיתם ע"י האמונה שהקב"ה הוא "לא תמונה", שהוא למעלה מכל גדר וציור איזה שיהיו!

הוא שאומר רבינו הזקן בחינוך קטן, "האמונה הטהורה והנאמנה" –

"טהורה" שלא "לכלכו" אותה (מ'האט איר ניט פארשמוצט) ע"י השכל האנושי.

1. בשער היחוד והאמונה פ"ט מסביר אדה"ז שכגודל ריחוק הערך בין חכמה למעשה, כך גודל ריחוק הערך בין הקב"ה לחכמה. יתר על כן: המרחק בין חכמה למעשה הוא חמש דרגות בלבד, ואילו הקב"ה נעלה מחכמה ריבוא רבבות מדריגות לאין קץ. אמנם יש להבחין כי בתחילת הדברים כאשר אדה"ז משווה את היחס בין הקב"ה לחכמה ליחס שבין חכמה למעשה, הוא פותח את דבריו בביטוי "כן ממש". בהמשך הוא מרחיב את הפאר וקובע שהיחס הוא "יותר" מהיחס שבין חכמה למעשה, לאחר מכן הוא מוסיף ואומר שהיחס הוא "ריבוא רבבות מדריגות", ולבסוף אומר שהיחס הוא 'לאין קץ'.

ונשאלת השאלה: מאחר ולאמיתו של דבר ריחוק הערך הוא 'לאין קץ' – בלי גבול, מדוע פותח אדה"ז ואומר כי היחס ביניהם שווה – 'כן ממש'?

והסביר ר' חאטשע²⁴⁴ שהסיבה לכך היא כי אילו אדה"ז היה אומר מיד שהפער בין הקב"ה לחכמה הוא לאין קץ, זה בהחלט היה מדגיש את העיקרון שהקב"ה מרום מחכמה, אך היה קשה לקלוט את גודל הריחוק בין הקב"ה לעולמות.

לפיכך הוא מדגיש את הריחוק ביניהם שלב אחרי שלב, בדרך של עליה מלמטה למעלה: ראשית 'כן ממש' – גם הפער שקיים במשל, מלמד על רוממותו של הקב"ה לעומת החכמה. למעלה מכך, הפער גבוה אף 'יותר', ולא סתם אלא 'רבבות מדריגות' עד 'לאין קץ'. כך מקבל ריחוק הערך משמעות חזקה מאוד בהעדר היחס והדמיון בין הקב"ה לחכמה.

2. קטע ממכתב: "חשבתי בענין זה מה שאמר בשער היחוד והאמונה בענין שם הוי' ושם אלקים, שהוא מדת הדין, ואומר שם כי שיתף מדת הרחמים במדת הדין הוא ענין התגלות אלקות ע"י צדיקים ואותות ומופתים שבתורה, דלכאורה במה הוא התגלות אלקות ע"י צדיקים, הוא ג"כ ע"י אותות ומופתים, והי' לו לאמר שם התגלות ע"י אותות ומופתים של צדיקים ושבתורה. אמנם האמת כי צדיקים הם גילוי אלקות בעצם מהותם שלא ע"י מופתים, ומהותם בעצם הוא שיתף מדת הרחמים במדת הדין, וא"כ הדביקות בהם הוא עצמו המתקת הדין דשם אלקים".

ח. קטע ממכתב: "ואם כי ידעתי אשר בהשקפה ראשונה בקראת מכתבי תתפעל ביותר ותאמר א ער איז אדאס אבל בהתבונן היטב חושב הנני אשר זהו בא מהביטול ומסירה של מדות ולא של מוחין הניק' אצלי בטול דתהו ולא בטול דתיקון.

כי מבואר בדא"ח אשר תהו הוא בחי' בהמה ומבואר אשר בהמה היא אותיות בה מה ותיקון הוא בחי' אדם שהוא בגימ' מה ולכאו' יפלא איפה למה זה הלא בכל מקום מבואר אשר הביטול אמיתי הוא בתיקון ותהו הוא בחי' יש ולמה זה תהו הוא בחי' בה מה שפירושו שהביטול הוא בגילוי ותיקון הוא בחי' אדם בגי' מה שידוע שכל גימט' הוא בחי' העלם. והנני חושב בזה כן אשר אמת שהביטול דתהו הוא ביטול גדול יותר ובתוקף הביטול אבל הביטול הוא מצד גילוי העצם למי שבטל אצלו אבל ביטול אמיתי לפנימי' הכוונה ולכן אינו נכנס בפרטי' העניינים הנדרש ובפרטי האופנים של המשפיע כי בגילוי זה היפוך הביטול שהמקבל יחקור בפרטי העניינים הנדרש והכוונה של המשפיע, אבל באמת אם כי הוא ביטול גדול אבל הכלי לביטול זה הוא ישות שירא לגשת אבל חסר בזה הביטול אמיתי להפקיר עצמו בכדי להשלים כוונת המשפיע.

ודוגמא לזה הוא ענין ולא הבישן למד אף שזהו ביטול גדול שמתבייש בפני המשפיע לבא בשאלה מהמשפיע ורק שומע ומקבל דבריו ומ"מ גזרו אומר שאינו מקבל אמיתי ולא למד להיות כי חסר אצלו הביטול האמיתי להמשפיע שיבין שחפץ המשפיע הוא שיתקבל אור שכלו בפנימי'. ואף כי יכול להיות שבשאלתו יכביד על המשפיע ולפעמים בשאלות של שטות אבל אינו משיגח ע"ז, אבל לא כן הבישן אם כי בגילוי הוא ביטול אבל בהעלם יש בזה הרגשת עצמו. אבל בתיקון הוא בגימ' שהביטול בהעלם פירושו בפנימי' ובגילוי לפעמים אינו ניכר כ"כ הביטול, שואל וחוקר, אבל הכונה בזה בכדי לעמוד על אמיתית הכונה. הזמן קצר לחשוב הרבה להביא זה באותיות מסודרים אבל הענין בכללות תבין פעם א' בא לי להגיד לה לפני כ"ק והנני חושב כפי שהי' נראה שהסכים לכללות הענין בפירוש תהו ותיקון".

ט. קטע ממכתב: "ידוע בשם הבעש"ט שלכל ענין שיהי', גם ענין מר בגשמיות, העצה לזה הוא רק שמחה אמיתית (כמובן לא של הוללות וליצנות ח"ו) שעיי"ז ממתיקים הדינים. ונראה הטעם בזה - להיות כי האדם כפי הנהגתו כך הוא פועל למעלה, וכידוע פי' הבעל שם טוב על פסוק ד' צלך גו' שפירש צלך לשון צל, דהקב"ה מצד אהבתו לישראל התקשר אתם להיות להם כצל, שכמו הצל של האדם הוא תמיד כפי התנועות שעושה האדם - כך נעשה

הצל, כן השי"ת עם ישראל עם קרובו, כפי פעולות האדם והרגשיו כך פועל למעלה, ועיי"כ השמחה מעורר למעלה ענין השמחה וזוה ממשיך שיתנהגו עמו למעלה מדרך הטבע, היינו שבטבע גופא יהי' למעלה מדרך הטבע, וממילא נמתקין הדינין והגבורות ע"י השמחה עד למטה מטה".

י. ממכתב כ"ב תמוז תרצ"ד אל הרי"ד: וע"ד הערתך בענין הג' דברים אשר נאמר בהם יהרג ואל יעבור ורצית להסביר טעמו של דבר בענין המבואר בג' בחי' אדם הנה לדבר עם כ"ק אדמו"ר שליט"א לא עלה לי כי מכתבך נתקבל ביום נסיעתו ובעצם הענין הנה אינני מבין דעתך בזה כי זה אינו מספיק עדיין מה שנאמר זה בגידי הרוח חיים וזה בגידי הרגשה כי הלא ודאי כן הוא בהרבה ענינים כמו למשל כל עניני התאוות הם שייך לגידי הרגשה.

ועוד יש ענינים השייכים לגידי רוח חיים וגידי הדם אם לא שנאמר אשר הם הכללים בג' מיני אדם הנ"ל כמו למשל האדם כמו שנחלק בהתלת שליטין מוחא ליבא וכבדא הנה יש גידי המוח הנמשכים בכל הגוף וישנם גידי הלב וגידי הדם ולפי"ז יכולים לומר שענינים אלו כל אחד בענינו מגיע בהכלל כמו למשל שנאמר שענין ע"ז ר"ל נוגע בעצם המוח גופא לא רק בגיד פרטי הנמשך וכן אם נניח שענין העריות שייכים לגידי ההרגש אז נאמר שענין זה נוגע בהכלל לא בגיד פרטי של אבר פרטי, וכן אם נאמר בשפיכות דמים שזה מגיע לא בגיד פרטי של גידי הדם רק בהכלל כולו אבל אז הרי העיקר חסר וצריך ביאור למה כן הוא.

והנה באמת הדבר אשר כבר מילתא אמורה בליקוטי אמרים פ' כ"ד שזהו גזירת הכתוב ולא משום קלות העבירות וחומרן וכמו שהביא שם הראי' מחילול שבת אך אם נאמר שזהו בגליא שבתורה אין טעם ע"ז אבל בפנימית יכולים לומר טעם בזה אז יכולים לומר בזה אשר ישנם ענינים פרטים בענינים אלו אשר הם ענינים כללים ועצמיים אשר נוגעים בכללות הציור אדם העליון.

והוא כי הע"ז הוא מובן הטעם כפשוטו כמו האמונה שהיא יסוד כל המצות ואם אין ח"ו מצווה הרי אין מצוה כן הוא להיפך אשר ענין הע"ז הוא היפך מזה אש אין דרוש ביאורים יתירים ע"ז ואם נרצה לבאר זה בדרך שתפסת בבחי' אדה"ע הנה עיקר ענין אדם העליון הוא כשהוא בבחי' אדמה לעליון היינו שבהספירות שלמע' מאיר האור שלמעל' מבחי' אדה"ע וזהו יסוד כל האורות והכלים וכמו שבאדם הנה מבואר בליקו"א פ' נ"א אשר כללות חיות הנשמה עצמה שורה במוח הראש וזהו היסוד והמקור לכל החיות והכוחות הנמשך אח"כ להחיות את האברים ולכללות החיות הזה הרי הכלי לזה הוא

המוח כשהוא מוח שלם שלמע' הוא ענין החכ' שהיא כלי לאוא"ס שבנפש הו"ע האמונה והביטול והע"ז הרי היא היפך מזה.

וענין גילוי עריות יש לומר בטעמו של דבר שחלוקה משאר תאות והוא ע"פ המבואר בחסידות ההפרש בין השפעה עצמית להשפעת השכל שהמשכת הטפה היא השפעה עצמית ולכן מוליד בדומה לו להיות כי הוא השפעה העצמית וכן מבואר בא' הטעמים אשר המשילו חכמי הקבלה ענין הזיוגים למעל' לזיוגים גשמיים להיות בזה השפעה עצמית וזהו ההפרש בין שאר כל עניני תאוות שהאדם מתקשר להרע שבהדבר תאוה רק בכוחותיו הגלויים אבל בענין חטא זה ר"ל הוא מתקשר להרע ר"ל בהעצמות שלו.

וכן ר"ל גורמים למע' בהאדם העליון אשר כמבואר הענין אשר האדם במעשיו גורם ר"ל כן למע' להוסיף חיות בקליפה והיינו שע"י שארי עניני תאוות שהאדם משפיל עצמו גורם כביכול למע' המשכת תוספות חיות בקליפות וכמבואר בענין וישח אדם וישפל איש שע"י וישפל איש גורמים וישפל אדם העליון להשפיע לקליפות אבל הכל בגילוי אורות ואין זה נוגע כ"כ להעצמות אבל בחטא זה ר"ל להיות כי האדם שלמטה מתקשר עי"ז בעצמיותו להקליפה והאדם הישראלי להיות בדוגמא שלמע' ובכל מעשיו פועל בדוגמתו למע' הרי ר"ל גורם המשכת תוספות אורות עצמיים לקליפה.

ודאי הדבר שצריך זה ביאור מה פירוש אורות עצמיים לקליפה הנה זהו ענין לעצמו והוא ע"ד המבואר שבכלל ע"י מל"ת גורמים המשכת פנימית האור לקליפה מה פירוש פנימית לקליפה וזהו ענין לעצמו, וזהו ענין א' בענין הע"ז המבואר לעיל ולכן איתא באגרת התשובה שע"י חטא פגם הברית ר"ל הפגם הוא במוח והיינו כנ"ל להיות השפעה עצמיית אשר העצם השראתו הוא במוח כנ"ל ועוד יש להאריך בזה אבל לדעתי זהו קוטב הענין מה שאפשר לומר בזה לדעתי.

ובענין שפיכות דמים הנה ע"פ פשוט לדעתי הוא כי הוא ענין אשר אין שייך בו תשובה כי כל העבירות הרי שייך בהם תשובה ובענין זה הרי כמה ישיש לא יהי' עוד את האדם אשר הרג ובפנימית הענין הוא להיות ענין זה הוא תכלית כל התו"מ והוא ענין מה שנתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים אשר זה נוגע בעצמותו ית' וכמו שדייקו בלשון לו דירה לעצמותו יתברך וכל פרטי עניני התו"מ הוא הכל איך לעשות הדירה לו ית' וכ"ז דוקא ע"י ירידת הנשמות למטה בגופים גשמיים ולכן התחלת התורה במצוה הראשונה הוא מצות פרי' ורבי'.

וכמו שידוע מאמר מהחסידי המפורסם ר' גרשון דוב ז"ל שאמר אשר לכאו' הרי דרכי' דרכי נועם ולכאו' הי' צריך להיות מצוה הראשונה היא מצוה זה אשר היא מצוה שבאה בהנשמה אך הטעם הוא כי תכלית התורה אז א איד זאל מאכין נאך א אידן.

הוא אמר זה בהנוגע לרוחניות לימוד דרך בעבודה כי זהו התכלית אשר כל אחד ישתדל מאכין נאך א אידן מקרב זיין עם לעבודת ה' ותורה ומצות אך כן הוא גם בפשוטו כי תכלית התורה הוא להשלים הכוונה של דירה בתחתונים שזוהו דוקא ע"י ירידת נשמה למטה וכפי שנתבאר בהדרך דלעיל אשר התחלת בו שנאמר אשר נחלק זה בג' מיני אדם ושפיכות דמים זהו נוגע בגידי הדם הנה ע"ד ההפשטה ענין גידי הדם באדם העליון כמו שגידי רוח חיים הכוונה הוא כביכול רצון העצמות שיאיר אור אלקי בעולמות אז עס זאל זיך דער הערין אין עולם חיות אלקי הנה כן ענין גידי הדם הוא כביכול הרצון העצמי שיהי' ההמשכה דוקא בנבראים תחתונים גשמיים.

והוא ע"י ירידת הנשמות למוה בגופים גשמיים דוקא, וזה שייך לדם כמבואר בענין דם שהוא ענין הגבורות להיות כי ענין זה הוא דוקא ע"י תגבורת העצמות זהו כלל הענין והגידיים פרטים הוא פרטי ענינים בזה וע"כ הנה ר"ל הריגת אדם מישראל זה נוגע לעצמותו ממש בכללות כוונת ורצון העצמות שנתאוו להיות לו דירה בתחתונים ואם כי הרי ע"י זה יהרג הוא בעצמו כי איפסקה יהרג ואל יעבור הנה זה פשוט כי עליו הרי הביאו מלמעלה הענין הזה הרוג או יהרג ר"ל הנה ההרוג הוא שיעשה בבחירתו וזה אסור לו אבל היהרג הרי אין זה בבחירתו ורק שמלמעלה הביאו עליו ואם ח"ו יהרג הרי כלו לו שנות עבודתו בעלמא דין.

יא. קטע ממכתב: מבואר בחסידות, בענין ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, ומבואר הענין דלכאורה מהו ענין ולא זכר וישכחהו, כמו שמקשה בזהר. והנה כמובן יש בזה אריכות, אך התוכן קצר הוא ע"ד המבואר למעלה כביכול בענין ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שכחני, מבואר כי יש עזיבה ויש שכחה, ובמדרי' שם אדנ' ואלקים שייך ענין כמו ענין השכחה, והיינו ענין ההעלמות וההסתרים שיש דבר המעלים, אבל בשם הוי' ח"ו לומר ענין שכחה והסתר, והלא אין שום דבר מסתיר לפניו ית', ורק מ"מ שייך ענין עזיבה. ומבואר הענין שזוהו מצד האין ערך דעם ניט בעטרעף פון קיין זאך לגבי עצמותו יתברך, וע"כ צריכים עבודה שיהי' תופס מקום כל ענין הבריאה, אבל בלא זה יכול להיות כעין עזיבה (ודוגמת דבר בגשמיות מי איז פארנומען אין א אנדער זאך טראכט [מען] ניט ועגן דעם אבל לא ששכחו,

ומובן אשר למעלה דארפין דעם ענין פארשטיין באופן אחר כי שם אין שייך פארנומען, רק הוא כמו ענין הרוממות והבדלה שצריכים העלאת מ"ן שיתפוס מקום כל מעשה התחתונים כמבואר בחסידות בארוכה).

ומבואר אשר כן הוא גם בנשמות, בענין ולא זכר שר המשקים את יוסף, יוסף מורה על גילוי אלקות, שהרי זהו מדת היסוד המשפיע גילוי אלקות, ובפרטיות יותר הוא התענוג, כי תענוג היותר גדול הוא במדת היסוד, והיינו התענוג באלקות התענוג בתורה ובמצוה. שר המשקים ידוע ענינו בענין ג' שרי פרעה, כי שר המשקים הוא תאוות התענוגים בעניני העולם. וזהו ולא זכר שר המשקים את יוסף שע"י תענוגים גשמיים דערמאנט מען זיך ניט אויף יוסף, והיינו כעין ענין עזיבה, מי איז פארנומען, אבל ח"ו מזה יכולים לבא לפרקים לשקוע כ"כ עד כי וישכחהו, או ח"ו ע"י איסור, עד כי וישכחהו אז מי ויל אטראכטן איז שוין שוער דערמאנען זיך מי האט זיך פארגעסן.

והנה זהו בכלל בעבודת האדם, ודוגמא נזכרתי מענין זה, ישנם כאלו ודאי יחידים מהתמימים אשר אין שוכחים ח"ו על כ"ק אדמו"ר שליט"א בחי' יוסף מדריגת צדיק, אבל יכול להיות ולא זכר שר המשקים, או ח"ו כמבואר הענין בענין והנדחים בארץ מצרים מצד הטרדה יתירה בענינים גשמיים המוכרחים, ומצד הדוחק והלחץ יכול להיות לפעמים ג"כ שלבו בל עמו לזכור על ענין רוחני, וע"כ לא למותר להזכיר..

מספרים סיפור בין החסידים אשר פעם באו שני גבירים מחסידי כ"ק אדמו"ר בעהצ"צ והציעו כי הם יחזיקו כל הוצאות רבם, כי לא נאה להם כי ישלחו שוודרים לאסוף אגורות אגורות בשביל רבם. והשיב להם אדמו"ר הצ"צ און וואס זאל זיין מיט אלע חסידים אם אתם תחזיקו אותי, הרי כי זהו ענין רוחני מה שהצדיקים מתפרנסים מכלל ישראל, וזהו העלאת מ"ן להמשכת כל טוב ע"י מדת הצדיק הוא מדת היסוד, ואשרי הזוכה להיות האמצעי לזה.

בביאור מארז"ל בפסחים א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם, שבו נתנה התורה, וביאר כי יכול להיות שילמדו תורה אבל התורה והאדם הם שני עינים, ואין התורה פועלת בפנימיות בהאדם, וזהו שאמר הכל מודים דבעינן נמי לכם, היינו שלא יהי' לימוד התורה בלבד, רק שהתורה תהי' לכם בפנימיות, שיפעל זה על האדם וזהו שבו נתנה התורה, זהו כונת נתינת התורה למטה שיפעול זה על האדם.

פרק שבעה עשר

קטעי שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

ש"פ חיי שרה תרפ"ד:

בבקר לפני התפילה, כשנכנסו ר' יחזקאל פייגין עם תלמידים אחדים לחזור חזרה המאמר ואברהם זקן, שבו נתבאר ענין תערובות טו"ר במדות בנ"א, הנה אחר סיום המאמר אמר כ"ק אדמו"ר: א רעכטער ציור.

והוסיף: פעם בשנת תרס"ג כשנכנס אבי (אדמו"ר מהורש"ב) לאמר דא"ח, נגש להבימה ואמר, בעסער געבארן ווערן מיט מדות לא טובות און איבער מאכן זיי ווי דער געבארן ווערן מיט מדות טובות און בלייבן אזוי, ואח"כ אמר דא"ח²⁴⁵.

שמח"ת תרפ"ו:

כ"ק אדמו"ר אמר לר' יחזקאל שיקרא כל התמימים שיעמדו כנגדו שיראה אותם, והתחיל לדבר אליהם בזה"ל: חייב אדם לומר בלשון רבו זאלט איר וויסן אז וואו עס שטייט חייב אדם איז ביז מס"נ ועד בכלל.

בשנת תרס"ג בעת שמח"ת כשישבו בהזוית אצל החדר הקטן שבזאל הגדול, - כך הי' הסדר, שבשמח"ת הי' הישיבה אצל החדר הנ"ל וביי"ט כסלו בזוית אחרת, וזה הי' במכוון הכל בשביל המקבלים - אאמו"ר קרא אותי ונתן לי צנצנת משקה ואמר: הנך מנהל פועל ומנהל בפועל, ואמר לי עמוד ותחזיק המשקה ותקרא לכל התמימים לנגדי שאראה אותם.

כ"ק אדמו"ר שאל לכאו"א בפרט איך שמו, ונתן לר' יחזקאל משקה, ואמר לו עמוד הנך מנהל בפועל..

יום שמח"ת תרפ"ו:

[הרבי הרי"צ הי' מקפיד להתפלל מנחה בזמנה. פעם התוועד הרבי הרי"צ והגיע זמן מנחה, הרבי שאל מה השעה ור' חאטשע אמר שלא להגיד את השעה האמיתית כדי להרוויח עוד זמן בהתוועדות. הרבי הרי"צ שם לב לכך ואמר לחאטשע²⁴⁶]:
הערסט חאציע: אוא"ס איז ניט קיין מציאות אמיתי²⁴⁷, גילוי העצם איז ניט קיין מציאות אמיתי, א מנחה – אט דאס איז א מציאות אמיתי²⁴⁸.

י"ט כסלו תרפ"ז:

אז איר קומט אהערצו דארף מען אריינגיין און דערציילן וואס פריער וואס איצטער, און וואס טאן, און אויב נאר זען זיך האט איר ניט וואס צו קומען אהער, מ'קען זיך זען מיט א 7 מיט א 8 קאפעצנע מארקע (איך ווייס ניט, חאציע און חיים קלעפן מארקעס, איך האב אויך א קעסטעלע מארקעס נאר איך ווייס ניט. איך פרעג אלעמאל צי 7 צי 8 ק'), איר קענט קומען אין פעטערבורג... נאר ניט אין ליובאוויטש, בעלי בתים מאכט ניט אויס.

שמח"ת תרפ"ט:

כ"ק אדמו"ר אמר לרי"פ דאס איז דיין ארבעט שרייבן אין אלע שטעטלאך עס זאל זיין בכל מקום משפיעים. ושאל ר' חאטשע, האם הכוונה שבכל מקום צריכים למצוא במקום ההוא מי שיש ביכולתו להיות משפיע? והשיב: כן, ועי"ז יהי מתאחדים ומתקשרים בהראש. ושאל ר' חאטשע אם הכוונה לפי שהמשפיע יותר קרוב אל הראש (והי' נראה כהסכם מכ"ק).

246) בשם ר' יואל הכהן שי'. תשורה מסיום הרמב"ם בתו"ת כפ"ח תשע"א.

247) סיפר ר' פנחס שי' קארף בשם אביו: פעם אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ני"ע להרי"פ בהתועדות: "חאטשע דו ביסט דאך א שכלי, אור הכלול במאור איז נישט א מציאות אמיתי וכו' אבער מנחה איז א מציאות אמיתי (דעריבער זאל מען גיין און שטייען לעבן א בית אכילה און נעמען א פרייע אידן און מיט אים דאווענען מנחה)".

248) ר' יואל שי' הכהן וסיים "אתם מבינים זה אדם שהי' שייך להבין את הדרגא של אין סוף" (תשורה שחולקה בסיום הרמב"ם תשע"א בתו"ת כפ"ח).

פרק שמונה עשר

מכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

(א)

ב"ה ד' כ"ה טבת תרפ"ב

רוסטוב דאן

כבוד ידידנו אוהבינו הנאמנים, ווי"ח אי"א, אוהבי תורה, שומרי מצוה, היושבי בעיר האמי, ד' עליהם יחיו, ויתענגו על רוב טוב בגו"ר.

שלום וברכה.

בשמחה קראתי את מכתב תלמידינו התמימים היקרים יחיו, ע"ד הישיבה אשר יסדו במחנם, ובאוות נפשי הנני מעטרה בשם "מערכת תומכי תמימים דליובאוויטש אשר בהאמי". ובחסדי שמים אבטח כי ידעו להוקיר ביקרת גאון עוזינו.

אשריך ישראל. מי כמוך עם נאדר בקדש, ברוכים יהיו זרע ברך, בכל מקום שהם, יברכם האלקים, אור תורה ונר מצוה במושבותם.

התחזקו ידידינו התחזקו בתורה ועבודה האלקית, אשר בזה תראו חיים וענג בכל אשר לכם, ובזה תעוררו רחמי אב, כי יעורר רחמי אל עליון על עדתו עמו וצאן מרעיתו, להשפיע להם שפעת חיים, ברכה והצלחה, אושר ועושר.

התחזקו ידידנו בעץ החיים, אשר היא חיינו וארך ימינו, והנותן תורה לעמו ישראל, הוא יפתח לכם אוצרי ברכה, לכל המחזיקים בהתורה ולומדי, להתענג על רוב טוב, בכל אשר להם בבני חייא ומזונא רויחא, ועיננו תחזינה בטוב בית ישראל בגו"ר, וימלא פני תבל תנובה.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדה"ש כאוות נפשם ונפש הדו"ש מברכם בכט"ס

ברו"ג בן מו"ר

יוסף יצחק שניאורסאהן

(ב)

ב"ה, י"ב מ"ח תרפ"ח

ריגא

ידידי וו"ח אי"א מו"ה יחזקאל שי

שלום וברכה!

בטח בעזרתו ית' הנה ליום המוגבל ינתן לו הפאס' עבורו ועבור זוגתו תי', כי דודו מרדכי שי' משתדל עבורו, והשי"ת יעזר לו בגו"ר כי תהי' נסיעתו צלחה בגו"ר. ובגוף ועצם הנסיעה הייתי חושב כי טוב לפניו יותר בהנוגע להשגת קוארטיר ועוד, אשר יבוא בעצמו תחלה וישיג בעזה"י דירה הדרושה לו, ואח"כ במשך חדש או ששה שבועות יבואו ב"ב שי' צלחה, והנסיעה שלהם עד הגבול קרוב הוא, ויסע אתם עמם מי מנעוול, והוא יסע לקדם פניהם אל הגבול, ואז יהי' הדבר מסודר בכל הפרטים בעזה"י, כי כאשר יבוא עם ב"ב שי' יכבד עליו טורח השגת קוארטיר, מפני המהירות והכובד לישוב באכסניא, אשר מכבדת ביותר על האורחים, והשי"ת יצליח לו.

בטח עשה סדר עם נסיעותיו של הרב ר' יצחק שי', ר' משה שי', ובודאי בא בכתובים עם החפצים לשלם הגמ"ח הפרטי אשר ישלחו לר' משה בר"ן ז"ל.

מה שקבל לכל חדש יקבל גם עתה.

(ג)

י"א אייר תרפ"ח

ידידי הכי נעלה הרב וו"ח אי"א מוהר"ר יחזקאל שי

שלום וברכה!

בזה הנני ממלא ידיו לבוא בכתובים עם ידידנו אנ"ש שי' בכל אתר ואתר המתענינים לדעת ממצבנו הפרטי וחפצים לסדר בעזרתו ית' את דבר המעמד בסדרו הראוי מעמד קבוע ומסודר.

כן הנני ממלא ידו לחתום הקבלות על כל שילוחי סכומי המעמד הנשלחים ומתקבלים על שמי ולברך את העושים והמעשים, בשם הוד כ"ק אבותי רבותינו הק' צוקללה"ה נבג"מ זי"ע ובשמי אשר בגלל הדבר הזה יברך השי"ת אותם ואת ביתם ואת זרעם ואת זרע זרעם יחיו בהשפעת חיים וברכה מרובה בגשמיות וברוחניות ויאהיל עליהם אור זכות קדש הקדשים מנפש ועד בשר.

ידידו הדו"ש ומברכו

חי"ק

(ד)

[כ"ו תמוז תרצ"ג, מארינבאד]

רי"פ

בטח יברר לי הענין הנאמר במכ' כי לא אדע וחבל אם יחסר תמיכה זו, ואדרבא צריכי' היו לחזקה ולייסד עוד כאלו, וכבר (עוד בדרוזקעניק) דברתי עם רמ"ל שי' בזה שצריכי' היו לעשות אגודת נשי' בכל מקום האפשרי, וכמובן אשר דבר זה דורש עבודה ויגיעה, וגם מזמן לזמן להדפיס עבורם איזה דברים מעוררים לקרוא, אבל לצערי הנה כל עניני הצעה בעבודה ופועל נשאים רק על הנייר בסוד מח' טובה, ועל להבא בעזה"י מוכרח לתקן דבר כללי זה ובעזרתו ית' יביא תועלת בגו"ר.

(ה)

ג' ב' מנ"א רצ"ג מא"ב

בטח לא שכחת מה שבקשתיך אשר כל מענה בהנוגע לבריאות הן בצעטלין והן במכ' תבקש להודיע ממצבו בבריאות של מי שכתבו אודותו, וחוקק אצלך מה שהגדתי לך בזה בענין דיבור ומח', ונחוץ הדבר שאנ"ש שי' יודיעו מזה, ויש בזה ג' מעשיות בג' דורות של הוד כ"ק אבותנו רבותנו הק' צוקללה"ה נבג"מ זי"ע ותוכן הענין הי' כי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צוקללה"ה נבג"מ זי"ע הושיב לא' שבכה והתחנן לעורר ר"ר על חולה מסוכן ר"ל, סיפר לי לאמר, כ"ק אאמו"ר סיפר לי אשר פעם בא אליו א' בענין כזה, והגדתי לו (מספר לי הוד כ"ק אאמו"ר מה שאמר לו כ"ק אביו כ"ק אאזמו"ר) כי מעשה כזו הי' אצל כ"ק אאמו"ר (הכוונה כ"ק אאזמו"ר צ"צ) וענה כ"ק אאמו"ר להמבקש לעורר ר"ר, טראכט גוט וועט זיין גוט, אמר החסיד וואס העלפט טראכטין מיינ, איהר רבי זאלט טראכטין, אייער טראכטין קאן העלפין, אמר כ"ק אאמו"ר (הצ"צ) יע, אבער מי דארף מודיע זיין ווי עס גייט, יש מח' יש מח', ומח' טובה מועלת כו'.

(ו)

ב"ה ד' י' מנ"א רצ"ג מ"ב

רי"פ שי'

אם יתקבלו ידיעות ממדינתנו ע"ד מעמד שמסרו לש"ב רש"ז שי' או למי שיצוה (אשר בעזה"י יגיע לידו) יכתוב תיכף קבלה על זה, ויודיע אשר יכולי' למסור לו כל מיני כספים השייכי' למעמד, ואם יכתוב למי למסור בשם יקיימו ויהיו בטוחי' אשר בעזה"י יגיע בשלימות, ויתדבר בפרטיות בזה עמו בסידור הענין.

במכתביי כתבתי כמה ענינים אשר אין לי עליהם מענה אם נתמלאו או לא, ובתוכם גם אודות לכתוב להר"י שי' עבער דבר מכ' כללי לאלו שלמדו בתו"ת כו'.

(ז)

ט' ניסן [ת"ש]

ידידי הו"ח אי"א מוהר"ר יחזקאל שי'

שלום וברכה!

שלשה מכתביו ב' דר"ח אד"ש ג' אד"ש, תעני' א' עם המצורפים אליהם כאמור בהם קבלתים בהפסקות קטנות בין אחד להשני והשלישי.

יום חכיתי להתבשר מנסיעתם צלחה והשי"ת יוליכם כשורה ויביאם צלחה בגשמיות וברוחניות.

הנסיעה בים לא היתה קלה עבורי כל כך אבל ת"ל עלה בטוב, התאכסנו בהאטעל בחדרים מרווחים, בליל פורים – במוש"ק – חזרתי מאמר בלילה ההוא נדדה שנת המלך, בפרשה פרה חזרתי מאמר כי עמך מקור חיים, פרשת החדש חזרתי מאמר החדש הזה, ב' ניסן אשרנו מה טוב חלקנו, ביום ח' ניסן – בדירת לייקוואד - אור לארבעה עשר.

אחד מגזע אנ"ש ושמו ר' קלב שע' פעסטאן, הציע לי בית דירה וכלי בית עבורנו בעיר הסמוכה לנויארק לייקוואד – נאות דשא – לדור שמה – בלי תשלומין – בזמני המנוחה והחופש וכאשר עדיין לא מצאנו הדירה הראוי', הנה אחרי שגרנו בהאטעל כחדש ימים העתקנו מושבינו לבית דירתו של מר פעסטאן שי' ללייקוואד.

ביום תמול, בבואנו צהרים, הי' קבלת פנים כמנהג המדינה, ובאשר הרבה מידידנו אנ"ש נוסף על רבני אנ"ש ה' עליהם יחיו נסעו אתנו לשלחנו הנה בשעה החמשית התועדנו – כעין בארץ מולדתנו – איזה שעות בהתעוררות נכונה ובניגונים ואז חזרתי המאמר אור לארבעה עשר.

המאמרים מעתיק ידידנו וו"ח אי"א מוהר"ר אברהם שי' פאריז, ובקשתי לידידי ר"ח שי' אשר יתן לו רשימה לאיזה מקומות לשלחן ויתן השי"ת ויתקבלו בכי טוב, היינו בקליטה טובה ויפעלו פעולתם בהבנה בהנחה טובה ובהשגה גמורה ובהתעוררות האהוי"ר בעבודה שבלב ובקיום מצות מעשיות.

מענה על מכתבו מב' דר"ח אד"ש.

ברכה ותודה עבור ברכותיו והשי"ת ימלאם לטובה ולברכה בגו"ר בתוך ברכותיהם של ידידנו אנ"ש שי'.

בטח ישלח המכ' הנדפס עם האדרעס שיהי' למשמרת בהביבליותיקה.

והנני מסגיר בזה מכתבי הכללי השני מפה וגם אותו צריכים להדפיסו ולשלחו לכל המקומות.

בדבר המאמרים לב' ניסן טוב עשה ות"ל נתקבלו במועדם...

י"ב המצורפים האמורים במכתבו נתקבלו וענו עליהם.

השי"ת ישלח רפואה לזוגתו תי' ויחזק בריאותו ובריאות ילידיהם יחיו ויגדלום לתנו' חופה ומעש"ט מתוך פרנסה בהרחבה ותהי' נסיעתם כשורה ובואם להצלחה בגו"ר..

מכ' ת"א כל המצורפים נתקבלו ועניתי עליהם.

בדבר סידור מאה שערים של רא"ב כתבתי פעמיים והיום הנני מוסיף לכתוב בזה.

ידידו הדו"ש ומברכו

(ח)

ב"ה כ"ח תשרי תש"א

ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוהר"י שי'

ברכה ושלום!

במענה על מכתבו, הנה חלק ממכתביו אלי וממכתבי אליו בטח נאבדו בדרך הילום, ועל כמה מהם לא עניתי בחשבי שעד שיגיע מכתבי אליו בטח יסע בעזה"י לדרכו צלחה, ואין מקום כלל לחשדיו שמי שהוא לוקח מכתביו ואינם מוסרים לי.

מהרמ"ח קבלתי מכתבים אבל בלתי מובנים כי אין חשבון בהגמ"ח מהכנסה והוצאה ואין אתי יודע עד מה מה מצב תשלומי הגמ"ח, ובהנוגע להרי"פ שי' מה שיודרש לו בודאי יתן לו רמשוב, וכאשר יודרש לשלם עבוא כרטיסי נסיעה בעזה"י לא תהי' מניעה, והשי"ת יחזק בריאותו ובריאות זוגתו ובריאות ילידיהם יחיו ויקבלו במהרה התעודות הדרושות לו ולב"ב יחיו ותהי' נסיעתם צלחה כשרה ובנקל ויבאו צלחה בגו"ר אלינו.

מצב ההכנס[ס] לא בטוב וגורם דוחק כי ההוצאה מרובה ודורש סידור ועבודה. הכל חפצים לעשות כלם מסורים ונתונים ואין נעשה מה שראוי להעשות וצריכים לעשות, ולא אדע סבת הדבר מדוע לא כתב הרי"פ בענין זה כל משך העת שהוא הי' צריך לכתוב ע"י הרש"ל הרי"ד והרא"ס יחיו לכל האנשים והמקומות הידועים לו, ובטח יעזר השי"ת בגו"ר.

יפרוש גיני בשלום הקרובים ובשלום הבנים שי' וימסור להם את ברכתי בגו"ר אין אתי יודע עד מה כמה מחיר ספר הרי"ד במחנם ואצל ר"ס הלוי שי'.

ידידו הדו"ש ומברכו

(ט)

ב' מרחשון תש"א

ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוהר"י שי'

שלום וברכה!

היום קבלתי מכתבו והנני מצטער על תוכנו, בטח קבל מכתבי העבר אשר מפה נעשה כל מה שאפשר לעשות ונשאר רק דבר אחד לבקש את הבא כחם שבפה שהוא יבקש את שולחיו לזרז ענין זה, אבל יש מורא בדבר שמא יקלקל ח"ו ובכן צריכים לעשות רק זאת שאין בזה חששא דחששא של קלקול, והשי"ת יחוס וירחם שיקבלו במהרה התעודות הדרושות ויזמין להם כל הדרוש לנסיעתם צלחה ותהא נסיעתם כשורה בכל הפרטים ויבאו צלחה בגשמיות וברוחניות.

ידידו הדו"ש ומברכו

(פ)

ב"ה כ"ז מרחשון תש"א

ברוקלין

ידידי הנכבד וו"ח אי"א מוהר"י שי'

שלום וברכה!

מכתבו מד' לחדש זה נתקבל. מה שאפשר לעשות מכאן עושים אבל האפשריות קטנות הן והשי"ת יחוס וירחם ויעזר להם לקבל את כל הדרוש לנסיעתם בנקל וכשורה בגו"ר.

אודות העזר"ת הנה השפעתם שמה רפוי' היא במאד, וכאשר הצעתי להם (בתחילת שינוי הסדר) שהנני יכול העזה"י להמציא להדרושים עזר השיבו שלא כהוגן. ניט א חסיד וואלט גאר שטארק ברוגז געווארען. ונחוץ הדבר אשר יכתבו דרך ידידנו הנעלה הר"י שי' שו"ב חתן ידידנו הר"ש שי' שו"ב מכתב מפורט ומפורש שמות הרבנים השובי"ם המלמדים וכו' ומספר ב"ב הדרושים לעזר ויבקשו את ידידנו הר"י שי' שו"ב הנ"ל שיעתיק רשימת האנשים, ומכתבם ישלח ישר לעזר"ת והעתק הרשימות ישלח אלי ובמכתבם יבקשו אשר כל הסכומים ימסרו אלי...

אתענין לדעת אם הוא מתדבר עם ש"ב ר' ניסן שי', והמענות שקבל. ובבקשה לפרוש כיני בשלום הקרובים שי' ולהגיד להם את ברכתי שיהא השי"ת בעזרם בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו

(יא)

ב"ה ט"ו כסלו תש"א

ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוהר"י שי'

שלום וברכה!

מכתבי ידי"ע הרי"פ ע"י הרה"ג הר"י והרש"פ שי' קבלתי, ובטח כבר קיבל את מכתבי יש וגם ע"י ידידי ר' ישראל חתן ר' שמואל שי' ודי הוא בצער בעצמו ולמה לו עוד לחפש עניני מ"ש והשערות שאין להם יסוד ועיקר כלל, והכל יודעים עד כמה כבד לפעול מה מאלו אשר פיהם דבר שוא בכל מקום ובפרט כו', וההשתדלות אצל

הבע"ב של אלמנתו תי' של ר' אהרן אליעזר ז"ל הננו יראים שלא יהי' ח"ו איפכא מסתברא וע"כ עושים בזהירות.

ועד כמה הדברים יגעים אפשר לראות מזה כי זה כשמונה חדשים אשר הבטיחו נאמנה למסור הרשיון להכהן ורעיתו יחיו ואיזה חדשים אשר הבטיחו למסור הרשיונות להרמ"ש ורעיתו יחיו ועדיין לא בא אל הפועל טוב ומדוע יצטער על חנם, ודאי הדבר שצריכים לעשות ככל האפשרי ולבקש רחמים מבעל הרחמים יחי' אבל לא בצער ועגמ"נ, והשי"ת יחזק בריאותו ובריאות זוג' תי' ובריאות ילידיהם יחיו וישמרם בתוך כללות אחב"י שי' ויעזרם בהדרוש להם שישגו הכל במהרה וכשורה ויגיעו למחוז חפצם בשמחה ובטוב לבב בגו"ר.

יפרוש בשלום הקרובים יחיו וימסור להם את ברכתי בגו"ר.

ידידו הדו"ש ומברכו

(יב)

ב"ה ז' שבט תש"א

ברוקלין

ידידי וו"ח אי"א מוהרי"פ שי'

שלום וברכה!

מכתבו מכ"ה מר"ח נתקבל זה עתה. כבר כתבו פעמים ושלש כי אדות השגת רשיון מברלין קשה על אתר בפה לעשות מאומה וגם לנסות קשה מחשש שלא לקלקל, ובנוגע להוויזעס כל מה שאפשר ב"ה לעשות יעשו והשי"ת יחוס וירחם ויקבלו הוויזעס בקרוב ויסעו צלחה וכשורה בגו"ר, יפרוש בשלום הקרובים וב"ב שי' ויודיע אם יש לו ידיעות מר"נ שי' נעמענ' יפרוש גיני בשלום.

ידידו הדו"ש ומברכו